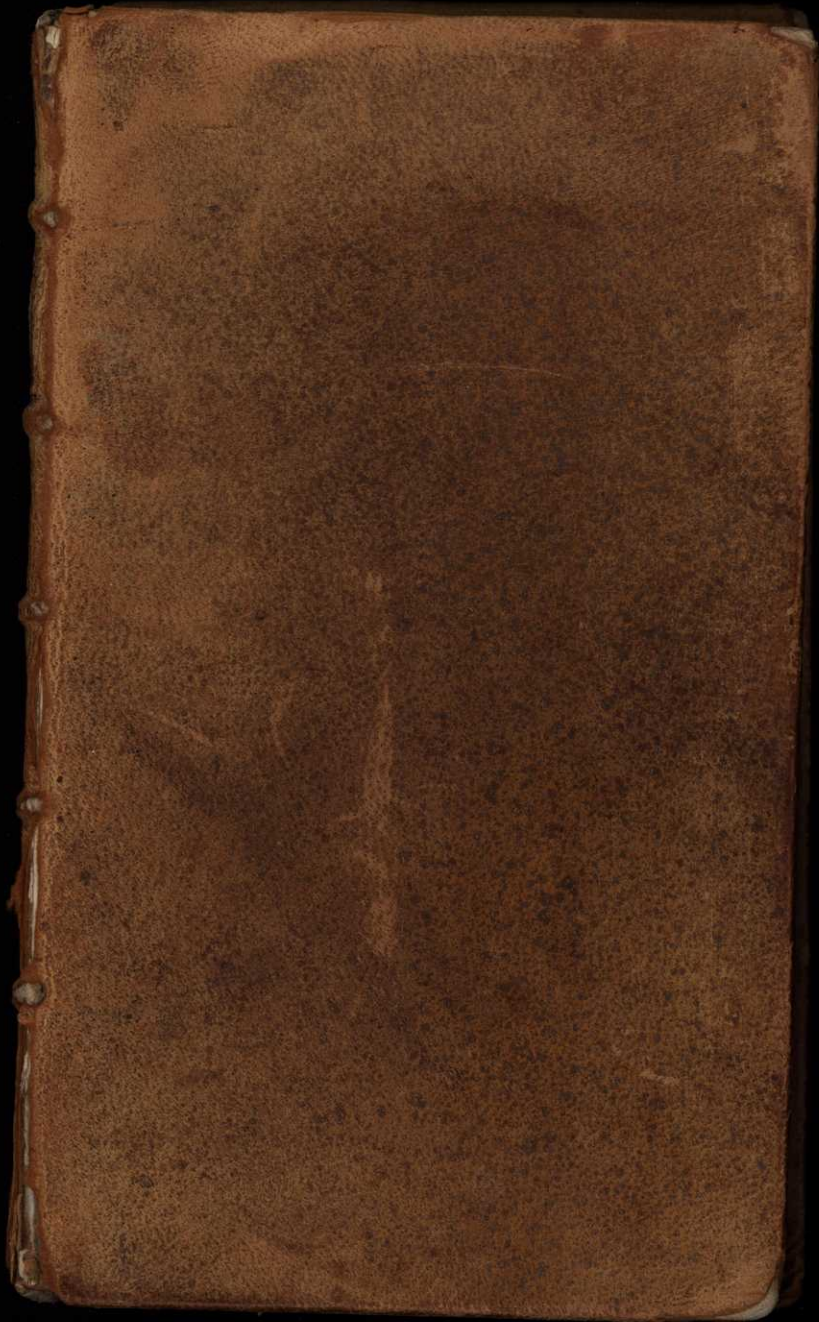

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

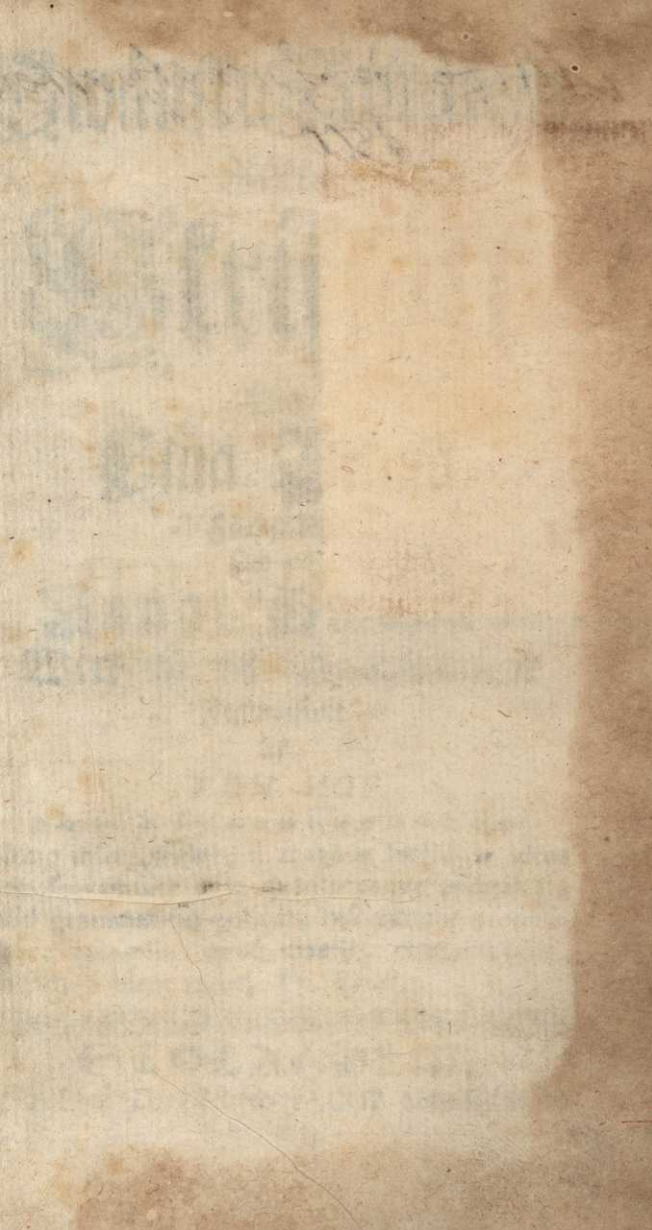
Spåhvet
So.

TRANEMÅLA
SAMLINGEN

SKÄNKT TILL
GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK
AF
AUGUST RÖHSS

Ulriqua de Sprengtporkem

Allmänna Sektionen

Språkvet.
Sv.

Swånska Språlets

Rätta

Skrißsätt

Med

Sina Bewis

Förestält

Och till

Kongl. Swånska
Wetenskaps Academien

Framgifwit

Af

SVEN HOF.

✠ ✠

Nemo mirari debet, si magnos interdum viros
non sequamur; nam quantacunque auctoritate
mihi grammaticus polleat, nisi ratione proposi-
tisque exemplis, quod dixerit, confirmaverit,
nullam -- fidem faciet. Fr. Sancti.

STOCKHOLM,

Frykt hos Directeuren JACOB MERCKELL,
År 1753.

Imprimatur.

N. OELREICH.

Till
Kongl. Swänska Wittenstaps
Academien.

Jag har den äran, att här wördsamast framgifwa vårt modermåls skriftsätt, så ordenteligen med sina bewis författat, som min ringa förnögenhet och andra syflors bewakande welat tillåta. Under utarbetandet, har det blifwit widlyftigare, än jag i förstone kunde mig föreställa. Ty sedan jag begynt lägga handen härwid, och nogare betänka den förwirring, som vårt skriftsätt kommit uti, samt de sällsamma och stridiga meningar, hwilka därom ej allenast löpa ibland folket, utan ock i allmänna skrifter blifwit af de Lärda yttrade och försvarade; märkte jag nogsam, att saken fordrade en granlaga undersökning och omständeligit utförande, så framt det sammantrastlade wäsendet skulle kunna utredas, och en fast grund till ett rätt skrifwande erhållas. Jag hade således af nöden att estertänka och anföra de allmännare sanningar, som ett sunt förnuft gifwer wid handen, och skrift angå kunna: att utwäna, huru så ett människeligit tal i gemen, som ett Swänskt i synnerhet wore och borde wara beskaffat: att wisa, huruledes ett språk på förnuftigt sätt bör skrifwas, med tillämpning på vårt modersmål; och änteligen att urskilja, huru wida sådant, i anseende till bruket och wanan, kunde wärkställas. Detta alt har jag, till att göra det så mycket tydeligare, sökt att, efter

)(2

äm

ämnets stickelighet, sammanbringa i en mathe-
matisk läro-ordning. Dock tillstår jag gärna,
att, om man will vara nogräknad, mycket här
wid kan saknas, hwilket den, som äger tillräcke-
ligare kunskap, och därjämte bättre ledighet,
må upfylla uti en omständeligare afhandling.
Smedlertid smickrar jag mig med det hopp, att
Ronol. Wetenskaps Academien lärer finna
här något anmärkt, som af dem, hwilke för
skrifwit i denna materien, icke blifwit omrört;
jämwal åtskilligt förklarad och redigt gjort, som
tillförne ej warit behörigen öfwerwågat och med
wederbörlig tydelighet föredragit; och änteligen
mycket, som förmodeligen kan gifwa anledning
till att widare eftersinna wårt modersmåls natur
och rätta skrifart. Men alldenstund skrifättet bör
foga sig efter ett rätt tal, och om detta i många
mal, så åtskilt dömes, som tycket, wanan och
landskapen i Sverige finnas åtskilte; så är lätt
att sluta, huru litet af mig härutinnan ett enhäl-
ligt bifall må vara att förmoda. Detta kan
jag och så mycket mindre wänta, som jag nog-
samt wet, att måst hwar och en, som jämte skrif-
konsten, allenast lärt något af Latinska Gram-
matikan, tilltror sig förstå sitt modersmål och
des skrifwande, så wäl som någon annan, och
man ej gärna ogillar den skrifart, hwilken man
en gång för rätt hållit, eller och blifwit, ifrån
yngre åren, liksom hemma med.

Åtskillige lärde Män hafwa, uti deras om
Swänska språket tid efter annan af trycket utgif-
ne skrifter, ej allenast berömmeligen systat och ar-
betat på modersmålets uppodlande, samt des skrif-
sätts

sätts behöriga inrättande; utan ock lämnat oss många wackra anmärkningar och nyttiga påminnelser: men det människeliga förståndets wilkor har ej annat kunnat, än sätta dem därutinnan under ett öde, som wi alle måste widkiännas. Den kärlek jag är skyldig att hysa för hwad rätt och sant är, utan att binda mig till de lærdas meningar, och mångas wedertagna bruk; har gjort, att jag först noga pröfwat alt hwad här wid förekommit, sedan antagit hwad mig syntes skialigt, samt förkastat det jag funnit ogrundat, och för öfrigt mig fritt och upriktigt utlätit, så öfwer det ena som det andra; hwilket jag gör mig försäkrad, att **Kongl. Wettenskaps Academien** lærer till det bästa uttyda, fast jag ej alltid hafwer träffat det föresatte målet. Ty oansett jag sökt, hwad jag har anfört och påstått, med klara skial bestyrka; wet jag dock, huru lätt det är, att i sådana mål fela. Jag hoppas likwäl, att hwilken som oweldigt behagar skärskåda hela denna afhandlingens sammanhang, och intaga mitt affeende, att bidraga något till modersmålets rykt, och följakteligen fäderneslandets heder; lærer här ej finna andra förseelser, än dem, som förtiåna en gunstig ursäkt.

Hwad jag andragit om stafwelsernas dryghet, samt Swänska wersers natur och afsmätningar, fruktar jag, såsom till en del nytt och stridande emot hwad man hittils gemenligen däröf hållit, ej så lätteligen torde för många falla i smaken, eller förmärkas och gillas. Dock som jag detta, med åtskilligt annat, förnämligast bygt på min förfarenhet och den uppmärksamhet jag kunnat bruka;

):(3

men

men ens utrönande, bepröfwande och därwid använda
aktsamhet ej kunna vara nog pålitelige; så skulle det ej min-
dre vara angenämt för det allmänna, än mig sågnesamt,
att få se sådant, med hwad mer som hörer till Swänska
språkets kiännedom och skriffätt, af lärda Män grundeli-
gare undersökt och utarbetat. Siärna wille jag ock därwid
tala en förnuftig och fogelig gensägelse, emedan icke allenast
jag därmedst kunde få tillfälle att mig widare utlåta, se-
dan jag alt nogare öfwerlagt; utan ock hwad som hörer till
Swänska språkets skriffriktighet och uppodlande, så mycket
tydeligare blifwa satt i liuset. Men genom afwitande ifrån
detta systemålet, till ett otänligt twifsttande, kan mig ej nå-
got främmande wedersaras, och warre än det, som tillförne
hant sitt fadernesland och modersmål älskande Män, hwil-
te, för sin wälmening och möda, slätt blifwit belönte.

Allt jag icke beriant mig af den skrifart, som jag här för-
swarat och tillstyrkt, och kan hända, ej alltid brukat enehan-
da; det torde man emot mig inwända. Men hwad det förre
angår, har jag trott, att min skyldighet wäl kunde vara att
utwisa ett rätt Swänskt skriffätt, men att det icke stode i
min makt, eller på mig ankomme, att bringa sådant till
wärfeligit bruk; samt att jag ej borde, med ett owanligt
ordens skrifwande, göra min föreställning obehagelig. I
några mål, och hwaräst jag tykt ögonen ej skulle förmycket
stötas, har jag likwäl wägat följa mina egna anmärknin-
gar; men rättat mig merendels efter hwad som syntes vara
brukeligast; jämwäl underfundom det, som de Lärde till
antagande föreslagit, och jag fuller icke gillar, dock wet på
myndigare åtgörande bero, huru wida det wärfeligen skall
förkastas eller bibehållas. Beträffande det senare, hwar-
uti om något är försett, jag haft ett gemensamt sel med alla
andra, eller åtminstone de fläste Swänska skribenter; lärer
vara nog swårt, om ej omöjeligt, att stadigt i akt taga
samma och enehanda skrifart (se S. 314. nedanföre), så län-
ge bruket är så föränderligt, och inga Grammatikaliska
reglor allmänneligen blifwit antagne och godkiände, hwar-
efter man sig hålla må. När Kong. Wetenskaps Acade-
mien, som ibland annat sig beprisligen föresatt, att låta mo-
dersmålets tykt vara sig om hiertat, här wid lagt handen,
och något faststält; skall jag ombeslita mig, att på det noga-
ste rätta mig efter de gjorde skriflagar.

Sal.

Sal. Herr Biskopens, Doct. Dan. Jusle-
nli bref, till Kongl. Sw. Wetten-skaps
Academiens Secreterare, Herr
P. Wargentin,

År 1748 sändade sal. Secret. Elvius till mig
Herr Professor Laurells förslag till Swenske
Skriiflagen, med begäran, att jag skulle det igenom-
se, och inhämta någon Lärds Måns betänkande
däröfwer: ty öfwer-gaf jag straxt berörde förslag
till Lectoren wid Gymn. i Skara, Herr Magi-
ster Sven Hof, såsom en Lård, igenomdrifwen och
arbetsam Mån; hwilken ock, under de stunder, som
han fått sig ledig ifrån sine ämbetes syflor, utarber-
tat detta nu till Kongl. Wetten-skaps Academiens
afgående, om Swänska Språkets rätta Skrif-
sätt. Jag har igenomläsit detta hans arbete med
noje, finner ock för min del det wara rätt wäl för-
fattat, om icke i somt för öfwerflödig: men när
man därjämte eftersinnar, huru ömt och noga han
granskat alla till sakens uplysning hörande omstän-
digheter, lärew widlyftigheten finna ursäkt hos alla
sitt wackra Modersmål, med förständig estertan-
ka, ålskande Swänske Mån. Om min önskan gäl-
la skulle, ginge hon där på ut, att Kongl. Wetten-
skaps Academiens wille infordra någre flere, in-
tet af främmande språks otidiga tycke förkiuste, re-
ne Swänskes mening öfwer detta Herr Lector Hofs
arbete, och hwad Kongl. Academiens sedan där-
af gilla skulle, låta det såsom en lag, till allas efter-
rättelse, utgå af trycket och allmänt kunnigt blifwa.
Sörblifwer med all wälsignelses tillönskan &c.

Brunsbo,
den 15. Martii, 1750.

Kongliga Vetenskaps Academien har an-
modat några af Des Ledamöter, at
igenomläsa Lectörens vid Kongliga Gymna-
sium i Skara Herr Magister SVEN HOFES
til Academien ingifne Tractat, om Svänsko
språkets och i synnerhet des Orthographies
förbättring. I anledning af deras inkomne
utlåtelse och betänkande, har Academien
velat upmuntra Auctoren, at utgifva sina
tankar uf trycket, emedan de förmodas i
många mål kunna gifva anledning til nö-
diga rättelser uti skriflagen. At detta varit
Kongl. Vetenskaps Academiens yttrande,
intygat

Pehr Wargentín.

Acad. Secreterare.

Gunn

Gunstige Läsare

På Kongl. Wetenskaps Academiens, samt åtskilliga mina Gynnares och Wänners uppmuntran, öfwerlämnar jag Dig änteligen här mitt Swänkskriff, til hwilkets utgifwande af trycket jag med mycken rådboga skridit, alldenstund jag wäl wet, huru många och olika omdömen jag härmedelst underkastar mig.

Det torde någon tycka, att allt hwad jag här afhandlat, ej wäl må begripas under namn af Skriff: ti: dock emedan detta kan sägas icke allenast om bokstafwernas användande, wid den egenteligen kallade Skriftrikheten, utan ock, i en widlyftigare bemärkelse, om ordens skrifwande uti deras förändringar och sammanhang; så har jag härutinnan betiänt mig af en skialig frihet, som hwarken strider emot talet, ej heller andras bruk wid dylika tillfällen.

Men hwad sielfwa saken angår, menar jag att ingen annan wäg kan gifwas, att leda allmänheten på, till Wobermålets rätta wärdande och ordenteliga skrifsätt, än den, som är grundad uti skial och bewis, understödde af de hederligares och klokares aktande och widtagande i deras skrifter. Och fastän mina krafter varit alt för swaga, att fullkomligen utstaka och rödja honom, har jag likwäl orsak att wänta de slästes bifall däruti, att den samme, såsom den genaste och säkraste, bör med sorgfällighet banas och följas, samt att i slika saker ett blott sic volo, sic jubeo icke äger rum hos ett förståndigt folk, som tyckes med all billighet begiära att få wetta skial, hwarföre man, efter en så förwirrad och sig sielf olit skrifart, som hittills varit brukad, skall heldre skrifa på det, än ett annat sätt, samt, wid åtskilliga ord, öfwergifwa en af hög ålder myndig wana.

För öfrigt, och som jag icke kunnat vara tillstådes wid astryckningen, hoppas jag en gunstig ursakt, om något emot förmodan skulle vara därwid felat: helst i sådanna skrifers rättande en granlaga uppsett så mycket mer fördras, som hela meningen, och hwad man welat i synnerhet wisa, ofta ankommer på en enda bokstaf.

**Förteckning på de Herrar, som
med Prænumeration behagat detta ar-
bete befordra til trycket.**

Herr	Exempl.
Baron Gabr. Falkenberg, Landshöfd. samt Riddare af Kongl. Nordst. Orden.	I
Mag. Petr. Lampa, Probst,	2
Ben. Vennermark, Comminister,	I
Br. Brissman, Commin.	I
Mag. And. Knös, Kyrkiö. och Scholm.	I
Sv. Lithner, Kyrkiöherde,	I
Hans Lidström, Commin.	I
Carl Ekman, Kyrkiö.	I
Mag. Ax. Luth, Kyrkiö.	I
Nils Agrell, Verbi Div. Minist.	I
Pet. Rynning, Lands-Camererare.	I
Alex. Löfgren, Lands-Secreterare.	I
Dav. Malmborg, Landräntm.	I
Jo. Falk, Post-Inspector,	I
Aaron Paulin, Handelsman,	I
Svanberg, Fabriqueur,	I
Nils Northman, Borgmästare,	I
Fon. Vahlborg, Probst,	6
Föns Koch, Assessor,	I
Mich. Koch, Borgmästare,	I
Er. Koch, Bruks-Patron,	I
Sigv. Borg, Collega Sch.	I
N. Knappe, Rector Sch.	I
Jo. Sundbeck, Colleg. Sch.	I
Lars Rhodin, Kyrkiö.	I
Ol. Holmsten, Kyrkiö.	I
Sv. Lindberg, Kyrkiö.	I
Lars Waller, Kyrkiö.	I
Grefve Ad. Mörner, Landshöfd. samt Commendeur af Kongl. Nordstieru-Orden,	2
And. Ingman, Assessor,	I
Er. Cederlöf, Lands-Secrez.	I
Carl Ekman; Fändrick,	I

<i>Jo. Brunn, Landeäntm.</i>	I
<i>Jon. Ingman, Häradsfkr.</i>	I
<i>Jac. Fr. Neuman, Rådman,</i>	I
<i>Jo. Tenggren, Rådman.</i>	I
<i>Jo. Roselius, Cassieur,</i>	I
<i>Ol. Alqvist, Rådman,</i>	I
<i>Carl Lidbom, Handelsm.</i>	I
<i>Jac. Sundberg, Factor,</i>	I
<i>Mag. Sv. Elg, Probst,</i>	I
<i>Ebbe Schoug, Sull=Inspektor,</i>	I
<i>Ol. Amelberg, Rådman.</i>	I
<i>Br. Liwendahl, Factor,</i>	I
<i>And. Varlund, Kyrkiö.</i>	I
<i>Mag. Carl Fägersten, Scholmästare,</i>	I
<i>And. Dabbom, Rådman,</i>	I
<i>Thorst. Vassenius, Commminister,</i>	I
<i>Jon. Segerblad, V. D. M.</i>	I
<i>Bleck. Jo. Sturkenfelt, Öfverst=Lieutn. och Riddare af Kongl. Sw. Orden,</i>	I
<i>J. Georg Drakenberg, Herre til Rårtorp &c.</i>	I
<i>Georg Northman, Crono Befaln.</i>	2
<i>Mag. Sv. Holmblad, V. D. M.</i>	I
<i>Cand. Lars Herendal, V. D. M.</i>	I
<i>Sven Bratt, Fändrick,</i>	I
<i>Er. de Bruce, Capitaine,</i>	I
<i>P. A. Vingborg, Regimentsfkr.</i>	I
<i>J. Gust. Hård, Corner,</i>	I
<i>Mag. Petr. Liljeberg, Regim. Predikant,</i>	I
<i>Åke Lejonstolpe, Auditeur,</i>	I
<i>Pet. Sandborg,</i>	I
<i>Magn. Ullholm, Kyrkiö.</i>	I
<i>And. Råberg, Munsterfkr.</i>	I
<i>N. G. Ehrenkrona, Fändrick,</i>	I
<i>Carl Hökenberg, Lieutenant,</i>	I
<i>Baron Jac. Jo. v. Scheiding, Capitaine,</i>	I
<i>Jon. Gyllenspets, Capitaine,</i>	I
<i>Samuel Forslind, Camererare i Kongl. Krigs=Collegio.</i>	I

Carl G. Meutzer, Capitaine, Ridd. af Kongl. Sw. Orden,	I
G. Lungbeck,	I
And. Tengbom, Kyrkiogh.	I
Nils Sundbeck, V. D. M.	I
Mag. Paul C. Vahlfelt, V. D. M.	I
And. Palm, V. D. M.	I
Magn. Thorén, Kyrkiogh.	I
Er. Lundenius, Kyrkiogh.	I
Mag. Johan Thoren, V. D. M.	I
Lars Trana, Kyrkiogh.	I
Thorst. Tengblom, Probst,	I
Jonas Hallén, V. D. M.	I
Mag. Paul Themptander, Probst,	2
Tb. Bredberg, Comminist.	I
Mag. Magn. Ericander, Kyrkiogh.	I
Lars Norrmark, V. D. M.	I
Carl Flygare, Regimentskrisware,	I
Mag. Ol. Kolmodin, Probst,	I
Er. Norlind, Comminist.	I
Jesp. Thorin, Comminist.	I
Grefve Axel Wrede Sparre, Stverste och Riddare af Kongl. Swerds-Orden,	I
Alingsås Schola,	2
Lars Otter, Comminister,	I
And. Vidbom, Kyrkiogh.	I
Jonas Alin, Kyrkiogh.	I
Jon. Forsselius, Kyrkiogh.	I
Lars Lenbeck, Commin.	I
Mag. Amb. Norén, Probst,	I
Mag. Lars Tengrot, Kyrkiogh.	I
Mag. And. Northman, Kyrkiogh.	I
Mag. And. Victorin, Kyrkiogh.	I
Elias Halldin, Lands-Camererare,	I
Georg Zachrisson, Bruks Boshållare, Lund,	2
Alrot, Handelsman,	I

Mebius, Handelsman,

Risling, Handelsm.

Segeberblom, V. D. M.

Doctor Bars Noring, Theolog. Lect. och Probst,

Bened. Jungblad, Comminister,

Lars Fredholm, Apologist,

Mag. Petr. Brodd, Dom-Probst,

And. Mellrot, Collega Sch.

Jonas Semner, Collega Sch.

Mag. Wilh. C. Victorin, Marhes. Lector,

Mag. Jo. Vennergren, Conrector,

Mag. Lars Svenonius, Gymn. Adj.

Mag. And. Forssenius, Phys. & Log. Lector,

Mag. Lars Grandel, Gr. L. Lector,

Mag. Petr. Fogelberg, Collega Sch.

Mag. Sv. Wilskman, Consist. Not.

Gust. Leufstudius, Sull-Inspector,

Hans Lidberg, Rådman,

Carl Jo. Gillner, Cornet,

Eric Ek, Håradsfriskware,

Lars Granfelt, Qvartermåstare,

Baron Hans G. Natt och Dag, Lieutenant,

Jo. Mart. Werner, Rådman,

Hans Werner, Handelsman,

Mag. Eric Edberg, Commin.

Joh. Pet. Lidbeck, Handelsman,

And. Sundblad, Postmåstare,

Cand. Petrus Haquinus,

Sv. Särenström, Handelsm.

Carl Lidin, Regim. Predikant,

Gabr. Scharin, Rådman,

Daniel Sundborg,

Magn. Lund, Studiosus,

Nic. Radelius, Stud.

Doct. Sv. Brodd, Provincial-Medicus,

Mag. Nils Synnerberg, Probst,

Jo. Timberg, Kyrkioh.

Petr. Bodholm, Kyrkiöb.	I
Nils Almberg, Kyrkiöb.	2
Mag. Magnus Warelus, Kyrkiöb.	I
Nils Hwalström, Kyrkiöb.	I
Joh. Alenius, Commiu.	I
Mag. Christ. Böcker,	I
Mag. Asin. Carlander,	I
Lars Kinberg, Kyrkiöb.	2
Joh. Bredberg, Commiu.	I
Jona. Öjebom, Kyrkiöb.	2
Mag. Jonas Kiellgren, Probst,	I
Ol. Bredenius, Commiu.	I
Mag. Arvid Afzelius, Kyrkiöb.	I
Jonas Lundborg, Commiu.	I
Mag. Lars Lithander, Kyrkiöb.	I
Nils Lithander, Kyrkiöb.	I
Pet. Lithander, Commiu.	I
Fridr. Ingman, Borgmästare,	2
Petr. Wigart, Öfver-Inspector,	I
Mag. And. Giers, Kyrkiöb.	I
And. Bidberg, Kyrkiöb.	I
Mag. Sv. Fägersten, Kyrkiöb.	I
Andr. Bergman, Commiu.	I
Mag. And. Hygrell, Probst,	2
Lars Timelin, Commiu.	I
Mag. Herm. Carling, Mag. Doc.	I
And. Alin, Commiu.	I
Mag. Christ. Östman, Kyrkiöb.	I
Nils Segerdal, Kyrkiöb.	I
Mag. Andr. Gudbemius. V. D. M.	I
Mag. Magnus Söderborg, Scholmäst.	2
Mag. Pet. Scarin, Kyrkiöb.	I
Mag. Carl Sundholm, Kyrkiöb.	I
Nils Tidbom, Commiu.	I
Mag. Lars Hodell, V. D. M.	I
Sven Häggren, Commiu.	I
Jonas Vinbom, Commiu.	I

Herr

Exempl.

Peter Kiellenius, <i>Commin.</i>	I
Georg Ceder, <i>Comminist.</i>	I
Mag. Bened. Svenonius, <i>V. D. M.</i>	I
Mag. Christoph. Rydell, <i>Probst,</i>	I
Nils Borin, <i>Rådman,</i>	I
Philip Langlet, <i>Manufactorist,</i>	I
Mag. Eric Kinmarck, <i>Mag. Doc.</i>	I
Lars Brissman, <i>Studiosus,</i>	I
Mag. Jonas Rudberg,	I
Joh. Klefbeck, <i>Stud.</i>	I
Jon. Breding, <i>Stud.</i>	I
Mag. Tenggren,	I
Andr. Victorin, <i>Stud.</i>	I
And. Lidmark, <i>Stud.</i>	I
And. Medin, <i>Stud.</i>	I
Bened. Afzelius, <i>Stud.</i>	I
Joh. Ingem. Biörk, <i>Stud.</i>	I
And. Liungqvist, <i>Stud.</i>	I
Imm. Kiempe, <i>Stud.</i>	I
Edberg, <i>Stud.</i>	I
Carl Melin, <i>St.</i>	I
Zach. Tidblom, <i>St.</i>	I
Thorb. Bergman, <i>St.</i>	I
Joh. Ekholm, <i>Studios.</i>	I
Sv. Tidsten, <i>Stud.</i>	I
Enoch Lunden, <i>St.</i>	I
Mag. Jonas Victorin,	4
Theoph. Themptander, <i>Stud.</i>	I
Lars Graf, <i>Handelsman,</i>	2
Erick A. Siögren, <i>Bokhållare,</i>	I
Dettlof Råfs, <i>Målare,</i>	I
Er. Wibeck, <i>Gullsmid,</i>	I
And. Norman,	I
Olof Lindqvist, <i>Tullnär,</i>	I
Sven Örnberg,	I
Pet. Holmer, <i>Handelsm.</i>	I
And. Hult, <i>Handelsm.</i>	I
	El.

El. Biörk,	2
Jonas Dahlbeck,	1
Lars Hoffman,	1
And. Hallman,	1
Carl Lindberg,	1
Jonas Lundgren,	1
Joh. Romberg,	1
Carl Apelskog,	1
Pet. Brinck,	1
Jonas Hellenberg,	1
Elias Wahlman,	1
And. Hoffström,	1
Joh. Kindgren,	1
Hans Holmström,	1
Eric Breding,	1
Törn Borgman,	1
Jonas Bergwall,	1
Joh. Preutz, Fältfär,	1
J. Lithzell, V. D. M.	1
Andr. Brinck, Handelsman,	1
Anders Hellenberg,	1
Sv. Florin,	1
Anders Hall,	1
Reinhold Norling,	1
Lars Peterson Graf,	1
Joh. Hellenberg,	1
Sv. Hoffman,	1
Eric Olofsen,	1
Mag. Harald Hasselgren, Profess. och Probst,	1
Mag. Johan Fröding, V. D. M.	1
Mag. Olof Lidborg, Kyrkoh.	2
Mag. Olof Lundqvist, Kyrkoh.	1
Cand. Joh. Broberg, Kyrkoh.	1
Olof Kindelius, Kyrkoh.	1
Ol. Herenblad, Comminist.	1
Varolander, V. D. M.	1
Haqv. Roth, Kyrkoh.	1

I. Capitlet.

Innehållande allmänna grunder til Swänsta, Skriffätter.

1. §

Nogen ting bör göras utan, och fast mindre emot tillräckeligt skäl.

§. 2. Således bör intet göras efter blott antagit bruk, emot sådant skäl, när detta kan finnas och det förra ändras (S. 1.)

§. 3. Swad som kan skie genom mindre, kortare och wigare, det bör icke skie genom större, widlyftigare och orwigare.

§. 4. Medel heter det, hwarigenom man söker att århålla något annat pålysting. Det pålystade tinget, som man genom medel söker århålla, kallas ändemål.

§. 5. Medlen äro fördenskull så mycket bättre och fullkomligare, som ändemålen genom dem tillräckeligare, wigare, lättare och kortare århållas.

§. 6. Friwillige tecken, eller märken, äro ting som människor utsätta och använda
4 efter

efter behag, att därmed tillkänna gifwa andra och wisa ting.

S. 7. När de här omformälte tecken sägas vara frivillige, så är klart, att därifrån skäl icke uteslutas; aldenstund de på förnuftigt wis böra antagas, invättas och brukas, såsom till att gifwa tingen tillkänna (S. 6.) kan tjänligast pröfwat.

S. 8. **Beteckna** eller **bemärka**, kallas med tecken wisa ting tillkänna gifwa (S. 6.).

S. 9. Emedan tecken äro medel, hwarigenom ändemålet, som är bemärka, sökes (SS. 6. 8.); så finner man, att ju wigare, lättare och Fortare de äro, desto bättre böra de hållas (SS. 3. 4. 5.).

S. 10. Följakteligen böra tecknen vara enfaldige, rene, beqvämliche att skilja ifrån hwarandra, lätte att bruka, samt tjänlige att klart och tydeligen bemärka (S. 8.)

S. 11. De tecken som icke bemärka något wist, de bemärka intet, och förtiäna således ej namn af tecken (SS. 6. 8.).

S. 12. Fördensfull är fåfängt att bruka tecken, som ingen ting bemärka, eller uträtta intet mer, när de brukas, än när de intet brukas.

S. 13. **Samme ting** kallas de, af hwilka det ena har alt det, som finnes i det andra; eller innehåller alt det lika och enahanda, hwarigenom de annars borde åtskiljas.

S. 14. **Särskilte ting** heta de, af hwilka det ena har något och aldrig så litet, som icke

icke är i det andra: eller innehålla något, hwar genom de kunna åtskiljas.

S. 15. Samme ting böra bemärkas med samma, och särskilte ting med särskilte tecken. Ty tecknens ändemål är att tillkänna gifwa wisa ting (S. 6.), hwilket annars icke ske kan.

S. 16. Så många som särskilte ting äro, hwilka man nödwändigst behöfwer bemärka, så många särskilte tecken böra och wara. Ty i annat fall, skulle icke heller ändemålet ärnås (S. 6.)

S. 17. Sedan tecken äro antagne till at bemärka wisa ting, böra samme och oförändrade tecken icke användas till at bemärka några andra. Ty det wore emot tecknens natur, inrättning och ändemål (SS. 6. 9.), hwaraf oreda och otydelighet följa skulle (S. II.)

S. 18. Fördensfull böra twänne eller flere särskilte ting icke bemärkas med ett och samma tecken, ej heller ett och samma ting, med twänne eller flere särskilte tecken (SS. 3. 15. 16. 17.)

S. 19. Tecken som i någon wettenskap eller slögd, äro till allmänt nyttjande faststälte, genom wanan och långligit bruk, kunna, som försäthenheten wisar, swärli- gen, särdeles genom enskylt företagande, ändras, ombytas och förökas. Ty wanan, inbillningen, entwisheten, ofunnogheten och be-

swårligheten att wånja sig wid andra, än de brukeliga, ligga här i wågen.

§. 20. När twånne eller flere tecken, som till wissa tings bemärkande, hwar för sig antagne äro, i wiss ordning hopfogas, kunna de beteckna något annat ting. Ty då, och i en sådan ordning och hoptagning, kunna de anses för nya och särskilda tecken.

§. 21. Till ex. I bemärker i Romersk räkning, ett, och V sam; men dese bägge i wiss ordning stälte eller hoptagne, IV, beteckna fyra. En liten rad eller strek betecknar i räknekonsten afdraging; men twånne sådane, i wiss ordning hopsatte, äro jämlikhets tecken; flera dylika här att förbigå.

§. 22. När man måste, till allmänt nyttjande, beteckna något ting, som icke har särskilt och brukeligt tecken, till sitt bemärkande wedertagit, kan man, till detta obetecknade tingets bemärkande, beqwåmligen betiåna sig af twånne eller flere af de brukeliga, och till andra wissa tings bemärkande hwar för sig antagne tecken, men nu i en wiss ordning hopfogade. Ty att dikta nya tecken går swårligen an (§. 19.) och twånne eller flere af de brukeliga och bekanta, samt på detta sättet hoptagne, kunna för nya och särskilda tecken anses, och således beteckna något annat (§. 20.), men ej förekomma alldeles främmande och owanlige, ef-

ter de äro sammansatte af de brukeliga och bekanta.

§. 23. Jag sade: till allmänt nyttian-
de; ty att hwar och en kan, till enskilt behof,
dikta och invätta sådana, och så många tecken,
som han bäst finner; därom läver intet twi-
welsmål wara.

§. 24. Då tingen, som man har af
nöden att beteckna, äro så, till ex. ej fle-
re än tiugu, trättijo, eller så wid pass;
bör man lämna hwar ett sitt besynnerli-
ga tecken. Ty till så ringa antal är icke swårt
att finna besynnerliga tecken, antingen alldeles
särskilta, eller ock af tvåanne eller flere andra i
wis ordning hoptagne (§. 20.): icke heller kan
det wara mödosamt, att så få uti minnet in-
trycka och till sitt bruk använda: men oredan af
särskilta tings bemärkande genom alldeles same-
ma tecken (§. 18.), wore ögonstänlig.

II. Capitlet.

Om talet i gemen.

§. 25.

Af liud finne wi tranne slag, hwaribland
det första är ett gement liud, uti hwil-
ket wi intet annat märka kunne, än ett buller
eller dån; ej heller något mer rön, hwarige-
nom det ena ifrån det andra må åtskiljas, än

allenast, att det ena är starkare eller skarpare, och det andra swagare eller lindrigare. Såsom jordbåfning, wattens brusande, åfkdunder, skott ic.

S. 26. Det andra är musicaliskt liud, hwaruti man ej allenast förmårker ett gement liud (S. 25), utan jämwäl grofhet och finhet, samt höghet och låghet, hwarmed det ena ifrån det andra åtskiljas kan. Såsom diurs lät, flockors och strångars klang.

S. 27. Det tredje är tal-liud, hwilket man icke allenast kan åtskilja, såsom starkare och swagare, samt gröfre och finare (SS. 25. 26.); utan ock förmårka sammansatt af enkla liud-ämnen och delar (*elementa soni articulati*), på mångehanda sätt hopfogade. Sådant liud kunna människior allena fran sig gifwa.

S. 28. Det såges wäl, att wise foglar koda lära at tala; men jag tillstår, att ibland de åtskilliga, som jag märkt folket med förundran åhört såsom talande, har jag ingen hört, som något klart och rent liudämne kunna framföra; och har jag deras så kallade tal icke kunna förnimma annat wara, än blotta människeligit tal mer eller mindre liknande liud.

S. 29. Liudämnen kunna, enligt förfarenheten, på wändeliga eller oräkneliga sätt hopfogas.

S. 30. Dessa blifwa olika författade, alt som swalget, tungan och läpparna sig wid liudets framkommande, på åtskilligt sätt förändra, röra

våra och ett blåfande eller hvasfande mer och mindre tillflåppa.

31. Således åro många och åtskilt liudåmnen, hvilka man dock märker i gemen vara af tvåanne slag; ty någre utsågas rent för sig sielfwa, utan tillhielp af andra, eller hopfogning med dem, och kallas *sielflydningar* (*vocales*): en del åter kunna icke annorledes, än med tillhielp af en sielflydning och sammansfogning med den samma, uttalas; och kallas *medlydningar* (*consonantes*).

S. 32. Så många liudåmnen, ett eller flere, som uti ett enda andtag tillsammans, tätt och på intet sätt afbrutit, uttalas; kallas *stafwelse* (*Syllaba*).

S. 33. Genom våra begrep förestållas of allehanda, ja oändeliga eller oräkneliga saker, och med tankarna förstå och utreda wi deras sammanhang och följer. Bägge må dock här begripas under nam af tankar. Med ting eller saker förstås wål i gemen allt det som är till och är något (S. 6. 8.); men här åtskiljas de ifrån tankarna, såsom ofwanföre ifrån tecknet.

S. 34. Såsom mitt ändemål icke är lifsmätigt, att här förklara, hwad som hörer till vår siäls förmögenheter och förrättningar, så har jag nöjt mig med att i gemen och korteligen anwisa, hwad med orden begrep och tanka, särdeles efter det måst brukeliga Swenska talsättet, förstås och betecknas kan, hwarsom den som noga

re och tydligare will wara underrättad, må ur andras skrifter hämta kunskap.

§. 35. Att gifwa för andra tillkänna wåra tankar (§. 33.), är oß angelägit, men omöjeligit att giöra det omedelbarligen; måste således hærtill brukas medel, som inge andre gifwas kunna, än tecken (§§. 6. 8. 9.), som wisas för de utwärtens sinnen, och kunna wara månggehanda, såsom händernas rörelser.

§. 36. Inge tecken äro beqwåmligare och tiänligare, att gifwa därmed wåra tankar de närwarande tillkänna, än tal, liud. Ty såsom tingen, och följakteligen tankarna (§. 33.) äro oräknelige, eller wandelige; så kan ock tal-liudet, genom liudämness olikhet och wandeliga hopfogningar (§. 29.), på wån deligit sätt förändras och ombytas, till att därmed Forteligen, Klart, tydiligen och lätteligen gifwa wåra tankar tillkänna (§. 10.); hwilket än nogare kan inhämtas, när man talet med andra utwärtens tecken jämförer.

§. 37. En eller flere stafwelser (§. 32.), hwilke såsom medel till någon tankas (§. 33.) betecknande eller tillkänna gifwande, användas, och uttalas utan något uppehåld, i ett jämt sammanhang, kallas ord (*vocabulum*). Des, så wål som stafwelsernas delar, äro liudämnen (§. 32.) på åtskilligt sätt hopfogade (§. 29.). Och flere ord tilsamman framförde, att därmed tillkänna gifwa wåra tankars sammanhang, kallas tal (*oratio, sermo*).

S. 38. Ett ords betydelse är således den tanka, som wi därmed, såsom ett tecken, wilja tillkänna gifwa.

S. 39. Orden äro jämväl delar af talet, och tankarnas omedelbare, men tingens medelbare tecken.

S. 40. Man will här med säga, att orden gifwa närmast och strax våra tankar, men därmedelst tingen, som wi tänka, tillkänna. Fördenskull kommer det på ett ut, när jag säger orden beteckna tingen, eller tankarna.

S. 41. Alldenstund ändemålet, som med orden påsyftas, är at gifwa våra tankar tillkänna (SS. 37. 38.); så böra de vara korte, låtte att bruka och skilja ifrån hwarandra, samt besynnerligen tiänlige att klart och tydeligen tankarna tillkänna gifwa (SS. 5. 10.). Och som talet består af ord (S. 37.), bör det ock vara tiänligt att lätt, klart och tydeligen våra tankar tillkänna gifwa.

S. 42. Orden äro frivillige tecken. Ty det härrörer ju af människornas behag, att ett ting med detta eller något annat ord beteckna (S. 6.). Så finner man ock, att åtskilte folkslag med åtskilta ord samma ting beteckna, hwilket ingalunda skie kunde, om orden icke wöro frivillige tecken.

S. 43. Ehuruwäl en del ord hafwa någon naturlig öfwerenskommelse med tingen, som de bemärka, och förnustet något har att säga wid deras hopsfogningar,

tillämpningar och sammansättning i hela meningar; så stöder likwå detta allt sig hufwudsakeligen på folkets wana och bruk, hwilket wål ibland, såsom af en händelse, följer skäl, men låter sig däräs dock icke twinga. Ty 1. äro orden frivillige tecken (S. 42.). 2. De ord, som hafwa någon liknelse med tingen, äro äfwen fritt antagne, och hade kunnat wara annorledes, om bruket så faststält.

S. 44. De liudåmnen, som hoptagne giöra stafwelserna och orden (SS. 32. 37.), kunna icke sägas på en gång eller tillika. Ty om det wore, skulle de så ihopblandas, att man intet liudåmne åtskilja kunde, som är emot försarenheten.

S. 45. Följakteligen måste det ena liudåmnet uttalas efter det andra, och hwart hafwa sin åtskilda tid, på hwilken det utföres, ehuru fort och fort det genom wanan ske kan.

S. 46. Äfwen är klart, att så wida sielflydningarna förhålla sig lika, de stafwelses äro långsamare och widlyftigare att uttala, som hafwa flere medlydningar.

S. 47. Intet liudåmne är blandat, eller sammansatt af twånne eller flere. Ty 1. sättes liudåmnen wara enkla talets delar (S. 27.), Och således om de äro sammansatte och hopblandade af andra, äro de ej widare nägre liudåmnen. 2. Om så wore, att något hopblandat och sammansatt liudåmne kunde
gif

gifwas, så skulle de, hwaraf det wore blandat och sammansatt, antingen intet kunna skiljas ifrån hwarandra med talet och hörflen, utan sågas så tätt ihop och på en gång, som de enkla hwar för sig; i hwilken händelse man icke kunde märka, af hwilka enkla liudämnen det wore blandat och sammansatt, och således borde det alldeles som enkelt anses: eller ock skulle de med talet och hörflen kunna åtskiljas, och det ena sågas efter det andra, då de ej vidare wore ett liudämne, utan twänne eller flere särskilte.

3. Kan om alla liudämnen, som kunna sågas wara blandade och sammansatte, nogsamit wisas, att de antingen icke äro sådane, utan allenast tyckas wara, för det de hafwa en likhet med några andra liudämnen; eller ock flere särskilte liudämnen, som tillsammans tagas, och i en staswelse fört och tätt ihop uttalas.

S. 48. Så wida jag, efter all brukad upmärksamhet, kunnat finna, äro de liudämnen, hwaraf man sig i talande betänkar, icke flere än någre och trättio, hwarom nedanföre utförligare skall handlas.

S. 49. Orden finnas bestå antingen af en staswelse, och må kallas enstaswelige; eller af twänne, och kunna nämnas tvåstaswelige; (till skilnad ifrån tvåstaswiga, *voces bilitteræ*); eller ock af flere, och må heta mångstaswelige.

S. 50. Uti hwar och en staswelse måste åtminstone wars en sielslydning.

Staf

stafwelsen består af uttalte liudämnen (S. 32.), som antingen äro sielsflydningar eller medlydningar (S. 31.); men desse senare kunna icke för sig sielswa uttalas, utan behöfwa därtill alltid en sielsflydning (*ib.*).

S. 51. Sielsflydningarna uttalas antingen kortare, det är, med ett mindre tidens utdragande; eller ock långsamare, det är, med ett längre drögsål. Således må sielsflydningarna delas i korta och långa, och det drögsål, hwarmed de uttalas, må kallas deras dryghet (*quantitas*).

S. 52. En sielsflydnings dryghet kan man förnämligast märka och mäta genom hörslen, i anseende till den nästföljande medlydningen, hwilken des uttalande sluter: kommer sielsflydningsens utsägande skyndsamt och snart på medlydningen, eller, som det samma är, om sielsflydningen så uttalas, att medlydningen kommer fort och snart på honom; så märker man sielsflydningen vara kort: men kommer han sent eller långsamt i uttalandet på medlydningen, så märker man honom blifwa lång. Denna drygheten kan wäl vara längre och kortare, så att af en lång stafwelse, alt som han mer eller mindre långsamt framföres, måtte wara flere slag; men med hörslen kunne wi ej skilja stafwelserna, i anseende till drygheten, annorledes än allenast i långa och korta.

S. 53. Här af skier, att när sielsflydningen är kort, det är, uttalandet af den samma kommer

mer

mer fort och hastigt på den nästföljande medlydningen; så får denne en stöt och liksom hastigare anfall af talet, ej annorledes än en kropp, som hastigt föres emot en annan, gifwer denna en starkare stöt, än en af samma storlek och tyngd, som långsamare emot en annan kommer.

S. 54. Vidare följer här af, att den sielslydning, som sluter ett ord, swärligare kan till sin dryghet (S. 51.) märkas, än en annan. Ty den förre hafwer ingen medlydning efter sig i ordet, emot hwilken den kortare eller långsamare uttalas (S. 52.), och således till sin dryghet nogare märkas kan. Till ytterliggare bewis åberopar jag mig förfarenheten, att jag aldrig i någens ordenteliga och måst wänliga tal förmärkt de slutande sielslydningars dryghet, så att jag dem i långa och korta kunnat åtskilja. Dock illstår jag, att de mig förekommit såsom mer liknande korta än långa. Om de gamle, som nu äro döde, hafwa dem annorledes uttalt; är ett mål, som jag ej behöfwer att här utlata mig öfwer.

S. 55. Man märker att ibland uttalas tvåanne sielslydningar så tätt tillsammans, att de bägge hopfogas i en stafwelse; hwilke tvåanne å ihoptagne sielslydande liudämnen kallas *twelydningar* (*diphongi.*)

S. 56. Hwar och en medlydning för sig sielf fordrar alltid sin wiða tid uti framförandet, som hwarken kan förkortas eller förlängas: så att allenast efter sielslydningarnas dryghet blifwa staf-

stafwelferna delte i långa och korta. Ty ehuru wäl den stafwelsen, som för och efter en kort sielflydning, har några medlydningar, wärkeligen blifwer längre, än om han ägde ingen eller allenast en medlydning efter eller för den korta sielflydningen (S. 46.); så framföras dock af alla dem jag hört tala, desse medlydningar, tillsammans med den korta sielflydningen, så fort, at de icke märkeligen giöra stafwelsen lång, eller lika dryg med den, som har i sig en lång sielflydning.

S. 57. Stafwelfernas dryghet är icke någon deras eller ordens wäsenteliga del, dock en dem nödwändig och alltid widhängande egenfkap. Ty hwad det förra angår, bestå de allenast af sina liudämnen (S. 32.); och angående det senare, såsom stafwelferna alltid hafwa sielflydningar uti sig (S. 50.), och desse utfågas med sin dryghet, eller längre och kortare tid i framförandet (SS. 51. 52.); så är klart, att stafwelfernas, och följakteligen ordens som af dem bestå, dryghet är en dem nödwändig och alltid widhängande egenfkap.

S. 58. Uti två stafweliga och mångstafweliga ord, finne wi att en stafwelse utförs med högre liud, eller högre låt och flang, (S. 26.) hwarigenom de andre stafwelferna i samma ord blifwa lägre uttalte, hwilket den ena stafwelfens högre liud kallas ton och ordswikt (*tonus*).

S. 59. Enstafweliga ord hafwa ingen ton.

ton. Ty såsom tonen består däruti, att den ena stafwelsen uphöjes för de andra, som därigenom komma att sägas lägre, eller liksom nedsänkta (§. 58.); men enstafwelige ord icke hafwa någon stafwelse, som kan för de andra uphöjas (§. 49.) så är klart att en stafwelige ord icke hafwa någon ton.

§. 60. Huru Grekerna så andra, som enstafweliga ord uttalt, kunne wi icke så noga wetta, och därför ej heller säga, hwarföre de öfwer enstafweliga ord satt *accenter*. Herr Carpov menar att sådant icke haft giltigt skäl, som man dock lämnar därhån.

§. 61. De stafwelser, som hafwa tonen, må kallas *tonige*; och de som ej hafwa någon ton, *tonlöse*.

§. 62. Tonen är icke någon ordens wäsentliga del, icke heller nödwändig egenkap. Ty 1. äro liudämnen ordens wäsentliga delar (§§. 32. 37.), och tonen lägges till icke något liudämne i synnerhet, utan hela stafwelsen (§. 58.). 2. Enstafwelige ord hafwa ingen ton (§. 59.), men äro dock äfwen så fullkomliga ord, som de öfrige (§. 37.) 3. Högre och lägre liud hörer äfwen, och det i synnerhet, till spel och sång (§. 26.)

§. 63. Såsom det är brukeligt, så är det också nödigt, att med estertryck, det är, med skarpare, högre och långsamare liud uttala de ord, hwilka ligger största makten uppå, eller man i synnerhet och framför andra bör akta. Ty därmed kan man tydeligare utmärka det, som angelägnast är i talet

talet att akta (S. 41.), och åhörarna så mycket lättare skilja orden, och finna hward den talande i synnerhet will gifwa tillkänna.

S. 64. Ett sådant orden tillagt eftertrycks liud är icke någon ton. 1. Lägges detta till hela ord, och dem både enstafwelliga och mångstafwelliga, där dock tonen uphöjer allenast en stafwelse, i tvåstafwelliga och mångstafwelliga ord (S. 58.) 2. Wet man att ofta mitt uti en hel mening icke allenast ett, utan flere ord i rad, med ett sådant eftertrycks liud uttalas, när sakens angelägenhet det fordrar, hwarigenom både de föregående och efterföljande orden blifwa lägre och fortare uttalte. Skulle nu det tillagde eftertrycks liudet wara en ton eller ordwikt; så skulle bemålte föregående och efterföljande ord i meningen, hafwa ingen ton, som är emot förfarenheten. 3. Som detta liud kan både läggas till och tagas ifrån de samma ord, alt som meningen och sakens beskaffenhet det fordrar; så ser man att det har en annan natur än tonen, samt att det rättar sig icke efter bruket och wanan i talet, utan efter olika sakernas egenskaper, och de talandes upfat.

S. 65. Man tillstår wäl, att det är mer brukeligt att tillåga några ord detta eftertrycksliudet, än andra; dock är det icke heller med dem alltid hemma, utan kan understundom umbäras, när omständigheterna så medgifwa.

S. 66. De samme ord kallas de, som haf-

hafwa de samma, lika dryga och i samma ordning stälte liudämnen: men särskilte de, som antingen icke hafwa de samma, eller olika dryga, eller ock i annan ordning stälte liudämnen (SS. 13. 14.). Ty orden finne wi intet mer, hwarigenom de må kunna skiljas ifrån hwarandra, än liudämnen, deras dryghet och ordning. Så att fördenksfull de ord äro de samme, hwilke hwarcken kunna åtskiljas till deras liudämnen, eller deras ordning, eller sielsflydningarnas dryghet; men de särskilte, som till någotdera af dessa tre åtskiljas kunna (SS. 13. 14. 27. 32. 37. 51. 57. 62.).

§. 67. Alltså giöra två eller flera bemärkselser (§. 38.) icke ett ord, till två eller flere särskilta, icke heller olikheten af tonen; emedan den hwarcken är någon wäsentelig del af orden, ej heller någon deras nödwändig egenskap (§. 62.).

§. 68. Widare följer ock att tvåanne ord, som till liudämnen äro de samme, men hafwa en olika sielsflydningarnas dryghet, äro tvåanne så skilte ord. Ty orden kunna ej vara utan sielsflydningar (SS. 37. 50.), och deras dryghet är en nödwändig och alltid stafwesserna, och följakteligen orden, som af dem bestå, widhängande egenskap (§. 57.), hwarigenom det ena må åtskiljas ifrån det andra (§. 14.).

§. 69. Efter åtskilnaden af tankarna eller tingen (SS. 33. 39. 40.), finnas orden vara åtskillige, eller af särskilta slag. De som beteckna

ting, hwilka antingen bestå för sig sielfwa, eller ock genom andra, kallas *namnord* (*nomina*). Således äro af dessa, två slag: de förre kallas *sielfständige namnord* (*nomina substantiva*), och om de höra till flere slag, heta de *gemensame* (*appellativa*); men om allenast till enstakade ting (*individua*), *egna namn*, eller *egna namnord* (*n. propria*). De senare kallas *tillägglige* (*nomina adjectiva*).

§. 70. Ord som sättas i stället för sielfständiga namnord, heta *förnamns ord* (*pronomina*).

§. 71. De som beteckna, tillika med tiden, någon warelse, giärning eller lidande, nämnas *tidord* (*verba*); i anledning hwaraf de same delas i *warelses*, *giärnings* och *lidandes tidord* (*verba substantiva, activa, passiva*).

§. 72. Ett tilläggligt namnord (§. 69.) gjort af tidord (§. 71.), med tidens bemärkande, kallas *medelord* (*participium*).

§. 73. Alle dessa slags ord, efter det olika afseende, som därmed kan hafwas, och någon de betecknade tingens olika beskaffenhet, undergå en förändring, särdeles i slutet, med några liudännens eller stafwelsers ombytning eller tilläggning, som kallas deras *böjelse* (*flexio, declinatio, conjugatio*). De få ock en dylik förändring i anseende till antalet (*numerus*), som när wi tale om *en* eller *ett*, kallas *enfalt* (*singularis*); men när om flere, heter *flerfalt* (*pluralis*).

§. 74. Af de ord, som beteckna, eller kunnas med sitt betecknande hafwa affeende på kiön, betraktas någre som mansläkte (*masculina*) och andre som qvinsläkte (*foeminina*), men de, som intet dera (*neutra*), hwilke icke något kiön bemärka eller påsyfta; i anseende hwar till de och få någon förändring och olika tilläggning af andra ord. Dese trænne omständigheter kallas ordens släkter (*genera*).

§. 75. Således borde de ord wara alltid intetdera (*neutra*), som bemärka eller hafwa affeende på sådana ting, som intet kiön äga ic. men bruket har annat fastställt wid många ords släkter.

§. 76. Tidorden (§. 71.) blifwa på fleres handa wis böjde, i anseende till olikheten 1. af den närwarande, förflutne och tillkommande tiden (*tempus præsens, præteritum & futurum*). (2. Antalet (§. 73.)). 3. Personerna (*persona prima, secunda & tertia*), hwilke dem tilläggas; och 4. Sättet (*modus indicativus, imperativus, conjunctivus & infinitivus*).

§. 77. Till ofwannämde fyra slags ord, komma ännu flere; såsom: tillord (*adverbia*), föreord (*præpositiones*), fogord, (*conjunctio-nes*), och driford (*interjectiones*), som alle äro oböjelige (§. 73.).

§. 78. Dese (§. 77.), så wäl som de förr omtalte (§§. 69. 70. ic.), beskriswas utförligen i språkkonsten (*grammatica*), och här alles

nast forteligen nämnas, såsom derutur nogare bekante.

§. 79. När ett ting har någon nära öfversenskommelse med ett annat, förändrar man dess ord på ett och annat sätt, men besynnerligen genom tillagde liudämnen och stafwelser, så att deraf göres ett annat ord. Det förra kallas *stamord* (*primitivum*), det senare *afkomning* eller *aflett ord* (*derivatum*). Tvänne eller flere ord, som komma af en gemensam stam, men icke det ena af det andra; heta *närskylte* (*cognata*).

§. 80. Understundom tage wi tvänne eller flere ord ihop, och göre dock merendels med någon förändring, af dem ett ord, hwilket heter *sammansatt* (*compositum*), men det som icke så består af två eller flera hoptagna ord, kallas *enkelt* (*simplex*).

§. 81. *Ordwärf* (*syntaxis*) kallas ordens ihopfogning, efter de talandes bruk, i en wis ordning, till att i sammanhang våra tankar klart och tydeligen tillkiänna gifwa.

§. 82. Alle de ord hoptagne eller tillsammans betraktade, med sina besynnerliga förändringar och hopfogningar, som man brukar till att därmed beteckna, och för de åhörande tillkiänna gifwa sina tankar; kallas ett *språk* och *tungomål* (*lingua*).

§. 83. Således är språkets ändemål, samma som talets och ordens (§§. 37. 41.), hwilke äro medlen, och jag sagt att de böra wara

forte; hwartill jag nu lägger: så wida se kan. Ty, genom alt förmånga korta ord, skulle språket blifwa otydeligit och otillräckeligit, att bemärka så många åtskilda ting, som man behöfwer tillkiänna gifwa; och för öfrigt måste man ju rätta sig efter bruket (§.43.).

S. 84. Gör så ett språk såges den, som af de framförde orden får samma tankar (§.33.), hwilka den talande haft, och med orden samt språket, som af dem består, welat tillkiänna gifwa.

S. 85. Ett språk bör så inrättas eller talas, att det klart och tydeligen, samt wigt och lätt må förstås. Ty språket är ett medel, hwarigenom ändemålet, som är att beteckna, eller gifwa tillkiänna våra tankar (§§.82.83.), sökes att erhållas: och som medlen äro så mycket bättre och fullkomligare, som ändemålet genom dem wigare och lättare erhålles (§§.5.9.10.41.); ty följer att et språk bör så c.

S. 86. Liudämnen, hwaraf orden bestå, kunna på oändeligit sätt hopfogas (§.29.), och således oändeligen många ord göras: och emedan orden äro frivillige tecken, och den ene fördensfull kan beteckna ett ting med detta, en annan med ett annat ord (§§.42.43.); så är klart huru flere icke allenast särskilte, utan och helt olika språk kunna gifwas. Men att många sådane wärkeligen finnas, är af förfarenheten noggsamt bekant.

S. 87. Det språk, som wi i barndomen lärt

af dem, som med oss först omgås, och innan vi lärt något annat; kallas *modersmål* (*lingua vernacula*). Men det som icke är vårt modersmål, och vi, antingen intet, eller svårligen och till minsta delen förstå, innan vi lärt det genom undervisning och öfning; kallas *främmande språk*. (*l. peregrina*).

S. 88. De ord, som gifwa några ting klarare, tydligare, omständeligare och wigare tillkänna, uti ett språk, än i ett annat; kallas *märkelige eller bemärkelige* (*voces emphaticæ, significantiores*).

S. 89. De ord och ordens förändringar, som vi ifrån barndomen uti modersmålet blifwit wane wid, begripe vi aldrabäst, och de förefomma oss äfwen wigaste att bruka, och behageligaste att höra, förr än vi blifwe wane och öfwade wid andra, samt inbillningen därefter lämpad.

S. 90. Owanlige och ohörde ord, samt owanlige och ohörde ordens förändringar, särdeles ur främmande språk, falla oss owige att bruka, låta gemenligen hårt och underligt för våra öron, och förefomma oss löjelige, eller åtminstone obehagelige, förr än vi smänningen blifwe wid dem wane.

S. 91. Vårt tal bör, så wida ske kan, på det sättet inrättas, att det icke, i anseende till låtet, är obehageligt för de åhörande. En obehageligt åhörande är ett ondt, som vi utan skäl ej böra
någon

någon tillfoga; fördensfull bör vårt tal, så wida etc.

§. 92. Deras maner och bruk, så i tal, som annat, hwilke för ämbete, stånd och flokhet äro i stort anseende, efterapas måst af den andra folkhopen, den der genom exempel mer än skiäl plågar röras, som af förfarenheten nog samt inhämtas.

§. 93. När man besinnar, hwad samme och särskilte ord äro (§. 66), och man nogräknat will betrakta ett språk, så är klart af förfarenheten, att icke en gång twänne inwånare i en stad tala samma språk, utan så många som personerne äro, så många äro ock särskilte språk. Detta kommer 1. af särskilta språk (§. 87.), talande folkslags omgiänge med hwar andra, och blandning genom frig, handel, slöjders idkande och flere tillfällen, hwaraf sker, att den ene inflickar sitt språks ord, talsått icke i ett annat tungomål, samt att den andre wånjer sig wid dessa efter hand och oförmårkt. 2. Folkets egensinnighet, som för ro skull eller af ett inbillat större öronens behag, eller ock för fortare och lättare utsågande, orden förbyta och förändra. 3. Deras fåfånga, som tycka det wara nedrigt och gement, att tala efter allmänna bruket och gemene mans wana. 4. Deras oartiga smak, som lärt främmande språk, och i dem några wettenskaper, troende sig icke kunna anses för lärda och floka, om de ej inblandat främmande ord, och sitt eget tungomål ef-

ter så lärda språk wrida och wända. 5. Något naturligt fel, hwarmed wiða liudämnen eller ord icke efter det allmännare bruket kunna utsägas 2c.

S. 94. När nu den ene apar efter den andra, dels oförmärkt, dels med flit, besynnerligen i hwad de säga, som hållas för hederligaste ansenligaste och elokaste (S. 92.); så sprider sig en sådan språkets förändring allt jämt ut, och det förbytes och förwandlas stadigt, utan att sådant genom någon människelig konst och makt kan hindras, så at fördensfull tungom ålen, efter någon lång tid, knapt äro sig sielwa like, och hwad för några mansåldrar tillbaka talt är, icke widare eller swärligen kan förstås.

S. 95. Ehuruwäl, att egenteligen tala, ingen språk finnas, som äro alldeles like och de samme (SS. 13. 93.); så sägas de dock tala samma språk, som bruka ord, hwilke till liudämnen, böjelser (S. 73.), afledningar (S. 79.), sammansättningar (S. 80.), slakter (S. 74.) och hopfogning (S. 81.), komma i det aldrämsta öfwerens, så att de lätteligen, eller utan särdeles beswärlighet, hwarandra förstå kunna (S. 84.). De sägas tala så skilda språk, som bruka ord, hwilke till liudämnen, böjelser, afledningar, sammansättningar, slakter och hopfogningar, gå i det mästa ifrån hwarandra; så att de antingen alldeles intet, eller ock swärligen och i det minsta kunna förstå hwarandra.

S. 96. Hwad ofwanföre (SS. 42. 43.) är beswist,

wist, kan än widare styrkas däraf, 1. Att de ord, som i det ena språket kunna åga någon liknelse med tingen, hafwa den intet alltid i andra, fast tingen äro de samme; till klart beswis, att de tingen liknande ord äro jämnwäl frivilligt antagne, och stödja sig hufwudsakeliggen på bruket. 2. Ett och samma språks mångfaldiga förändringar (SS. 93. 94.), som med tiden ske, intyga ock nogsamnt det samma. 3. Att skilte språks alldeles olite ord på samma ting, som på olika sätt hopfogas, böjas, sammanfogas &c. äro jämnwäl bewis till brukets och wanans makt. Därföre säger Gellius: *consuetudo cum omnium domina rerum, tum maxime verborum est.*

S. 97. Twänne eller flere åtskilte ord, som i samma språk (S. 95.) bemärka ett och samma ting, kallas entydige eller samtydige (*synonyma*); men de, som hwar för sig i samma språk beteckna twänne eller flere ting, kallas tvetydige (*equivoca*.)

S. 98. Ett ting bör icke betecknas med flere eller samtydige ord. Ty det man kan klart och tydeligen beteckna med ett, bör man ej beteckna med flere (SS. 3. 18.); och bleswe annars ordens myckenhet förökt, til minnets beswärande, helst som orden defutan äro ganska många, som man nödwändigst behöfwer (SS. 33. 37. 69. 86.).

S. 99. Folkets bruk har dock infört samtydiga ord, hwilke så wida kunna gillas, som de

tiåna till ombyte för de granlaga och wid uprepan-
de af samma ord wämjande öronen.

S. 100. Swart och ett ting, som man
har nödigt att tillkänna gifwa, bör be-
räknas med sitt särskilta ord. Ty annars
skulle ett ting betecknas med flere samtydiga
ord, som ej bör ske (S. 98.); eller flere ting med
ett ord, som är otänligt (SS. II. 18. 85.); el-
ler ock flere ord sammantagas, till något tings
bemärkande, hwilket är emot wigheten och kort-
heten (SS. 3. 9. 10.).

S. 101. De twetydige orden, borde således
wara borta ur alla språk; men som bruket dem
antagit, får man wäl lof att foga sig därefter.
Härtill kommer ock det skälet, att som wåre
tankar äro wändelige (S. 33.), så will synas omö-
jeligt, att för hwarje hafwa och minnas sär-
skilta ord; så att fördemfull de twetydige, som
annars giärna föda mörker och otydelighet, på
detta sättet blifwa understundom nödwändige.

S. 102. Twetydige ord äro samme ord. Låt
A wara ett twetydigt ord, så att *A* betyder *B*,
och *A* jämwäl betyder *C*; då säger jag, att *A*
i bägge händelserna är samma ord. Ty eme-
dan samme ord äro de, hwilke hwarfen till liud-
ämnen eller deras ordning, eller sielsfyndningarnas
dryghet kunna åtskiljas (S. 66.); och *A* när det
betyder *B*, hwarfen till liudämnen, eller deras
ordning, eller sielsfyndningarnas dryghet kan åtskil-
jas ifrån *A*, när det betyder *C*, ty annars wöre
det icke twetydigt; så är klart, att *A* är detsam-
ma

ma i bägge händelserna, nämligen, att *A* är det samma när det betyder *C*, som då det betyder *B*.

§. 103. Såsom språken allt jämt förvandlas, (§. 94.), så komma en hop ord, samt deras böjelser, sammansättningar, 2c. (§§. 73. 80.) ur bruk, att de af allmänheten ej vidare förstås, hwilke då kallas gamle eller föråldrade (*vocabula obsoleta, antiquata.*).

§. 104. Att i tal betiåna sig af föråldrade ord, eller ordens föråldrade böjelser 2c. är otänligt, när man har nyare, brukeligare och bekantare. 1. Kan man med sådana ord icke gifwa dem, som i fornhåpder och det gamla språket äro okunnige, sina tankar rätteligen tillkiänna, och således felas emot talets ändemål (§§. 82. 83. 85.). 2. När man har brukliga och bekanta ord, som äro åtminstone åfwen så tänklige att bemärka (§§. 8. 10. 41.), så skulle härmed blifwa en onödig widlyftighet (§§. 3. 18. 98.). 3. Åro orden frivillige tecken (§. 42.), hwilke stödja sig på bruket och wanan, som ändrar språket tid efter annan (§§. 43. 93. 94. 96.), och hwaremot fåfångt är att strida. 4. Åro jämwäl sådane föråldrade ord, och ordens böjelser 2c. obehagelige, så wida de äro nu ohörde och obekante (§§. 90. 91.). Uteligen 5. kommer sådane ålderdomars användande dels af förut fattad inbillning om de gamlas bruk, som hålles bättre och anständigare än vårt, där likwäl orden äro lika gode, i den händelsen de till ändemålets årnående äro lika tänklige: dels och af en fåfånga, att
wilja

wilja wisa sin insigt i det gamla språket. Där-
 före säger Quintilianus icke illa: *abditæ & abro-*
gata retinere, insolentia cujusdam est, & in
parvis jaclantia. Förden skull när man har
 dem, som brukelige och allmänt bekante äro;
 ser jag intet skäl, hwarföre man skall, af kär-
 lek för älderdomen, betiåna sig af gamla, förs-
 slitna, obrukelige, hårt låtande, obehagelige,
 och till försträende långt mindre skickelige.

§. 105. Att styrka folket till att tala, som de-
 ras förfäder för några hundrade år sedan talte,
 och hward nu kommit ur bruk, är således ofskä-
 ligt, och att förnä dem därtill, emot det an-
 tagne bruket, är omöjeligt (S. 42. 43. 94.),
 undantagandes några wisa ord, wid besynner-
 liga tillfällen, hwarom nedanföre.

§. 106. När något nytt ting, eller etc
 nytt tingets betraktande förekommer, som
 man ej har brukeligt ord på, men behöf-
 wer beteckna; har man frihet att göra
 och antaga ett nytt ord, till dess bemär-
 kande. Ty annars skulle man antingen intet
 kunna beteckna ett sådant ting, som är gifwa
 det med ord tillkiänna (S. 38.), hwilket man
 likwäl här sättas behöfwa; eller använda här-
 till ett brukeligt ord, som har en annan bemär-
 kelse, eller ock nödgas bruka flera ord i omswep.
 Det förre är emot talets ändemål (S. 83.), det
 andra emot klarheten och tydeligheten (SS. 11. 18.
 25. 100.), och det tredje emot kortheten och
 wigheten (SS. 3. 9. 10.).

§. 107. Att göra nya ord. Sådant kan värkställas på två sätt: 1. Genom föräldrade erds (§.103.) återuptagande och förändrande efter nu warande bruk; ty slike, såsom nära öfverenskommande med det språks ord, som nu talas, kunna lättare af allmänheten förstås, och falla gemenligen wigare att bruka, än alldeles främmande (§. 90.). 2. Genom ny afledning (§.79.) och sammansättning (§.80.) af brukeliga och bekanta, hwilket är tjänligast; ty de äro lättaste att minnas, wigaste att bruka, och behageligaste att åhöra (§. 89.), såsom bekante och brukelige i anseende till de ord (§§. 79.80.), hvaraf de äro komne.

§. 108. De ord, som wäl till ursprunget äro främmande och sådane i förra tider warit, men nu i vårt modersmål allmänt brukas och förstås; sågas hos oss hafwa wunnit burskap (*vocabula civitate donata.*).

§. 109. Sådane ord böra ej vidare anses och hanteras som främmande. Ty 1. såsom de fått burskap hos oss, så böra de ock niustalinfödingars rätt. 2. Sedan de genom bruket äro allmänt bekante och wedertagne, kunna de vara så tjänlige till språkets ändemål (§§.82.83.), som de öfrige, och böra af bruket hafwa, som andre ord, sin myndighet (§§.43.96.).

§. 110. De främmande ord, som brukas och inblandas i modersmålets talande allenast af de lärda, och dem, som i andra språk äro förfarne

ne samt af få forstås; kallas egentligen främmande ord (*vocabula peregrina*).

S. III. Sådane främmande ord böra lämpeligen och efter hand gifwas och förbytas med tiänliga ord af modersmålet, som beqwämligen kan ske genom de, för ämbete, stånd och lärdom, ansenligas bruk och myndighet. Ty 1. som talets och språkets ändemål är, at gifwa så den ena som den andra af de åhörande, våra tankar tillkiänna (SS. 41.82. 83.); ett språk jämväl så bör insättas, att det lätt, klart och tydeligen må forstås (S. 85.); och detta med främmande ord, som minste delen forstå (S. 110.), icke århållas kan, men moders målets ord här till tiänligaste äro (S. 89.); så är klart, att de förre med dessa böra förbytas. Hårtill kommer ock det, att de främmande orden äro gemenligen och för de flästa, owigge att bruka, och obehagelige att åhöra (S. 90.); hvarföre de ock böra med tiänliga ord af modersmålet förbytas; som war det förre. 2. Språket grundar sig hufwudsakeligen på wanan och bruket (SS. 43. 96.), och deras bruk, som för ämbete, stånd och flokhet äro i stort anseende, efterapas måst af folkhoppen (S. 92.), och således kunna bemälte inhemskte ord beqwämligen genom deras bruk och myndighet, i stället för de främmande, införas; hwilket war det senare.

S. 112. Skulle någre ibland de främmande orden synas kortare och wigare att bruka

bruka, böra de därföre icke antagas, när man har egna, brukeliga och bekanta ord i deras ställe. Ty 1. får man härmedelst flere ord på ett ting, som är otjänligt och onödigt (§§. 3. 18. 98.). 2. Blifwa på det sättet ord brukade, som de fläste ej förstå, emot talets ändemål (§§. 41. 82. 83.). Bör man hafwa mer afseende på klarheten och tydeligheten att sina tankar allmänneligen gifwa tillkiänna, såsom närmast med ändemålet af språket (§§. 41. 85.) förbundne; än förtheten och wigheten. Och 4. hwad förtheten i synnerhet angår, så qwittas den här emot wanan, att sina egna och brukeliga ord framföra (§. 89.).

§. 113. Det är otjänligt, att inblanda främmande ord i sitt eget moderemål, när man däruti och i deras ställe har andra bekanta och brukeliga ord. Ty för utan de skäl, som redan (§§. III. 112.) andragne blifwit; kommer ock här att besinnas: 1. att främmande ord äro gemenligen, för de i andra språk oförfarne och därwid owane, swårare att bruka och utsäga, samt obehageligare att höra, hwilket allt bör undwiskas (§§. 90. 91.). 2. Om hwar och en, alt som han lärt, nu det, nu ett annat främmande språk, däraf ord inblandade; måste upkomma en förwirrad språksmåla, som, utom widlyftigheten (§. 3.), skulle förorsaka stor swårighet, äfwen för de lärda, uti des rätta förstående. 3. Sådän inblandning härflyter ock merendels af den förståndets swaghet, att
man

man med slika ords insiäktande i talet, inbillar sig kunna anses för lärhare och förnämre, än andre och den gemena hopen, som sådana ord hwarken brukar eller förstår. 4. Lärer den och understundom, som af omständigheterna och förfarenheten inhämtas, komma af sitt eget modersmåls förakt, hvarmed är förknippat ett efterapande, så af främmande ord, som andra ting, hwilke på intet sätt bidraga till vår förman, utan ofta skada, hwaruti sig icke en ringa dårskap förråder, hwilken de elokare, myndigare, och sitt fädernesland älskande bäst kunna, och således böra efter hand förtaga. (S. 92.).

S. 114. Om ett nyet, eller tillförne of obekant ting, som man behöfwer beteckna, har i ett främmande språk sitt wisa ord, kan det och af of antagas, så wida därpå i vårt modersmål icke kan gifwas något beqwämligare. Ty annars skulle tinget antingen icke kunna tillkiänna gifwas, som är emot talets ändemål (SS. 41. 82. 83.), och man här sätter behöfwas; eller alldeles obqwämlige diktas, som ej ske bör (SS. 1. 9. 10. 85.).

S. 115. Om sådane främmande ord skulle wara obändige eller owige att bruka, kan man beqwämligen bryta och förändra dem efter sitt modersmåls wana. Ty 1. så wida de i vårt modersmål antagas, såsom oumgångelige, hwilket här sättes ske (SS. 113. 114.); så böra de och hos of anses med samma rätt, som modersmålets ord, i hvars ställe

le de antagne äro. 2. Winnes härigenom be-
 hageligheten i åhörandet, wigheten i talandet,
 lättheten uti ihogkommandet, och språkets jäm-
 likhets iakttagande (SS. 89. 90. 91.).

S. 116. Skulle ett främmande ord, som
 man således wille antaga, wara något
 swårt och owigt att uttala, jämwäl så
 obändigt, att det ej wäl står att ändra
 och bryta, icke heller ett tånligt ord för
 det samma i wårt modersmål gifwes; så
 är bättre bruka flere ord i omswep, fast än
 det främmande åfwen wore bemärkligt
 (S. 88.). Ty 1. Kunna tre eller fyra bekante och
 brukelige ord wigare och med större behag
 framföras, än ett främmande, owanligt,
 hårt och stråft (SS. 89. 90). 2. Är detta senare
 swårt att minnas och bringa i bruk hos dem,
 som i främmande språk äro oförfarne; där dock
 orden böra wara till allmänt nyttjande för alla
 dem, till hwilkas modersmål de höra (SS. 85.
 89. 90.). 3. Är hufwudändemålet af talet och
 ett språk, att klart och tydeligen kunna gifwa
 tillkiänna (SS. 41. 82. 83.), för hwilket man icke
 bör föredraga kortheten, förmedelst ett ord, i
 stället för flere, som dock i denna händelsen
 qwittas emot wanan (S. 89.).

S. 117. Gemene hopen uttalar, med förän-
 dring af liudämnen och stafwesser, många ord
 i modersmålet annorledes, än af de hederliga
 brukeligt är; hwilket må kallas gemene mans
 tal. (*sermo plebejus.*)

S. 118. I dageligt tal och omgiånge plågar man för wigheten, bruka många förändrade, men särdeles kortare och lättare gjorde ord, än annars; hwilket sätt att tala, må kallas **gement** eller **omgiångestal** (*sermo familiaris, popularis*). Men när man inför en myckenhet folk håller ett utförligit tal, betiånar man sig till en stor del, af hårdare, längre och widlyftigare ord; hwilket sätt må kallas ett **offenteligt tal** (*sermo publicus, oratorius, panegyricus.*)

S. 119. Det förra sättet har sitt asseende på wigheten, och är icke annat än en påbegynd förändring af språket, som redan i omgiånge antagen är, ehuru man det än icke welat bruka i offentlig tal. Men hwad det senare angår, så är det ett äldre talsätt, hwilket man, särdeles af kärlek för ålderdomen, tycker sig ej så snart böra lämna, utan bibehålla, så länge det någorlunda än wid sådana tillfällen kan nyttjas och förstås. Här till kan det skial anföras, att som man genom offentlig tal merendels hos en myckenhet, hwaraf de fläste stå i dumbhet och ofunnoghet, eller förut fattade galna meningar, samt vordenteliga tycken och sinnelag, söker att med all kraft intrycka det man will säga, och således noga underrätta och eftertryckeligen öfwertryga; så äro till detta ändemålet de hårdare och längre orden tianligare, såsom de där med ett skarpare, stråfware och widlyftigare liud, kunna hafwa en starkare wärkan.

S. 120. Man har således uti språks förvandling, som sker tid efter annan, förmärkt orden merendels förändras ifrån längre till kortare, och ifrån hårdare och owigare, till lindrigare och lättare, under det att de lårdare bibehålla, på hwad sätt de Runna, de gamla orden oförändrade, till des de änteligen af myckenheten och allmänna bruket öfverröstas, och måste hwad i talet förslitit är, omsider med de öfriga alldeles lämna.

S. 121. Alldenstund språket ganska mycket skiljes åt, i en enda ort eller stad (S. 93.), orden jämwäl antagas och brukas efter folkets godtycke och påsatta värde (SS. 43. 96.), och språken, som alt annat människeligt, äro underkastade en stadig förvandling; så är ej underligt, att i ett stort rike eller land, hwaräst åtskillige och wittbegripne landskap äro, fast än uti dem samma tungomål (S. 95.) talas, språket likwäl nog är skiljaktigt, så til en hop ord och deras delar, som i synnerhet ordens böjelser, släkter, afledningar, sammansättningar (SS. 73. 74. 79. 80.), hopfogningar (S. 81.) och uttalande till dryghet och ton; hwilka skiljaktigheter i samma språk (S. 95.) kallas talarter, landskapsmål (*dialecti.*).

S. 122. Hwarje landskap af det rike eller land, hwaruti folket sägas tala samma språk (S. 95.), har således sin egen talart, och sällan eller alldrig behålles den, uti tätt bebodde orter,

ter, någorlunda fins emellan öfverenskommande, längre än till några mils utrymme.

§. 123. Ett språk, såsom det wärkeligen talas af alla dem, som sägas tala samma tungomål (S. 95.), är fördensfull icke annat, än en samling, hoptagning eller blandning af åtskilliga talarter.

§. 124. Talarterne föra med sig i ett språk stor olägenhet. Ty genom dem har man särskilda och helt olika ord på samma ting, som är otänligt (§§. 3. 98. 99. 100.); och så wäl härmedelst, som ordens förändringar (S. 73.), olika utsägande (S. 121.) &c. sker, att den ene ej wäl kan förstå den andra, som likwäl är talslets ändemål (§§. 41. 83. 84. 85.).

§. 125. Af orden, som hörä till samma språk, finnas således någre, som äro wedertagne och ärfiännas af alla; andre, som af de flästa äro brukelige, och någre åter, hwaraf minste delen sig betänar.

§. 126. Ett språks art (*genius lingvæ*) kallas det sätt at böja, afleda, sammansätta och hopsoga (§§. 73. 79. 80. 81.) orden efter allas eller de flästas bruk, wana och tycke, som tala språket, såsom sitt modersmål (S. 87.).

§. 127. Ett språks art grundar sig således på det, hwaruti alle, eller de fläste öfverenskomma, hwilke tala språket som sitt modersmål, och har afseende icke på sielfwa orden, utan deras böjelser, härledninggar &c.

§. 128. Jag wet att ett språks art plågar
annors

annorledes beskrifvas, såsom, att det är ett besynnerligt des ords författande och hopfogande, hvarigenom det skiljes ifrån andra språk. Men jag har härvid åtskilligt att påminna; nämligen 1. att genom denna beskrifningen icke utsättes hvaruti ett språks art består, eller huru den skall kunna finnas; och låter liksom jag wille säga, att en trekant är ett besynnerligt några freks dragande och hopfogande, hvarigenom den skiljes ifrån andra figurer. 2. Aldenstund språket genom talarterna, hwaraf det består, såsom det wärkeligen talas (S. 123.), är mycket skiljaktigt; så kan jag af berörde beskrifning ej wetta eller finna, hvaruti des art skiljes ifrån talarternas. Ty desse hafwa ock sina besynnerliga ordens författningar och hopfogningar, som ej kunna föras till språkets art, ehuru de komma öfwerens med andra ords giörande och hopfogande i språket, och därmed äfwen skiljas ifrån många andra språk. 3. Ett språk måste efter denna beskrifningen hafwa något besynnerligt, som gör des art; men de ords giörande och hopfogande, hwarmed det skiljes ifrån det ena, kunna komma öfwerens med det andra; och de, hwarmed det skiljes ifrån detta, kunna komma öfwerens med det tredie, och så widare; så att fördenksull intet språk på detta sättet skulle hafwa något besynnerligt ordens författande och hopfogande, och följaktligen ingen art. Wille man säga, att hwart språk, måste dock nödwändigt hafwa något besynnerligt

git ifrån andra; må jag ej vara däremot, men påstår, att det är mycket litet af ett språk, som då hörer till des art, och att man till densnas utstakande, förpliktas att wetta alla främmande språk. De lärde Greker, som fordom icke förstods mer än sitt eget språk, wiste nog samt, efter de så wacker och tydeligen skrifwit, sitt modersmåls art, fast de icke hade någon kunskap om hwad besynnerligit Grefiskan i ordens gåbrande och hopfogande ågde, hwarmed det skildes ifrån andra tungomål. Annorledes talte Athenienserne, annorledes Dacierne, annorledes Jonierne &c. Dessa och flera talarter måste de urskilja, och märka hwaruti antingen alle, eller de fläste Grekers tal kom öfwerens; och då de här efter rättade sig, kunde de med skäl tro, att de i allt togo sitt modersmåls art.

§. 129. Såsom modersmålet sättes vara ett särskilt, eller annat språk, än de främmande (§§. 87. 95.), så måste det ock hafwa sin särskilda art, hwarmed det skiljes ifrån dessa. En sådan skiljaktighet är en påföljd af modersmålets art, så wida det anses som särskilt ifrån de främmande.

§. 130. Modersmålets art bör noga i allt tagas. Ty 1. som modersmålets ändemål är, att gifwa dem som det tala, sina tankar klart och tydeligen tillkiänna (§§. 41. 85.); orden med sina böjelser, afledningar, sammansättningar, hopdragningar och hopfogningar här röra af bruket (§§. 43. 96.); och mindre delens bruk icke kan giälla, emot de flästas, *alldenstund*
an

ändemålet då icke stode att århållas (S. 124.); så är klart, at modersmålet, i anseende till de flåstas bruk som det tala, noga bör i aft tagas. Men om det, hvaruti alle de, hwilke tala språket som sitt modersmål, komma öfwerens, kan intet vara något twifvelsmål eller twist. 2. Emedan främmande språk hafwa en särskilt och annan art, än modersmålet (S. 129.), hwilkets ändemål är, att för dem, som det tala, gifwa våra tankar tillkänna (SS. 41. 82. 83.); så är nås detta intet, om man i modersmålet rättar sig efter främmande språks art, och följackteligen bör, äfwen i anseende till dem, modersmålet, art noga i aft tagas.

S. 131. Förden skull bör modersmålet icke rättas, wridas och wändas efter främmande språks art, uti des ords böjelser, härledning, sammanfattningar &c.

S. 132. Det hufwudtalet, hwarefter, särdeles i skiljacktiga mål, språket förnämligast bör dömas, rättas och af dem brukas, som wilja rätt tala det samma; kallas en allmännelig talart (*dialectus communis*).

S. 133. Alt det i modersmålet, som är enligit med språkets art, de flåsta talarter gilla; de hederligares och lärdares bruk, besynnerligen i offenteligit tal, kommer måst öfwerens uti, och för öfrit sig bäst till ett klart och tydligit förstående, samt behageligit åhörande; det bör hållas för en allmännelig talart.

Ty 1. som talet grundar sig hufwudsafeligen på bruket och wanan (SS. 43. 96.), så bör och ett större bruk af de fläste här giälla framför ett mindre (S. 124.), helst när det förra befästes af deras myndighet, hwilkas bruk både kan wara skialigare än de andras, och äger större kraft hos myckenheten till ordens bibehållande, antagande och utspidande (S. 92.). 2. Språkets art bör man noga i akt taga (S. 130.), och således i den allmänneliga talartens utfattjande. 3. Klarheten, tydeligheten (SS. 10. 85.) och behageligheten (S. 91.) äro egenskaper, som fordras till allt tal, och följakteligen så mycket mer till den talarten, som skall wara lik som en grundwal till språket. 4. Uti offentligt tal beslitar man sig om klarheten och tydeligheten, att gifwa sina tanckar tillkiänna (S. 118. 119.), och de ord, som däruti brukas af alla eller de fläste, kunna fördensfull ej annat än höra till den allmänneliga talarten.

S. 134. Den allmänneliga talarten sträcker sig fördensfull till sielfwa orden med alla deras förändringar, och således långt widare än språkets art (S. 126.).

S. 135. Såsom åtskillige ord äro allmänneligen antagne, och utan förändring brukas af alla dem, som tala språket som sitt modersmål; så är klart, att de ej höra till någon talart (S. 121.), och följakteligen ej heller, egenteligen att tala, till den här kallade allmänneliga, om ej blott i afseende på språkets art, så wida den

grun-

grundar sig på allas bruk. Dock kan berörde allmännelige talart i anseende därtill med rätta komma under namn af talart, att han begriper hvad af de fläste brukas, och bör wara till en allmännelig regel och eftersyn i språkets rätta talande.

§. 136. Jag kallar således ett rätt tal, det som antingen brukas utan förändring af alla, som tala språket som sitt modersmål, eller grundar sig på den allmänliga talarten (§§. 132. 133.).

§. 137. Ordens i ordning ställande efter språkets art (§. 126.), kallas fritt eller obundit tal (*prosa oratio*). Men deras fogande i ordning efter wisa stafsvelsernas afmätningar, i afseende på deras antal, dryghet (§. 51.), ton (§. 58.) och liknelser med hwarandra, så att orden fortare, behändigare och liusligare, särdeles efter folkets tycke, framföras; kallas ett bundit tal (*ligata oratio*): och de som sådant rätteligen kunna författa, efter de utsatte och antagne lagar; heta skallder (*poetæ*).

§. 138. Skallder bör lämnas större frihet än andra, wid föråldrade ords, talarters och gement tals brukande. 1. Gro de annars af konstens lagar mycket bundne, så att det ofta wore dem alt förswårt, att utan sådana ord kunna sig utreda. 2. Deras tal är ej heller så till allmänt förstående och bestående inrättat, som obundit; och hvad således brister i klarheten och tydeligheten, emot

fritt tal, det ärfattes genom så mycket större behagelighet.

III. Capitlet, Om skrift i gemen.

§. 139.

Sed talet gifwe wi de närwarande och åhörande våra tankar tillkiänna (§§. 36. 37.); men det är of och ofta angelägit, att för de frånwarande och efter of kommande, kunna våra tankar tillkiänna gifwa. Detta kan ingen neka, som besinnar det människeliga lefwernets sammanhang och des nödörsters utredande.

§. 140. Til detta ändemålet är tal otillräckeligit; emedan des kraft ej sträcker sig wi da, snart försvinner, och således ej med flere än de åhörande meddelas kan.

§. 141. Sördensfull, till at gifwa våra tankar tillkiänna för de frånwarande och efter of kommande, fordras waraktige tecken, som behåldne kunna lämnas till framtiden, och ofwerföras till andra, åfwen länge frånwarande. Ty utan tecken är omöjeligit att gifwa våra tankar tillkiänna (§. 35.); och om de snart försvinna, och hafwa samma beskaffenhet som tal, at de sträcka sig
alles

allenast till de närvarande (§. 140.); så äro de till detta ändemålet otjänlige.

§. 142. Således har man upfunnit tvåanne slags waraktiga tecken, att ritas, målas, tryckas, huggas och skiäras uti och af tjänliga ämnen; såsom: metall, tråd, sten, skinn, blad, bark, papper &c. Till det förre slaget höra sådane tecken, hwarmed man omedelbarligen gifwer tillkiänna tankarna, eller, som det samma är (§. 40.), sielfwa tingen. Dese tecken kallas tankmärken (*notæ, characteres, signa hieroglyphica*). Af det senare slaget äro de, med hwilka man tillkiänna gifwer liudämnen, hwaraf orden bestå, hwilke tankarna eller tingen bemärka. Dese kallas bokstäfwer (*litteræ*).

§. 143. Bokstäfwer äro frivillige tecken. Ty de kunna på mångehanda, ja oräkneliga sätt inrättas; och hwarföre något liudämne med en på det eller ett annat wis uptecknad och giord bokstaf, bemärkes, hårrörer ju af människornas behag (§. 6.), och det af dem antagne bruket, hwilket än klarare förnimmes af de särskilta bokstäfwer, hwaraf åtskilte folkslag sig betiänt till samma liudämnens betecknande.

§. 144. Bokstäfverna beteckna således icke tankarna eller tingen, utan blott och allenast liudämnen. Ty bokstäfverna läro till liudämnens bemärkande antagne, och tankarna eller tingen betecknas med tankmärken, hwilke ifrån bokstäfwer wida åtskilte äro (§. 142.).

S. 145. Den såges skrifwa, som antecknar och uttrycker ordens liudämnen, med de emot dem i ordning swarande och till deras betecknande antagne bokstäfwer; och skrift är icke annat, än ordens liudämnen med bokstäfwer ordentligen betecknade; eller ord uptecknade till sina liudämnen, med de emot dem i ordning swarande bokstäfwer.

S. 146. Fördenfull, såsom de uttalte orden bestå af sina hopfogade liudämnen. (§§. 32. 37.); så bestå ock de skrifne orden af sina tillsammans uptecknade bokstäfwer, som till liudämnenens bemärkande antagne äro.

S. 147. Den som behagar, kan falla en enda bokstafs, jämväl tankmärkes uptecknande skrift; men här har jag rättat mig efter ordets måst brukeliga bemärkelse.

S. 148. Skrifts omedelbara ändemål är fördenfull, att gifwa tillkiänna orden, genom deras liudämnenens antecknande med bokstäfwer, såsom de talas; men medelbara, att med de således betecknade orden tillkiänna gifwa våra tankar, som med orden bemärkas (§§. 38. 39.). På detta sättet, när bokstäfverna tagas tillsammans och betraktas som skrifne ord (S. 146.), kunna de beteckna våra tankar eller tingen, hwilket de annars, för sig sielfwa och af sin natur (S. 144.), icke gifwa kunna.

S. 149. Emedan orden, och med dem våra tankar tillkiänna gifwas genom skriften, såsom medel (S. 148.); ty bör denna så inrättas, att hon

hon blifwer tianlig till att klart och tydeligen bemärka (§§. 5. 8. 9. 10.) orden, och genom dem, tankarna.

§. 150. Låsa säges den, som af de uptecknade bokstäfwer förmärker de med dem betecknade liudämnen, och genom dessa, de skrifne orden.

§. 151. Den som läser, förmärker således först och omedelbarligen bokstäfverna; sedan, genom bokstäfverna, liudämnen; widare, förmedelst liudämnen, orden, som i talet eller språket brukas; och änteligen, genom orden, de tankar, som skrifwit, så wida denne därwid använt behörig redighet, eller klarhet och tydelighet, och den förre äger tillräckeligt förstånd.

§. 152. Dessa omständigheter följa wäl så på hwarandra, som här förmått är; dock så fort, genom wanan och sinnets färdighet att begripa och tänka, att man, under sielfwa läsningen, dem icke åtskilja plågar.

§. 153. Konsten att skrifwa och läsa bör qidoras så lätt, som någon sin möjeligit är. Ty att denna konsten är högst angelågen för alla, som i det borgeliga samhället hafwa något att uträtta, och så nödig och nyttig, som människornas brister, nödtorfter och syflor äro mängehanda; det lärer ingen neka. (§. 139.). Men som de flåstes beskaffenhet och lefwernes art är sådan, att de hafwa liten tid att här på använda, och dem jämwäl swårt faller att lära afwen det lättaste sätt att skrifwa och läsa; så följer nödwändig, att denna konsten, särdeles

Deles till deras förmån, bör giöras så lätt, som någonsin möjligt är. Och hwarföre hon för dem, som hafwa bättre tillfälle och tid att henne lära, skulle giöras swär, eller inbunden och widlyftig; är ju intet skäl (S. 1.), när hon kan vara lättare (SS. 3. 5. 10.).

S. 154. Så många som särskilte liudämnen brukas i talet; så många särskilte bokstäfwer böra brukas i skriften. Ty 1. bestå orden af liudämnen, såsom sina wäsenteliga delar (SS. 32. 37.). Därföre den som will beteckna eller skrifwa hela och alla orden, som wi tale, han måste och beteckna ordens alla delar, det är, bruka så många bokstäfwer i skrifwande, som han i talande har liudämnen (S. 16.). 2. Om man ej kunde med bokstäfwer beteckna orden, det är, ordens delar, kunde man icke heller gifwa sina tankar de frånvarande och efterkommande rätteligen tillkiänna, som likwäl är angelägit (S. 139.). 3. När liudämnen, som brukas i talet, icke äro flere än någre och trättijo (S. 48.), bör hwar och ett bemärkas med sin särskilta bokstaf (S. 24.).

S. 155. Ett enda liudämne bör icke betecknas med twänne eller flere särskilta bokstäfwer, det är, nu med den, nu med en annan besynnerlig bokstaf: ej heller twänne eller flere liudämnen, med en enda bokstaf. Ty ett och samma ting bör ej bemärkas med två eller flere, ej heller twänne eller flere ting, med ett enda tecken (SS. 17. 18.).

Bokstäfverna på detta sättet skulle icke beteckna något wist liudämne, och således beteckna intet (S. II.). Jämwal den som läser, skulle med twänne eller flere bokstäfvers kiännande för ett liudämne, beswäras, som är en fåfång widlyftighet, när en bokstaf kan wara nog (S. 3.); och då en bokstaf har twänne eller flere bemärkelser, kan han ofta intet, eller ock beswärligen wetta, hwad därmed betecknas; hwilka alla omständigheter hafwa onödig widlyftighet, oreda och stydelighet med sig, som ej wara bör. (SS. 9. 10. 149. 153.).

S. 156. Här af förstås nu lätteligen, att de bokstäfver, som äro antagne till att bemärka wisa liudämnen, böra oförändrade icke användas till att bemärka några andra (S. 17.); jämwal att samme liudämnen böra betecknas med samma, och särskilte liudämnen med särskilta bokstäfver (S. 15. 16. 154.), nämligen i ett och samma språk. Ty som bokstäfverna äro frivillige tecken (S. 143.), så kunna ock särskilte folckslag, till sina särskilta språk och deras liudämnen, bruka alldeles olika ritade och gjorde bokstäfver, dock så att hwar och en i sitt modersmål får sådana bokstäfver, som wara bör (SS. 9. 10.).

S. 157. Att bokstäfverna böra wara forte, rene, enfaldige, beqwämlige att skilja ifrån hwarandra, och låtte att i skrifwande bruka; det är äfwen klart, af hwad ofwan förmålt är (SS. 5. 9. 10.).

§. 158. Man kan jämwal latteligen finna, att bokstäfverna icke böra vara af tvåanne eller flere slag, det är: ej hwar bokstaf, med två eller flere särskilda och olika mynder (*figura*) gjorde och upritade (§§. 3. 155.), uti ett och samma språk (§. 95.).

§. 159. Härmed nekas dock intet, att ju större och mindre, uprättstående och något stupande bokstäfver, med annan liten och dylig förändring, kunna, efter omständigheterna af de betecknade tingen, understundom tjäna till tydelighet: men dessa små förändringar göra icke flera slags bokstäfver af alldeles olika skepesser, hwilke här allenast omtalas.

§. 160. Uti våra tankars eller tingens tillkiänna gifwande, hafwa bokstäfver för tankmärken ett stort förträde, därmedelst att alle ord genom dem lätt och wigt kunna uptecknas. Ty såsom våre tankar, eller tingen som wi tänke, äro oändelige (§. 33.), så borde ock tankmärken vara oändelige, eller oräknelige, om wi med dem alla våra tankar skulle kunna tillkiänna gifwa (§. 142.). Men om wi allenast wille beteckna de nödigaste, hwilke till det ringaste, enligt förfarenheten, äro någre tusende; borde man äfwen bruka några tusende tankmärken, antingen alldeles olika, eller åtminstone så förändrade, att de klart och lätt isfrån hwarandra skiljas kunde (§. 10.), hwilken myckenhet, wid ihugkommandet och brukandet, skulle hafwa med sig en alt för stor
 swår

svårighet. Däremot, som liudämnen icke äro flere än någre och trättijo (S. 48.), hwaraf allé ord bestå (S. 37.), och bokstäfverna icke beteckna tanckarna eller tingen, utan allenast liudämnen; så kan man, med några och trättijo (S. 144.) bokstäfver, lätt och wigt beteckna alla ord, som man någonsin i talet brukar, och följackteligen; genom de således betecknade orden (SS. 145. 146.), fort, tydeligen och behändigt alla sina tankar tillkiänna gifwa.

§. 161. Detta kan än närmare inhämtas, då man betraktar de samla Egyptiers hieroglyphiska tecken, och Chinesernas bokstäfver, som med dessa nära öfwerens komma, och äro så många till antalet, att de med stor möda fattas, och få af de lärda skola kiänna dem alla. Dock nekas icke, att när i någon wettenskap en hop ord, eller tankar och ting, som med orden betecknas (SS. 39. 40.), ganska ofta förekomma, att man då ju må, för kortheten och wigheten att sig utreda, samt till att spara papperet, af tankmärken sig betiäna, i stället för med bokstäfver skrifne ord; äfwen som man ock med åtskilda tankmärken, eller bokstäfver till tankmärken förwändlade, beqwämligen kan beteckna sådana ting, hwarpå man har inga särskilda ord eller namn. Dock sträcker sig sådane tankmärkens nytta icke wi- da, eller till allmänt bruk, utan inskränkes inom wijsa wettenskaper, besynnerligen Chymien och Mathematiken.

S. 162. **Skrifts** likformighet fallas ordens skrifwande på samma sätt, wid samma förekommande omständigheter.

S. 163. **Skrifts** likformighet bör noga i akt tagas. Ty skialen till våra giöremål råtta sig efter de förekommande omständigheter, hwilket ingen kan neka; och således när samma omständigheter förekomma, måste samma skial wara till giöremålen. Men såsom ordens skrifwande eller skrifsätt, är ett giöremål, hwarwid man noga bör akta eller råtta sig efter skial (SS. I. 149.), och wid samma förekommande omständigheter äro samma skial till ordens skrifwande; så följer, att man wid samma förekommande omständigheter bör skrifa orden på samma sätt, det är: skrifts likformighet bör noga i akt tagas.

S. 164. **Betecknade** liudämnen må de kallas, hwilke i något wist språk hafwa sina särskilda bokstäfwer, som till deras betecknande antagne och brukelige äro: men obetecknade kunna de nämnas, till hwilkas bemärkande är icke några särskilde bokstäfwer äro antagne och brukelige.

S. 165. Det är såfångt att wilja, lärdes les af enskylt företagande, dikta nya bokstäfwer, till allmänt bruk, för obetecknade liudämnen. Ty bokstäfwer äro i skrifkonsten till allmänt nyttjande faststälte tecken, genom wanan och långligt bruk, hwilke swårliken, helst genom enskylt företagande, kunna

ändras, ombytas och förökas (§. 19.). Folket låter sig ej gärna bringa till annat, än hwad det ifrån barndomen want sig wid; och om någon skulle wilja sådana nya bokstäfwer införa, så skulle allmänheten tro, dels att de wore onödige, efter man dem förutan kunnat skrifwa; dels att hwar och en skrifwande ägde samma rätt, att för de obetecknade liudämnen efter godtfinnande dikra nya bokstäfwer, hwarmed således aldrig skulle komma till slut. Keiser Claudius sökte wäl, som *Svetonius* berättar, att införa några nya bokstäfwer; men, ehuru måttig och witrådande han war, kunde han dock härwid intet uträtta.

§. 166. Till ett obetecknat liudämnes bemärkande eller skrifwande, kan man beqwämligen betiäna sig af twänne eller flere bokstäfwer, som wäl till andra liudämnes bemärkande hwar för sig brukelige äro, men nu i en wis ordning hoptagas. En obetecknade liudämnen äro ting, som icke hafwa några särskilta och brukelige tecken till sitt bemärkande wedertagne (§. 164.); och brukelige tecken, hwarmed liudämnen bemärkas, kallas bokstäfwer (§. 142.). Men ting som icke hafwa till sitt bemärkande brukelige och särskilta tecken, kunna beqwämligen bemärkas med twänne eller flere tecken af de brukelige, som till andra wisa tings betecknande hwar för sig antagne äro, men nu i en wis ordning hopfogas (§. 22.).

ett obetecknat liudämnes bemärkande, (eller skrifwande, som sker till allmänt nyttjande) besqwämligen betiäna sig af tvåanne eller flere bokstäfwer, som till andra liudännens bemärkande hwar för sig brukelige äro, men nu i en wis ordning hoptagas. Bokstäfwer äro ju frivillige tecken (§. 143.), och således kunna äfwen så wäl tvåanne eller flere i wis ordning hoptagne gamle och brukelige bokstäfwer beteckna ett liudämne, som någon ny och ned owanlig figur upritad bokstaf (§§. 19. 20.); helst bekant är, huru åtskillige folkslag, med tvåanne eller träsne i wis ordning tagne brukelige bokstäfwer, betecknade liudämnen, för hwilka de ej hafwa särskilda bokstäfwer.

§. 167. Sadane tvåanne eller flere hoptagne bokstäfwer, till ett obetecknat liudämnes bemärkande, kunna anses för en särskilt bokstaf (§. 20.).

§. 168. Man kan ej neka, att flere bokstäfwer, på detta sättet hoptagne, giöra någon widlyftighet i skrifwande, som bättre wore att undwika (§§. 3. 9.). Men som nya bokstäfwers diktande och införande låter sig ej wäl giöra (§. 165.), och ordens alla liudämnen måste uptecknas (§§. 145. 154.); så äro här till inge flere utvägar öfrige, än att antingen skrifwade obetecknade liudämnen, som i orden uttalas, nu med de, nu med andra bokstäfwer, alt som hwar och en godt finner, och tycker att dese, med de obetecknade liudämnen någorlunda öfwerens

werens komma, hwilket gör skrifättet ostadigt, ovisst, mörkt och otydeligt, tillägnande bokstäfverna, hwar för sig, emot deras inrättning, påsatta värde och namn, utan grund, nu det, nu ett annat betecknande, där likväl det, som ej betecknar något wist, det betecknar intet (SS. II. 155. 156.): ell r ock, att med två eller flere brukeliga, i wist ordning tagne, och där till utsatte bokstäfwer, det samma förwäta. Sådant låter sig ej allenast beqwämligen göras (SS. 20. 21. 22. 166.), utan ock kan lättare än det förra bringas i gång, och befordras till antagande hos allmänheten, som på detta sättet icke anledes till nya bokstäfwers bruk, utan får blifwa wid sin Fiära wana, allenast med en liten anmärknings i akt tagande. Skulle man ock alldeles lämna, att dessa obetecknade liudämnen bemärka, så skulle alt för många ord intet kunna läsas, och det således ofta ej stå att inhämtas, som tillkiänna gifwas borde med skriften, hwilket är emot, des ändemål (SS. 148. 150. 151.).

§. 169. Swart och ett ord bör på det sättet skrivas, att alle des liudämnen, med sina emotswarande och till deras betecknande antagne bokstäfwer, uptecknas i samma ordning uti de skrifne, som de framföras uti de rätteligen talade orden eller ett rätt tal. Ty r. Ur skriften inrättad till att anteckna orden, det är alla ordens delar (§. 148.); men ordens delar äro liudäm-

nen (S. 37.), hwilke ej annorlunda, än med de emot swarande, och till deras betecknande antagne bokstäfwer, kunna antecknas (S. 145.); för denskull böra ordens alla liudämnen uptecknas med sina emot swarande och till deras betecknande antagne bokstäfwer (S. 142.). Skulle man skrifwa allenast några wiåa ordens liudämnen, och icke hela orden; så kunde man intet låsa dem, eller åtminstone skulle wid läsningen (SS. 150. 151.) otydelighet, oreda och beswärlighet förorsakas, som ej wara bör (SS. 9. 10. 149.). Swarföre ock ej det ena liudämnet i orden, så wäl som det andra, må skrifwas, när de alle med bokstäfwer betecknas kunna, antingen sär skilda, eller ock twänne eller flere i wiå ordning hoptagna (SS. 154. 166. 168.); därtill finner man intet skäl, mindre något tillräckeligt, utan hwilket man intet bör giöra (S. 1.). Således är wäl klart, att alle ordens liudämnen böra uptecknas 2c. hwilket war det förre. 2. Alldens stund de talte orden bestå af sina liudämnen (S. 37.), och om de ställas i en annan ordning, blifwa icke de samme, utan andre ord (S. 66.); så, i fall bokstäfwer, som beteckna liudämnen (S. 144.), skulle ställas i en annan ordning, än den, med hwilken de emotswarande eller betecknade liudämnen finnas i de talte orden; så skulle icke dese skrifwas, utan andre, hwilket är emot föresattsen. Swad oreda och otydelighet wid läsningen skulle där af upkomma, att ej denna ordningen i åkt toges; det kan, at hwad re-

dan

dan förmålt är, nogsamnt inhämtas. Förordensskull böra ock ordens liudämnen, med de emot swarande och till deras betecknande antagne bokstäfwer, upreknas i samma ordning, uti de skrifne, såsom de framföras i de talte orden; hwilket war det senare.

S. 170. Således bör icke något liudämne, som framföres i de talte, förbigås i de skrifne orden, så at de ej med den emotswarande och till dess betecknande antagne bokstäfwen upreknas.

S. 171. Särat följer jämwal, at samme ord böra skrifwas på samma, och särskilte ord på särskilt sätt; det är, med samma och i samma ordning stälte, eller med särskilte och i särskilt ordning stälte bokstäfwer. Detta är wäl en påfölgd af föregående, men kan dock ej wara otänligt, att det utförligare förklarar. Såsom de ord äro de samme, som hafwa de samma, lika dryga och i samma ordning stälte liudämnen (S. 66.), och skrifwa icke annat är, än ordens liudämnen, med de till deras bemärkande antagne bokstäfwer, upreknas (S. 145.); så är klart, att samme ord böra skrifwas på samma sätt. Widare, och all denstund den som låser, förmärker bokstäfwer-na och de med dem betecknade liudämnen (S. 150.); så, i fall samme ord skulle olika skrifwas, kunde af skriften icke läsas samme, utan åtskilte ord, så att de ord, hwilke taltes som de samme, måste nu läsas, som åtskilte, hwilket är emot skrifts inrättning och ändemål. Och som således samme ord böra skrifwas på sam-

ma sätt, så följer af sig sielst, att åtskiltte böra skrivas på åtskilt sätt.

§. 172. Att de ord, som till en wiß del äro de samme, eller hafwa samma liudämnen, böra till denna delen skrivas på samma sätt, eller med samma bokstäfwer; äru äfwen af föregående att intaga.

§. 173. Twetydige ord böra skrivas på samma sätt, det är, hwart och ett af dem bör skrivas på samma sätt, så i den ena, som i den andra bemärkelsen. Ty twetydige ord äro de samme (§. 102.), så i den ena som andra bemärkelsen; men de samme ord böra skrivas på samma sätt (§. 171.); fördens skul böra twetydige ord skrivas på samma sätt.

§. 174. Bokstäfwer böra icke brukas i de skrifne orden, hwilkas emotsvarande eller betecknade liudämnen icke framföras i de talte orden. Ty som bokstäfwer äro inrättade till att beteckna de liudämnen, som i de talte orden utföras (§. 142.), så wore fåfångt, och emot skrifts ändemål (§. 148.), att upteckna bokstäfwer i de skrifne, hwaremot intet liudämne svarade uti de talte orden, eller att bruka tecken, som ingen ting bemärka (§. 12.). När ock alle ord kunna fullkomligen skrivas, därmedelst, att alle deras liudämnen ordenteligen med bokstäfwer uptecknas (§. 160.); så bör man ej skriva med flere bokstäfwer det, som kan skrivas med mindre antal af dem (§. 3.).

§. 175. Det är nödigt att i skrifwande beteckna sielslydningarnas dryghet. Ty som, enligt förfarenheten, många ord gifwas, hwilke allenast åtskiljas till sielslydningarnas dryghet, och dese äro särskilte ord (§. 66.), men särskilte ord böra skrifwas på särskilt sätt (§. 171.); så är klart, att det är nödigt, att i skrifwande beteckna sielslydningarnas dryghet, helst manuti annan händelse, skulle läsa särskilda ord, som de samma, hwilket förorsakar oreda och otydelighet (§§. 8. 9. 10. 149.).

§. 176. Skiljemärken kallas de tecken, som i skrifwande brukas till att åtskilja stafs welserna, men särdeles de med orden betecknas de meningar och deras sammanhang.

§. 177. Sådane skiljemärken äro nyttige att bruka i skrifwande. Ty de tjäna till redighet, klarhet och tydelighet, att så mycket bättre förstå den skrifwandes tankar, hwilke med orden betecknas.

§. 178. Skriften bör ställas efter ett rätt tal, det är, de uti orden af ett rätt tal fram fördeliudämnen, och icke efter ringen, som med orden betecknas. Ty skriften består af up-tecknade bokstäfwer (§. 145.), bokstäfverna äro in-rättade och antagne att bemärka liudämnen (§§. 142. 160.), och liudämnen, på åtskilligt sätt hoptagne, utgjöra orden och talet (§. 37.); följsakteligen bör skriften användas och brukas till liudämnen's up-tecknande, hwaraf orden och talet består, det är, rätta sig efter talet. Men som ingen på förnuftigt

wis kan säga, att skriften bör rättas; eller ställas efter ett galit eller orätt tal; och ett rätt tal är det, som antingen utan förändring brukas af alla, som tala språket som sitt modersmål, eller grundar sig på den allmänneliga talarten, hwar efter ett språk förnämligast bör dömas, rättas och brukas (SS. 132. 136.); så skönjes liusligen, att skriften bör ställas, eller rättas och fogas efter ett rätt tal, hwilket war det förwa. 2. Skulle skriften någon gång rättas efter tingen, och icke efter liudämnen i orden och talet; så förwandlas hon uti tankmärken eller därmed förblandas (SS. 142. 160.), och blifwer således ingen skrift. Den som läser något, han läser ju de uptecknade bokstäfwer, och när de äro utsatte, att beteckna några wißa liudämnen, kan han ej annat, än komma på de emot bokstäfwerne swarande liudämnen (SS. 150. 151.). Skulle man nu i ordens skrifwande understundom rätta sig efter tingen eller tankarna (som komma på ett ut), hwilke med orden betecknas (S. 40.), och icke efter liudämnen i talet; så skulle mängen i läsandet slå felt, och icke wißwetta, hwarwid man borde hålla sig, emedan man icke af tecknen annat intaga kan, än det, till hwilkets bemärkande de äro antagne (SS. 10. 17.); där likwål skriften så bör inrättas, att hon blifwer tiänlig, att klart och tydeligen bemärka (S. 149.). Widare, och alldenstund ingen wiß grund är faststald, eller allmänneligen bekant, angående någon öfwerensstämmelse

emels

emellan bokstäfver och tankar eller ting, på hwad sätt bokstäfver, hwarmed man skrifver (S. 145.), kunna för sig sielfwa, i ordenteligit skrifwande, beteckna ting; så blefwe en stor owisshet, skiljaktighet och oreda för allmänheten, wid skrifts rättande efter tingen (SS. 149. 153.). Anteligen, som orden kunna tillräckeligen gifwa tillkiänna tankarna; och liudåmnens upptecknande, genom bokstäfver, likaledes orden (SS. 148. 160.); så wore det en fäfang widlystighet, att i skrifwande icke allenast rätta sig med bokstäfverna efter ordens liudåmnin, utan ock efter tingen, som med orden betecknas (SS. 3. II.). Gålunda bör skriften icke rättas efter tingen, hwilket war det senare.

S. 179. Uti ordens skrifwande bör man, emot ett rätt deras uttal, icke hafwa afseende på, eller rätta sig efter deras stamord. Ty i åro stamorden (S. 79.) ofta twifflaktige och owishe, så att den ene antager det, en annan ett annat för stamord. Fördensfull, om man borde rätta sig efter stamorden, skulle, alt som hwar och en af det gamla eller nyare språket (SS. 94. 103.), eller främmande tungemål (S. 87.), efter sin insikt, påfund och tycke, kunde afleda orden; blifwa en skiljaktig och påowis grund bygd skrifart, hwarmedelst twiffligheter och oreda skulle upkomma, jämwäl samma ord komma att skrifwas på särskilt sätt, emot hwad som ofwantill (S. 171.) är bewist.

2. Såsom skriften är inrättad, att med bokstäfver

stäfwer uppteckna liudåmnen, hwaraf orden be-
 stå, samt hwar och ett ords liudåmne bör så,
 med de emot dem swarande bokstäfwer, i ord-
 ning skrifwas, som de i talet framföras (SS. 142.
 144. 169.); så är klart, att de afledde orden
 böra skrifwas på samma sätt, och ej efter de
 owisa stamorden. 3. Skulle afkomningarnas
 skrifwande rättas efter stamorden, så måste det
 ske antingen på det sättet, att de skrifwas med
 de liudåmnens bokstäfwer, hwarmed de rätteli-
 gen uttalas; eller ock med andra. I den förre
 händelsen är fåsångt att påstå, det afkomnin-
 garnas skrifsätt skall rättas efter stamorden;
 emedan deras skrifwande följer talet noga efter,
 och således, utan afseende på ursprunget, i akt
 tager skrifts rätta art och ändemål, samt bok-
 stäfwernas naturliga och egentliga betecknande.
 Men i den senare, är det så wäl emot allt skäl
 och hwad här omständeligen är bewist (SS. 142.
 144. 155. 156. 169.), som ock emot allt bruk i de
 fläste afkomningarnas skrifsätt, hwilke ej heller
 utan största oreda och otydelighet, kunna skrif-
 was efter stamorden, som nedan före kommer
 att anmärkas. När nu de fläste afkomningar
 emot deras uttal, icke kunna skrifwas efter de-
 ras stamord; så är intet skäl, hwarföre någre
 allenast skulle wara en sådan afwiikning ifrån
 ett förnuftigt skrifsätt underkastade (S. 1.), helst
 äfwen nogsamnt bewist är, att man i skrifwande
 icke bör rätta sig efter tingen, som med orden
 bemärkas (S. 178.); att de twetydige böra skrif-
 was

was på samma sätt (§. 173.), och ånteligen att skrifts likformighet bör noga aftas (§. 163.).

§. 180. Häraf är lätt att finna huru såsom orden, då de i sammansättning (§. 80.) blifwa annorledes uttalte, det är, med andra liudämnen, än när de äro enkla, och stå för sig sielfwa; böra ock annorledes skrifwas. Ty orden böra skrifwas, som de uttalas (§. 169.), och de ord, som åtskiljas till sina liudämnen, äro särskilte ord (§. 66.), hwilke på särskilt sätt böra skrifwas (§. 171.).

§. 181. Öfwen är klart, att man i ordens skrifwande, icke bör wänta sig efter de när skylta eller nära öfwerenskommande orden (§. 79.). Ty om de förra uttalas på samma sätt som desse, så böra de ock, utan afseende på släktskapen, skrifwas på samma sätt: men framföras de på särskilt sätt, det är, med andra, eller i olika ordning stälte liudämnen eller med olika sielfyndningarnas dryghet; så böra de ock på särskilt sätt skrifwas (§§. 171. 172.). Bör här ingen förbindelse giälla emellan stammen och afkomningarna (§. 179.); så bör släktskapen emellan närskylte i sidolinien mycket mindre aftas.

§. 182. Talet kan och bör icke råtta sig efter skriften, eller, som det samma är, allmänheten kan hwarken förmås, att inrätta sitt tal efter det skrif sätt, som en och annan behagar, eller tycker skäligt att bruka; ej heller bör hon det göra. Ty i såsom människorna för kunnat tala än skrifwa

wa, och skriften är upfunnen, inrättad och antagen, till att därmed beteckna liudämnen, och genom dem, orden, som man talar (SS. 142. 144. 148.); så wöre det emot skrifts inrättning och ändemål, att talet skulle råtta sig efter skriften. Widare, som orden, hwaraf talet består (SS. 37. 39.), äro frivillige tecken (S. 42.), hwilke hafwa sin myndighet af bruket, som icke låter tvinga sig (SS. 43. 96.); och minsta delen af de talande äro i stånd, eller för sina sysslor och lefwernes art hafwa tid och tillfälle att bruka upmärksamhet wid det skriffätt, som en och annan tycker skialigt att betiäna sig af; så skönjes, besynnerligen när man här till betraktar folkets enwighet och inbillning, angående det som de want sig wid, att talet ingalunda kan råtta sig efter skriften; hwilket war det för-
 ra. 2. Efter orden, som talet utgiöra, hafwa sin kraft att bemärka af bruket (SS. 43. 96.); och de ord, som äro brukelige och till sina bemärkelser allmänt bekante, wigare uttalas, behageligare låta (SS. 89. 90.), och mycket lättare och tydligare förstås, än owanlige ord, eller i talet owanliga ordens förändringar, som någon skulle tycka skialigt att skrifwa; så finnes nog samt, att talet icke bör råtta sig efter skriften, så wida den, som här sättes förut, med talet icke öfwerensstämmer; hwilket war det senare.

S. 183. Man läser af sig sielf lätteligen finna, att man här icke förstår de främmande, och så
 fals

Kallade döda språken, hwilka wi nu måste lära af skrifter, och därefter rätta talet, så godt wi kunne, ehuru man billigt tror, att de gamle, som dessa språken brukat som deras egna, i giörligaste måttan rättat skriften efter talet, men ej tvärtom; utan, att man här allenast menar de språken, hwilke nu wärfeligen talas af allmänheten, som modersmål. Så är också klart, att man här ej förstår hwad af någon skrift, ehuru underligen författad, kan upläsas; ej heller de främmande (§. 110.), föråldrade (§. 103.) och nygjorde ord, som man finner skialigt wid tillfälle att införa och antaga (§. 107.); mycket mindre gemene mans tal (§. 117.), och otänliga talaris ord (§. 121.); utan ett rätt tal (§. 136.). Men att påstå att detta bör rätta sig efter skriften, är liksom säga, att det aftagne ansiktet bör rätta sig efter fonterfajet; eller att gårdsfogdens om händer hafde panningar och pårsedlar böra invättas efter hans räkningar, som wäl undertiden sker, men herren till liten froma.

§. 184. Will man härutinnan rådfråga sig med förfarenheten, så finner man snart, att af den tid efter annan skedde förwandlingen med Europeiska språken, man varit nödsakad, att ombyta och förändra skriffättet, alt som talet blifwit ombytt och förändrat, hwilket varit onödigt, om talet kunnat och bort rätta sig efter skriften.

§. 185. **Språkkonsten** (*grammatica*) är

en wettenskap eller lära, att rätt tala och skrifa. Således bör språkkonsten lära os icke allenast, hwilket och hurudant ett rätt tal är (§. 136.); utan jämwäl, huru det rätteligen, det är, med skäl (§§. 1. 2.), bör skrifwas.

§. 186. Den som i sitt modersmål will författa en språkkonst, måste således 1. noga gifwa akt och utmärka, huru det rätt talas, eller, som är det samma, hwaruti des rätta tal består (§. 136.), och hårefter, men ej emot det samma (§§. 178. 182.), fogar sina anmärkingar och reglor. 2. Bör han ombeslita sig, att gifwa om **Skriftriktigheten** (*orthographia*) de reglor och påminnelser, som tianlige äro till att kort, lätt och tydeligen, efter ett rätt tal, upteckna orden med sina, bokstäfwer (§§. 149. 153. 178.).

§. 187. **Man** bör icke skrifwa modersmålet på det sätt, som hos våra förfäder brukeligt varit, för några hundrade år sedan. Ty förfäderna talte annorledes än wi, och skrefwo därföre på annat sätt: språken förändra sig alt jämt (§§. 93. 94.), och således måste skrifsättet lämpas därefter (§§. 178. 183.), hwilket icke bör rätta sig efter något annat, än ett rätt tal, hwarunder föråldrade ord ej få begripas (§§. 103. 104.). Gafwa de gamle något i sina skrifter, som pakar sig för os, så bibehålles det, icke därföre, att så af dem blifwit brukat; ty blotta bruket emot skäl giäller intet (§. 2.); utan för
den

den orsaken, att det än i dag kommer öfverens och skickar sig med ett rått tal (§. 36.), efter hwilket skriften sig bör föga (§§. 178. 183.), det må sedan wara brukat af föräderna, eller ej.

§. 188. I anledning af hwad nu anført är, kan man finna, att det fordras till att skrifwa ett språk, som man det talar: 1. Att hafwa en särskilt bokstaf, eller ock tvåanne eller flere i wis ordning hoptagne och därtill utsatte bokstäfwer, för hwart och ett liudämne, som man brukar i talet (§§. 154. 166.). 2. Att alle liudämnen i de talte orden uptecknas med sina wiså, och till deras betecknande antagne bokstäfwer, i de skrifne, så att ingen felas och ingen är öfwer (§§. 170. 174.). 3. Att bokstäfverna ställas i samma ordning i skriften, som de emot swarande liudämnen framföras i talet (§. 169.). 4. Att sielflydningarnas dryghet äfwen betecknas (§. 175.).

§. 189. Ett språk skrifwes följakteligen då icke som det talas, när 1. bokstäfverna intet i skriften behålla sitt egenteliga betecknande, efter hwilket de nämnas, och hwartill de ordenteligen antagne och utsatte äro, utan bemärka nu det, nu ett annat liudämne. 2. Liudämnen, som i orden uttalas, icke betecknas med någon bokstaf, utan i skriften förbigås. 3. Bokstäfwer sättas i skriften, hwilkas emot swarande liudämnen icke finnas i de rätteligen uttalte orden. 4. Bokstäfverna intet skrifwas i samma ordning, som deras liudämnen i orden sägas.

5. Siesfyndningarnas Dryghet lämnas obetecknad.

S. 190. Af alt det som här omständeligen blifwit anfört och bewist, är man nu i stånd att beswara de inkast, som giöras angående twetydiga ords (SS. 97. 173.) olika skrifwande. Någre mena att desse böra skrifwas på särskilt sätt, till att därmed wisa läsaren så mycket tydligare på deras särskilta bemärkelser. Men som skrift är inrättad att därmed upteckna lindämnen, och genom dem orden, som af dem bestå, men icke tingen (SS. 142. 143. 145. 146. 148. 178.); så förfaller detta inkastet af sig sielst. Man frukar wäl, att man i läsandet annars skulle misstaga sig på de twetydiga orden; men så lätt som man i talet kan urskilja och fatta dem till sin rätta betydelse, så lätt kan man det samma giöra med dem i läsandet. Häremit wänder man, att orden få i uttalet en wiskraft, wikt och eftertrycks liud (S. 63.), som utstakar och åtskiljer de twetydiga, till sina wisa bemärkelser, och skall fördenfull vara nödig, att med olika skriffätt de twetydigas betydelse åtskilja. Men förutan det, att man ofta, och kan se merendels, till de twetydiga orden, icke, efter deras olika bemärkelser, lägger någon besynnerlig wikt eller åtskilt liud i uttalet, hwilken omständighet dock ej hindrar deras urskiljande och rätta förstående; så är här wid åtskilligt att märka. Ty r. går ordens uttalande fort förbi, men det som skrifwit är, kan man

man icke allenast läsa så långsamt, som man behagar, utan ock det åter genomläsa, och sammanhanget mycket nogare betrakta.

2. Har skriften tydeliga skiljemärken, hwilke sammanhanget och meningarna nogare utstaka (SS. 176. 177.), än det estertryck, och den korta tidens skilnad, som man aktar i talet. 3. När man med upmärksamhet läser de föregående och efterföljande orden, är nästan omöjligt att mistaga sig om meningen af de tvetydiga; så framt ej den, som skrifwit, welat med slit bruka ottydelighet, eller af okunnighet, ej rått i ordning ställt orden, hwilke bägge fel lika lätt i talet kunna begås. 4. Är ofta omöjligt, att med olika skrifsätt, så framt man ej will bruka det som alldeles otänligt och orimligt är, kunna skilja tvetydiga ord, såsom till exempel, när de hafwa hela sex eller sju åtskilda bemärkelser.

5. Om tvetydige ord, som alldeles lika utspas, borde efter tingens olikhet, som de beteckna, olika skrifwas, hwilket dock är oskiäligt (S. 173.); så blifwer frågan: i hwilken bemärkelse de böra skrifwas på detta, och i hwilken de böra skrifwas på ett annat wißt sätt? Orden, så wida de äro de samme (SS. 66. 102. 171. 173.), hafwa enehanda rätt, att blifwa på samma sätt skrifne; och hwem har makt, sårdeles af enskylt företagande, denna saken att efter behag afgjöra, och fastställa att samma ord, när det betyder det tinget, skall det skrifwas på detta, men när det bemärker ett annat, skall det

skrifwas på ett annat wift sätt? Bokstäfwer-
na, hwarmed man skrifwer, bemärka icke tin-
gen (S. 144.), ej heller hafwa de med dem nå-
gon öfwerenskömmelse; utan blott och allenast
liudämnen, till hwilkas betecknande de äro an-
tagne (SS. 142. 148.). 6. Emot den som me-
nar, att samma ord böra skrifwas på åtskilt
sätt, alt som de betyda åtskilda ting, kunde man
af samma grund påstå, att åtskilt ord, som
bemärka samma ting (S. 97.), borde skrifwas
på samma sätt, hwilket är orimmeligit. In-
teligen äro ock de, som förmena, att ju flere
ändemål man kunde århålla med skriften, ju
fullkomligare borde hon anses, och fördensfull,
om man med skriften kunde icke allenast upteck-
na orden till sina liudämnen, utan ock, med en
liten förändring, tillkiänna gifwa deras åtskilda
bemärkelser; borde hon hållas så mycket bättre.
Men hwad här till bör swaras, kan nog samt
finnas af det redan är anført. Jag will allenast
århindra, att detta påstådde ändemålet, hwil-
ket är onödigt och onyttigt, samt ofta omöjeli-
git att winna, som här omständeligen är wi-
sat, och nedanföre widare kommer att förkla-
ras; strider både emot skrifts inrättning och
samskyldiga ändemål (SS. 142. 148.), som ock
des likformighet (S. 163.), när en stor hop
twetydige ord icke skrifwas, ej håller kunna skrif-
was på olika sätt.

S. 191. Det språk, som genom ett all-
männeligit, särdeles de lärdares bruk,
har

har ett wist och fastställt skrifsätt i böcker, allmänna handlingar och enskylta skrifter; kan och bör ej annat, än wid samma skrifsätt bibehållas, ehuru det icke skulle vara så jämt grundat på goda skäl. Ty så stor som wanans och brukets myndighet är i talet (§§. 42. 43. 96.), så stor är den ock i skrifwandet; så att om någon skulle wilja försöka att ändra hwad allmänneligen härutinnan wedertagit är, skulle han intet annat kunna därmed uträtta, än att giöra sig löjelig för de fleste (§. 19.). När ock folcket ifrån barnsdor men, i läsande och skrifwande, wänjer sig wid de antecknade bokstäfvers bemärkelser, samt hwad liudämnen, stafwelser och ord emot dem i wisa hopfogningar, swara; så kan sådant wäl gå an, och icke någon så särdeles stor swårighet i detta målet följa af ett bruk, som icke allestädes har tillräckeliga skäl. Förändringen af det wanliga skrifsättet skulle jämnwäl förorsaka oreda, mörker och otydelighet, wid många ords läsande och förstående hos myckenheten, hwaraf de fleste icke äro i stånd, ej heller hafwa tid och lägenhet, att om skälen och sammanhanget af en sådan förändring giöra sig underrättade.

§. 192. Dock nekas icke, att såsom bruket och wanan i talet ändras tid efter annan (§. 94.), så kan ock det här kallade wisa skrifsättet litet efter hand och med tiden jämkas, förwandlas och ombytas till nogare och mer granlaga, ge-

nom de för stånd och lärdom ansenligares myndighet (S. 92.).

S. 193. Således wore fåfångt, att wilja ändra den skrifart, som i de gamle Romares och Grefers skrifter är wedertagen. Lika så beskaffat är med Fransosernas, Ungländarnas och Tyskarnas nu brukeliga, samt tåmmeligen jämna och wisa skriffått, hwilket, ehuru det i många mål kunde wara behändigare, kortare, renare och, med ett ord, förnuftigare; har dock af ett allmänneligit bruk sin myndighet, som ej så lätt står att ändra.

S. 194. När man här nämner ett allmänneligit bruk, och fastställt wist skriffått, så måste det icke förstås så alldeles utan all inifrånkning och undantagning. Ty det är bekant, att i Latinen en hop ord skrifwas olika, och att deras rätta skrifart är stridig, som man ock wet att i Tyskarnas skriffått är åfwen någon skiljaktighet, flere att förtiga. Men detta är allenast i få ord, stödjer sig ock understundom på olika wana i talet, eller befinner sig allenast i några få skrifter; så att denna olikheten föga kan åstas. Jag tror ock att intet språk än warit, om ej Hebreiskan, eller lärer blifwa, som icke haft eller har beswär af någon skiljaktighet i skriffåttet.

S. 195. Ett språk, som icke än har något wist och fastställt skriffått, genom ett allmänneligen wedertagit bruk; det både bör och kan, genom de lärdares och hederligares

ligares förjora, bringas till ett wisst och förnuftigt skrifsätt. Ty det är wäl intet twiswel, med mindre man så i skrifwande, som annat, bör på det nogaste, som ske kan, följa förnuftets reglor, eller tillräckeliga skial (S. 1.), hwaremot alldeles stridande är, att skrifwa samma ord på flere särskilta, och flere särskilta ord på enehanda sätt; samt utan estertanka, och som hwar och en behagar, eller förmenar wara rättast, skrifwa nu så, nu på ett annat wis (SS. 155. 163. 169. 171. 172.), hwaraf språket i skrifter blifwer oformeligt och ej sig sielf likt, samt oreda och otydelighet härflyta (S. 149.). Men att bringa ett sådant språk till wisst och förnuftigt skrifsätt, låter sig så mycket lättare giöra, som ett allmänneligen wedertagit bruk här icke ligger i wägen; förnuftet jämwäl flera skial gifwer wid handen till en rätt skrifart, som i hela denna afhandlingen wisas; och ånteligen, hwad de hederligare, myndigare och lårdare fastställa, antaga och i skrifter bruka, hos de öfriga lätteligen kan komma i gång (S. 92.).

§. 196. Uti modersmålets skrifwande bör man icke rätta sig efter främmande språks skrifsätt. Ty 1. hafwa främmande språk en annan art och beskaffenhet än vårt (S. 129.). 2. Bör vårt skrifsätt grunda sig på skial (SS. 1. 2.), då det icke ankommer på bruket i främmande språks skrifwande. 3. Hwad andre bruka, det förbinder oss icke, utan skialen därtill, som äro allmänne.

§. 197. Dock nekas intet, att man ju åtskilliga mål, angående modersmålets skrifart, kan förklara och tydeligare göra, förmedelst jämförande med främmande och välryktade språks sätt att skriva. Jämväl när intet wist och stadigt är antagit hos oss i skriften, och hwad alldeles owanligt är, swärligen kan i skrifwande antagas, ehuru det kunde hafwa sin goda grund (§. 191.); så kan hwad i andra oss bekanta språk brukeligt är, och ej har offiäl med sig, lämpeligen föreslås till att införas, såsom hos andra antagit, och oss icke ofunnigt; Då det hos allmänheten icke torde finna så stor osmak, som annars, af nyhet och owanlighet.

IV. Capitlet,

Om de Swänska liudämnens, och deras betecknande med bokstäfwer.

§. 198.

Swänske liudämnens äro de, hwilka de Swänske bruka i sitt modersmåls taalände.

§. 199. Till att beteckna sina liudämnens, bruka de Swänske Latinska bokstäfwer, men något litet förändrade eller brutne, hwilket af jämförandet lätteligen står att inhämta; Dock till åtskillnad blifwa dese så brutne och för

förändrade bokstäfwoor i synnerhet kallade Swänste.

S. 200. När jag nu will upräkna de Swänska liudämnen, må jag få lof, att till deras betecknande, bruka Latinska bokstäfwoer, såsom till sitt bemärkande noggsamt bekanta; emedan jag dem, som med talet lätt utjagas, här, uti skrifwande, icke annorledes kan tillkiänna gifwa, än med dylika bokstäfwoer. Jag har ock så mycket håldre brukat de Latinska, både i liudäm- nens betecknande, och de till exempel anförda orden; som bägge därmedelst kunna tydeligare skiljas ifrån det öfriga.

S. 201. Liudämnen finnas icke de sam- me eller lika många hos alla folkslag. Ty Italiänerna plåga uti sitt modersmål föga eller intet utsäga det liudämne, som swarar emot Latinernas h. Finnarna hafwa intet dem, som betecknas med f, utan i främmande ord, ej heller o, åtskilt ifrån ä. Ungländarna äga ett liudämne, som de bemärka med th, hwilket swarar emot Finnernas tz, och af andra folk- slag intet brukas, ej heller utan muntelig un- derwisning samt långlig öfning, af dem rättel- ligen kan utsägas. Nästan så är beskaffat med det liudämne, som swarar emot Tyskarnas ch. Swad de Swänska angår, så skilja sig liudäm- nen mycket efter talarterna (S. 121.), så att icke de samme och lika många brukas i alla landskap.

S. 202. Till följe häraf, och alldenstund
E s hwar

hwar och en, alt som han af barndomen är wan, eller sedermera öfwad, brukar och kiännes wid nu större nu mindre antal af liudämnen, och man således härutinnan af allmänneligit bruk intet döma kan; så måste jag här upteckna så många särskilda liudämnen, som jag i swånsta språkets talande funnat med hörflen märka och åtskilja, samt sielf rent utsäga. Jag åberopar mig fördenskull härutinnan min egen försarenhet, hwilken jag dock giärna underkastar en annans, som med laggrannare upmärksamhet och bättre grund, i detta ämnet, alt, som wederbör, finna och döma kan.

S. 203. Jag will begynna med sielflydnin-garna, såsom de där bestå af sig sielfwa, och uttalas utan tillhielp af andra liudämnen (S. 31.), anförandes dem så i ordning, som de i uttalet närmast komma intill och äro like hwarandra.

S. 204. Emedan de nu brukelige Europeiske språk, så wäl som Hebreiskan, Grefiskan och Latinen, beteckna det liudämne, hwilket tyckes vara det enfalldigaste, med a, såsom första bokstafwen, hwars bemärkande allmänneligen är bekant; altså blifwer ock här första sielflydningen a, och höres i orden: taga, hata, falt, makt, skada, halt, *lubricum* &c.

S. 205. Den andre, som med a är tåmmeligen nära öfwerens kommande, och liknar åfwen något den nästföljande, i orden: land, kraft, vis; kan, hand, halt, *claudus*; alt;

alt, lamm, *agnus*; mark, handel, skapa &c. kan kallas ett mörkt a, såsom ock Buxtorf och andre kalla Hebreernas kametz ett a obscurum. Herr Professor Lagerlöf medgifver en sådan skilnad emellan klart och mörkt a, fast jag ej kan finna den samma i fara, *proficisci*; och fara, *periculum*. I gement tal, i stället för karl, *vir*, säger man kar, och när man nogare aktar, huru kar, *lacus*, *vasis* genus uttalas; låter man finna åtskilnaden emellan klart och mörkt a. Jag har ej många hört, som icke bruka detta ljudämne, och i de flästa Swänska landskapen är det wedertagit. Men efter någre, särdeles de, som hållas före att tala bästa Swänskan, icke ärkiänna det samma, såsom hwilket de ej bruka, och det jämwal är mycket likt a; så har man till dess betecknande, ingen särdeles bokstaf antagit, som, i anseende till anförde omständigheter, ej heller kan wara angelägit. Dock må det för min enskylda räkning (S. 23.) här betecknas med å.

S. 206. Den tredje är, som betecknas med å (å) uti orden: åta, låsa, åra &c. Den fjerde, med e, uti orden: leta, beta &c. Den femte, med i, uti orden: min, si, lita &c. Den sjätte, med y, uti orden: tycke, by, bryta &c. Den siunde, med ö (ö) i orden: böra, bön, frö &c. Den ottonde, med u, i orden: utan, ull, mura, slut, mull &c.

S. 207. Härwid måste jag anmärka, at y synes

nes vara lika släkt eller öfwerens kommande i uttalet med ö och u, som kan synas af de förbytningar, som ske med y och ö, samt y och u, i ganska många ord; till ex. bryta, bruten, bröt; stryka, struken, strök; munn eller mund, harmynt; ull, ylle; yra, urvåder &c. talarterna (§. 121.) att förbigå. Det är bekant, att man på Latin har skrifwit Sylla och Sulla, inclytus och inclutus, satyra och satyra &c. Förr sade och skref man byrd, vyrdig, bryft &c. nu börd, vördig, bröft. Dock kan jag ej bifalla, hwad någon påstått, nämligen, att y intet annat skulle vara än ö, såsom ögla för yxa &c. hwilket strider emot ett rätt tal (§. 136.).

§. 208. Den nionde sielslydningen är mycket lik u, men låter något mörkare eller dummare, och stöter litet på den nästföljande; så som uti orden: mand eller munn, grund, gubbe, skund, skuld, lust &c. och må kallas ett mött u. Här wid är samma att århindra, som wid den andra sielslydningen (§. 205.); och som denne är nog lik u, och ej många, särdeles af dem, som hållas tala någorlunda god Swänska, bruka honom; så har han ej heller fått till sitt betecknande någon särskilt bokstaf, hwilket man ock billigt anser för mindre nödigt, men må dock här bemärkas med ou (§. 23.).

§. 209. Om Grekerna betecknat det liudämne med ov (oy), som jag här bemärkt med ou, kan

Kan jag ej wist säga, ehuru det af en eller annan de gamla skribenters utlåtelse synes styrkas. Men som Vossius söker bewisa, att ett medelstliud icke allenast varit emellan a och e, som förmodeligen är det samma som à (S. 205.), utan ock emellan o och u; så låter detta senare icke vara något annat, än det här omtalas, och med ou är bemärkt.

§. 210. Den tjonde är, som något liknar den näst föregående och något den näst följande, kan kallas ett mörkt o, och må för min räkning betefnas med ò, (S. 23.), såsom i orden: hòf, *aula*; bór, *terebra*; kól, *carbo*; òm, *de*; blótt, *nudum*, *solum* &c. ty háf, *reticulum*, och hóf, *modus*; bår, *feretrum*, och bor, *habito*; jámwål kál, *olus*; äm, *dolium*; blátt, *cæruleum* &c. hafwa helt andra och åtskilda sielflydningar. Någre, efter sina talarter, wetta wäl icke af denna, utan i des ställe bruka rent à; dock har jag ej annat funnat märka, än att han är i bruk hos de fläste, och ärkiännes jámwål af Herrar Aurivillius, Lagerlöf, Svedberg och flere. Annars, som lätteligen står att róna, liknar denne sielflydningen, af de betecknade liudämnen (S. 164.), måst o och à, hwarföre han ock med ettdera af dem gemenligen varit skrifwen.

§. 211. Särskilt betecknande, antingen med en eller två ne bokstäfwer, för den sielflydning, som jag här bemärkt med ò, är i Swånsta språkets skrifwande nödigt.

Sy 1. brukas detta, såsom ett särskilt liudämne, genom de fläste och bästa talarter, och kan fördensfull icke annat, än efter den allmänliga talarten (SS. 132. 133.), anses för ett särskilt liudämne, hwilket med en särskilt bokstaf, eller ock tvåanne eller flere i wis ordning hoptagne bör betecknas (SS. 154. 166.). 2. Uro många ord med olika liudämnen uttalte (S. 66.), som annars i skriften icke kunde åtskiljas, hwilket dock ske bör (SS. 156. 171.). 3. Uldenstund denne sielflydningen närmast liknar, af de betecknade liudämnen, o och å (S. 210.), så måste han skrifwas, om den ej skulle få sin egen beteckning, med endera af dessa bokstäfwer, hwaraf jämswäl oreda och förblandning af ord, som olika utsågas, skulle genom samma skriffätt förorsakas. Till ex. bör, *habitat*, måste nödwändigt skrifwas med o, efter ett rent o där såges; och bör, *feretrum*, för samma orsak, med å; men bör, *erebra*, skulle då skrifwas antingen som bör, *habitat*, och lika därmed läsas (S. 150.); eller ock med å, då det måste läsas för bar, *feretrum*. Ufwen så är beskaffat med hof, hof och huf; lof, låf; tog, tög; brött, *delictum*; brätt, *subitum*; för, *fulcus*; fär, *ovis*; gött eller gödt, *bonum*, och gått, *ivit* &c.

S. 212. Huru denne sielflydningen skall betecknas, är ett willkorliat giöremål, som här rörer af de skrifwandes fria antagande, och kan vara på flere sätt (S. 143.). Att skrifwa honom med o, ehuru beqwämligast, torde, såsom

som obrukeligt, anses för en ny bokstaf, eller främmande nyhet, som ej står att bringa till allmänt vedertagande (§. 165.). Oh kunde ej vara så otänligt att antaga, helst icke allenast tvänne bokstafver i en wis ordning hoptagne kunna till ett obetecknat liudämnes (§. 164.) bemärkande användas (§. 166.), utan ock af många brukeligt varit att skrifwa detta med oh till ex. kohl, bohr, fohr, hohl, bohl. Men wille man råtta sig efter hwad något mer nu brukeligt är, kunde man, för hända, fastställa den reglen, att hwaräst denna fielslydningen hördes i korta stafweller (§§. 52, 56.), måtte den skrifwas med o; såsom: ols, folk, moln, som, om &c. men i långa, med å. Dock är härwid den swårigheten, att på det sättet, skulle hon, ord, ond, jord, bordet, och en stor hop andre läsas, ej med rent o, som de wärkeligen hafwa, utan med ò (eller oh).

§. 213. De gamle synas hafwa skrifwit denna fielslydningen med o, förmodeligen därföre, att de tyckt honom komma närmare öfwerens med o än å. Således hafwa de skrifwit: tola, pati; nogon, kona, boge, skoda, loda, adharere; boda, nuntiare; gofwa, lofwa, wold, holla, &c: hwilka de nyare skrifwa med å; till ex. tåla, någon, kåna, &c. som wål till en del kommer däråf, att någre säga i dem ett klart å. Och alldenstund, efter en eller annan talart, som hålles den bästa, eller ibland de bästa, i stället för ò (eller oh) sägas gemen-

gemenligen å; och så wida jag funnat märka detta ö (eller oh) liknar mer å än o; så lämnar jag dårhån, om i det ställe å kan antagas, i hwilket fall man måste skrifwa hånäm, kånung, mårngån, kål, olus; kål, *carbo* &c. Men att ett enda liudsämne icke bör skrifwas på flere särskilta sätt, det är ofwänföre (S. 155.) nogsamnt bewist.

S. 214. Den ellostte sielsfydningen är, som betecknas med å (å), uti orden: gå, stå, sång, hård &c. Den tolfte och sifte bemärkes med o, och såges i orden: nog, stor, mord, bonde, hota &c.

S. 215. Att å, å och ö äro särskilta sielsfydningsliudsämnen, och inge twelydningar (S. 55.); står lätt at utröna och märka: och som jag numera ingen hört twisla eller twista hårom; håller jag onödigt dårwid något widare påminna (S. 47.). Uttalet och hörsten kunna hwar och en i detta mål nogsamnt underrätta.

S. 216. När man nu afdrager de twånne sielsfydningarna å och ou, såsom onödiga (SS. 205. 208.); så blifwa tijo öfrige, hwilke i ett rätt Swänskt tal (S. 136.) ej kunna ombåras.

S. 217. Wid sielsfydningarna är ån wida re att taga i åkt, att de alle i ordens böjelser, afledningar och sammansättningur på många handa sätt förbytas med hwarandra, så att icke allenast de, som hafwa någon liknelse och nära öfwerenskommelse fins emellan, utan ock alldeles olife, blifwa med hwarandra förbytte.

Jag vill härvid till exempel allenast anföra de förbytningar, som ske med a och andra sielflydnin-
gar: vatten, våt, våta; band, binda, bunden;
taga, tog; kall, kulen, kyla, kiöld, kiäle,
m. fl. För öfrigt anmärkes, att som sielflyd-
ningarna komma så närmast öfverens till låtet,
eller uttalet, som de här i ordning äro anteckna-
de; så äro å med a, och o med ö ej mera like
eller öfverenskommande, än med de andra
sielflydningarna. Men hvad angår deras bok-
stäfvers ritande, som är frivilligt (S. 143.),
och deras liknelse fins emellan; så gör thet här
intet till saken, och har med ljudännens öfver-
enskommelse intet at beställa.

S. 218. Åtskillte medlydningar, hvilka jag
hört i Swänska språkets talande, såsom mo-
dersmål, brukas, och jag rent kan utföra, äro
nitton, hvaras någre utsägas förnämligast med
läpparna, andre med tungan, och en del genom
munnens öpning, gapet eller gomen; och det
äntingen med en liten, eller ock alldeles ingen
tillhielp af läpparna och tungan.

S. 219. Af dessa äro de nog samt bekante,
som betecknas med b, d, f, g, h, k, l, m,
n, p, r, s, t. Men som åtskillige andre med-
lydnings ljudämnen finnas i talet, hvilka dels
äro obetecknade (S. 164.), dels öredigt och på
olika sätt bemärkas; så måste jag mig öfver-
dem här något omständeligare utlåta.

S. 220. Med l kommer en annan i de flästa
Swänska landskap brukelig medlydning nära
öf

öfwerens, hwilken må kallas ett groft l (l cras-
sum, gutturale, Svecanum), och här, för min
räkning (§. 23.), skrifwas hl; såsom i orden:
ahl, dahl, fahl, öhl, kähl, tahl, tahla &c.
Det andra må, till åtskilnad, heta ett fint el-
ler rent l, och säges i låta, lida, till, huld,
hålla, sorl, m. A. Herr Professor Aurivillius
ärkiänner icke allenast detta hl, såsom wederta-
git genom goda och de fläste Swänska talarter;
utan gifwer ock några reglor eller påminnelser,
i hwilka ord det uttalas eller icke. Wille utlän-
ningar, som jag hört, och jämwäl Finnarna,
kunna det alldeles intet eller swärligen utsäga.
Skåningarna, Smålänningarna och Stock-
holmsboerna, särdeles de som beslita sig om nå-
got nåttare uttal, wilja ej heller giärna på att
bruka detta hl, utan betiena sig i des ställe af
rent l, hwilkas wana andre efterfölja, som söka
att tala nåttare, än måst är wedertagit. Dock
måste jag härwid tillstå att i offentligt tal
(§. 118.) låter det ej wäl, och därföre intet
brukas af andra än dem, som om språkets
prydeligare uttalande ringa äro underrättade
eller sorgfällige.

§. 221. Den medlydning, som kallas
groft l, är icke nödigt att i skriften beteck-
na med någon särskilt bokstaf, eller flere af
de brukeliga i en wiß ordning hoptagne.
Ty l. kan man i des ställe betiäna sig af ett
rent l i ordens uttal, hwilket efter de flästas
tycke låter nåttare eller behageligare, särdeles i offen-

offenteligit tal (S. 220.); och sålunda kan man åfwen i skrifwande i des ställe antaga rent 1, 2. Kommer det nära öfwerens med rent 1, hwilket i des ställe i huswudstaden och andra landskap är brukeligt. 3. Äger det hwarfen någon särskilt antagen bokstaf till sitt betecknande, ej heller hafwa flere af de brukeliga och i wis ordning hoptagne bokstafwer till des bemärkandes warit använde, och kan fördensfull föga i skrifwande förtiåna någon upmärksamhet.

S. 222. Man säger wäl att i fahl, dahl, miöhl &c. detta grofwa l skall genom det föregående h wara betecknat; men det synes likligare, att sådant, åtminstone af de fläste, skedt till att utmärka den föregående långa sielflydningen. Dock ehuru här med må wara, tror jag att, om man haft mer asseende på Swänska talets art, än främmandes, samt kärleken för desä icke ändrat och förwillat smaken, skulle man hafwa hållit så nödigt att i tal, och tör hända åfwen i skrifwande, afha och åtskilja l och hl, som man nu gör med b och p, samt d och t &c. ehuru nära de fins emellan öfwerenskomma. Jag har ock hört, att åtskillige lärde män, som wäl warit hemma i Swänskan, tyckt, att det så kallade fina l låter weskligt i många ord; såsom tala, stolen, målet, ölet m. s. hwilket dock lämnas därhån.

S. 223. Med g beteckne wi i Swänskan twånne särskilta liudämnen. Det ena är det, som wi utsäge för g uti Latinska orden: globus,

gaudium, Gothus, gustus; och det andra är, som för samma bokstaf utföres, efter wårt uttal, i genus, gibbus, gyros, hwilket är i talet alldeles det samma, som uttryckes med j, uti jam, Jonas, justus &c. Det förra må här kallas ett hårt g, såsom i orden: göd, gård, gull, lag, glad &c. men det senare ett lindrigt g, och betecknas här, till åtskilnad, med j, som annars plågar kallas jod, långt i och medlydnings i. Bägge dese liudämnen komma annars mycket nära öfwerens i uttalet.

S. 224. Härwid måste jag anmärka, att det jag här kallat hårt g, nämnes af andra lindrigt eller lent; men jag har, i dessa nammens påsättande, rättat mig efter det late, hwarmed dese bägge liudämnen i uttalet mig förekommit.

S. 225. Hwad nu detta lindriga g, uti Swänska skrifsättet, widkommer, så har det mycket olika varit betecknat, och det 1. med ett ensamt g; såsom: gynna, gifva, genom &c. 2. med gi eller gj; såsom: gjöra eller gjöra, gjält eller gjält, gjärna, gjåla &c. 3. med j; såsom: jag, jämn, jord &c. 4. med hi eller hj; såsom hiord eller hjord, grex; hielpa, hjul &c. fast än jag i dessa ord, aldrig hört något h uttågas, mer än i jag, jaf &c. hwilket dock torde hafwa skedd af våra förfäder. Och änteligen 5. med ett sielslydnings i, särdeles på äldre tider; såsom: iemmer, iagh, iu eller iw, iemwel &c.

S. 226. Här af kan nog samt finnas, så wäl att det hårda och lindriga g äro twänne särskilte liudämnen, som ock, att det senare, som här betecknas med j, är alldeles det samma i uttalet, som g, uti gifwa, genom, gemen &c. hwarföre man ock skrifwit: låga, låja, låija; nøge, nøje; Jöran, Göran, eller Giöran, *Georgius*; åfwen så: följa och följa, fålga och fålja &c.

S. 227. När man noga gifwer åkt på, huru det så kallade lindriga g, eller j, uttalas, finner man att det är litet (eller kan ske intet) åtskilt ifrån sielslydningen i, då den tätt ihop med en annan sielslydning i en stafwelse (S. 32.) hastigt utsåges, och med berörde sielslydning gör en twelydning (S. 55.). Till ex. ja låter liksom i och a wöre hastigt och tätt sammantagne, och som en twelydning utsagde. Åfwen så ei eller åi, på detta sättet låsit och sagt, blir det samma, som ej eller åj. Därföre hafwa Latinierna icke haft någon särskilt bokstaf för i och j eller lindrigt g, utan skrefwo bägge med i, på samma sätt: och när i taltes för sielslydningen, och det tillhoppa i en stafwelse, ansågs det för en medlydning, men annars för en sielslydning, i anseende hwar till skalderna (S. 137.) gjorde en hop ord, som hade uti sig i, nu till en stafwelse längre, nu åter till en kortare, då i med en annan sielslydning gått till en twelydning, eller blifwit förwandlad till j, som är alt det samma.

S. 228. Man låter wäl twifla, om i med

andra sielflydningar så uti en stafwelse sammanslåsit eller sagt, borde anses som en twelydning; men efter beskrifningen (S. 55.) måste wäl blifwa en twelydning, när i såges så tätt och fort ihop med en annan sielflydning, att där af blifwer allenast en stafwelse. De måst namnkunnige twelydningar hos de Römare word wäl icke flere än fyra eller fem; men i åberopande af hwad S. ioppius wisat, word de likwäl wärkeligen någre och tilgū. När a och i uti terrai, samt e och i uti heic, ej mindre än a och u &c. hoptagne i en stafwelse, äro twelydningar; så ser jag intet skäl, hwarföre icke samma sielflydningar: i och a samt i och e uti ianua och iesur, när de tillsammans uti en stafwelse uttalas, kunna giälla för twelydningar. Ey det som såges, att twelydningen giör en lång stafwelse, det bör allenast förstås om au, eu, æ &c. hwilke med ett längre drögsål blifwit uttalte, hwaraf dock icke följer, att dese eller dylke giöra i alla andra språk stafwelsen lång. I Tyskan har jag ej kunnat förmärka, att Heu och weit äro längre stafweller, än das, kan, den: och uti Fransiskan försäkrar oss Lamy, att alle stafweller utsågas med lika långt drögsål, följakteligen jämwäl de, som hafwa twelydningar, hwilket också, så af Fransosernas tal som werfer, lätt blir att inhämta.

S. 229. Här af kan nu skönjas, att icke så mycket, som många mena, felas emot en rätt skrifart, och man skrifer: iag, ia, iåf, iun-ker,

ker, lätte, ål &c. allenast man sätter tvåanne prickar (diæresis) öfver sielflydningen, som skall läsas åtskilt ifrån i, och dragas till en annan stafvelse; såsom: fiende, fiol, kliä, liä eller lie, *falx*, och några till, hwilke dock låra wara rätt få. En sådan öfverprickning kan ej heller otänligare brukas i Swänskan, än åtskilliga andra språk, hwilke länge sig där af betiänt. Annars kunde man i skrifslagen hielpa detta med några ords undantagning.

§. 230. Men jag fruktar, att hwad här anført blifwit, och jag menar genom förfarenhetens styrkas, lärer af många och kan se de fläste, annorlunda hållas, och detta sielflydnings eller rättare twelydnings i, som med en annan sielflydning kommer tillsammans i en stafvelse, anses för ett särskilt liudämne och medlydning, nämligen uti en stafvelses början, och näst efter sielflydningen i en och samma stafvelse. Förden skull will jag ej wara enwis, utan låta mig giärna öfverröstas, så att detta i må, äfwen efter mitt ringa bifall, wara ett lindrigt g, och till skilnad ifrån hårt g (§. 223.), skrifwas brukeligare med j; såsom: jag, jämn, jungfru &c.

§. 231. Det liudämne, som jag här kallat hårt g, bör skrifwas med wanligit g; och det lindriga med j, uti alla de ord, hwaråst dese liudämnen rätteligen uttalas. Ty så wida de äro tvåanne särskilte liudämnen, så böra de ock skrifwas med tvåanne särskilta bokstäfwer (§§. 155. 156.), hwilket så mycket lättare

låter sig giöra, som de hafwa twänne särskilta bokstäfwer till sitt betecknande antagne (S. 164.); samt otänligt är, att skrifwa samma ljudänne med twänne eller flere bokstäfwer, och nu på detta, nu på ett annat sätt (S. 155.).

S. 232. Fördensfull bör man skrifwa: gaf, gunst, god, gull, gryta, lag &c. efter dessa ord utsägas med ett hårt g; samt jaga, jenom, jifva, jora, juta, jakta, jåla, jag, galje eller galja, sälja, påföljd, nöjd, höjd, nåj, jul, rota; järpe, jålpa, järna, libenter; järne, cerebrum &c. alldenstund i dem uttalas j, eller det så kallade lindriga g (SS. 223. 230.).

S. 233. Häremot invändes åtskilligt; såsom I. efter jag måste skrifwa gaf (*in imperfecto*) bör jag ock skrifwa gifver (*in presenti*); lika såsom jag borde skrifwa vår (*in præf.*) därför re att jag (*in imperf.*) skrifwer var och (*in infin.*) vara; eller jag åter, edo, för det jag skrifwer jag åt, edebam. Kan jag i talet märka att gaf är af jifva, så kan jag det så mycket lättare giöra i skriften: och säges gaf med ett annat ljudänne framför sielslydningen, än jif, i böjelserna af samma tidord (S. 71.); så bör det ock med en annan bokstaf skrifwas (SS. 155. 156.). I alla språk finnas regellöse (*anomala*) tidord (S. 71.), och när man ej kan hindra eller ändra det (SS. 42. 43. 94. 96.); så bör man likwäl regelbundet och efter skäl invätta skriften, hwilket mer står i vår makt (SS. I. 2. 178. 195.). Uti Latinen heter det ago, eo, (*in presenti tempore,*

Pore), men man måste ändå skrifwa *egi*, *ivi* (*in perfecto*): liksåledes i Grekiskan *αγω*, *ηχα*, *ηχα* efter det så sades; flera exempel att förbigå. Om ock någre tidord kunna regelöst sågas, och följackteligen skrifwas, med förbytning af andra liudämnet och emotsvarande bokstafwen; såsom: föll och falla, tog och taga &c. hwarföre kan ej det samma ske med den första bokstafwen? Ufwen så påstår man att jålpa bör skrifwas med *h*, hielpa, efter det heter halp, (*in imperf.*) och hulptit, (*in supino*). Men hwaremot giäller samma skial, som anført är om gaf och gifwa. Såsom halp och hulptit uttals med det liudämne, som betecknas med *h*, så böra de ock med *h*, skrifwas (SS. 169. 178.); men efter jålpa och jålper sågas utan det samma, så böra de ej heller där med skrifwas (SS. 66. 171.). 2. Pågar man yrka därpå, att såsom jord, *terra*; hiord, *grex*, och giord, *factus*, bemärka trånne särskilta ting; böra de ock på särskilta sätt skrifwas. Detta infastets oriktighet är nogsamnt att inhämta af hwad ofwanföre (SS. 171. 172. 173.) är bewist. Ty ordens skrifwande bör ej rätta sig efter tingen, som de bemärka, utan efter liudämnen, hwaraf de bestå (S. 178.); och samme ord böra skrifwas på samma sätt (S. 171.). Om ofwan nämde ord böra skrifwas så olika, efter bemärkelsernas olighet, huru skall man då skrifwa jord, *cingulum*? Kan ske ggord, ghord, eller på något annat otänligt sätt? Ty om man

skrifwer gjord eller gjord, blir det lika med gjord eller gjord, *factus*, hwilket man ej will tillåta. Sålunda skulle man på fyra särskilda wis skrifa ett enda liudänne, som wore ett förwirrat wäsende och fåfång widlystighet (§§. 3. 18. 155.), hwilket än omständeligare utfores nedanföre, då man kommer att handla om de twetydiga ordens skrifwande i Swänskan.

S. 234. Swarken g eller j, satt näst efter en annan medlydning, kan med den nästföljande sielflydningen giöra en stafwelse. Ty 1. hwad g angår, så åberopar jag mig förjarenheten, att jag intet kan uttala bga, dga, fga, kga, lga &c. 2. Sålom j icke allenast i uttalet nära kommer öfwerens med g, utan är ock, efter en gammal satts, ett slags g, eller i uttalet det samma som ett lindrigt g (§§. 223. 224.); så kan det i kraft af hwad nu är bewist, ej heller i stafwelsens början, näst efter en annan medlydning uttalas. Jag tillstår ock, när jag will stafwa och lägga ihop b, j och a, eller, som de uttalas, be, je (eller ge) och a, bja; är det mig omöjeligit, att dessa liudännena eller bokstäfwer så utsäga och i läsande hopfoga, att där af blifwer en stafwelse.

S. 235. Således är det lika så rätt att skrifa: bjuda, djur, djup, tjåder, gjärna, gjöra, hjort, kjöra, ljus, mjuk, njuta, skjål, sjål, stjåla &c. som bguda, dgur, dgup, fgåder, ggårna, ggöra, hgort, kgöra, lgus, mguk,

mguk, nguta, skgål, sgål, stgåla &c. hwilke alle, efter bokstäfwernas antagne betecknande, på detta sättet skrifne intet kunna läsas. Och som det emot j swarande liudämne i dessa och andra dylika ord, icke en gång kan utågas (S. 234.); så är klart att intet j uti dem bör skrivas (S. 174.).

S. 236. Fransöserna skrifa lievre, lieu, mien, tien, miel, tied, piece, bien, biere, &c. och icke fjevre, mjel, bjen &c. Italiänerna: piato, piu, pieno, fioccare, cielo &c. Tyskarna ein, weil, gleich, Arbeit &c. Hwarföre må då icke wi skrifa på samma sätt, när skial därtill är, och lämna det långa j, som någre, emot wårt gamla och andra wäl ryktade språks skialliga bruk, nyligen welat tillstyrka oss, att på alldeles otänliga ställen antaga i skriften?

S. 237. Sielflydningen i, näst efter en medlydning och framför en annan sielflydning, kan göra en stafwelse. Detta må antagas som ett wön, om hwilkets riktighet, hwar och en, som behagar försöka, kan blifwa öfvertygad. Ty om man först will säga eller läsa, till ex. biud så, att i och u höras åtskilt ifrån hwarandra uti twänne stafwelser, och sedan läsa eller säga dem tillhamman uti en; så får man höra att sielflydningen i behåller samma liud, eller är samma liudämne, som tillförne, men nu till en twelydning fort och fort utågt ihop med u, uti en stafwelse (SS. 32. 55.).

S. 238. Af alt detta följer nu, att man bör
 skrifs

skrifwa: biälke, fiäll, fiäder, miuk, niuta, spiäll, spiut &c. Skrifwen: lium, lius, diur, snid &c. oansett man nu nästan allmänneligen säger, jum, jus, jur, och borde fördensfull så skrifwa (S. 174.). Dock som någre, särdeles i offentligit tal (S. 118.) ännu i deka ord följa mer bokstafwen och förfädernas wana efter, med någon munnens och öronens olägenhet, än de talandes nu warande bruk; så må, kan hända, den gamla skrifarten behållas. Men däremot bör skrifwas: sälja, följa, nöjd, nöjje, säjja, plöjja, väjja &c. fastän j torde så i Swänstkan som Latinen, emellan twänne sielskydningar, kunna giälla för dubbelt j, eller ij, hwilket ock med bruket något närmer nu hos oss öfwerens kommer, hwarföre jag ock skulle tillstyrka att skrifwa: sija, plöja, nöja &c. Om någre andre ord böra skrifwas med i eller j, kommer att dömas af ett rätt tal (SS. 136. 169.). Jag säger glådja på det sättet, att d föres till den förwa, men i till den senare stafwelsen, glåd-ja, och därföre skrifwer jag det med j. Men den som finner att d mer brukeligen kommer i talet till den senare stafwelsen, må skrifwa glä-dia, med i. På lika sätt är det beskaffat med stådja, främja, nyttja, tredje, m. fl.

S. 239. Skulle man i det, som här anført är om g och j, eller betecknandet af det hårda och lindriga g, med mer, icke finna smak, och tro, att myndigheten af wanan och bruket här wid icke står att öfwerwinnas genom några skäl;

Så kan jag icke vara emot sådant, utan låter mig därmed gärna nöja. Dock till att göra dessa liudåmnens skrifwande litet ordenteligare, torde vara nödigt att afte följande reglor; nämligen: 1. Att i alla de ord, hwaruti g warit brukeligit, skrifwes gi fram för a, o, u, ä, å, ö, till att beteckna det lindriga g; men allena g, framför e, i och y: 2. Att långt i eller jod, samt hi skrifwes hwaräst något i eller h warit brukat: 3. Att blott g skrifwes, där ett hårt g ut säges; och kan ske något mer dylikt, hwarmed jag ej will mig uppehålla, utan hänwisar språkets älskare till de anmärkningar, som af andra redan här wid äro gifne.

S. 240. Med det liudämne, som man wanzligen skrifwer med k, är ett annat nära öfwerenskommande; brukas i många Swänska ords uttalande, och liknar, utom k, åsven något t och lindrigt g (S. 223.) eller l. Det har warit skrifwit på flerehanda sätt, nämligen: 1. med k, uti orden: kejsare, kåra, kynne, kista, kyrka, kåttare &c. 2. med ki eller kj, såsom: kidra eller kjöra, kiöpa eller kjöpa, kiänna &c. 3. med ti eller tj; såsom: tiära eller tjära, pix; tiena eller tjäna, tiugu eller tjugu, tiock &c. Härwid bör ock märkas, huru samme ord, i hwilka detta liudämnet finnes, äro, till des betecknande, skrifne på olika sätt; såsom: känna, kiänna och kjänna; kåle, tiäle; tiäder, kåder; tiälke, kiälke &c.

S. 241. Det liudämne, som finnes i ofwan

wan anförde ord, och betecknas med *k*, *ki*, *ti* &c. är ett särskilt och obetecknat liudämne. 1. Åberopar jag mig till bewis här af, det rön, som hwar och en kan anställa, då han dessa och andra dylika ords uttal noga märker, samt gifwer aft, hwilka liudämnen de bestå af; då wäl lärer finnas, att det här omtalte liudämne icke inträffar, eller är det samma med något af de betecknade liudämnen (§. 164.), ej heller är blandat af flere (§. 47.), och ej heller fullkomligen kan betecknas med twänne eller flere af de brukeliga bokstafwer, så framt hwar och en skall behålla för sig sin egen teliga och allmänneligen wedertagna bemärkelse. Sördenfull om jag på sãm särskilta sätt försöker att skrifwa *kiära*, *cara*, och *tiära*, *pix*, hwilke bägge i uttalet äro alldeles de samme; nämligen: *kära*, *kiära*, *kiära*, *tiära* och *tiära*; så uttrycker intetdera fullkomligen och rätteligen den föregående stafwellsens första liudämne, hwarmed densamme uttalas. 2. Hade detta liudämnet antingen warit något af de betecknade, eller någon sammansättning af dem; så hade ofwannämde och andre ord icke blifwit så olika skrifne, utan i förra händelsen med sin wiså bokstaf, som andra liudämnen; och i den senare, med sina twänne eller flere i wiså ordning hoptagne, såsom i andra ord skett: till ex. *skall*, *skrift*. *klang*, *klen*. *klut*. Men när detta liudämnet funnits wara särskilt och obetecknat, har man skrifwit det nu med *k*, nu med

med t, m. m. altfom hwar och en tyckt, att det med de betecknade liudämnen närmast kommit öfwerens.

S. 242. Dock måste jag tillstå, att denne medlydningen liknar ganska mycket ti, så att när jag säger och skrifer det Swänska ordet, som svarar emot Latinernas *carus, dilectus*, med t, i, å och r, tillsammans tiår; så är ganska litet felat emot de liudämnen och bokstäfwer, hwarmed detta ordet wanligen uttalas och rätteligen bör skrivas. Här wid märkes, att i och å, uti tiår, giöra en twelydning (SS. 55. 228.), samt att j är här otänligt att skrivas i stället för i (SS. 234. 238.).

S. 243. Grekernas χ , och Latinernas ch, framför l, i och y, plåga af oss läsas, som denne medlydningen: till ex. uti $\chi\epsilon\iota\varsigma$, $\chi\epsilon\iota\omega\nu$, $\chi\epsilon\iota\omega$, chelys, Chius, chemia; ehuru andre folkslag uttala χ och ch i dessa och dylika ord annorledes. Tusfarna, så wida jag funnat märka, bruka icke i sitt språk denna medlydningen: i keyser och ketzer säga de ett rent k, men wi uti kejsare och kåttare icke så. Fransosernas ti och qui är antingen detsamma eller ej mycket åtskilt, i uttalandet af tabaquiere och tabatiere, tiedeur, tiers, matiere, metier &c.

S. 244. Den här omtalte och obetecknade medlydningen bör skrivas på ett, och icke flere sätt, uti alla de ord, hwaråst han rätteligen uttalas. En l. hwad som kan ske på ett sätt och kortare, bör icke ske på flere och
wid

widlyftigare (SS. 3. 154. 155.). 2. Emot samma liudåmnen i talet, bör swara samma bokstäfwer i skriften (S. 156.). 3. Bör på tingens åtskilnad, som orden beteckna, intet affeende hafwas i skrifwandet (S. 178.), utan allenast på liudåmnen, hwaraf de bestå, och bokstäfwer, som till deras betecknande antagne äro eller antagas kunna (SS. 154. 166.). 4. Efter stamordens skriffätt bör man sig ej heller rätta, emot ett rätt uttal (S. 179.).

S. 245. Fördenfull borde kiära, cara, och tiära, pix, skrifwas alldeles lika; och om jag skrifwer kiöra, borde jag ock skrifwa kiöck, crassus; kiugu. viginti &c. Men emedan ett sådant skriffätt, såsom stridande emot waran, skulle förmodeligen löjeligit och främmande förekomma; så lärer man här få lof att wika något af ifrån hwad skial fordrar, och, kan hända, lämpa sig någorlunda efter bruket, samt hwad till wärkställighet i skrifwande kan wara möjligit. Jämför dock S. 195.

S. 246. Med en enda bokstaf kan man denna medlydningen icke beteckna. Ty 1. att dikta nya bokstäfwer, går icke an (S. 165.). 2. Af de brukeliga bokstäfwer är ingen, som till detta liudåmnets betecknande är särskilt antagen (S. 241.). 3. Kan en och samma bokstaf, för sig och ensam, icke beteckna flere, än ett liudämne; men wäl twänne eller flere i en wis ordning hoptagne (SS. 155. 156. 166.).

S. 247. Här af följer att kåra, kärlek, kön, köra,

köra, kyök, kif &c. icke skrivas rätt; emedan k är antagit, att beteckna ett annat ljudämne, än i dessa orden höres, och bemärker helt olika uti kasta, kunna, knif, åka &c.

§. 248. Om man ej hade af nöden, att rätta sig på något sätt efter bruket, kunde man till denna medlydningens betecknande antaga *ki* eller *ti*; ty med dessa bokstäfvers ljudämnen kommer den närmast öfwerens (§§.240.242.). Men så wida man måste rätta sig *magorlunda* efter bruket, kunde man, till att göra skriften något ordenteligare, beteckna denna medlydningen med *ki*, uti de ord, hwaråst k warit brukeligit att skriva framför *a*, *o*, *u*, *å*, *ä* och *ö*; *ti* uti de ord, som man hitills skrivit med *t*; men blott *k* framför *e*, *i*, *y*. Ty 1. är swårt att gå alldeles emot ett wedertagit bruk; men att rätta det, och giora det något regelbundnare, går lättare an (§§.19.165.192.). 2. Hafwa många skrivit på detta sättet, som fins af deras skrifter. 3. Kunna twänne i wiß ordning hoptagne bokstäfver bemärka ett obetecknat ljudämne (§.166.). 4. Liknar denna obetecknade medlydningen något både *k*, *t* och *i*.

§. 249. I många Swänska ord utsäga wi en medlydning, som mycket liknar *f*, *h*, *i* och *k* eller *c*, som i Latinska skrifsättet är det samma med *k*. Denne har blifwit skriven på åtskilligt wis: 1. med *sk* uti orden; skepp, klick,

skinn, sky, skyl &c. 2. med ski eller skj, uti skion eller skjön, skiägg eller skjägg, ski l, skiår, skiorta &c. 3. med si eller sj, uti sielf eller sjelf, sunka, siäl, siuk, eller sjuk &c. 4. med sch eller schi, uti schöld eller schiöld.

§. 250. Den medlydning, som i dessa och andra dylika ord uttalas, och bemärkes med sk, ski, si &c. är ett särskilt och obetydligt liudämne. Ty 1. Kan om dettas rikthet, hwar och en, som med upmärksamhet will försöka, blifwa förwisad. De liudämnen, som s och k beteckna framför all uti skall, de samma finnas icke i uttalet af orden skepp, skinn, sky &c. Utfröen det samma kan man märka med ski, si, sch och flera bokstäfver. Skj, sj och schj kunna intet sägas tillsammans i början af en stafvelse (§§. 234. 235.). Man må taga ihop hwilka bokstäfver man will, af alla de hos oss brukelige åro, så skall man finna att de ej skicka sig, till detta liudämnets fullkomliga betecknande; ty antingen låta de icke utsäga sig tillsammans i en stafvelse, eller gifwa de tillkiänna andra liudämnen, än de som i ofwännande ord uttalas. 2. Finnas inge blandade liudämnen (§. 47.), och 3. Om någon brukelig bokstaf, eller flere i en wiß ordning tagne, hade detta låtet rätteligen och fullkomligen kunnat bemärka; så hade det icke på så åtskilt sätt (§. 249.) i skrifwande, blifwit betecknat, altsom hwar och en tyckt, att det med de be-

teck-

tecknade liudämnen och brukeliga bokstäfvers bemärkande närmast öfverenskommit.

S. 251. Hebreerna, som i skriffättet synas varit måst nogräknade ibland alla folkslag, hafwa betecknat detta liudämnet med en särskilt bokstaf, schin kallad. Grekernas χ eller χ , och Latinernas sch, uti ord, som komma af Grekiskan, läse wi på samma sätt. Fransoserna brukade i gamla tider sch, till des betecknande, såsom i orden: lasche, mechant, eshouer &c. hwilke nu skrifwas: lache, mechant, echouer. Englandarna skrifu det med sh, såsom: shire, shirt, shall, shh &c. och Tyskarna med sch.

S. 252. Den medlydning här omtalas, bör icke skrifwas mer än på ett sätt i alla de ord, hwaräst den rätteligen uttalas. Detta är nogsamtlart, af hwad ofwanföre (S. 244.) bewist är.

S. 253. Den här omtalte medlydningen kan tidligen skrifwas med sch. Ty 1. att dikta nya bokstäfver, går icke an (SS. 19. 165.); men twänne eller flere i wiß ordning hoptagne kunna, till et obetecknat liudämnes bemärkande, användas (S. 166.). 2. Kommer sch närmast öfverens med åtskilliga folkslags skriffätt (S. 251.). 3. Är detta liudämnet tåmmeligen likt s, c och h sammantagne (S. 249.). 4. Är ock detta skriffätt, i Swånska ords skrifuande ej alldeles obrukeligt (ib.). Och ånteligen 5. gifwas ord, som ej på annat sätt beqwåmligen skrifuwas kunna. Till ex. tusch, *atramentum*

Sinense, hwilket, om det skulle skrifwas tusk, tuski, tusi, tusj, eller på något annat dylikt sätt; skulle det allmänt blifwa ansett för en otjänlig och underlig skrifart, som den ock wår Feligen wore.

S. 254. Således borde man skrifwa: schåra, schön, schöld, schö, *lacus*; schålf, schuk, schinka, schål, *anima*, *ratio*, *phoca*; schinn, schyldig, besched, schilja &c.

S. 255. I ett eller annat landskap, plågar man wål säga: skåra, skinn &c. med rent s och k; eller ett sådant låte, som med s och k (S. 240.) mycket nära öfwerenskommer; men någon besynnerlig talart (SS. 122. 124.) kan man i Swånska språkets skrifwande icke afstå eller råtta sig efter (SS. 132. 136. 178.).

S. 256. Ehuruwål detta skrifsättet med sch är grundat på öfwanansförde skål (S. 253.), och tjänande till likformighet i skrifwande (S. 163.); så fruktas jag dock billigt, att icke giörligit wara lärere, att bringa det i gång, emot wedertagit bruk, så framt ej de hederligares och lärdares myndighet skulle det gilla och styrka (SS. 92. 195.). Ty at skrifwa schål i stället för siål, och schö för siö m. m. lärere något hwar främmande och underligt förekomma. Jag wet således intet annat råd att gifwa, än att man förblifwer wid bruket, med den påminnelsen, att man borde skrifwa ski, men ej skj, ii, men ej sij (SS. 234--238.), samt bara

bara sk framför e, i och y. Till ex. skjåra, hös, skinn &c.

S. 257. Swad ofwanföre (SS. 227. 228.) om i och j anført är, det har ock här rum, angående sielflydningen U och medlydningen V, hwilken senare föga (eller intet) annat är, i många ord, än ett u hastigt talt ihop med ett efterföljande liudämne, besynnerligen en sielflydning, så att det med honom gör en stafwelse; såsom: vi, var, svar, eller kan stie rättare: ui, uar, suar &c. Utminstone lårer hwar och en finna, att bägge äro mycket like och nära öfwerenskommande. De Romare hade förden skull ingen åtskild bokstaf för sielflydnings och medlydnings U, utan skrefwo bägge med V, hwilket när det lades framför en sielflydning, och gjorde med honom en stafwelse, blef hållit för en medlydning, men annars för en sielflydning; till ex. IVVO, i hwilket ord det förra V är sielflydning, men det senare smedlydning. Dock när wi gifwe aft på många Swånska ord, huru de utsågas, till ex. vrida, vrång, liv, av, grav, stav, lev, lov &c. lårer man lätteligen blifwa warse, att i dessa ett ifrån sielflydnings u åtskilt liudämne uttalas, hwilket med v plågar betecknas.

S. 258. Den med v betecknade medlydningen bör icke skrifwas med dubbelt v, nämligen vv eller vv. Ty i. såsom den besqwåmligen kan skrifwas med enkel bokstaf, eller ett enda v, så bör den ej skrifwas med twånne

eller fördubblad (SS. 3. 155.). 2. Våra bokstäfwer hafwe wi fått af de Romare, och de så kallade Swänske, äro ei annat, än en brytning (*fractur*) af de Latinska (S. 199.). Nu hafwa de Romare icke brukat detta dubbla w, som ej heller än i Latinska skriften är antagit; därför är otänligt, att ibland deras bokstäfwer inslicka en sådan, som de alldrig brukat, helst den hos oss alldeles är onödig. Fransoserna och Italiänerna hafwa ej heller sådant dubbelt v eller w, hwilket wi synas hafwa fått af Tyskarna, som behöfwa det till skillnad ifrån v, hwilket de läsa för f och kalla *fau* (*vau*). Men som wi alldrig läse v som f, hwarken i Swänskan eller Latinen, så hafwe wi detta dubbla v icke af nöden. 3. Änteligen är ock dubbelt v, i många ord och stafweller, så mycket orimeligare, som wi, framför sielslydningen i en stafwelle, ingen dubbel medlydning kunne utsäga.

S. 259. Will man bruka rena Latinska bokstäfwer i Swänskans skrifwande, på samma sätt som Fransoserna, Ängländarna och flere nu göra; så försvinner detta w af sig sielst. Men om man bibehåller de gamla brukeliga bokstäfwer, som kallas Swänske, lärer wara swårt att utmönstra det som man allmänt want sig wid; och då kunde man wäl bruka det under namn af *we* (*ve*), men icke dubbelt v, för hwilket det gör oss ingen tjänst; och bokstäfwer

na, med deras upritande, äro ju frivillige tecken (§.143.).

§. 260. En märkes i många Swänska ord ett medlydnings liudämne, som nog liknar n och lindrigt g (eller råtare j, §.223.), och har varit skrifwit på olika sätt, nämligen: 1. med ng, i orden: många, lången, strång, tung, ångslig, lång, ång &c. 2. med n eller nc, i tänka eller täncka dränka eller dräncka, funka, änka, junker, munk eller munck &c. 3. med ett blott g, när i uttalet n följt derpå; såsom: gagn, hågn, lugn, fågna, ågna, vagn &c. hwilke sågas nästan som gangn, hångn, lungn, vangn, fångna.

§. 261. Att det liudämne, som utsåges i dessa och andra dylika ord, är obetecknat (§.164.), och kan icke rätteligen och fullkomligen bemärkas med någon af de brukeliga bokstäfwer, så wida de skola behålla sitt egenliga betecknande, hwartill de antagne äro; det kan nog samt finnas, när man på deras uttal gifwer noga åkt. För öfrigt är bewiset här till, lika med hwad ofwansföre (§§. 241. 250.) blifwit-andragit.

§. 262. Att detta liudämnet icke bör skrifwas på flere särskilda sätt, det kan äfwen inhämtas af hwad ofwansföre är bewist (§. 244.).

§. 263. Grekerna synas hafwa skrifwit detta liudämnet med g eller γ, framför γ, x, ε och x. Fransoserna skrifwa det merendels med ett blott n; såsom: en, main, bondissement &c. hwil-

Te sagas nästan som: ang, mång, bondismang: dock i några ord med ng, till ex. lang, long, sanglier &c.

§. 264. Den här omtalte medlydningen kan tändligast skrivas med ng. Ty 1. Funna obetecknade liudämnen bemärkas med tvånnz eller flers brukeliga och i wiß ordning hoptagne bokstäfwer (§. 166.). 2. Ur i många Swänska ord brukeligt att skriva denna medlydningen med n och g (§. 260.). 3. Liknar den alldramåst n och j, hwilket senare åsken wanligt är, att skriva med g (§§. 260. 225.) 4. Styrkes ock denna skrifarten af andra folkslags antagne bruk, som till des betecknande använda dels g, dels n, eller ng (§. 263.)

§. 265. Fördensfull borde man skriva tångka, sångka, jungker, mungk, vangn, lungn &c. men hwad som emot bruket här wid må wara att uträtta, kan jag ej säga.

§. 266. Utom de här upräknade liudämnen, finnas ännu tvåanne andre, som jag hört Swänskar uttala, ehuruwäl icke uti sitt egit modersmåls ord; af hwilka det förre är förmodeligen det som Hebreerna beteckna med sitt thau, Grekerna med θ eller ϑ (theta) och Unglångdarna med th, bestående af något, som liknar t och d, jämte ett tillsläpt skarpare eller lindrigare hwåfande eller andande (§. 201.). Detta är nu icke hos oss i bruk, skall dock, efter någras mening, varit brukeligt hos våra gamla

la Swiar och Giötar, och blifwit betecknat med runan þ. Således är för denna medlydningen, som af de Swånska swårligen, och ej utan långlig öfning rätteligen uttalas, i Swånska spåkets skrifwande ingen särskilt bokstaf af nöden, ej heller tvåanne eller flere af de brukeliga och i wiß ordning hoptagne.

§. 267. Det senare är det, som Tyskarna beteckna med ch, uti orden: ich, sprach, buch &c. och i Swånska spåkets uttal icke brukas. För en Swånsk, som ej wid Tyskan ifrån barndomen blifwit wan, faller det ock swårt att rätt utsäga, och behöfwer nog öfning, innan han därmed kan komma till rätta. Grekernas χ och Latinernas ch, i ord som komma af Grekiskan, utsäga wi som k framför a, o och u, men framför e, i och y, som ki (§.248.), ehuru troligit är, att de gamle det annorlunda uttalt, och förmodeligen lika som Tyskarna sitt ch utföra. Hebreernas Ajin, som plågar kallas spiritus asperimus, menar jag har warit det samma, som detta Tyskarnas ch; ty de Siuttrijo uttolkare hafwa understundom i egna namord (§. 69.) gifwit det med g, hwilket äfwen är bibehållit i Nya Testamentet med ordet Gomorrha; och när Tyskarna säga ch, efter sitt talsätt, uti chemia, chirurgia &c. låter det så likt g, att jag ofta ej annat hört, än de sagt gemia, girurgia.

§. 268. Sålunda finner jag icke, hwad skäl de hafwa, som skrifwa macht, ansichte, vach-

ta, ~~ächta~~, bracht, ächta, tucht, frucht, och, doch, och m. m. Ty af ingen Swånsk, om ej den, som är förmycket; wan wid Tyskan, och älskar att bryta på detta språket, har jag annorledes hört sägas, än makt, vakta, brakt, äkta, frukt &c. med rent k. Jag ser således ingen annan orsak till denna skrifarten, än likheten med Tyskan, af hwilken man antingen orwarsameliggen, eller af en inbillad större heder och prydelighet, icke allenast i oträngt mål inflickat många ord eller ordens brytningar, utan ock welat låna skriffättet, såsom af ett grundspråk, oansett våra lärde fornålskare med skial tyckas påstått, att Tyskan snarare kommit af Swånskan eller Götiskan, än tvärt om. Jag will wäl i denna twistigheten mig icke inlåta, men århindrar allenast att **Spaten**, i sin Tyska Ordbock, ofta warit nödsakad att hämta stamorden ur Swånskan. Hade man welat emot rätt uttal låmpa skriffättet efter Tyskan, så kunde man äfwen med samma skial hafwa skrifwit *licht*, *morbidum*, *tycht*, *hächla*, *licht*, *simile* m. m. som jag dock ej sett någon skrifwa, ehuru i Tyskan är: *seuche*, *daucht*, *hecheln*, *gleich*; och skrifts likformighet borde i aftagas (S. 163.). Man påstår wäl, att i **makt**, **brakt**, **äkta** &c. skall höras ett andande eller hwåfande (en *adspiration*); men om så är, måste det wara ganska lindrigt, och sådant, som finnes wid alla andra liudämnen, hwilke utan något litet, och det mer eller mindre, till

släpt

släpt andande, icke kunna utsägas, som är nog åtskilt ifrån vårt h, och än mer ifrån Tyskarnas ch. Detta lärer nu så mycket hellre årtiännas, som åtskillige af de nyare skrifwa magt, ågta, bragt &c. ehuruwäl lika otjänligen, hvarom nedanföre widare skal handlas.

§. 269. Utom de nu upräknade bokstäfwer, brukas ock i Swänstän c, q, x och z, som likwäl där äro onödige. Ty i hwad c angår, så utsäges det af oß antingen som l, framför e, i och y, eller ock som k på alla andra ställen. Därföre, som en bokstaf, utan att den i wiß ordning tages med andra, för ett obetecknat liudämne (§§. 164. 166.), icke bör brukas till twänne sårskilta liudämmens betecknande, och ej heller ett enda liudämne med twänne åtskilta bokstäfwer bemärkas (§§. 17. 155. 156.); så finnes nogsamant, att c, i Swänstän språkets skrifwande, är onödigt, och i des ställe bör brukas k och l. 2. Q har intet annat betecknande, än k framför v eller u, och sättes i denna händelsen alltid, i stället för k. Således är det, för samma skäl, onödigt och otjänligt. Här tillkommer ock den omständigheten, att de gamle skrifwit k, hwaråst nu brukas q; till ex. kvinna, kuåda &c. ifrån hwilkas stänliga bruk man synes endast, af Latinska skriffstets efterapande, hafwa skridit. 3. x är, efter vårt uttal, icke annat än ks, och z intet annat än ts, som faller oß i början af en stafwelse nog swårt att utsäga, hwarföre de fläste läsa
det

det hos oss, som ett blott *l*, så att *Zeno*, *gaza*, *zira*, *ornare* &c. blifwa gemenligen utsagde som *senö*, *gala*, *sira*. Och alldenstund *x* och *z*, hwarför sig, icke beteckna några särskilta liudämnen, utan dem, som med särskilta bokstäfwer defutan äro betecknade; så är icke mer nödigt, att för *k* och *l*, samt *t* och *s*, antaga och brukä särskilta bokstäfwer, än till ex. för *l* och *k*, samt *t* och *r*, i *skall* och *tro*. Att föröka bokstäfwer nas antal med dem, i hwilkas ställe man har andra antagne och nödwändiga bokstäfwer, förorsakar en fåfång widlyftighet (S. 3. 155). Så är ock bekant, att i många ord, hwaräst *x* och *z* kunde sättas, *ks* samt *ts*, blifwit skrifne, emot skrifts likformighet (S. 163.). Till ex. riksdag, putsa &c.

S. 270. Om man för wanans skull, måste behålla *e*, så kan det brukas till att därmed wigare skrifwa *k*, när det fördubblas, eller ett annat *k* följer däreft på. Till ex. icke, mycket, tacka, m. fl. i stället för *ikke*, *mykket*, *takka*. Dock tillstår jag att stafningen och sammanläggningen, *t*, *a*, *c*, *k*, säger *takk*, tyckes mig låta rätt så wäl, som jag wille stafwa: *t*, *a*, *s*, *k*, *takk*; ty *c* nämnes *se*, det är lika som *l*. Nästan, om ej alldeles, så rätt wore, att stafwa: *t*, *a*, *r*, *k*, *takk*; ty man kunde ju sammaledes säga att *r*, för kortheten att skrifwa, sattes i stället för *k*, och låses som *k*, fast det heter *är*. Detta faller i synnerhet swårt och underligt för begynnare, då man lik-

wä

wål bör giöra skrifkonsten så lätt, som möjlig-
 git är (S. 153.). I främmande ord, som i
 Swänskan komma att brukas, lærer man
 dock icke kunna ombära, såsom: Cicero,
 Consistorium, Collegium &c.

S. 271. Q och x kunna och näppeligen förkas-
 stas, helst fåfångt lærer wara, at strida emot
 ett allmänt bruk, fast jag i anledning af, hwad
 ofwan andragit är, (SS. 155. 257.), hellre
 skulle skrifwa: kuinna eller Kvinna, Kuarn, el-
 ler Kvarn, Kvälja, Kvigz &c. samt okse,
 våksa, laks, yksa &c.

S. 272. Q och v kunna ej begynna nå-
 gon stawelse, men wål q och u. Jag sät-
 ter förut, att q har intet annat bemär-
 kande än k (S. 269.), och att det nämnes ku,
 samt att v är en medlydning och må kallas ve
 (S. 257.). Dessa kan jag, när jag will försök-
 ka, icke säga så tillsamman, att v behåller det
 låte, som det för sig hafwer, och bägge ihop,
 med den följande sielslydningen, giöra en staf-
 welse. Men om jag säger, til ex. k eller q, u
 och å först något långsamt på hwarandra, så-
 som i twänne stafweller, och sedan helt fort tills-
 samman i en stafwelse; finner jag att alle
 tre dese liudämnen kunna giöra en staf-
 welse ihop, samt alle behålla det låte i hop-
 läggningen, som, utom den samma, hwar haf-
 wer för sig.

S. 273. I anledning här af borde skrifwas:
 quå-

qvåda, quäst, qual, bequäm, quist &c. (S. 178.). Dock som u och v äro i dessa och dylika ord mycket like, och många torde inbilla sig höra ett v efter q, samt bruket, särdeles på de nyare tider, mer styrker v än u wid dessa tillfällen; så kan det wäl tålas, och tor hända ej wara så orätt, att här skrifwa v; såsom qvåda, qvälja, qvinna &c.

S. 274. Här af kan man nu döma, om det är rättare att skrifwa: svart, tvåt, tvinga, tvålja, dvala, tvåtta, m. fl. eller svart, tuäl, tuinga, suälja, duala, tuätta.

S. 275. Z bör icke skrifwas i Swånska ord. Ty 1. Är det en onödigg och otänlig bokstaf (S. 269.). 2. Har det nu tåmmeligen börjat komma ur bruk. 3. Såsom z icke är annat än ts, och i många ord, som warit skrifne med z, icke något t såges, så är klart, att de med z, icke böra skrifwas (S. 174.). 4. Emedan i många ord, som blifwit skrifne med z, antingen ts eller blott s såges, så böra ock desse bokstäfwer skrifwas i de ord, hwaruti deras emotswarande liudämnen uttalas (S. 178.).

S. 276. Till följe här af bör man icke skrifwa: gudz, tidz, ordz, godz, stådze m. m. det är: gudts, tidts, ordts, godts, stådtse, i hwilka intet t såges, och således intet z (SS. 269. 275.); utan guds, tids, ords, gods &c. Ej heller: salighetz, vishetz, allzmåchtig, allmachtetz, aflatzkram; det är salighetts,

vishetts, m. m. utan salighets, vishets, allsmåktig, allmakts, aflats &c. såsom de uttalas.

§. 277. Uti främmande ord, besynnerligen egna namnord, lärer man knapt kunna lämna denna bokstafven, såsom: Zebaot, Zidekia, Zeno &c. fast det första künde, på Swänska så rätt skrivas lebaoth, som på Gekiska sabaoth (Rom. 9: 29.) af Hebreiska ordet tzebhaoth.

§. 278. Till de här upräknade liudämnen, wilja någre lägga tvåanne, hwilka de mena kunna betecknas med dh, gh och vh eller hv. Men som jag alldrig hört någon utsäga flere, än de här omförmålte, så har jag inga flere för särskilda liudämnen kunnat antaga: den som märker andra utom dem, kan rätta sig efter sin försarenhet. Om något h i wisa ord höres till d, g och v, så gör det icke ett särskilt liudämne, utan tvåanne ihopfogade, såsom sk i skarp, hwaraf icke något besynnerligt liudämne blifwer.

§. 279. När jag nu noga räknar alla de liudämnen, som jag hört att Swänskar tydeligen utsäga kunnat, så blifwa de trättio tre stycken, nämligen tolf sielslydningar, som betecknas a, à, å, e, i, y, ö, u, ou, ò (eller oh) o, å; samt tiugu en medlydningar, hwilke må bemärkas: m, p, b, v, f, n, r, l, hl, d, t, th, ki, k, g, j, h, s, sch, ch och ng, som på följande sätt någorlunda kunna utsagas: åmm, pe, be, ve, åff, ånn, årr,

är, all, åhl, de, te, the, kie, kå, ge (eller ghe), je (eller jod), hå, åsf, sche, cha och ång. Då man härifrån afdrager, såsom dels onödiga och dels i Swänskan icke brukeliga, såm stycken, à, ou, hl, th och ch (SS. 205. 208. 221. 266. 267.), blifwa öfrige tiugu åtta liudämnen, som med bokstäfwer böra betecknas, nämligen i den wanliga ordningen satte: a, b, d, e, f, g, h, i, j, k, ki, l, m, n, ng, o, ò (eller oh), p, r, s, sch, t, u, v, y, å, å, ö. Ligger man här till c, q, x och z, så blifwa trättijo två, dels enkla, dels sammansatte bokstäfwer, som i Swänskans skrifwande brukas kunna. Men att ki, ng, ò (eller oh) och sch skola emot wanan inträngas i Swänska Alphabetet, det påstår jag icke, som wäl wet, huru det ej låter sig giöra, och har alt nog af att hafwa wisat, huru alle Swänske liudämnen, böra och tjänligast må skrifwas.

§. 280. Uti Swänskan hafwe wi inga twe lydningar, om ej dem, som giöras af i tillsammans med en annan sielslydning, och u, då en sielslydning därpå följer; om hwilka, huru wida de kunna anses för twelydningar, och på hwad sätt de böra skrifwas, ofwanföre (SS. 227. 228. 257. 272.) anmärkt är. I Latinen låsa wi æ och œ, som ett rent e, fast emot de gamlas uttal, efter wi bägge sielslydningarna icke kunne säga tillsammans i en stafwelse. Ma au och eu faller det öf något beswärligt, och där

Därföre låse wi dem gemensligen åtskilt, för än wi blifwe något öfswade; till ex. autem, som wore det trestafweligit, och Europa, som fyra stafweligit. Således hafwe wi i Swänskan inga af dessa twelydningar.

S. 281. Om medlydningarna märke wi 1. att en del af dem, låter sig alldeles icke i en stafwelse hopsågas med sielflydningen, såsom dra, och adt; ty ad och at kan jag lätt utåga, men när jag will säga adt tillsammans i en stafwelse, så att alle tre dese liudämnen skola höras, är det mig omöjeligit. 2. Att någre kunna wäl af öf uttalas ihop i en stafwelse, men beswärligen och öwigt, särdeles innan wi blifwe därwid wane och tillöfswada; såsom: schr, pf, pfl, pt, ps, tsv eller zv, m. fl.

S. 282. Såsom medlydningarna icke kunna utågas för sig sielfwa, och utan en sielflydning; så nämne wi, endast efter wedertaggit bruk och utan vidare skidl, några af dem, med föresatt sielflydning; såsom: aff, all, änn &c. andra, med estersatt; såsom: be, de, pe &c. Ty om ej bruket wore emot, kunde man med samma skial säga: åbb, ådd, åpp, samt me, le, ne, som man nu säger be, de, pe, och åmm, ånn, årr. Dock skulle, för likformigheten, wara tianligast, att nämna dem alla med estersatt sielflydning, som för begynnare i läskonsten skulle wara lättast och wigast (S. 253.).

S. 283. Här af skönjes att man ingen tillräckelig grund har, af medlydningarnas wäsend och

natur, att skilja dem, efter deras i nämmandet förefatte och efterlagde sielslydning, hålft åtskilt folkslag på olika sätt härutinnan, utnämmt samma medlydning. Men i anseende där till, att somlige framföras besynnerligen med läpparna, andre med tungan, och en del med de öfriga munnens delar; så kunna de beqvåmligen delas i trånne slag. Och som en del af dem äro något hårdare och swårare att uttala, andre åter lättare; så kunde, i anledning häraf, de ock delas i skarpa och lindriga.

S. 284. De egenteligen så kallade Latinske bokstäfwer äro beqvåmligare att bruta i skrifwande, än de Swånske. Ty 1. äro de enfalligare, renare och jämnare (SS. 9. 10. 157.), men särdeles hafwa de den förmån, att de äro frie ifrån tillsattserna, som de Swånske hafwa öfwer å, ä, ö och u, samt efter någras skriffätt, öfwer y, hwarest strek eller prick öfwersatte tiåna till ingen skilnad ifrån andra bokstäfwer, och äro således onödige. 2. Inlyggar ock förfarenheten, att de gemenligen för lågt skrifwa en god styl, som bära med de Latinskas skrifwande, än de som allenast blifwit öfswade med de Swånskas.

S. 285. När man här talar om de Latinska bokstäfverna, förstår man icke dem, som de gamle Romare brukat, och kallas nu vertaller, initial bokstäfver, samt stora och gamla Romerska; utan de små nu brukeliga Latinska som äro mycket wigare att i skrifwande betiåna sig af,

än de förre, hvilke dock kunna wid tillfälle göras god tjänst (S. 159.).

S. 286. I Swånska språkets skrifwande, bör man icke bruka både Latinska och Swånska bokstäfwer. Ty 1. bör man ej bruka twånne slags bokstäfwer (S. 158.), hwarigenom konsten att läsa och skrifa blifwer swårare, hvilken dock på allt sätt bör göras lätt (S. 153.). 2. Finnes, att genom dese twånne slags bokstäfwers skrift, har man långt swårare för att lära skrifa en god styl med något dera, än om man allenast hade ett slag att öfwa sig uti (S. 285.). 3. De fläste Europeiske folckslag bruka ej mer än ett slag, nämligen de Latinska, hwarigenom skrifkonsten hos dem allmänneligare florerar, än hos oss. 4. När ett slag kan göra oss samma tjänst som twånne, eller långt större, som nu wisat är; hwad skole wi då med mer än ett (S. 3.)?

S. 287. Om nyttan af större och mindre bokstäfwer, m. m. är ofwansföre handlat (S. 159.). Men om de alle, som i del, ägde samma skapelse (figur), så att bara storleken gjorde skillnaden emellan de större och mindre, wore de förmodeligen ännu bättre och tjänligare att bruka.

S. 288. Så wida ske kan, wore tjänligast, att de Latinske bokstäfwererna allena brukades, i Swånska skrifter författande och astryckande. Ty 1. äro de Swånske bokstäfwererna intet annat, än blotta brytningar

af de Latinska, så att, om dese gjordes allmänne, infördes, i Swånskans skrifswande och tryckande, icke något, som alldeles wore främmande, och ifrån de wanliga bokstäfwer åtskilt (S. 199.). 2. Åro de Latinske mycket lättare och wigare (S. 284.); men att bruka bägge, otänligt (S. 286.). 3. När de Swånske bibehållas, måste man ändå betiena sig af de Latinska, till att skrifwa en hop främmande ord, som man ser af tryckta böcker, då tvåanne slags bokstäfwer således måste wara i bruk, hwilken olägenhet man slipper, om de Latinske allena antagas. 4. Torde ock boktryckarna och utlåningarna bättre finna sig wid de Latinska: de förre, genom det de slippa med ett, i stället för tvåanne slags stylar; och de senare, wid lättare läsande af de bokstäfwer, som allmännare äro kända.

S. 289. Jag sade: så wida ske kan; ty uti wärkstillandet här af förekommer en och annan swårighet. Det är bekant, att man med mycken möda änteligen kommit så långt, att gemene man af bägge kionen nu tämmeligen lärt att läsa i bok, och till en god del skrifwa, hwilket sker gemenligen på det sättet, att den ene lär af den andra. Skulle nu de Latinske bokstäfverna införas, så wäl i skrifswande, som i böckers tryckande, af hwilka störste myckenheten hos oss utgår till gemene mans tjänst, såsom: Biblar, Psalmböcker, Catecheser, Lagboken, Kongelige Förordningar, m. m. så synes här af icke ringa olägenhet upkomma. Ty de fläste

haf-

hafwa want sig wid blotta Swänfka bokftäfwerna; de Latinfke ffulle dem helt främmande förefomma, samt fwärligen ftå att hos dem bringa i gång: de med defa bokftäfwer författade fkrifter och tryckte böcker kunde således ej af dem läfas, och när änteligen de Latinfke blifwit allmänne, ffulle hwad fom förr är fkrifwit och trykt med Swänfka bokftäfwer, blifwa hos myckenheten obrukbart, hwilken dels icke will, dels icke hinner med att på läfande och twänne flags bokftäfwers urfkihande och fattande, mycken tid använda.

§. 290. Den andra fwärigheten är den, att i Latinfka alphabetet bokftäfwerna ä, å och ö icke finnas, i hwilket ftälle man brukar att fätta ä, å, ö, eller ä, ä, ö &c. hwilket dock är otidänligt. Ty r. hafwa de Romare alldrig haft fådana bokftäfwer, eller dylika tillsattfer, att därmed beteckna färfkiilda bokftäfwer. Ningen öfwer a har hos dem alldeles warit obrukelig; den böjde ftreken, fom liknar ett up nerwänt v, deras circumflexus (Bese Vossii Gr. Latina och J. Perizonii anmärkn. till Sanctii Min. p. 22.), och twänne priefar, deras diærefis. Fördenskul finner jag ej, när man will betiåna sig af det Latinfka alphabetet, med hwad fkiål fådane bokftäfwer och öfwersatte tecken kunna brukas, fom hos de Romare och i Latinens fkrifwande warit alldeles owanlige, samt till en del twärt emot deras bruk och inwåttning. Så är ock en stor oftradighet wid defa

öfversatte märken, och jag wet icke, om det ej wore så godt att rent af bruka de gamla Swänska, hwilke af Latinen äro brutne, som att dikta och bryta sådana nya bokstäfwer, som man i Latiniens skrifwande alldrig wetat af. 2. Utskillige Europeiske folckslag, som antagit de Latinska bokstäfverna, hafwa sådana bokstäfwer intet; och om wi wilje bruka samma bokstäfwer som de hafwa, böre wi icke wanskapa dem mer än de. 3. Som wi kunne beqwämligen bruka de wanliga Latinska bokstäfwer, utan sådana tillsatser och förändringar, att därmed beteckna å, ä och ö (S. 166.); så är ju en fåfånga, att inrätta andra. 4. Boektryckarna torde ock af sådana owanliga bokstäfwer hafwa någon ledsamhet med flere stylar, än annars i Latinen brukelige äro.

S. 291. Att hafwa ofwanberörda twenne swårigheter. Den förra kan hafwas på det sättet, att man icke på en gång, eller inom få år, förkastar de Swänska, och öfweralt inför de Latinska; utan så småningom och efter hand, genom skrifter och böcker, söker att wänja folket allt mer och mer wid de Latinska, och sätta de Swänska ur bruk. Den senare kan förekommas genom det, att man för å, ä och ö antager ao, æ och œ, (S. 166.). Fransoserna skrifwa dem med au, ai och eu; och wi kunne äfwen så wäl beteckna den första med ao, och de twänne senare, långt wigare med æ och œ, som ock någre, ehuru få, brukat. Så kan ock för

för å, ä och ö, at skrifwa a, z och o, war
 ra så mycket lättare att sätta i bruk, som genom
 allmänt wedertagande (S. 191.) än intet wist
 härutinnan är faststält, utan man i de få, nu
 på en tid bortåt, tryckte skrifter med Latinska
 bokstäfwer, förmärkt å wara satt på tvåanne,
 ö på tranne och ä på fyra särskilda sätt.
 Hårtill kommer ock den omständigheten, att
 många, om ej de fläste, skrifwa a med ett litet
 öfwersatt o, samt å och ö med öfwertecknat e,
 hwilke o och e ju tianligare kunna sättas neder
 i raden, då hwarken nya och i Latinen, i samt
 hos andra folkslag, som antagit den Latinska
 skriften, owanlige bokstäfwer införas, ej heller
 de brukelige på något sätt wanfkapas. Här
 medelst ärhåles jämwäl wigheten i skrifwande,
 emedan bokstäfwerne på detta sättet få tecknas
 i ett ordenteligt sammanhang, utan att man be-
 höfwer, sedan orden eller bokstäfwerne äro up-
 skrifne, att beswåra sig med en hop märkens
 öfwersättande; hwilka man lätteligen kan och
 plågar förglömma.

V. Capitlet,

Om drygheten och tonen i Swän- ska Stafwelser och ord.

S. 292.

De stafwelser, som hafwa många medlyd-
 ningar, äro i sig sielfwa långsamare och

widlyftigare att framföra, än de, som hafwa få, när sielflydningarna i dem äro lika dryge; och ju flere medlydningar, med lika dryg sielflydning, i en stafwelse höpfogas, ju längre blir stafwelsens uttalande, alldenstund det ena liudsämnet måste framföras efter det andra, och således många medlydningars uttalande i en stafwelse nödwändigt fordra längre drögsål än få (SS. 44 -- 46.). Men i Swänska språket, genom wanan, sägas flere medlydningar i en stafwelse så fort och kort tillsamman, att deras antal icke giwr någon stafwelse märkeligen längre eller kortare; utan synes hos oss stafwelsernas längd och korthet endast komma, och efter våra örons wana, böra dömas af sielflydningarnas dryghet (SS. 51. 52. 56.). Således kan jag ej finna annat, än orden: skrift, skatt, satt, att äro lika länge, emedan sielflydningen i dem är lika dryg; samt att is, glaciés, som har ett långt i, är en längre stafwelse än brist, som har ett kort i.

S. 293. Härmed nekas dock intet, att ju de stafwelser, som hafwa flere och skarpa (S. 283.) medlydningar, äro stråfware, och mer stötande för våra öron, än andre; samt att den långsamhet, som i en enda stafwelse eller ett enda ord ej kan märkas af medlydningarnas myckenhet, den dock på slutet kan blifwa märkelig uti ett helt tals sammanhang, som af sådana medlydningar öfwerflödar, därmedelst att det något längre kommer att dragas ut; än ett tal, som har

har i sig ord och stafwelser af ett mindre antal medlydningar.

S. 294. Hwad öfswansföre (SS. 51. -- 57.) är anmärkt, om stafwelsernas dryghet, och huru den aftas, det träffar i synnerhet in uti Swånska språket. Här till lägger jag nu, att uti en kort stafwelse, i Swånskan, som lycktas på två eller tre medlydningar, märker man, att allenast den förste eller näste medlydningen intill och efter den korta sielflydningen, får en stöt och liksom håstigare anfall i uttalet, men icke den andre eller tredie. Till ex. uti halt, *claudus*, får l, och uti barks, *corticis*, får r en stöt, men intet t uti det förre, ej heller ks, i det senare ordet; så att den håstigheten eller stöten, som förorsakas af den korta sielflydningen, stannar på den nästa medlydningen, under hwilkens betäckning de i samma stafwelse följande medlydningar liksom skyddas för anfall af den korta sielflydningen.

S. 295. De enstafwelige orden, som lycktas på medlydningar, blifwa, efter sielflydningens olika dryghet, ansedde dels för långa, dels för korta; såsom: lön, bit, ut, is, swans, cygnis (in gen. c.) mat, m. fl. äro långa, efter deras sielflydningar med ett långt drögsmål uttalas; men däremot äro swans, *cauda*, ull, matt, list, butt, makt, han, vil, man, land &c. korte, emedan deras sielflydningar kort utsägas (SS. 56. 292.). När de wäxa, det är, förökas med någon stafwelse i böjelserna (S. 73.), be-

hålla deras sielflydningar icke alltid och alldeles samma dryghet, som tillförne. Såsom till ex. lik *similis*; god, stor, kiär &c. hafwa långa sielflydningaar, och behålla dem ock någorlunda, när de wåra; såsom: lika, goda, stora, kiära. Lätt, ond tin, min, arm, trygg, all &c. hafwa korta sielflydningar, men få något längre, när de förökas; såsom: lätta, onda, tina, mina, arma, armar, trygga, alla. Lik, *cadaver*; mal, *tinea*; ros, hat, frid, lön &c. hafwa långa sielflydningar, men när de wåra, blifwa sielflydningarna kortare, såsom: liket eller (*per apocopen*) like; malen, rosen, hattet, friden, lönen. Däremot hatt, *pileus*; munn, gull, lals, lind, kiär, kropp &c. hafwa korta sielflydningar, och när de sättas *in definito* med en tillwärt, såsom: hatten, gullet, kroppen &c. blifwa de åfwen korte, men *in plurali* länge, såsom: hattar, kroppar, löner &c. Den sielflydningen, som sluter ett ord, kan, enligt hwad ofwanförmålt är (S. 54.), swårigen märkas till sin dryghet, och liknar mer en kort, än en lång. Detta förhåller sig ock så i Swänskan med de sielflydningar, som sluta orden; dock finner man, att dese sielflydningar i några ord, för ro skull, eller till någon sinderifts (*effects*) uttryckande, blifwa understundom i gement tal (S. 118.), såsom länge framförde; till ex. ja, så, hwilke dock i allvarsamt, men särdeles offentligt tal (S. 16.), helt kort utsågas. Men huru man har kunnat hålla:

jag, har, det, med &c. för korta stafweller; hwilka jag alldrig hört någon annorledes utsäga, än som långa, eller med långa sielflydningar; det är en sak, som jag intet begriper.

S. 296. Detta, som jag antager för ett rön, torde icke så lätt och snart af alla märkas; dock om man noga gifwer acft, huru saker, res, och saker, reus eller noxius; like, similes, och like eller liket, cadaver; malen, molitus, och malen, tineas, blatta; händer, accidit, och händer, manus, in plurali; brister, culpa, defectus, och brister, rumpitur, deficit; åbo, colonus, och Åbo, urbs Finl. utsägas; tror jag, att man snart lär sig finna sig. Åfwen så är det beskaffat med lagen, curate, eller curatis, af laga, och lagen, lex, skiänker, dona, och skiänker, donat; döden, necatis, och döden, mors; marker, campi, och marker, libra; heder, plural. af hed, campus sterilis, arenosus &c: och heder, honor. J Herren, när därmed betecknas Gud, är den förre stafwelsen lång; men annars kort. Till ex. han har åj sin like, och man har begrafvit like; åten af malen, och såden är malen; han brister i bevis, och förlåt oss våra brister; döden kiöttfens gerningar och döden är bitter, &c. hwaraf lätt står att märka, det stafwelferna här icke med lika dryghet utsägas; fast wid en del torde wara någon olikhet, i anseende till talarterna.

S. 297. När de enstafwelige orden, som lycktas på en medlydning, förökas allenast med en

en bokstaf; så blifwer merendels sielflydningarnas dryghet oförändrad. Till ex. kiär och kiärt, stor och stort, vis, *sapiens*, och vift; ful, *foedus*, *turpis*, och fult; hal, *lubricus*, och halt, *lubricum*, hafwa alle långa sielflydningar. Däremot full, *plenus*, och fullt, viss, och vift, kall och kallt, bestå alle af korta stafswelser.

S. 298. Swad de flerstafswelige orden, och deras föregående stafswelser angår, så är med dem en stor olikhet. Twåstafswelige tidord hafwa den förra stafswelsen merendels lång; såsom: taga, lära, tala, träffa, skatta, trösta, squalra, brista &c. Andre ord hafwa den samma nu kort, såsom fogel, mögel, stöfvel, enkel, säker, foder, vinter, vatten; nu lång, och det oftare, såsom: maga eller mage, föda *alimentum*; skada, *detrimentum*; spada, påron, både, intet, kyrka, mäktig, kraftig, borto. Uti en del förändras drygheten i böjelserna; såsom: låsa har den förra stafswelsen lång, men i låser blir den kortare: lön består af en lång stafswelse, i lönen är den förra stafswelsen kort, men i löner, *in pl.* blir han åter lång. Dock ehuru jag ej annat kan finna, än att i taga, lära, intet, mäktig &c. de föregående stafswelser äro långa; så måste jag dock tillstå, att de ej förekomma mig så länge, som: dag, mat, hat, is tråd, fil &c. God består af en lång stafswelse, och godhet har twänne ostridigt långa; men from består af en kort stafswelse, och icke des mindre blir

blir så den förre som senare stafwelsen lång i fromhet; dock kan jag ej annat märka, än from, i fromhet, intet är så långt, som god i godhet; men i fromheten och fromhetens lärer wäl den förste stafwelsen befinnas wara kort, om man ej förblandar tonen med drygheten.

S. 299. Annars aftas i gemen, att den långa och korte stafwelsen märkes aldraflarast och tydligast i den sista stafwelsen af tvåstafweliga och mångstafweliga ord, samt uti enstafweliga, som hafwa medlydning efter sielflydningen; så som: förtal, bevis, besked, tal, fal, dal, pil, hal, mat, bryt, läg &c. Men uti de föregående stafwelserna af tvåstafweliga och mångstafweliga ord, merendels något mörkare och ottydeligare; så att deras längd, särdeles af två eller tre påföljande medlydningar, liksom uppsupes eller dämpas; och det icke heller så mycket felar eller stöter emot det liud och låte, som wåre öron äro wane wid, och nogräknat fördras kan, om wi något kortare och hastigare uttala sistbemålte ords föregående stafwelser, än annars wara borde.

S. 300. Efter olika talart och wana, blifwa stafwelserna i åtskilliga ord, till sin dryghet olika utsagde. Till ex. sista stafwelsen i begrep säga någre kort, andre åter lång; så bar, *folia abietis*, *pini* &c. beck, kram, rått, dom, skep, dörr, *janua*; rak, wäl, ten, *stannum*; wäl, teken, arter &c.

S. 301. Man ser sålunda att sielflydningarna
nas

nas dryghet är mycket föränderlig, och därmed olika bestäffat, hwilket att här widare utföra, skulle blifwa både för widlyftigt, som ock af många anses för onödigt och fåfångt. Men hwad här andragit är, har jag hållit för nöd- wändigt till sakens afgörande, angående bok- stäfwernas fördubbling, och huru man stafwel- sernas dryghet ej allenast rätt bör beteckna, utan ock i werjer anse, hwarom man haft skiljaktiga meningar.

§. 302. Uti en lång stafwelse, som ej hafwer twelydning, finner man icke flere, än en enda sielflydning. Ty såsom hwar och en sielflydning har sitt eget ljud och består för sig sielf, så skulle, om i en lång stafwelse wore twänne sielflydningar, som ej utgjorde en twe- lydning, där ock wara twänne stafweller (§§. 32. 50. 55.), som är emot föresattsen, hwar- med den långa stafwelsen sättes wara allenast en. Men genom längre drögsål med sielflydnin- gens uttalande, blifwer han icke dubbel, utan får allenast den egenkapen, att han blir lång.

§. 303. Uti en kort stafwelse kan man efter sielflydningen, icke finna en dubbel medlydning. Ty, wansett den näst på den korta sielflydningen följande medlydningen får en hårdare stöt (§§. 294.), så blifwer han där- före icke fördubblad; och en hårdare utsagd med- lydning är icke mer en dubbel, än den, som lin- drigare uttalas, alldenstund hårdare eller håsti- gare och lindrigare utsägande af en medlydning,
är

är allenast en tillfällighet, eller tillag egenkap, som hvarken förändrar des wäsende, ej heller af en medlydning gör tvåanne. Förfarenheten styrker ock detta; ty jag kan i tal, *pinus*; tal, *casus*; ful, *plenus*; gul *aurum*, icke höra flere medlydningar, än i tal, *oratio*; fal, *venalis*; ful, *turpis*; gul, *flavus*: men det märker jag, att i de förra, genom sielslydningarnas fortare uttalande, får det nästföljande i en stöt och liksom håstigare anfall, än i de senare, hvaräst denne medlydning kommer att lindrigare utsägas, förmedelst de föregående sielslydningarnas längre drögsål.

S. 304. Hwad tonen är, har jag ofwantill (S. 58.) sagt: här påminner jag allenast, att tecknet, hwarmed tonen i skrifwande tillkiänna gifwes, kallas tonmärke (*accentus*), ehuru någre plåga förblanda tonen och accenten.

S. 305. Tonen i Swånska språket följer wäl ofta med en lång stafwelse, dock icke alltid, och bör ifrån denna wäl skiljas. Ty i. gifwas ord, som hafwa korte stafwelser, i hwilka tonen finnes, och länge, hwaruti dock ingen ton är. Till ex. aflade, *concipiebat*, har tvåanne korta stafwelser, men tonen är liksom i den första: aflade, *deponebat*, har de tvåanne förra långa, men tonen är dock allenast i den första. Miölkar, *farinarium*, har tvåanne långa stafwelser, men tonen är i den förra allenast: miölkar, *mulget*, utsäges med olika dryghet, dock är tonen lika som i det förra, äfwen

wen så, är beskaffat med vinsten *tartarus*, och
 vinsten, *lucrum*. Uti högmod, farled, gårdag,
 fördel, äro bägge stafwelserna länge, men ton-
 nen blott i den förre. Nagel, *unguis*, och
 nagel, *clavus*, hafwa bägge tonen i na, eller
 den förre stafwelsen, hwilcken dock är kort i na-
 gel, när därmed bemärkes *unguis*, men lång,
 då *clavus* därmed gifwes tillkiänna. Samma
 beskaffenhet är med tonen och drygheten, uti
 handel och mandel, talen, och galen, i grä-
 ten *stetis*, och plåten. Se Hr. And. Nicander,
 om Sw. Skaldekonsten, p. 34. Beskrifwa
 och betaga hafwa tonen i den medlersta, oans-
 sett alle stafwelserna äro korte. Anskite, män-
 niskiorna, uppteckningarna hafwa tonen i den
 första, dock kan jag ej annat märka, än att al-
 le stafwelserna likaledes äro korte. Det är wist,
 att i skrifwa och taga, äro de förre stafwelserna
 länge; men om jag med lika längd skulle ut-
 säga skri uti förskrifwa, och ta uti förtaga,
 som jag dem uttalar i de enkla orden; så blef-
 we ett sällsamt och owanligt låte eller liud för
 våra öron. Uti vana, skada, lida, rosor, sto-
 ra, förlag, bevis, utleta &c. följer tonen med
 den långa stafwelsen. Jag ser således intet, huru
 man på förnuftigt wis skall kunna förklara
 deras utlåtelse, som tala om lång och kort ac-
 cent, eller ton; emedan längden och kortheten ej
 höra till ordens ton, utan till stafwelsernas dryg-
 het. Härwid bör jämföras, hwad redan
 (S. 296.) om dryghetens förändring i åtskilliga
 ord är påmint.

§. 306. Att detta nogare märka, torde ej vara otänligt, att gifwa akt på, huru åtskillige ord uttalas af Finnarna, hwilke hållas gemenligen fela emot tonen, där dock felet wärfeligen består däruti, att de stafwelfer, som äro länge, af dem, efter wanan i deras modersmål, utsågas som korte, besynnerligen i tvåstafweliga ord, hwilkas förre stafwelfer äro länge. Till ex. uti kaka söker maka, lägga de tonen rätteligen i de förra stafwelferna; men emedan desse af dem kort utsågas, när wi likwäl uttala dem som långa, låter det för oss något främmande. Swårt om, uti mannen låser boken, kan vårt uttal intet eller näppeligen åtskiljas ifrån deras; alldens stund så deras som vårt bruk är, att kort ursåga de förra stafwelferna.

§. 307. Efter olika talarter, eller ock wana, plågar man ordens ton olika framföra. Till ex. uti lekamen, alldeles &c. lägga någre tonen i andra, och en del i första stafwelfen. På samma sätt har jag hört en del lägga tonen i första stafwelfen af wålgjärning och förmyndare, och några i den andra: obarmhärtig utsåga somlige med tonen i första, och någre med tonen i den tredie stafwelfen, och så w. Således finner jag ingen annan grund till twetoniga stafwelfer, än ett sådant olika uttal i några ord: men huru wida de enstafwelige i wers kunna vara twetonige, wissas nedanföre.

S. 308. Såsom nu tonen och stafwelfernas längd icke alltid följas åt, utan äro twänne åtskilda ting, helst genom den förra en wis stafwelse i ordet får högre liud, än de andre i samma ord; men genom den senare uttalas hwar och en stafwelse med längre eller kortare drögsmål; så är lätt att finna, hwarföre Greferna ofta hafwa tonen i korta stafwelfer, och i långa ingen, nämligen skarp (*acutum*) och kringdragen (*circumflexum*); ty den låge (*gravis*) är, efter vår beskrifning (§. 58.), mer en mistning af tonen, än någon wärkelig ton. Jämwäl kan här af ej swärligen begrivas, hwarföre Festus Pomp. hos Fr. Sanctius, säger att ordet *adeo*, när det bemärker *accedo*, har i första stafwelsen *acutus*, men när det betyder *usque eo*, är denne tonen i andra stafwelsen; oansett man wet, att både den förste och andre stafwelsen är, i bägge ordes bemärkelser, til drygheten Kort. Dock synas de gamle Latinske skribenter understrundom hafwa förblandat tonen med drygheten; efter denne med den förra ibland infaller, och en Kort stafwelse, som har tonen, kan, när man ej brukar nogare upmärksamhet, lätteligen tyckas wara lång.

S. 309. I Swåniskan hafwe wi icke mer än ett slags ton, som kan kallas skarp eller hög (*acutus*). Ty wi märke, i tvåstafweliga och mångstafweliga ord, ingen annan ton, än den, hwarmed den ene stafwels

welsen högre och skarpare utfåges, än de andre, hwilke därföre komma lägre och lindrigare att uttalas. Och ehuruwäl man det liud, hwarmed de stafweller, som således lägre utfågas, kunde falla en låg ton; så är dock, efter wår beskrifning (S. 58.), denne mer en tonens mistning, än någon ton.

S. 310. Följakteligen hafwe wi i Swåniskan ingen kringdragen ton (*circumflexus*), hwilken hos Grekerna tyckes öfwerenskomma med musikanternas drill (*trillo*), såsom sammansatt eller blandad af ett högre och lägre liud. Men att de gamle med deras tonmärken (*accenter*) betecknat ett musikaliskt liud, som varit i deras ord och tal, kan ses af Dionysii Halicarnaseli bok, de *collocatione uerborum*, c. 32. Jag tror dock, att wi finne det samma i Swåniskan, undantagande *circumflexus*, om wi nogare gifwe ått på ordens uttal. Någre synas wilja tillägga en kringdragen ton de stafweller, som tillika äro tonige och långe: men jag finner intet, huru det kan hänga tillsammans och bestå; alldenstund en lång stafwelse ju kan hafwa en skarp ton; den kringdragne är blandad af högre och lägre, som jag aldrig i Swåniskan kunnat rōna; och denne ånteligen plågar tillågnas så wål andra enstafweliga ord, som åfwen dem, som åndas på en sielfsydning (SS. 54. 59. 295.)

S. 311. Uti Swåniska wersers åsmåtningar, tager man i ått, icke stafwellerernas
3 2
dryge

dryghet, utan tonen. Detta kan bäst genom exempel af riktiga werser inhämtas och wisas. Jag will förden skull anföra några Runii Alexandriniska werser, efter de äro måst bekante, antecknandes dem med sina hemistichier, asmåtningar och drygheter (§§. 51. 291.)

Fœr | gift ær | intet | ondt || fœt | det ej |
daoger | æta :

All | godhet | bœr man | ej || med |
mun och | maga | mæta ;

Ty | ser man | och fœr | gift || har |
famma | loford | faodt,

Som | alt hvad | Gud | har | skapt ||
at | det ær | ganska | godt.

Deße werser äro, som wår Skaldekonst fordrar, alldeles riktige, och hafwa, efter det låte och den rullning, hwarmed wi Alexandriniska werser wanligen framföre och upläse, sina ordenteliga och likformiga asmåtningar. Men skulle man råtta sig efter drygheten, som här öfwer stafwelferna är tecknad; så hade werserna ingen widare likformighet, ordning och skick, än uti hwad stafwelfernas antal widkommer. Jag will därför anteckna dem rätteligen och efter tonen, således at med (—) be-

bemärkes tonige, och med (—) tonlöse stafswelser (S. 61.); då nogsamnt skönjas kan, att de äga, efter tonen afmätte, sin behöriga riktighet.

Fær|gift ær | intet | ondt || taft | det ej |
daoger | æta:

All | godhet | bær man | ej || med |
mun och | maga | mæta;

Ty | ser man | och fær|gift || har |
samma | loford | faodt,

Som | althwad | Gud har | skapt ||
at | det ær | ganska | godt.

Jag will ock anföra ur Fresen en heroisk wers, med stafswelsernas öfwertecknade drygheter:

Den ögu | daktige | med den |
frommas | lycka be|krøenes.

Denne wersens riktighet läver ingen kunnä neka, helst däruti intet felar emot de afmätningar, som wara böra, och Swänfka öron nogråknat fordra i sådana werser. Om nu stafswelsernas dryghet skulle här aftas, kommo underlige pedes fram, och icke mer än på ett ställe träffade en sådan afmätning in, som aftas i en

Heroisk vers, eller *hexameter*, efter Latinska prosodien, hwilket nogsamnt kan intagas, af de öfversatte dryghets märken. Men om man gifwer äft på stafwelserna, efter som de hafwa eller icke hafwa tonen; så är saken klar, och då kan i Swänska Skalldefonsten kallas *dactylus* den afmätning (*pes*), som består af trånne stafwelses, en tonig och tvåanne tonlösa; och den *trochæus*, som har tvåanne stafwelses, en tonig och den andra tonlös. Af sådana *dactyler* och *trocheer*, bestå nu de Swänske heroiske verser, och då man bemärker toniga stafwelses med (—), och tonlösa med (◡); kommer den anförde versen således rättteligen att stå:

Den ögu | daktige | med den |
 frommas | lycka be | kröenes.

Dock måste jag tillstå, att som i Latinen ett *carmen Heroicum* behagar mig måst; så tycker jag minst däröf i Swänstän; helst sådant, ifrån de Grekers och Romares bruk, synes liksom twungit på de Swänstas smak, med hwilkas språk, uttal och alswarsamhet, ett sådant traswande versslag ej synes sig rätt wäl passa.

S. 312. Alldenstund man således i heroiska verser, äfwen som i andra, icke har affeende på stafwelsernas dryghet, utan allenast på tonen; så kunna här inga *positiones* vidare komma

ma i öfverwägannde (SS. 202. 203.), än att man aktar, att när de, särdeles med tre eller flere sammansötande medlydningar, inlöpa i *dactylers* tonlöja stafweller, hwilka man, efter de Grekers och Romares maner, tröungit til en fortare gång; göra de werjen sträf, sticande sig fördensfull där icke så särdeles wäl; som ock länge stafweller, men besynnerligen länge enstafwelige ord, göra en tonlös stafwel'e in *dactylo* något sträfware, än andre. Och emedan ganska få ord i Swänskan hafwa tonen i sista stafwelsen; så är ej underligt att i Heroliska werser sällan några *casuræ* finnas, eller inbringas kunna, hwilka dock efter Latinska prosodien äro romgångeliga, så wida annars wersen skall låta wackert och behageligt, hwilket dock med skaldekunsten i synnerhet påsyftas. Swad jämwäl någre ur samma prosodi welat låna, och låmpa till den Swänska, angående *contractio*, *synalæphe*, *muta cum liquida* &c. Där till måste jag tillstå, att jag icke har funnat finna någon grund (SS. 282. 283.): och för öfrigt kan jag icke annat än hålla: ålikande, våderstrek, himmelens, måktigste, öfwerste &c. för rätta Swänska *dactylér*, ehuru den ene tonlöse stafwelsen i dem är något sträfware, än uti: himmeln, lårdare, åskade, m. fl. hwilke flyta behageligare, än de förre.* Se hwad wid slutet är anmärkt.

S. 313. Såsom de enstafwelige orden, naturligen och i obundit tal, icke hafwa någon ton

(S. 59.), så tillägges, efter Swänska skaldekonstens wedertagna bruk, dem i werser nu ton, nu åter ingen, alt som afmätningarna det fordra. Men när tvåanne enstafwelige ord komma tillsammans, låter det icke alltid, eller wid alla tillfällen, lika wäl, till hwilkendera man lägger tonen. Så är det ock bekant, att i Heroiska werser, tonen understundom flyttes till föregående enstafweliga ord, eller de stafwelser, som böra hafwa tonen, ifrån nästföljande tvåstafweliga ord. Att i de Alexanderiniska wersers Fortare *hemistichier*, som bestå af sex stafwelser, den sista alltid bör wara tonig (som den förste är tonlös); är klart deraf, att om man i stället för enstafweliga ord, som måst brukas, sätter tvåstafweliga, påsa de sig intet, om de ej hafwa tonen i sista stafwelsen; med mer, som ej egenteligen hörer hit.

VI. Capitlet.

Om Swänska skrifsättet i gemen, och språkets art.

S. 314.

Swänska språket har ännu icke något wist, och genom allmänneligit bruk, wedertagit skrifsätt. Ty i. är nogsamant bekant, så wäl af de på trycket tid efter annan utgifne böcker och skrifter, som ock af bref, mäsnesböcker och andra handlingar, at ingen lik-

for

formighet och stadighet blifwit brukad i skrifwans
 de, utan intill denna dag har den ene skrifwit
 på det, en annan på ett annat sätt, så att måns
 ge ord warit skrifne på 2. 3. 4. alt till II. åtskil
 ta sätt, hwilket sista om ordet och är anmärkt.
 Till att förklara detta med exempel, will jag ur
 en wis skribent anföra ett stycke, sättandes in
 om kretsågar (in parenthesi) de flästa förän
 dringar, som i skrifattet warit brukade; ty att
 antecēna alla, skulle blifwa för widlyftigt. Vi
 (wij) hafve (hafva, hafa, have) then (den)
 stora olägenhet (olägenheten, oläghenheten)
 at (att) ingen fremmande (främmande) wil
 (vill) låra vårt språk (språk), ingen, ja
 (ja) hemafödd (hemma född) wil köpa
 (köpa, kjøpa) och (og, oc, ok, ock &c.)
 låsa Svenska (Svenska, Svenske) böcker
 (böcker). Kommer (kämmer) en Svensk til
 (till) England (Ängland, Ängeland), Hol
 land (Hålland), Tysland (Tyskland), Franck
 rike (Frankrike, Franckrijke) och Itallen,
 talar han strax (straxt), som vore (voro)
 han ther (der, där) födder (född), med
 (mäd, medh) hvar och en af (av) them
 (dem) thetas språk, och yfves (yfes) theröf
 yer. Och när han hemkommer (hem kām
 mer), förer han med sig (sigh) fremmande
 seder (seeder sedher), fremmat (främmande,
 främmat) språk. I Sverige (Svearike) kun
 na --- nyttia (nyttja, nytja) mong (många)
 åhr (år) --- Lärmestare (lärmästare, läremä
 stare,

slare, läromästare), som merndels (*merendels, mekrendels*) holla (*hålla*) &c. 2. Hafs
 wa samme skribenter sällan eller alldrig brukat
 samma och enehanda skrifart, utan skrifwit
 den nu på det, nu på ett annat wis. Allt detta
 ta så mycket nogare må märkas, will jag anfö-
 ra allenast ett wedermåle af en bok, som i det
 XVI hundrade årtalet är trykt; och twänne ur
 lärda mäns skrifter, som på wår tid i liuset
 framkommit. Den förre hafwer, under ens af
 de lärda på den tiden inseende, blifwit utgif-
 wen; man finner dock i företalet en ganska stor
 olikhet i skrifsättet. Ty där står: oc, och;
 Gudh, Gud; med, medh; siel, siäl; påueska,
 påueska; hoos, hos; varet, varit; taget,
 tagit; sägher, säljer och säger; songer, sän-
 ger; lydha, lyda; hvilket, hvilket; vedderdö-
 pare, vidderdöpare; vidersakare, vedersakare;
 hvad, hvadh och huad; hvar, huar; thesla,
 these, *in obliq. cas.* medhan, medan och må-
 dan; anfecta, anfechta; jv, iv; någre vållige
 Konungar, och några christna Konungar, på
 bågge ställen *in nominat. cas.* gudhfructighe,
 gudfructige &c. En af de lärda och beröms-
 ligaste på wår tid, skrifwer på ett ställe: säga,
 säja; bemerkelse, benärkelle; se, see; stella,
 stå la; ogemene och osynliga; med några såda-
 ne, sådana; regler, byltor, bylter, *in plur.*
num. thessa synas ståtliche; öfverlastadt, om-
 rört, *in neutr. partic.* &c. En annan lärd
 man så här: göra, giöra, gjöra; år,
 åhr;

ähr ; ähra , årlig , åhrllig ; tient , tjent ;
 eget , egit ; få , fåå ; följa , följa ; tahl , tala ;
 skål , skjål ; vetenskap , vottenskap ; desse gam-
 le mån , *in obliq. cas.* Första Konung *in no-*
minat. cas. Hollsteln , Holstensk ; oförväntadt ,
 förknippat , bågge *in neutr. partic.* vjste ,
 njt &c. Men jag måste härvid tillstå , att ,
 så länge intet wist skriffätt är fastställt , det will
 falla nog swårt , om ej ogjörlligit , att åtta sig
 för en sådan skiljaktighet och ostadighet. För
 öfrigt är bekant , huru af tvåanne lärde och be-
 römde mån , som bågge skrifwit om Swånfska
 språkets skrifaktighet , den ene , genom en af
 trycket utgifwen bok , wiste den andra , huru som
 han i sitt skriffätt brukade ingen likformighet och
 stadighet. Om flere dylfika kunde det samma
 med många exempel intygas , om det lönte
 mödan.

§. 315. När man här wisar , det språkets
 skrifart varit och än är oordentlligit och osta-
 digt ; så nekås intet , att ju en hop ord finnas ,
 som hafwa en wif och stadig skrifart , nämligen
 de , hwilke dels icke kunna annorledes skrifwas
 af dem , som förstå hwad bokstäfwer betynda , och
 hafwa lärt skrifts bruk ; dels genom wanan nu
 fått en stadighet eller wist sätt i skrifwande , så
 att få eller inge gå därifrån. Till det förra
 slaget höra ej många , men til det senare flere ;
 såsom : den , af , med , &c. hwilke kunde och
 ofta borde skrifwas annorlunda ; såsom : dåna ,
 av , måd &c.

S. 316. Jag kan således, af det som anført är (SS. 187. 314.), icke finna, med hwad skäl man i synnerhet welat grunda Swänska skrif-sättet, eller skriflagen, på det bruk, som varit här i riket uti det XVI. hundra de talet, eller under och något efter den tiden, på hwilken Lutheriska Lärnan infördes. Ty man wet ju, att Nya Testamentet, som utkom år 1526. är mycket skiljaktigt ifrån Bibelen, hwilken af trycket utgafs 15. år därefter, eller 1541. Kyrkoordningens af år 1571. skrif-sätt är ostadigt, andra flere att förtiga. Och huru skulle skrifarten kunna wara så fullkomlig, att den kunde tjäna of till ett rättessnöre, när den än liksom låg i linda, och språket ganska litet war upodlat, öfwer hwilket äfwen den tiden klagades? Tillförne woro rätt få Swänska böcker utkomne och bekante. Lagböckerna woro handskrifne, och till äfwen tyrs ej i så mångas händer, samt på köpet författade med då tåmmeligen obrukelig Swänska. Kongelige bref (diplomata) woro skrifne, och Gudstjänsten, eller måsan, förrättad på Latin. Wid och efter Lutheriska Lärans införande, sökte wäl Olaus och Laurentius Petri, Laurentius Andreæ och flere berömmeligen att upodla språket och des skrifart; men man finner i deras Swänska, utom skiljaktigheten i skrif-sättet, en hop Germanismer, samt ord, som dels nu äro obrukelige och för allmänheten obekante, dels ock sådane, som synas diktade af otillräckelig kunskap i Tyskan. Till de förra kunna räknas:

nas: skiut, tösvär, ändig, skiött &c. och till de senare: tachsikinn, af Tyska ordet Tachs, för gräfsvins skinn; vidhöden, af Wiedehopff, för vipa; mullvårplar, af Maulwurff, för mullvader; prenar, af Pfriemen, för pryalar eller sylar; skiärk af Scherk, för penning, örtug eller fyrk, &c. Därtill äro i deras skrifter många ord så beskaffade, att de med vårt nu varande tal och skrif sätt ingalunda skicka sig; såsom: muraner, vårdmännemar, lampomen, seriffvar, siukastoffvor, holt hofsvud, itt, ider eller idher, mykit &c. i hwilkas ställe wi nu bruke: murarna, vårdmännerna eller väktarna, lamporna, skrifver, siukstufvor eller siukstugor, höljt eller betåkt hufvud, ett, eder, mycket. De talte annorledes, och skrefwo därföre annorledes än wi. Anteligen märker man ock mycket i deras skrifart, hvar till man har swårt wid att finna något skial; såsom: soffua, dormire, tydh, lyff, skeedt, betroodde, vij, kompne &c. Hwad någre inwända, att man bör följa de gamlas skrif sätt, så wida sådant har skial med sig; det har intet att betyda. Ty om wi böre bygga vårt skrifwande på en skialig grund, så kommer det för ingen del mer an på de gamlas bruk, än de nyares, utan endast på hwad skial man äger till sin skrifart. Annars röjer sig alt för mycket det så kallade *præjudicium antiquitatis*.

S. 317. Swänska språket bör och kan bringas till ett wißt och skialigt skrif sätt. Ty Swänska språket har icke något wißt och fast

fastställt skriffätt (S. 314.), men de språk, som icke hafwa något wist och fastställt skriffätt, böra och kunna bringas till ett wist och skialigt skriffätt (S. 195.); Fördensfull bör och kan det Swänska språket icke.

S. 318. Om de ord, som genom bruket hafwa fått ett wist skriffätt (S. 315.), men borde skrivas annorledes, äfwen kunna bringas till ett skialigt skriffätt; är en annan och estertänkeligare fråga. Ett allmänt bruk är swårt att ändra och öfwerwinna (SS. 19. 191.); skial bör dock alltid mer giälla hos förnuftigt folk, än ett ofskialigt bruk (SS. 1. 2.). Och som orden af detta slaget icke äro så särdeles många, så kunde tyckas, att när alt det öfriga blir brakt till riktighet och stadighet, desse ord kunde följa med under samma skrifslag, samt att det icke skulle vara omöjeligt, att öfwerwinna wanan i deras skrifwande, då de hederligare och lärhare här wid behörigen använde sin myndighet, hwilken af den öfriga hopen ej ogärna efterföljes (SS. 92. 195.).

S. 319. Emedan Swänska skriffättet både i äldre och nyare tider varit dels oformeligt, och stadigt, och ej sig sielf likt; dels och alldeles ofskialigt (SS. 314 -- 316.); så kan jag ej begripa, hwad för regler man af bruket på förnuftigt wis kan fastställa, eller huru det till någon grund i skrifwande må antagas, widare, än att man utmärker en hop ord, som dock ej utgöra så särdeles stort antal, hwaruti de flästas eller allas wana öfwerenskommer. Wille man

gå längre med det nu eller tillförne warande bruket, att där af författa regler; så skulle Swänska skriffättet därigenom blifwa mer gjort swårt, inbundit, förvirrat och ofkiäligt, än lättat, redigt och förnuftigt; så att nästan äfwen så godt wore, att rent af och strax gifwa anvisning på det skiljaktiga och oordentliga bruket, hwäraf jag menar ingen lärer blifwa klot.

S. 320. Att Swänska talet hwarfen kan eller bör rätta sig efter skriften, det följer klart, af hwad ofwanföre (S. 182.) är bewist. Sålunda kan man wäl finna, hwad som bör dömas om dem, som påstå att man bör skrifwa: skulde, trode, tjände, fand, havt, rumb eller rumtid, skilgnad, Gråkland, böker, franskösk, thermedels, oundgängelig, handværk, annana, jag mener, erinra &c. fast man allmänt säger: skulle, trodde, tiänte, *serviebat*; fann, haft, en rund eller runn tid, skilnad, Grekland, böcker, fransysk, därmedelst, oomgängelig eller oomgängelig, hantværk, anamma, jag menar, århinda &c. liksom folkets tal borde rätta sig efter deras regelbundna skriffätt, och detta ej efter talet. Om de Latinske Språkmästare (Grammatici) hade icke behöft att foga sina Grammatikor efter de Romares tal, utan detta bort och funnat rätta sig efter deras regler; så hade man ingalunda haft af nöden att bråka hufvudet med så många regellösheter. Grammatici sermonis Latini custodes sunt, säger

Seneca; och fordenstull äro de inge herrar där-
 öfver, som få invätta det, som de bäst finna.
 Om jag med alldrig så goda skäl skulle kunna
 bewisa, att ordet qvinnfolk borde i Swänstän
 wara *foeminini generis*, och att man borde säga:
 brudlopp, lärungar, spitalshuka, brand-
 stord, kyrkiovärjande, båtst, sydslo, *in obli-
 quo casu*, &c. när man likwäl allmänt säger:
 qvinnfolket det, *in neut.* bröllopp, lärjungar,
 spetålska, brandstod, kyrkevärdar (eller kyrk-
 värdar), båtst, sydslo &c. hwad wille jag där-
 med uträtta? Orden hafwa sin myndighet af
 bruket (§§. 43. 96.), och språket har till sin art
 och förändring helt andra orsaker, än Språk-
 mästarnas påfunder (§§. 93. 94.). Swänlige
 ord eller ordens brytningar och förändringar lä-
 ta hårt och obehageligt (§. 90.); och hwad sko-
 le wi med dem, när wi i deras ställe hafwa
 brukeliga, som göra oss långt bättre tjänst
 (§§. 41. 82. 83. 85.)?

§. 321. Att man, uti Swänstän språkets
 skrifwande, icke bör rätta sig efter de gamla
 Grekers och Romares, ej heller de nu warande
 utländska Europeiska språks skriffätt; kan, af
 hwad ofwänföre (§. 196.) är wisat, nogsam-
 t finnas. Man wet i många mål icke så noga,
 huru de gamle utsagt sina bokstäfwer i orden,
 fast man skäligen menar, att de i det närmaste,
 som ske kunnat, efter bokstäfwerens egenteliga
 betecknande, skrifwit, som de talt. Sålunda
 har man sig ej så alldeles bekant, om Latinerna
 sagt

sagt homo med rent o, som wi, eller med å, såsom hãmå; *exemplum* med e eller å, såsom äxåmplum. Det synes ock, som de ej sagt Cicero, efter wårt uttal, som Sisero, eller efter Tyskarnas, Zizero; utan snarare med ett liudånne, hwilket öfwerens kommit med wårt k eller ki (S. 248.), som det ock will tyckas, att de icke sagt *coqvus*, som cokvus, utan kokus eller cocus. Vossius intyggar, att c icke annorledes är sagt i *dicis*, än *dico*; och att t i *artium* är på samma sätt utsagt, som uti *arti*.

S. 322. Swånska språket bör och kan skrivas, som det rätteligen talas. Hwad det förra angår, så står det lätt, att inhämta af hwad öfwanföre (SS. 154. 169. 170. 174. 178. 317.) bewist är. Men beträffande det senare, så alldenstund wi uti Swånskan icke hafwe flere än 28. nödwändiga, och af dem, som bäst tala språket, brukeliga liudånnen (S. 279.); kunna de lätteligen betecknas med särskilda bokstäfwer, eller ock tvåanne eller flere i en wis ordning hoptagne, så at ingen swårighet wid deras brukande och ihugkommande kan förorsakas (S. 166.). 2. Ligger här intet genom bruket och wanan faststält skriffätt i wågen (S. 314.), som kunde hindra att skrifa språket som man bör. 3. Som de fläste, både af lärda och olärda äro af den tankan, att Swånskan skrives, eller åtminstone bör skrivas, som hon talas; så kunna de af sin egen satts, så mycket mindre giöra håremot någon swårighet

het, när handen blifwer behörigen lagd wid ett rätt och ordenteligit skriffatts invättande efter talet. Till bestyrkande häraf, will jag anföra några lärda mäns utsagor. *Nemo cum ratione inficias ire potest, quin, quo propius scriptura lingvæ alicujus ad optimam ejus publice privatimque receptam pronunciationem accedat, eo melior & commodior sit habenda. Auri-vill.* Orthographiæ virtus est, ut veram singulorum nominum & verborum pronunciationem literis quam proxime effingat. *Job. Olivekrantz hos Lagerl.* Alle ord skola skrivas, så som de uti rätt bruk liuda. *Tjällm.* Wi Swänske åge then förmögh och letthet at bokstäfverna och orden skrivas hos oss, som thetas egentliga halt och ljud är. Swad tungan talar och öronen höra, thet måste och ögonen så se. *Svedb.* Lika bokstäfwer hafwa lika liudh, och lika liudh fordrar lika bokstäfwer. *U. Hierne.* Ante omnia in id incumbendum est, ut scriptio ipsa cum sermone & pronunciatione, quam fieri potest, accuratissime congruat. *Browall.* Så som orden äro en afbild af våra tankar; så äro bokstäfverne afbilder af orden: ju närmer alltså målningen liknar thet hon skal föreställa, thet bättre gör hon sin tjänst; och thesöre hafwer thenna satts en sin riktiga grund, att hwad örat hör, bör och ögat se. *Jo. Ihre.* Här till lägger jag *Quintilians* utlåtelse: *ego sic scribendum*

quicque judico, quomodo loquat: hic enim est usus literarum, ut custodiant voces, & veluti depositum reddant legentibus, itaque id exprimere debent, quod dicturi sumus. Anteligen synes jag mig ei böra underlåta at anföra, hwad som bort stå i främsta rummet, och märkeligen här om är skrifwit af en Hög Herre, hwilken icke allenast äger en grundelig kunskap, så i andra stycken, som Swänska wältaligheten; utan är jämwäl en stor älskare och befordrare af bokwett, modersmålets rykt, och hwad som ländet til Fäderneslandets förmån och heder. Han utlåter sig således: man måste sig om en rätt skapning wirlägga, same den samma, i så wida som ske kan, efter utspråket råtta; ty att skrifwa på gammalt wis, och att tala på nytt, gör språkläran så swår, som den i gemen är tröttsam.

S. 323. Swänska språket har icke i wår tid warit skrifwit, såsom det blifwit talat. När ett språk icke skrives som det talas, är ofwanföre (S. 189.) anmärkt. Detta kommer nu om Swänskan med exempel att bewisfas. 1. För f, som skrives i lif, haf, löf, af, qvaf &c. såges v i talet; för ch uti macht, acht, dichta, och &c. såges k, hwilket ock utsåges för g, efter några de nyares skriffätt, i magt, bragt, agta, m. fl. j för hi, uti hielpa, hiul, hierta &c. ng (S. 264.), för n, uti tänka, länka, &c. k för q uti qvinna,

qval &c. sch (§. 253.) för si, sk &c. i in, sky, skick &c. s för z i ordz, Gudz &c. å för e, uti der, efter, eller &c. å för o, i komma, doch &c. u för v i begynnelsen af orden, såsom vtan, vr, vna &c. Utländska ord, såsom Prophet, Pharisé m. m. wil jag här gå förbi. 2. Ur vatn, botn, sochn, tek, är e utelämnat, hvars liudämne där likväl såges. 3. Låsas eller sågas icke följande bokstafver: h uti thet, mehn, sehn, mehr, åhr, hvar, hvilken &c. Den sista bokstafwen i kortt, bortt, korts (§§. 294. 303.) &c. c uti starck, folck (§. ib.) &c. b uti lamb, fãmb, kamb, Probst, Försambling &c. d uti sagdt, ondt, godt, fattadt (§. 281.) &c. e uti jägerie, skrymterie, maen, juba &c. f uti öfver, hafva, lofva &c. g uti gjord, gjärning &c. l uti lius, lium, liud, verlden &c. j uti vij, bij, sij &c. p uti sampn, nampn &c. och ånteligen den ene af alla fördubblada sielffyndningar, särdeles i slutet på orden, såsom: boo, fää, see &c.

S. 324. Här af kan man nu märka, hwad man bör hålla om deras mening, som trott, at Swåniskan framför andra språk har den förmån, att hon skrives som hon talas. Jag wet intet om de därmed ment annat, än att Swåniska skrifsättet icke går så långt ifrån tallet, som det Engelska och Fransyska. Men om man, utom hwad ofwanbemålt är, will jämföra gement tal (§. 118.) med skriften, samt

huru

huru många skribenter, antingen af okunnighet, eller af kärlek för den wördiga ålderdomens bruk, eller ock i anledning af sina egna fattade meningar och antagne grunder, wanskapat skriffättet; lårer man nogsamnt finna, huru långt det afwiker ifrån talet, och kan ske ej mycket mindre än det Fransyska, hwilket i anseende till den bemärkelse, som Fransoserna lägga antingen til bokstäfverna särskilt, eller ock twänne eller flere i wis ordning hoptagene m. m. icke så wida skrider ifrån talet, som många hålla före.

S. 325. Allt skriften ej bör råtta sig efter tingen, som med orden bemärkas; jämwäl, att samme ord, och följakteligen de twetydige, böra skrivas på samma sätt; är ofwanföre bewist (S. S. 171. 172. 178. 190.), och kan nu lämpas til Swänska skriffättet. När Grekerna, Latinerna, Fransoserna och flere, i deras wäl ryktade språk, skrifwit de twetydiga orden på samma sätt, som med många exempel wisas kan; hwarföre må icke wi äfwen giöra det samma (S. 197.)? Tiållman har i sin Grammatika ett långt register på Latinska twetydiga ord, hwilke skrivas aldeles lika. Grekerna skilde wäl en del med tonmärken (S. 304.), såsom *ωov* och *ωov*, när talet så fordrade; men många blewo dock hos dem icke därmed åtskilt, såsom bekant är om ordet *ἐπευότε*, Joh. 5: 39. hwilket lika och med samma tonmärke skrives både uti *indicativus* och *imperativus*.

Mine på Fransyska är mycket tvetydigt, bemärkandes ett wißt mått, grufwa, mina, *cuniculus*; lynne, eller ett wißt ansiktes utseende &c. men skrifwes dock på enehanda sätt; ehuru Fransoserna kunde, om de wille skiamta med skrifsättet, äfwen beteckna dessa olika bemärkelser af ett och samma ord, på fiere sätt; till ex. mine, myne, mihne, hmine &c. Giordt, *factum*, och hiort, *cervus*, borde skrifwas lika, nämligen jort; och hwem skulle icke förstå ratta meningen, när jag skrifwer: det är väl jort, och han har skiutit en jort. Så, lag, mål m. fl. hafwa många bemärkelser; och huru är det möjligt att beteckna dem alla med särskilt skrifsätt, så framt man ej will förfalla till gyclande med det, som alldeles orimligt är? Til ex. lå, *sic*; låå, *serere*; lååå, *vasis genus*; låh, *particula complet. & transitiva*. Om man skrifwer: jord, *terra*; hiord, *grex*; giord, *factus*; huru skall man då skrifwa iord, *cingulum*? (S. 233.). Ordet skall har fyra bemärkelser, och betecknar den tillkommande tiden, jakt efter rof diur, rop (Psalm. n. 7.) och gaf gientiid (1. Reg. 1: 40.). Om man nu wille säga, att skall, *nota futuri*, bör skrifwas med ett i, och skall, *venatio*, med två; huru bör man då skrifwa i de andra tvåanne bemärkelsen? Och med samma skäl, som en wille skrifwa skal, *n. fut.* med ett i, och ikall *venatio* med tvåanne; kunde en annan skrifwa tvärt om. Säger en, att skall, *ve-*

natio,

natio, kommer af *skalla*, Kan en annan påstå, att *skalla*, *venari*, kommer af *skal*, *venatio*, som ferre af *fero*, *allis* af *as*, *facillimus* af *facilis*, *denne* af *den*, &c. Samma sak är med *var*, som har åtta bemärkelser: *erat*, *esto*, *quisque*, *pus*, *ubi*, *si*, *cautus*, *integumentum*. Men följer man med skriften noga efter orden och deras liudämnen, så att samme ord skrivas, som ske bör, på samma sätt; så slipper man bryderi af sådana griller och uptåg. Följakteligen bör man skriva: *vårk*, *dolor*, och *vårk*, *opus*; *vård*, *dignus*, och *vård*, *hospes*; *ånteligen*, *tandem*, och *ånteligen*, *etiam* atqve *etiam*, *omnino*; *i*, *vos*, och *i*, *in* &c.

§. 326. Härvid måste jag dock tilstå, att som någre twetydige ord, efter sin olika bemärkelse, fått, genom ett allmänt bruk, sin wiisa och åtskilda skrifart; så lærer wara nog swårt, att det ändra. Til ex. *var*, *erat*, och *hvar*, *ubi*, *quisque*; *vad*, *vadum*, *sponsio*, och *hvad*, *quid*; *hiul*, *rota*, *Jul*, *Festi dies* *Nat. Chr.* *hiord grex*, *jord terra*, *m. fl.* (§. 318.).

§. 327. Såsom åtskilte ord böra skrivas på åtskilt sätt (§. 171.), så böra ock *ende*, *finis*, och *ende*, *unicus*; *kort*, *brevis*, och *kort*, *chartula*; *dok*, *vestis quædam muliebris*, och *dock*, *sed*; *ok*, *jugum*, *samt och*, *et*; *med*, *cum*, och *med*, *inferior pars trahæ*; *tog*, *capiebat*, och *tog*, *funis*, *expeditio* &c. skrivas olika, efter de uttalas med olika liudämnen.

S. 328. Af hvad ofwansföre (S. 179.) är bewist, följer att man, i Swånskans skrifswande, icke bör rätta sig efter stamorden. Jag har där talt om olika afledningar, hwar på jag har allenast will anföra några få exempel. En wiss lärde man menar, att släkt bör skrifwas med *k*, efter det kommer af *slak*; en annan med *g*, emedan det härledes af *slag*, och de som skrifwa släkt, kunde säga, att de rätta sig efter stamordet uti Tyskan, *Geschlecht*. De fläste skrifwa Göthe, alldenstund det skall komma af *Gothus*; andre Göte, efter det intet med *h*, eller någon *litera adspirata*, fins skrifwit i gamla Swånskan, eller Giötiskan. Så *veza*, med *e*, af *vek*; *våxa*, med *å*, af *väg*. England med *e*, likmätigt Ungelska skrifsettet; *Ungland*, med *å*, af *Anglia*. Herre med *e*, af *herus*, härre med *å*, af *här*, *dux exercitus*, flere dylika att förbigå.

S. 329. Att det i de fläste orden skulle wara orimeligit, att, emot uttalet, rätta afkomningarnas skrift efter stamorden; är ej swårt att wisa. Ty då borde skrifwas görning, *actio*, af *giöra*; närste, af *när*; anlegte, *facies*, af *anse*, *ansåg*; monch, af *monachus*; diabol, af *diabolus*; schedulen, af *schedula*; kross, af *crux*; peper eller pipar, af *piper*; tabla, af *tabula*; papyr, af *papyrus*; chårt, af *charta*; ider, *vester*, af *i*; munneligen, af *mun*; barmhiärtighet, af *hiärta*; liusa, af *lius*; ewignerligen, af *ewig* &c. i stället för gärning,

ning, nåste, anfikte, munk, diefvulen, sedelen, kors, peppar, tavla eller tafla, papper, kort, eder, munteligen, barmhårtighet, lysa, evinnerligen. Men som den förra skrifarten lär hållas af alla för orimelig, som den ock är, för ingen annan orsak, än att den går ifrån ordens uttal, och hward de efter sina liudämnen rätteligen heta; så måste ju, af samma grund, medgifwas, att det är lika orimeligit att skrifwa magt, af *måge*, *förmåga*; ågta, af *åga*; bragt, af *bringa*; vigt, af *våga*; någe, af *nog*; slagta, af *slag* m. m. när orden annorledes utsågas, och efter ett rätt tal heta: makt, åkta, brakt, vikt, nåje, slakta. Wille man ock så noga rätta sig efter stamorden, hwarföre skrifwer man då icke vågt, *pondus*, af *våga*, att det må skiljas ifrån vigt, af *vig*, *promptus*, *celer*, *agilis*? Bagare kommer utan twifwel af *baka*; men om jag skrefwe och sade bakare, tror jag att Bagare = ämbetet icke stort skulle tycka om ett så efter stamordet regelbundet skrifsätt. Man försäkrar att allmosa kommer af *arm* och *mosen* (se *Spatens Ordbok*); men därför får man ej skrifwa armmosa; icke heller elmosa, om det kommer af *elemosyna*, så wida det uti ett rätt tal sågas allmosa. Alle stamorden torde ej heller wara så säkre, och kan hända icke så wißt är, om åkta kommer af *åga*, och nåje af *nog*, och så vidare. Om någon påstår, att de utsågas med g, så tillstår jag, att jag det alldrig hört, hwilket

och så mycket mindre kan vara, som en stor del skrifwit dem med ch, andre med k eller ck. Skulle någon mena, att de böra sägas med g, i stället för k; så måste jag förhindra, att ej allenast det låter hårt och fallsamtt för mina öron, att säga: magt, jagt &c. utan och att ingen kan förnä allmänheten att ändra sitt genom bruket wedertagna uttal, och låmpa det efter en sådan Grammatikalisk anmärkning (S. 182.). K, g, j och h äro wäl något nära öfwerenskommande, men icke mer än b, m och p fins emellan, af hwilka dock intetdera, emot ett rätt uttal, bör sättas i stället för det andra, och således icke g mer för k, än k för g, h och j.

S. 330. Häremot invändes, att i Latinens och andra språks skrifsätt, rättar man sig efter ordens ursprung, och därför bör man det äfwen billigt göra i Swänskan. Jag svarar härtill, att det låter swärligen kunna wisas, att de Romare efter stamorden skrifwit afkomningarna, emot deras rätta uttal. Det är jämwäl bekant, att wi utsåge de Latinska orden i många mål annorledes, än de gamle (S. 321.), som hade Latinen till sitt modersmål; och därför behöfwe wi ofta en sådan regel, om rättelse efter stamorden, hwilken för de Romare varit fåfång och onödig. Således påminner jag en som skall undervisas i Latinen, att han ej får skrifwa *fixio*, *en dikt*, *ficcio* eller *ficio*, utan *fiatio*, emedan det kommer af *fiatum* eller *fiatus*. Denna anmärkning är angelägen för
wåra

vara lärjungar i scholarna, emedan de säga
actio, *fixio*, *iccio* och *fichio* lika, eller föga åts-
 skilt: men för en Romare skulle en sådan på-
 minnelse varit alldeles onödig, efter som han
 i uttalet noggsamt skilt *c*, *s* och *t*, och sålunda
 icke varit att frukta, det han i ett ord, hwar-
 utinnan han sade ett rent *t*, skulle i det ställe
 skrifwa *c* eller *l*, som på långt annat sätt ut-
 taltes. *Pascitur* utsäge wi merendels liksom *pas-*
situr, men som det kommer af *pasco*, ärhins-
 drar man, att det bör skrifwas med *sc*, och icke
 med *fl*. *Actio*, *lectio* säge wi, som *axio*, *le-*
xio, eller som *flexio*, och därför har det varit
 of nödigt, att märka stamorden: *actus*, *lectus*,
flexus, men ej så för dem, som talte språket
 som sitt modersmål, och sade de tvåanne förre
 med *c* och *t*, men det senare med *x*. Af *disco*
 kommer *didici*, men därför borde det icke skrifs-
 was *didisci*, såsom *popolci*, af *posco*, när
 det icke med något *sc* utsades. Sålunda, att
 påstå det makt, dråkt, brakt *m. fl.* böra efter
 stamorden skrifwas med *g*, emot uttalet; är
 liksom säga, det man borde skrifwa *pigtus*, för
pictus; *agrus*, för *actus*; *flectus*, för *flexus*;
scripsi, för *scripsi*, efter de komma af *pingo*,
ago, *flecto*, *scribo*; eller *ἄγω*, och intet
ἄξω, efter det kommer af *ἄγω*. Dystarna skrifs-
 wa allmänneligen, och det rätt, gebraecht, ge-
 wicht, fast de komma af bringen, wägen eller
 wage. *Artus*, *articulus* kommer af *ἄρθρον*,
purpura af *πορφύρα*, *officium* af *efficere*, miles
 af

af mille, transcendere af trans och scandere, a-culare af ad och caussa, reddere af re och dare, auterre af ab och ferre, pabulum af pasco, simulacrum af simulatum; dock likväl skrefwo de Nomare icke arthus, porphyra, efficium, milles, transcendere, adcaussare, redere eller redare, abferre, pasculum, simulacrum. Fransoserna skrifu: abbaïsser, engraiïsser, vainqueur, sauroit &c. men icke abbasser, engrasser, vainceur, savroit, fast de komma af bas, gras, vaincre, savoir; emedan de icke passa sig med uttalet. Ett exempel allenast till will jag anföra, hwaraf kan ses, huru litet i andra språk man våttar sig emot uttalet efter stamorden; såsom: af præpositus, på Latin, kommer Fransosens prevot, Italiänarens prepolto, Spanniörens prevoste, Halländarens proost och Tyskens Probst. Skulle man ock i några frammande språks skrifuande våtta sig, emot ordens uttal, efter stamorden; så förbinder sådant oss intet till att efterfölja (§. 196.), besynnerligen som det offiäligt antagit är, och endast af bruket äger sin myndighet. Någre förmena, att när uttalet ej går för långt ifrån, bör man våtta sig efter stamorden. Men huru långt skola afkomningarnas uttal gå ifrån stamorden, när deras skrift icke bör våtta sig efter deras? Det giör alt tilfyllest, att afkomningarna uttalas med särskilda liudämnen, och då är skäl nog till deras särskilda skrifuande. Y, ö och u, samt e och i &c. komma ganska nära

nåra öfverens (S S. 203. 206. 207. 217.); men därför får jag ej skrifa bryt, för bröt, frangebam, bryten, för bruten, fractus, af stamordet bryta; icke stig för steg, gradus, af stiga; ej bitt förbett, morsus, af bita &c. Låt wara att rossin kommer af Dyfarnas Rossin, eller Latinernas racemus; skrifa af scribere, socker af sacar, karpus af caputium; mån tro jag därför bör skrifa rossin eller racio, scribva, sacker, Capus eller caputs, tvärt emot ett rätt och allmänneligt tal? För öfrigt är klart, att när man här handlar om Swänska språkets skrifsittighet, sker det icke för dem, hwilke skola lära det som ett främmande språk, och ibland torde behöfwa att anwisas till stamorden; utan för infödda Swänskar, nämligen, huru de böra skrifa orden, såsom de af dem rätteligen uttalas, samt i afstaga sitt modersmåls art och beskaffenhet, som ifrån de utländska i många mål är wida åtskilt (S. 129.).

S. 331. Af alt detta kan nu slutas, att man bör skrifa: hämd, nämde, enskilt, oomgängelig eller oomgiängelig, rånfa, änka, Fransysk, fläste, måst, kiällare, dånne, dår, skilnad, hårlig, någon, hårad &c. efter ordens rätta uttal; men icke: hämnd, nämnde, enskilt, ooundgängelig, renfa, enka, Fransösk, fleste, mest, kellare, denne, der, skilnad, herlig, nogen, hårrad, efter stamorden: hämnas, namn, skild, undgå, ren, en, Fransos, fler, mer, cella, de, skilja, herre, nog

nog och en, här och reda &c. Jämväl är flart, att man bör skriva: gifvit, tagit, brutit, trågit &c. Hansett de komma af gifven, ragen, bruten, trägen, och icke gifvet, taget, brutet, tråget, som äro wiða Landstaps bruteningar, eller talarter (S. 121.). Häremot skrives mycket, intet, litet, hvilket, vordet, med e, ej dārföre, att de komma af: mycken, ingen, liten, hvilken, vorden; utan för den orsaken, att de rätteligen (S. 136.) uttalas med e, och ej med i, som de förre, myckit, litit, intit &c. som i tal är alldeles owanligt. Detta styrkes ej allenast af de flāstas bruk i talet, utan ock i skrifsättet, hwaremot torde wara fåfångt at strida med Grammatikaliska påfund.

S. 332. Sedan man nu omständeligen wisat, huru skriften icke bör, emot ett rätt tal, lämpas efter stamorden, löner föga mödan, att påminna något, om rättandet efter de närskylta (SS. 79. 181.). Det säges, att man bör skrivas med, cum, alldenstund e finnes i des närskylta medelst; spor med o, efter ö, som är likt o, och därmed ofta i böjelserna och afledningarna 2c. förbytes, skrives i det närskylta spørja; ätta med å, för samma orsak, i anseende till aderton, m. m. Medelst, spørja och aderton komma utan twiswel af med, spor och ätta; men sedan man det antagit, som en wiß regel, att afkomningarnas skrift bör rättas efter stamorden, har man, till att icke uttryckeligen påstå, att dessa twārt emot skulle rätta sig efter

de förra, bytt om namnen, och här kallat dem närskylta, som annars äro och heta afkomningar. Till att bruka enehanda talsätt, hade man bort säga rent ut, att stamordens skrift borde rätta sig efter afkomningarnas, hwilket man varit rädd för att yttra, efter det syntes swåriligen kunna winna någons bifall. Om man will följa skäl, måste nödvändigt skrifwas måd, *cum*, därföre att det liudämne däruti tydeligen uttalas, som betecknas genom å, (§§. 155. 156.), hwilket ock de, som påyrka skriftens inrättande efter stamorden och de närskylta, så mycket mer måste medgifwa, som, enligt deras egen lära, med, *cum*, bör skrifwas åtskilt ifrån med, *inferior pars trahæ*; emedan de beteckna särskilda ting, och det senare på köpet säges med ett klart e. Wore den tagne grunden, angående rättelsen efter stamorden, riktig; borde man icke skrifwa medelst, utan mådelst, hwilket dock är lika orätt, som att skrifwa med, *cum*, för måd. Men om man ånteligen welat, att e skulle skrifwas uti med, *cum*, hade varit allt nog, att åberopa sig bruket; ty annat skäl finnes intet därtill. Sielslydningarna förbytas uti afkomningarna på mångehanda wis (§. 217.); och hwad man där af kan sluta, i anseende till skriftsättets inrättande emot talet, begriper jag intet. Banda och banden, i stället för binda och bunden, får man ej skrifwa, för det att de komma af band, *vinculum*; alldenstund i dem icke a utan i och u fram

framföras : ej heller skickar sig att skrifuva bind
 eller bund, i stället för band, efter de närskylta
 ta, eller rättare sagt, afkomningarna : binda
 eller bunden ; emedan band såges med a, men
 icke med i eller u. Af kall, *frigidus*, såsom
 stamord, ledas kiöld, kyla, kulen och kiäle,
 såsom afkomningar (S. 79.). Dese fyra sista
 nämde kunna med bättre rätt kallas fins emillan
 närskylte (S. ib.), än med och medelst, ätta
 och aderton &c. Deras sielslydningar ö, y och
 u äro ock mycket närmer med hwarandra öfvers-
 enskommande (§§. 203. 206. 207.), nämlig-
 gen till sielswa väsendet och låtet ; än a och ä,
 samt o och ö. Bokstäfvernas likhet till skapels-
 sen eller upritningen, gör här intet till saken ;
 alldenstund de äro frivillige tecken, och kunde
 vara annorlunda, om bruket så hade antagit
 (S. 143.), som ock Fransoserna, till exempel,
 bemärka med eu den sielslydningen, som wi skrifu-
 va med ö. I den Latinska små eller runda sty-
 len, är v nog likt med y, l med f och m med n ; p
 är ett upnederwänt b, och d ett bakwänt b, m. m.
 Men hwad will man här af sluta till skrifsättet ?
 Kan ske ett s må skrifuvas i stället för f, när l,
 finnes i de närskylta ? Till ex. förnuft, i stället
 för förnuft, emedan i des närskylta : förnim-
 mes, förnams, förnumstig (Matth. 11 : 25.),
 finnes s. Mån tro jag bör skrifuva kola och in-
 tet kyla, *refrigerare*, därför, at ö finnes
 i des närskylta kiöld ? Eller tör hända, att det
 wore rättare skrifuva kuld, än kiöld, i anseende
 till

till kulen, *subfrigidus*; koll än kall, i anseende til kiöld; kula, än kyla, i anseende kulen &c. Hvem är som icke lätt här af kan finna orimligheten?

S. 333. Uldenstund orden, när de uti sammansättning annorledes uttalas, än då de äro enkla, böra annorledes skrivas (S. 180.); så är klart, at man bör skriva: urvåder, lantmätare, jämföra, &c. men icke yrvåder, landmätare, jämnföra, fast de enkla orden, hvaras de sammansättas, äro: yr eller yra, land, jämn &c.

S. 334. Såsom nog samt bewist och af de flästa är känt är, att man ej bör skriva en annan Swänska, än den man talar, eller, som det samma är, att man bör ställa språkets skrifvande på det nogaste efter ett rätt tal (SS. 136. 178.); men talarterna (SS. 121. 122.) mycket skiljas åt, och den ene tycker det, en annan ett annat wara bäst och rättast Swänska; så är nödigt, att urskilja och wetta, hwilket är ett rätt Swänskt tal, eller ej.

S. 335. Talarterna i Sverige äro många handa, och skilja sig mycket ifrån hwarandra, icke allenast i hwart och ett landskap, utan ock i härader och socknar. Deras åtskilnad finnes bestå 1. i andra och helt olika ord, på sammanting; 2. ordens förändring till ett och annat liudämne; 3. åtskilda släkter och böjelser; 4. ordens olika sammansättningar, förkortningar och hopfogningar; 5. deras tagande och brukande i åtskilda meningar, och änteligen 6. uttalande med olika dryghet och ton (SS. 51. 58.).

S. 336. Den talarten, som brukas i Stockholm och de nästgränsande landskap, särdeles i förnämre och hederligare hus, må kallas den Upländske.

S. 337. Den Upländske talarten hålles och är ibland de Swänska, den bästa. Ty 1. förstås orden, efter denna talarten, bäst af alla Swänskar; 2. faller den behageligast i tycket; 3. tages den af dem, som besluta sig om att tala väl, till rättelse; och änteligen 4. hålles den så mycket skäligare för den bästa, som hufvudstadens tal och deras, som närmast därmed kommer öfwerens, bör giälla för andras, samt de förnämares och hederligares maner, i wilkorliga ting, för gemena hopens.

S. 338. Icke allenast gemene mans (S. 117.), utan ock gement tal (S. 118.), efter den Upländska talarten (S. 336.), skiljer sig mycket ifrån offentligit (S. 118.). Hvad det förre angår, är därom intet twiswel; ty Uplands bonden säger: jän för en, vodd för ved, lika för likvål &c. och det senare kan med ganska många exempel wisas. Man säger: bol, ol, māj, dāj, vålen eller vålan, go mārān, trakt, äpp eller opp, dām, då, dāhår, mā, ve, te, å eller äg, äv, ā &c. i stället att desse och flere i offentligit tal sägas: bord, ord, mig, dig, världen (verlden) god morgon, upp, dām, dāt, dātta, måd, vid, till, åck (och), av (af), år &c. Vidare fortas merendels af *in supinis* och *neutris adjectivorum*, och *substantivis*

tivis neutr. gen. det sista t, när det följer näst på en sielflydning; såsom: *anna*, för annat; *mycke*, för mycket; *ålska*, för ålskat; *kunna*, för kunnat; *skrifvi*, för skrifvit; *tajj*, för tagit; *staji*, för stätt; *bedröfva*, för bedröfvat; *torpe*, för torpet; *huse*, för huset &c. För p, brukat i offenteligit tal, sättas f; när t följer; såsom: *knaft*, döft, köft, taft &c. Ibland förvändas böjelserna, såsom: *stolana*, *galana*, *böckren*, *sakrena*, *handan* &c. för *stolarna*, *gårdarna*, *böckerna*, *sakerna*, *handen*: under stundom *adjectivorum genus*, såsom: *fakstält*, *förstört*, *anmodat*, *nämt*, *in mascul.* & *fæmin.* den stora mann, den goda herren, *in nominativo* &c. i stället för man säger i offenteligit tal: *fakstöld*, *förstörd*, *nåmd*, den store mannen, den gode herren. *Liudåmnen* sättas ock det ena för det andra, emot hwad i offenteligit tal är brukeligit; såsom: *luft*, för *lukt*, *odor*; *si* för *se*, *videre* (si är *ecce*); *gråfva*, för *grafva*; *fråga*, för *fråga*; *fråsta*, för *fresta*; *bållåte*, för *belåte*; *låta*, för *låta*; som *uti imperf.* och *imperat.* heter *låt*; med *mer.* Dock binda wål någre, helst af de boksynta, det gemena talet, i wißa mål, närmer intill bokstafwen, som dock twungit låter.

S. 339. Hwad som bör räknas för en allmännelig talart och ett rätt tal, är ofwänföre (SS. 133. 136.) bewist, och bör nu lämpas till *Swänskan*. I anledning här af sluter jag: 1. att som man säger i offenteligit tal; *strax*, *alldri*,
 & 2. *frå-*

fråga, grafva, åga, sakerna, stolarna, fiårdel, mig, till, år, upp, däm, liter, vårdat, kiöpt &c. så kunna: straxt eller traxt, alldrig, fråga, grafva, åga, sakerna, stolarna, fiårndel, māj, te, å, opp, däm, lite, vårda, kiöft, icke hållas för delar af ett rätt Swänskt tal. 2. Emedan lådingen, stersic, plank, fämta eller fämtan, vågner &c. i stället för våren, brygghus, plank, fämtan, vagnar, stödja sig allenast på en eller annan talart; så kunna de ej heller höra till ett rätt Swenskt tal. 3. Lika slut giör jag om lågat, våran, handan, gångor, svanor, stöflor, prydnat, bedröfvat, *in masc. & foem. &c.* i stället för legat, våren, handen, gånger, svaner, cygni, stöflar, prydnad, bedröfvad; efter de senare, men ej de förre, komma öfverens med språkets art (§. 126.). 5. Klifva, scandere, och klyfva, findere; se, videre, och si, ecce; måtte och måste, åller och håller, gode, bonus, och goda, bona &c. böra åtskiljas, efter sådant tjänar till tydelighet, och grundar sig på de flåstas bruk, ehuru den Upländske talarten det icke årkiänner.

§. 340. Af hvad nu blifwit anført, kan lätt finnas, att den Upländske talarten icke bör anses för någon regel eller grund, hvarest man sig i talande och skrifvande endast och säkert rätta må. Dock vill jag ej neka, att denne må i Sverige giälla så mycket, som fordom den Åttiska i Grekland, och nu förtiden uti Italien den Toskaniska, i Frankrike den Orleanska och i Tyskland den Saxiska.

S. 341. Att i tal och skrifter betiåna sig af talarts ord och brytningar, Kunde wål med Grekernas exempel ursåktas; men det har ofwanberörde swårigheter med sig (S. 124.). Icke des mindre finner man, att knapt någon är, ehuru lård och hederlig, som i tal icke inblandar något af sitt Landskaps enskylta talart, eller, som man säger, något därpå bryter. Chaque province a son idiome, qu'il n'est pas facile de quitter, säger Lamy; och som någre mena, har T. Livius, en så förfaren man i Latinska wåltaligheten, ej kunnat afka sig för Patarwinska. De hos oss af trycket utkomne böcker wittna nog samt, huru hwar och en författare inslickat mycket af sin enskylta talart, som med många exempel wisas Kunde, om det wore nödigt. Ja, i de skrifter, som handla om Swånska språkets rykt och skrifsätt, har åtskilligt influtit och blifwit försvarat, som förnåmligast grundar sig på den talart, hwarmed författaren ifrån barndomen varit warit.

S. 342. Här af, så wål som att många, wackre och bemärkelige (S. 88.) talarts ord gifwas, lårer man kunna inhämta, huru angelägit det wara will, att ej allenast noga gifwa aft och urskilja, hwilke ord och ordens tillfälligheter höra till ett rätt Swånskt tal; utan ock författa en ordentelig ordbok (Lexicon), så wål på alla ord, med sina slakter, åtskilta bemärkelser oc. hwilke höra till ett rätt Swånskt tal, som ock talarts ord, särdeles de som artige

och bemärkelige äro, på det man där af, utom annat, hwarom nedanföre, må kunna sig i Skaldkonsten betiäna (S. 138.), samt finna hwilket för god Swänska må anses, eller ej.

S. 343. Af hwad så här, som i synnerhet ofwanföre (SS. 121. 122. 123. 132. 133. 136.) är anført och bewist, är lätt at sluta, huru alt det, som icke allmänt antagit och ärkiänt är, utan på något sätt omtwistas, eller är skiljaktigt, så wäl wid sielfwa orden, som deras ändelser, böjelser, släkter, sammansfogningar, med mer; bör således dömas, rättas och afgöras, efter den allmänneliga talarten.

S. 344. Jag will därföre här anföra en hop så wäl enkla, som i meningar hopsatte ord, om hwilka man icke warit af enehanda tanka och tycke, huru wida de rätteligen sägas och skrifwas böra. I jåns, i jånles och i jånst säges i många landskaps orter; men om något eller intetdera är god Swänska, kommer efter allmänneliga talarten att afgöras. Är något af dessa, eller andra ord, brukeligt genom den na talarten, och således hörer till ett rätt Swänskt tal; så är intet twifwelsmål, med mindre det i skrifwande kan antagas (SS. 136. 178.). Säger man allmänt: jag kommer ihog och i kommen ihog (som det står Joh. 16:4.), i stället för mig kommer ihog, jag mins; jag tycker, för mig tyckes; han har dött eller dödt, för han är död, eller han har blifwit död; jag ångrar, för mig ångrar; så ser jag intet skäl,
hwar

hvarföre desse ordsätt icke, så i tal som skrift, må hållas för goda Swänska. Wille man i Fransyskan pröfwa talsätten efter ordens egenteliga bemärkelser och Latinska Grammatikan, utan afseende på bruket och de talandes påsatte värde; skulle mycket bli förkastat. Till ex. il y en a, faire le boufon, de but en blanc, vous avez beau faire, m. fl. Utendum (vocibus & phrasibus) plane ut numo, cui publica forma est; menad jag med Quintilianus. Bål, ingens, horrendus; bara. solum, tantummodo; bra eller braf, fortis, bonus, bene, egregie; fuller, quidem, i hol, för nästledne eller nästlidit år; ge eller gie, da, (contr. för gif), ger eller gier, för gifwer; nåkas, appropinquare; plågar, solet; på en hyft eller höft, på hum, min san, glåns eller glånts, irrisio; åflas, granska, tota eller tåta åter, imitari &c. såges af många. Varp, våft, mortare, fly, tradere; tom, trefva, skiul m. m. stå i Bibelen, och sågas mycket här nedre i landet; men i deras ställe brukas, efter den Upländska talarten: uprånning, inflag, mortel, lefverera, tid eller lågenhet, famla, llder. Den allmännelige Swänske talarten skall låra oss, om de äro gode ord, eller ej.

S. 345. Unnu will jag anföra några ord, hwilke efter denna grund komma att dömas, och befinnas skiljaktigt skrifne och utsagde.

Afvig, Afvog, afvug. Axel, axol, axul, axis. Allehanda, allahanda. Backe, backa.

Beck, bäck, plx.	Häldre, hällre.
Bifman, betzman, bis- mar, bitsman.	Hug, hog eller häg.
Bläst, blåst.	Idoghet, idighet och idughet.
Blandning, blänning, bländning.	Imedlertid, I medler- tid, imedeltid, e- medlertid.
Bod, båd, bud, nun- tus.	Ked, kiäd, kiädia, kedia.
Borto, borta, borte.	Kräfva, kräfja.
Bunke, bunka.	Kummin, kummil.
Bök, bok, fagus. (Lag. B.).	Kunskap, kundskap.
Bösfa, bysfa.	Kyrka, kyrkia, kiörka.
Duger, doger eller däger.	Lemna, lämna.
Döma, dömna.	Låts, laddes, låsfa- de, fimulabat.
Emedan, emädan.	Lägga, lägga.
Enkel, änkel.	Make, maka.
Fordra, fodra, re- quirere.	Matk, matsk, mask.
Förändring, förän- dring.	Mygg, mygga.
Frid, fred.	Mångfaldig, mång- fallig.
Ginast, genast.	Mösfa, mysfa.
Gläda, glädja.	Nijo, nio, nie, nje.
Girighet, girughet.	Näbb, näf eller näv.
Gråbärig, gråbärig.	Orka, ärka, härka.
Gul, gol eller gäl, flavus.	Okunnighet, okunnog- het.
Hare, hara.	Regel, regla.
Hierne, hierna', cere- brum.	Sanskyldig, sanskyl- lig.

Skråbäck, skråpuk,	Tränga, trängla.
skråbuk, larva.	Törs, tör, audet.
Skieppsvarf, skiepps- värff.	Tungomål, tunge- mål.
Skilnad, skildnad.	Umbära, ombära.
Smulor, smolor.	Umgänge, omgänge.
Snö, sniö.	Veta, vetta, vetenskap, vetenskap.
Spis, spisel, focus.	Vidlöftig, vidlyftig.
(Lag B.).	Vilja, vela, velle.
Stanna, stadna, stana.	Vakenhus, vapenhus, våkenhus.
Stege, stega.	Värka, värkja.
Stanka, stänka.	Äga, ega, äga.
Stuga, stufva.	Ängeländ, Ängland.
Såfvel, sågel.	Ömkelig, ynkelig, ym- kelig.
Sätta, sättja.	Ömnig, ymnig, ym- nog.
Silfver, sölfver.	Ömsa, ymsa.
Tanka, tanke eller tancke.	Ögonskienligen, ögon- skienligen.
Tijo, tio, tie, tije.	Ösa, hösa &c.
Timme, timma.	
Tråss, tråts, sarcina.	
Träd (i Bibelen), trä (i Lag B.).	

S. 346. Härvid märker man i. at det wäl kan, efter ett rätt Swänskt tal, heta regel och tanka, *in nominativo sing.* och icke des mindre *in plurali num.* sågas regler, tankar; ty i Swänskan, som andra språk, gifwas regellose ord; Grammatikan förmår icke ändra sådant, ej heller bringa folket ifrån det, som bruket stadfäster och gifwer sin myndighet: men att skrifwa orden,

orden, emot ett rätt deras uttal, helst när det beqvåmligen ske kan, är alldeles offiäligt (S. 178.). 2. I medeltid, mig kommer i hog, sig emellan, för sins emellan &c. torde wäl wara redigare, eller mer Grammatikaliskt efter Latinen, att skrifwa; men om ej så i ett rätt tal säges, hwartill tjänar då ett sådant föreläggit skrifsätt? Till intet annat, än att bry dem, som wilja lära att skrifwa, och att giöra sig mindre begripelig hos de enfalldigare. 3. En del af de anförde ords förändringar torde kunna anses för lika goda; såsom i Latinen: *mendum, menda; assentio, assentior, m. f.* hwilket jag lämnar därhån.

S. 347. De Swånske namnorden (*nomena*) böjas olika, efter tvåanne stånd, i hwilka de betraktas. Det förra är oinfrånkt (*status indefinitus*), då jag talar i gemen om tinget, utan att beteckna något wist; såsom: wån, lykta, bord. Det senare är infrånkt (*status definitus*), när något wist betecknas; såsom: wånnen, lyktan, bordet. Bägge hafwa intet flere än tvåanne böjelser (*casus*) in *singulari*; och tvåanne in *plurali*. Till ex. in *indefinito* och *singulari*: *nominat.* wån eller wånn, lykta, bord; *genit.* wåns, lyktas, bords. *§ definit.* och *singul. nominat.* wånnen, lyktan, bordet; *genitiv.* wånnens, lyktans, bordets. *Uti pluralis n. indefin. nom.* wänner, lyktor, bord; *genit.* wånners, lyktors, bords. *§ definit. nom.* wånnerna, lyktorna, borden; *genit.* wån-

vännernas, lyktornas, bordens. Namnordens *casus* äro icke annat än deras åtskilda ändelser, efter *Grammaticorum* beskrifning; nu finnas de Swänske namnorden, efter den allmänliga talarten och rätt Swänskt tal (S. 136.), icke hafwa flere åtskilda ändelser, enligt förfarenheten, än allenast tvåanne i hvarje *numerus* och *status*; följaktligen hafwa de icke flere *casus*.

S. 348. Efter Latinska Grammatikan, har man änteligen welat intrvinga i Swänskan sex *casus*. Men om de Romare ej haft på sina *nomina* flere än tvåanne åtskilda ändelser, i hvarje *numerus*, hade de icke gjort flere än tvåanne *casus*. Wårt språk har en annan art (S. 129.), och i den omständigheten att ingen förändring sker med ändelserna i någon *declination*, har man ej större skäl att rätta sig efter den Latinska, än den Hebraiska Grammatikan, då wi få ingen; eller ock den Finska, då wi få fjorton *casus* i hvarje *numerus*. Vännerne *in nominativo*, och Vännerna *in dativo* och *accusativo*, passas sig wäl nog i Grammatikan, men icke så, fruktas jag, efter bruket, i ett rätt Swänskt tal, hwarester dock skriften bör inrättas (S. 178.). Ändelsen på *ne*, såsom: lärjungarne, Änglarne, vännerne &c. wet icke Biblen af, ej heller ärkiänna dem Tiällman, Svedberg och Sahlstedt i sina Grammatikor: och så länge jag intet hört någon säga annorledes, än: änglarna, lärjungarna, vännerna,
 så

såsom svarande emot Latinernas *nominativus*, *dativus*, *accusativus* och *ablativus in plurali*, så länge håller jag den förra ändelsen, antingen för en talarts brytning, eller ock ett Grammatikaliskt tvång på språket, emot des å (S. 126.). Om nu ej flere *casus* äktas i skrifwande än i talande, och här omförmålte äro, tillflyter Swänska skrifriktigheten och ordwärdwen den lätthet, som många andre språk sakna, och wi i möjligaste mätto borde eftersträfwa, om wi den samma icke utan beswår wärkeligen ägde, eller ernå kunde. Tydeligheten i skriften kan härmed icke mer hindras, än i talet: sammanhanget af föregående och efterföljande ord måste, så i Swänskan, som andra språk, up-täckta råtta meningen.

S. 349. *Swad nomina adjectiva* angår, finner jag ej at de hafwa flere *casus*, än *substantiva*; men uti *genera* måste de undergå en förändring, nästan som de Latinske. Till ex.

Sing. nom. indef. m. god, *f.* god, *n.* godt.

def. m. gode, *f.* goda, *n.* goda.

Genit. indef. m. gods, *f.* gods, *n.* godts.

def. m. godes, *f.* godas, *n.* godas.

Plur. nom. m. gode, *f.* goda, *n.* gode, eller råttare goda.

Genit. m. godes, *f.* godas, *n.* godes, eller råttare godas.

Desa och ej flere *casus* och förändringar i *genera*, har jag kunnat finna *adjectiva* äga, efter den allmänneliga talarten (S. 133.). Men

den

den Upländske ärkiänner ingen åtskilnad emellan ändelsen på e och a, utan efter den heter det: den årliga mannen, den årliga hustrun. Dock tycker jag mer om deras bruk, som i tal och skrift skilja dessa ändelser, såsom den gode herren, den goda frun, hwilket ock sker på många orter. Jag ärhindrar mig icke, att jag hört någon, som talt någorlunda wäl Swänska, säga: det vackre huset, det sköne vinet, som låter i minna öron sållsamt, utan: det vackra huset, det sköna vinet, det Tylka språket. *Comparativi* sluta sig gemenligen med e; såsom: nyare, bättre, lårdare; jämwäl *superlativi*, *in definito singul. num.* samt både *in definit.* och *indef. pl. n.* lårdaste, vackraste, de lyckaligaste invånare: åfwen ock *participia*, åtminstone till en god del; såsom: den ålkade mannen, den öfverklagade giärningen. Jag wet intet, om till åfventyrs man ej tagit sig anledning af densna *comparativorum* och *superl.* samt medelors dens ändelse på e, att emot ett rätt tal, gifwa samma ändelse åt andra tilläggliga ord (*adjectiva*), i tänka, att likformigheten sådant fordrade. Men så nödig som denna är att akta i skriften (§. 163.), så omöjelig är den att wärkställa i talet (§§. 42. 43. 96.), hwar efter dock skriften bör rätta sig (§. 178.); och hwem kan stöpa om orden emot bruket, efter hwad likformighet och skäl synas kräfja, och lå regellösheten ur scholan? I likformighet med grufva, drufva &c. kunde man synas böra skrif

wa stufva: men om det efter ett rätt Swånstet tal heter stuga, kan man ju ej gå deremot. Att skrifwa: många, andre, gode &c. *in nominativo*, och många, andra, goda *in obliquis casibus*, torde ej wara så oäfwit, om allenast bruket af ett rätt tal wille sådant bekräfta.

S. 350. Annars är någon skiljaktighet wid böjelserna och släkterna. Till ex. stränderna och stränderna; land *in plur.* land och länder; så stånd och ständer; ådra, ådror, samt åder och ådrar, *vena*; not, *sagena*, nötter, noter och notar; stiernornas och stiernornes, planeternas och planeternes, åhörarnas och åhörernes &c. *in genit. plur.* Fingren och fingrarna; undersåtare och undersåter; ringaste, ringesta och ringeste; skiönaste, skiöneste och skiönesta &c. hwarwid wäl någre wilja giöra en skilnad, i anseende till *casus* och *genera*, som torde på någon talart ankomma. Efter som *neutra* wänligen böjas, heter det *in plurali* riken; men om rikerna är rätt, wet jag intet. Tre gånger och gångor, män och männer, bräder och bråden, scholar och scholar, verser och versar, fiender och fiendar, knekter och knektar, öfversterne och öfverstarna, epistler och epistlar. Öfwen så: en ting och ett ting, mitt blod och min blod (bägge finnas i Psalmboken), en mil och ett mil, ett stall och en stall (Psal. 50: 9.), god tobak och godt tobak &c. hwilket alt efter den allmänneliga talarten kommer att dömas.

§. 351. Någre förnamns ord hafwa en *casus* mer, än *nomina*; såsom: han, hans, honom. Om denne, *hic*, och denna, *huic* & *hunc*; desse, *hi*, och dessa, *his*, *hos*, är samma att märka, som wid *adjectivorum* ändelse på e och a (§. 349.).

§. 352. I gemen är att i aft taga, det Latinsernas *casus obliqui* uttryckas som oftast i Swänskan genom tillagde *præpositiones*: af, till, för, åt, med och igenom. Men af dem synes ej *casus* mer wara att giöra, än af andra *præpositiones*, såsom förutan, efter, öfver &c.
* Se hwad wid slutet är anmärkt.

§. 353. *Verbum auxiliare* må böjes wäl, efter gamla Swänskan, *in plurali*: måge eller mågom, mågen och måge eller måga; men nu säger man må, i alla personerna, både *in singulari* och *plurali*. Nästan så lärer det wara med åst, åre, årom, åren, åro; skole, skolom, skolen, skola; hafve, hafven, hafva; ålske, ålken, ålska &c. wid hwilkas och andras böjelser, man bör noga utmärka hurudane de äro, efter det nu warande bruket, men icke, huru de taltes och skrefwos i fordna tider (§§. 187. 316.), eller redigast kunde tryckas, att i Grammatikan införa. Ty en Språkmästares (*Grammatici*) giöremål lärer wara, att afsta och urskilja, hurudant ett språk, till alla sina förändringar, med mer, är i ett rätt tal; men icke att påtvinga det några lagar emot wanan och bruket, hwartill de äga ingen makt.

makt. Men att komma tillbaka til *verba auxiliaria*, så märke wi, att måtte betyder efter Upländska talarten, samma som måste, hvarföre den som vänt sig wid den samma, skrifer i des ställe kunde; såsom för: jag beder att mig måtte efterlätas, skrives: att mig kunde efterlätas. Varder, vorde, vorden, varda har jag hållit för en Tysk brytning, gjord af Swänska *inf.* vara; och ej funnat finna, att man i gement tal (S. 118.) brukat något af dessa: men vart och vurti har jag hört i gemene mans tal (S. 117.). Därföre är: jag varder ålskad, samma som: jag ålskas: them fattigom varder predikat evangelium, (*Πρωτος ευαγγελιστος*), är intet annat, än predikas evangelium, Matth. 11: 5. Jag är vorden ålskad, samma som: jag har blifvit ålskad; jag vart ålskad, samma som: jag ålskades. Om man ej ålskat att wrida Swänskan efter Tyskan, tror jag wäl, at dese och andre *tempora* stått tillbaka.

S. 354. I Swänskan hafwe wi flere *futura*, än många andre språk; såsom: 1. jag skal ålska (*futurum certum*, eller *necessitatis*): 2. jag låter ålska (*futurum incertum*): 3. jag torde ålska (*futurum dubitativum*): 4. jag måste ålska (*futurum obligationis*): 5. jag varder ålskande, fast detta icke är rätt Swänskt, utan Tyskt, och har ingen annan bemärkelse, än jag skall ålska, ehuru någre föra det till *futurum conjunctivi*, och genom jag varder

ål-

älskande uttyda Latinernas *amavero*, som dock är ett *futurum exactum*, och bör på Swänska öfversättas: jag skall hafva älskat, hwilket lär ver blifwa det siette *futurum*. Utom öfwans nämde, äga lärer, torde och skall andra be märkelser. Till ex. då lärer, torde så vara, *est ita, ut credo; fortasse ita est*. Han lärer, han torde hafva kommit &c. När jag anfö rer hward någon berättar eller påstår, men jag intet anser för wist eller som en afgjord sak; lägger jag skall till *verbum*; såsom: han skall hafva betalt; det är: *man påstår, eller dät be rättas, att han hafver betalt*. Men till hwilka *modi* och *tempora* desse böra föras, må *grammatici* afgiöra. Man säger allmänt och jäm swäl skrifwer: det har och hade hörts, saknats, försports, lyckas eller lyckats, de hafva hul pits åt; altså böra desse *tempora* märkas i Grammatikan. Äfwen så: jag hade skolat komma eller kommit, samt jag skulle hafva älskat, hwilket swarar emot Latinernas *plusquamperfectum conjunctivi*. Till ex. Cic. I. orat. in Catil: 12. *unius usuram horæ gladiatori isti ad vivendum non dedissem*: jag skulle icke hafva gifvit, eller jag hade icke skolat gifva &c. Mig synes som voro är *imperfectum indicativi*: men att det uti *imperf. conjunctivi* heter vore i alle personerna. Vile såges både *in imperfecto indicativi*, som ock *præsenti conjunctivi*. Till ex. jag beder att tu ville; äfwen så: behagade, tacktes, hwaräst

imperfecti bemärkelse icke har rum. Någon påstå, att man bör skriva: mener, visar, men icke menar, visar, (hvilke dock stå så skrifne i Bibelen och Psalmboken, och det förre äfwen i Lagboken); efter desse *verba* höra till andra *conjugationen*. Men om man allmänt säger: jag menar, jag visar, som jag ej annat hört; så måste wäl *grammatici* i skriften, som folket i talet, lida denna regellösheten; orden må sedan föras till hwilken *conjugation* de kunna. Man säger och skrifer: jag lider, jag led; jag skrider, jag skred; men däraf följer intet, att man bör skriva: jag sprider, jag spred, så wida ingen i tal brukar annat *imperfectum*, än jag spridde.

S. 355. Annars är någon skiljaktighet i *conjugationerna*, så att det både olika såges och skrifes. Till ex. vi vele och vi vilje; stente (*Jos. 7:25.*) och stenade (*Act. 7:59.*); söng, söng, sang, sång, siungde, och de sungo; beslöt, beslutade, och beslutit, beslutat; besluto står *Luc. 5:6.* grof och grafde; skapade, skapte och skop; visade, visste, visat, vist; talade, talte, talat, talt; unner och unnar, skifter och skiftar, vänter och väntar, stråfver och stråfvar, öfverflöder och öfverflödar, begiärer, begårar, och begiår; sluter och slutar, förlåner och förlånar, förlån och förlåna, *in imperat.* sutto, sätto, sätto; skuro och skoro; tvingade och tvang; dog och dödde; vant och vänt, af vänsja eller väna; låsit, låst, låste, las; fann och fant

fant; fick och feck, *imperf.* af få; kraft och kråft, af kråftva eller kråftja; gack, gå, gåck, *imperativ.* och gick, geck, *imperf.* af gå; boren och buren, vuxen och växt; skrifven och skrefven; blifven och blefven m. fl. hvilke alle efter ett rätt *Swämskt* tal (S. 136.) böra *pröwas*.

S. 356. *Allt* ålskat, tagit, hört, ment &c. äro *supina*, däröfver *twistlar* wäl ingen; men ålskad och ålskadt, tagen och tagit, hörd och hört m. fl. äro *participia*, och betyda alldeles det samma, som på *Latin*: *amatus, amata, amatum, auditus, a, um* &c. hwarmed *passiva in temporibus compositis* blifwa böjde, liksom *activa* med *supina* i *bestämte tempora*. Varande ålskad och hafvande varit ålskad, äro *brytningar* efter *Fransyskan*.

S. 357. Om *participia pres. temp. act.* *twistas*, antingen de böra *lyckas in nominativo* på de eller des, eller ock, om wid dem är någon *åtskilnad*. Någre påstå, att de *in nominativo* alltid ändas på de; såsom: lefvande, låsande; men *in gen.* på des; såsom: lefvandes, låsandes. Andre mena, att det *senare* är *gerundium*, men det *förre* *participium*. En del tror, att de kunna tagas om hwarandra; och ånteligen har jag funnit några *wara* af den *tänkan*, att bägge äro *brytningar* af *Tyskan*, emot wårt *språks art*, som i deras ställe skall *naturligen in presenti* fordra: den som lefver, den som ålskar, liksom *in praterito*: den som hafver ålskat, och *in passivo*: ålskad, den som ålskas, den som

som är ålskad, den som har varit ålskad, den som skal ålskas &c. Härvid måste jag tillstå, att jag i gement tal (S. 118.) icke hört dem så allmänneligen sägas, och af alla tidord göras, som i skrifter brukeligit är, och af hwad där af upläses och afkunnas; men tagne för nomina, har jag tykt dem mer wara i bruk. Utom detta, will jag anföra, hwad jag om dem anmärkt. 1. När något *nomen* eller *pronomen*, såsom den, det, omedelbarligen tillägges, passar sig ej att behålla ändelsen på des. Till ex. den låsande, det tillkommande, en ridande, seende öga, hörande öra &c. men ej seendes öga, hwilket låter liksom: *videns oculum*. 2. In plurali är icke heller denne ändelsen så brukelig, eller wäl låtande, som den förra. 3. När dese *participia* tagas *substantive*, hafwa de intet heller en sådan lyftelse; såsom: månan är i aftagande. 4. Wid andra tillfällen kunna de hafwa bägge; men att *genitivus* alltid ändas på des, därom är intet twifwelsmål. I mitt tycke är lika rätt: så till sågande, som så til sågandes; och han sade grätandes, kan så wäl, om ej bättre, uttydas: *rogavit flens*, som *rogavit flendo*. Någre förwända bemärkelsen af dese *participia*, och taga dem orätt, som *passiva*. Till ex. min ägande makt, ett aktande skiäl, de till inrättande verk &c. i stället för: ägd makt, eller den makt som äges; de verk som skola inrättas, jag har kunnat gjort, eller gjordt, i stället för: jag har

har kunnat göra, är äfwen en förwändning, som förmodeligen ej bör tålas.

S. 358. Vid en del *adverbia*, angående deras ändelse, är äfwen någon skiljaktighet; såsom: nämliga, nämligen; upläteliga, upläteligen; dageliga, dageligen &c. Med den förre ändelsen, skrivas sådane *adverbia* i Biblen och Lagboken: men den senare lärer nu i gement tal wara brukeligare, eller åtminstone tånlig att skilja dem ifrån *adjectiva*; såsom: vårt dageliga bröd.

S. 359. Att *conjunctiones* i Swänskan fördrä *subjunctivus*, så framt ej att, att icke, på det; och *prepositiones* någon annan *casus*, än *nominativus in nominibus*, och *obliquus* eller *tertius in pronomibus*; det har jag ej märkt. Till lands, till siöds, till mats &c. är ett med några wiså ord än brukeligt talesätt, som man plägar förklara *per ellipsin*; men till Kråfwer annars ingen *genitivus*. Om jag skrifer: af Petro, så är det efter Latinen, men jag ser intet hwarföre man ej äfwen så rätt, efter Grefternas wis, kunde skrifa: af Petri; ty som *a* i Latinen tager *ablativus*, så tager *από* i Grefiskan *genitivus*; där likwål det Swänska af, som swarar emot bägge, är ej mer skyldigt råttta sig efter det ena främmande språket, än det andra (S. 196.).

S. 360. Af de ord, som *in nominibus* utgiöra sammansatta (S. 80.), hafwa de föregåendes ändelser blifwit stälde på åtskilligt sätt. Till ex.

vargagrop, hufelyn, legohion, vattunöd, krigsman, våderqvarn. Det första sättet, ehuru i gamla tider gångse, är nu måst ur bruk, undantagande i en eller annan landsort. Det andra är mer brukeligt; det tredie och fierde har allenast rum i några wisa ord, och alle tre äro mer wedertagne i offenteligt, än de flästas gemena tal (S. 118.). Det fämte, med *genitivi* ändelse, och det siätte, utan någon mellansatts eller förändring, skickar sig bäst efter den Upländska talarten, och den allmänna re smaken håller dem för behageligaste. Till följe häraf borde man skrifwa: varggrop, våglag, kyrkgång, huslyn, leghion, vattennöd, barnlek &c. Men som detta, för de tillsammansstötande medlydningar, låter hårt, och är genom omgiänge med Tyskarna inbrakt, emot vårt språks gamla art, jämwäl annorledes i åtskilliga Sandskap brukas; så wilja många icke så platt i skrifwande lämna ändelserna på a, e, o och u, så ofta det sig påfar; ty i jordbåfning, tacklågelse och flere, will det ei gå an, att sådana bokstäfwer emellan flicka. Af det förra slaget äro: makalös, syndaflo den, ändamål eller ändemål, åreminne, hieltemod &c. En del sammansättningar af ord plågar man söndra med skilje strek (hyphen), hwilken kan hafwa sina skäl, när annars någon willa skulle blifwa i låsandet; jämwäl då tvåanne ord så ihoptagas, att de nästan, men icke alldeles blifwa till ett; såsom: tillredelse-

dagen,

dagen, instiktelse-orden, tåre-kiälla, taksägelse-skrift, kyrklo-ordning &c. Men utom dessa fall, när orden i sammansättningar sägas så fort och tätt ihop, som till ett enda ord fördras; så böra de ej söndras med sådant strek. Någre skriva man- och vis-dom, eller tapper- och försiktighet, hwilket är att stympa det föregående ordet, emot språkets art, och ser ut, som jag på Latin wille skriva *sapien-et stultitia*. Större skäl synas wara att skriva: lands- och lid-vågar, till, att fly tråtalighet (V. G. *tautologia*); hålst lands, lid och vågar äro dessa utom fullkomlige ord. Tro skall äfwen bemärkas trogen, och då borde man ej skriva troman, utan tro man. Några twistas om, så som, om jag bör skriva i hop, i hog, i dag, hvar dera, till kiänna, för mycket, *nimis*; där med, i akt tagande, förr än &c. eller ock ihop, ihog, idag, hvardera, tillkiänna, för mycket, därmed, iakttagande, *observatio*; förrän. Men så härwid, som annat, bör ett rätt tal tagas till grund, huru de skola skrivas. * Se hwad wid slutet är anmärkt.

S. 361. Någre wilja, efter bemärkelfernas olikhet, åtskilja en hop ord, som annars i gement tal förblandas. Till ex. låna skall wara *mutuum sumere*, och låna *mutuum dare, commodare*; fodra skall wara *requirere*, men fodra, gifva foder, undersätta foder; andre påstå, att det bör skrivas med r, när det betyder främja, men eljest utan r. Vårkia skall wara *dolere*, men

vårka operari. Rättar man sig efter talet, så försvinna dessa skilnader, som jag hört aftas hwarken i offentligt eller gement. Lyda skall vara *obedire*, men liuda, *sonare*; det förre har jag hört sägas i bägge bemärkelsema, men det senare uti ingen, fast det af några varit skrifwit. Medan, eller mådan, wilja och någre skilja till betydelsen ifrån *emedan*, eller, som andre säga, *emådan*. Det förre skall i äldre tider bemärkt *donec*, men det senare *semper donec*, hwilket jag lämnar därhån. Som jag funnit, så betyder det förre, hwilket i gement tal och korteligen heter *mån*, intet annat, än under dåt att, *dum*; då, när som; och det senare, alldenstund, förty, *quia*. Cic. pro L. Manil. 9. *dum nostri colligunt, ipse effugit*: medan, mådan, mån, eller under det att våre hålla på att hopsamla, flyr han bort. Samma bemärkelse har *medan* i Psalmboken n. 380. v. 1. och *Es. 55:6*. SÖKER Herran, medan man kan finna honom; hwilket Seb. Schmidius öfversatt: *dum inveniri potest*. Tremellius och Junius hafwa: *quum præsto est*; och den nye Danske Uttolkaren: *medens hand findes*. Efter någras mening, skall förr vara *ante*, *antea*, *prius*; men för *pro*. Andre skilja dem så: för är *ob*, *pro*, *coram*; före, *ante* och *præ*; men förr, *prius*, *antea*. Det senare tycker jag mer vara enligt med ett rätt Swänskt tal. I sammansättning menar jag att man kan skrifa förån, och jämwäl skilja dem åt:

åt: förr än, i tvåanne ord; helst jag hört bägge i tal brukas, nästan som i Latinen *priusquam* och *prius quam*. Gamlare vilja någre ej hålla för godt Swänskt ord, i stället för äldre, ehuru jag både hört det förra i gement tal, och sett det i lärda måns skrifter. Andre mena att emellan dem är en åtskillnad till bemärkelsen. Tvåanne och trånne skola vara *cas. obl.* af två och tre, samt begge *neutr.* af både, som wäl kan vara, fast jag ej märkt det i ett rätt Swänskt tal.

Gåld skall vara *æs alienum*, och gäll, en församling, pastorat bestående af en eller flere socknar; men jag har ej förmärkt annat, än att de bägge sägas lika, nämligen utan d. Ifrån och utur skola rättare brukas framför en sielsflydning, men ifrå och utu framför en medlydning, hwilken skillnad aftas af få i skriften, men af ingen i talet. Rund skall vara *rotundus*, *teres*, men rumb eller rum, *spatiosus*, hwarom ofwanföre (S. 320.). Man skiljer ock några ord, som tyckas vara samttydige; såsom: lpa, springa; belvár, möda, omak; lysa, skina; hasta, skynda; Truga skall ske med orden, men tvinga med wåld; klyfva, *findere*; klifva, *scandere*; ryka, *fumare*; röka *fumigare*, *fumo macerare*; arm, *brachium*; ärm, *manica* &c. hwilke af en del förblandas eller orätt brukas. Någre plåga ock giöra en åtskillnad på hvar, *quisque*, och hvarje; men med hwad grund, och på hwad sätt, wet jag ej

wist; dock synas de wilja hafwa hvarje till en *casus obliqu.* af hvar.

S. 362. Ordens sammandragningar kunna i Swånsta språket tillåtas, när de få sin myndighet af ett rätt tal. Ty 1. bör skriften foga sig efter ett rätt tal (S. 178.), och när detta bekräftar ordens sammandragningar, kunna de ock i skriften tillåtas. 2. Är det nog samt bekant, huru Grekerna skrifwit sammandragne ord, så annars, som i *declinationerna* och *conjugationerna*. De Romare skrefwo: *amarunt, virum, nil, sis, sodes, vin, sartin* &c. i stället för *amaverunt, virorum, nihil, si vis, si audes, visne, satisne*. Ty skarna skrifwa: *zum, hats, drum* &c. Wi kunne förden skull betiäna oss af samma sätt, utan att fela mer än de.

S. 363. Således må wi skrifwa: Kong eller Kung, måktigste, tviflaktig, lycklig, daglig, har, blir, ger, sägs, låst, ålfte, årligt, giörligt, giårdsgård, nänfin, anten, således, vetat, kastan, sadet, m. m. i stället för: Konung, måktigaste, twifvelaktig, lyckelig, dagelig, hafver, blifver, gifver, såges, låsit, ållofte, årligit, giörligit, giärdesgård, någonfin, antingen, således, vetta det, kasta honom, sade det. Men fast än bägge sätten kunna brukas, tycker jag dock mer om det senare, uti alswarsamt och obundit, men särdeles offentlig tal. Uthi skalldeqväden och skådespel tyckes det förre wara äfwen så tianligt, dock

dock wille jag ej tillåta, att i werser sådana hopdragningar ske, som gå emot bruket i alt tal, och sålunda stöta öronen. Kan hända, att delte, ropte, nekte, talte &c. kunna räknas för en hopdragning, med en bokstafs ombytande; af *imperfecta*: delade, ropade, nekade, talade. Att hopdraga tvåanne ord till ett, hwilke i talet sågas som tvåanne; därwid finner jag mig intet. Till ex. ettusen, i stället för ett tusen, eller tusend; ty då skulle man på samma wis kunna skrifwa: etthundrade, tvåhundrade, ettår, endag. Det twistas, om man bör skrifwa: troën, byen, boët, vråer, *anguli* &c. eller tron, byn, bot, vrår; men jag menar, att det senare sättet är en hopdragning af det förra, samt att intetdera är orätt, dock låter byen, vrår, och boët wara brukeligare.

S. 364. Den afkortning, som jag sett några bruka, i det man skrifwit: de tog, de kom, de har &c. för de togo, de kommo, de hafva, stödjer sig endast på en wis talart, som ifrån den allmänneliga, och i synnerhet språkets art, är wida åtskild. Det förbund jag ingått, i stället för: der förbund, som jag ingått, är i rätt Swänskt tal brukeligt, och såges *elliptice*, hwarföre det ej kan ogillas.

S. 365. Tillsatser i ändan på orden (*paragoge*) kunna i Swänskans skrifwande tillåtas, när de styrkas af ett rätt tal. Bewiset är det samma hårtill, som ofwanföre (S. 362.). J. Latinen är brukeligt att skrifwa:

amarier, hicce, tute, egomet; för amari, hic, tu, ego &c. I Tyskan: Jezo, jezunder, seliger, samt jetz, jetzund, selig &c. Sålunda kunna wi i Swänskan rätteligen och wid wißa tillfällen skrifwa: riker, goder, onder; för rik, god, ond &c. En riker man står i Bibelen och Psalmboken, och allmänneligen är så i tal wedertagit. Jämför Herr And. Heldmans *Gramm.* S. 371 och Hr. Sahlstedts, p. 22.

S. 366. Swänska ordwärfwen, eller ordens hupsättning i hela meningar (S. 81.), fordrar denna ordning: 1. Att *genitivus* går före *nominativus*; 2. *adjectivum* för *substantivum*; 3. på *nominativus* följer *verbum*; 4. *verbum* går före de ord, som af *verbum* styras, med mer, som egenteligen hörer till Grammatikan. Men att man i bref och bönsskrifter, wid några wißa tillfällen, wrider orden uti en annan ordning, än språkets art kräfwer, och här anmärkt är; därtill finner jag intet skäl, som jag ej heller ser, huru en hederlig man därmed kan vara betiänt, att jag, för höflighets skull, slår den Swänska ordwärfwen och Grammatikan wid örat. * Se hwad wid slutet är anmärkt.

S. 367. Om man bör skrifwa: det bröd, den sax, eller det brödet, den saken, plågar man olika döma. Någre mena, att som föregående, den, det, äro gode nog tillagde artiklar; så behöfwer man ej här in *definito* skrifwa: ordet, saken, hwilke icke annat skola wara,

ra, än ord det, sak den. Men förutan det, att tillsattsen uti ändan *in definito*, swarar emot Grefernas, Fransosernas och Tyskarnas artikel, och den icke är någon artikel, utan ett pronomen *demonstrativum*; så fogar man sig billigt, så i detta som andra mål, efter ett rätt tal. I then tiden höre wi måst hwar söndag, och thet brödet står flere gånger Job. 6. Man finner jämwal uti wältaliga mäns skrifter, som nyligen utkommit, det samma i ett tagit. I företalet till wår Nya Lagbok står: thet bor-geliga sällskapets, thet lunda förnuftet, then slåktens, then nåden, thenna dagen, the tiderna &c. Dock påfar det sig, efter mitt tycke, wid somliga tillfällen bätter at sätta *nomina in indefinito*, hwilket *grammatici* böra urskilja.

S. 368. Emedan *particula completiva* lå, hwilken wi ofta bruke i början af den senare delen (*in apodoti*) af en period, ingen ting i synnerhet bemärker, och intet däremot swarande ord brukas i Latinen och Fransyskan; så hålla någre henne för onödig. Men det följer intet; ty Swänskan skiljer sig i många mål ifrån andra språk, och om detta så skulle utelämnas wid dylika tillfällen, skulle meningarna ofta låta stympiga, och öronen stötas. Jag tycker, att denna partiklen är, wid ofwanberörde omständighet, i Swänskan oombärlig, och kan så mycket mindre föra henne *inter non significati-vos terminos*; som hon artigt binder ihop den
föres

föregående och efterföljande meningen i en period, samt utvisar, hvad som följer af den förra; ågandes fördenksfull samma bemärkelse, som annars de så kallade *particulæ* eller *conjunctiones ratiocinativæ, continuativæ & completivæ*, af hvilka de sistnämnde tilläggas i Latinen, allenast att giöra meningen, eller orden i perioden, något bättre klingande.

S. 369. När en full mening varit ute, och man ej i hastighet kunnat finna, med hvad *particula transitiva* man skolat börja den följande perioden; har man tagit det först föreskommande *verbum*, wridit det uti *participium* och fortsatt perioden. Till ex. hafvandes man, varande sådant, blifvande, skolande det &c. hvarmedelst tvänne, trånne eller flere perioder blifwit sammandragna uti en. Ordenteligen hade man i det stället skolat begynna en ny period, på detta, eller något dylikt sätt: dock hafver man, det är jämväl, således blifver &c. När man nu i sådan bemärkelse tager ofwannämde, och så, som här sagt är, brukade *participier*; så torde de kunna tålas, så wida de ej användas, att giöra perioderna, emot tydeligheten, alt för långslåpiga. Jag måste dock tillstå, att de, på detta sättet brukade, synas mig ej komma öfwerens med ett rätt tal: Kan ock vara, som en del menar, att de äro dikta: de af de skrifvande, som varit öfverhopade af mycket arbete, icke haft tid att cirkla perioderna, och för öfrigt ej så noga märkt *participier*;

piernas rätta betydning och bruk. Men att börja en period med sådana medelord, lårer vara ännu otänligare; till ex. kunnande jag ej finna, i stället för: jag kan ej finna; eller: fördenskull kan jag ej finna: varande här vid att märka, i stället för: men här vid är att märka &c.

VII. Capitlet,

Om bokstäfvernas rätta bruk.

§. 370.

Som de bokstäfver icke böra brukas, i de skrifne, hvars emotsvarande liudämnen icke framföras i de talte orden (§. 174.); så är klart, att det är orät att skrifwa: ondt, godt, lärdt, städt, fattadt, älskadt &c. Ty d blifwer här icke utsagt, och kan icke heller uttalas (§. 281.); efter stamorden, hvaraf de komma, får man sig ej rätta (§. 179.); och hvad man för öfrigt plågar här wid påstå, att ondt, lärdt &c. böra skrifwas med d, ehuru det icke höres eller uttalas, emedan desse neutra komma af masculina ond, lård; det är af sådan beskaffenhet, som man wille säga, att malum, doctum borde skrifwas: malusm, doctusm, fast s här icke uttalas; efter de komma af malus, doctus. Med lika skäl, som man skrifwer godt, fattadt, giordt, kunde man skrif-

skrifwa litent, myckent; ty i de förra skrives
 d, fast det ej såges, efter de komma af god,
 fattad, giord; och i de senare n, ehuru det icke
 uttalas, emedan de härflyta af liten, myken;
 hwar wid orimmeligheten är handgripelig. D
 och t äro wäl nära med hwarandra öfwerens
 kommande, men däraf följer intet, att något
 dera bör skrivas mer än andre (jämf. SS. 329.
 330. 332.) uti ord, hwaråst det ej utsåges.
 Man påstår jämwäl, att *neutra adjectivorum*
 och *participiorum* böra skrivas med d, när
 det finnes i deras *masculina*; men icke *supina*.
 Till ex. jag har arbetat, huset är måladt. Dock
 som här intet d såges, ja icke en gång utsågas
 kan; så blifwer det ock wid ett blott påstående.
 Twetydigheten af målar *in supino*, och målat
in neutro partic. pass. gör intet till saken
 (SS. 173. 190.), och bruket har än intet wist
 wid dessa ords skriffätt fastställt. Och som man
 bör göra skriffonsten så lätt, som möjligt är
 (S. 153.), men de som ej äro hemma i Gram-
 matikan, swåriligen kunna åtskilja *supinum* och
participium, emedan de bägge sågas lika, och
 anteligen detta emellansatte d tjänar till intet
 annat, än att göra skriffättet inbundit och
 swårare; så skönjes nog samt, att bemålte d
 ej bör skrivas mer *in neutris partic. passiv.*
 än *in supinis*. Ännu mindre skäl är till att
 skrifwa gädt, stådt; alldenstund inge ord fins
 nas, som heta gäd eller gädd, stådd, hwaraf
 de kunna ledas.

§. 371. Af hwad här, men i synnerhet ofwansföre bewist är (S. 174.), följer nu, at man icke bör skrifwa lamb, kamb, fåmb, försambling, nåmbligen, nampn, kompne, fampn &c. utan, som de sågas, lam, kam, fåm, namn &c. efter i dessa ord intet b eller p höres, hwilke medlydningar kommit, sårdes i de gamlas skriffätt, att följa med, efter m, b och p utsågas med läpparna (S. 218), och man i hastighet tyckt at b eller p följer med m i uttalet.

§. 372. Likaledes bör man ej skrifwa Tydsk, sidt, lednare, kundskap, håldne, ordsak, midt, handtvårkare, efter intet d i dessa ord såges; ej håller bårst; ehuru det kommer af bårter; utan som de uttalas: Tydk, sist, senare, kundskap, hålne eller hållne, orsak, mitt, hantvårkare, bårst. Om man ej borde rätta sig efter hwad allmänneligen wedertagit är, wore otänligt att skrifwa werld och karl, hwilket skriffätt synes endast wara inrättat efter Tyska orden: Welt, Kerl, i hwilka I klart utföres, men icke så i Swånska ordet werld: karl såges wål med l i offentligit, och då man något efter bokstafwen upläser, men icke uti gement tal (S. 118.).

§. 373. Att skrifwa hvar, hwilken, hvem, hvasf, hiul, hierta, hielte, är wål otänligt, emedan här intet h såges, förutan af några få ibland gemene man i en och annan landsort; men detta skriffättet har dock myndighet af ett allmänneligit bruk, hwaremot kan synas fåfångt

att wilja strida. H uti orden: åhr, wahra, merx; tahl, numerus; fahra, periculum; sehn, mehn, qvahl &c. är icke allmänneligen wedertagit, och som det i dessa och dylika ord icke utsåges; jämwäl fåfångt är att med h skilja de twetydiga orden (S. 173. 190.); så bör det här ej heller skrifwas. Med h skiljer man wahra, merx, ifrån vara, esse, men icke ifrån vara, durare; ej heller vara cautio, såsom: taga sig till vara: och huru will man uti skrift åtskilja flere sådana ord, utan att förfalla på någon alldeles orimmelig skrifart (S. 325.)? Man skrifer åhr, fast det ej är twetydigt, och går, mår, år, som borde skrifwas på samma sätt med det förre (S. 163.). Således ser man, att med detta h är ett oredigt och oformeligt skrifsätt brukat, samt att det skäligen borde och kunde ur många ord förkastas. De gamle skrifer: sådh, medh, migh, tigh, m. m. hwaruti h nu hålles för otänligt, som det ock wärkeligen är; och jag kan ej finna, hwarföre h inuti orden må förnödigare anses, när det utsåges på intetdera stället.

S. 374. F uti orden grafva, hafva, gifva, litvet, stafven, af, lof &c. bör icke skrifwas; emedan jag dem aldrig hört utsågas med f (S. 174.), utan som: grava, hava, giva, litvet, staven, av, lov &c. hwarföre de ock på detta sättet borde skrifwas. Man har sökt försvara detta f, med påstående, att det är ett

ett fulcrum till v, hwilken invändning förfaller af sig sief, när man nödgas medgifwa, att intet f höres i dessa orden. Dock kan wäl wara, att de gamle här sagt f, hwilket på wår tid blifwit aflagt, både i gement och offentligt tal (S. 118.), men af wördnad för älderdomen bibehållit i skrifwande, och genom wanan, understödd af inbillningen, ansett för domgiängeligit. Att ock de gamle här sagt f, synes styrkas därpå att de skrifwit haffua, staff, aff, soffua, gåffua &c.

S. 375. Swad någre invända, nämligen att lifvet, halvet, grafven &c. böra skrifwas med f, efter de komma af lif, haf, graf; det har intet att betyda. Ty 1. emot uttalet bör man ej rätta sig efter stamorden; så att om lif, haf, graf, rätteligen skrefwas med f, borde livet, havet, graven därför icke skrifwas med denna bokstaf, hwars liudämne däruti icke såges (SS. 174. 179.). 2. Är det en sielstagen och allenast påstadd grund, som ej kan medgifwas, att liv, hav, grav böra skrifwas med f, då de sågas med v (S. 156.). 3. Om f borde skrifwas för v, i liv, hav, grav, och stamorden kunde här träna till rättelse i skriften; så borde skrifwas: lifet, hafet, grafen; jämwäl gifa, losa, skrifa, af gif, lof, skrit, som en del lärde welat hafwa, fast än åfwen otiansligen. Dock med samma skäl synes man kunna (rättande sig efter Tyiskan) skrifwa grab och grabva, i stället för graf och grafva; och säga,

att uti grabva, är b ett fulcrum till v, samt att det lika fullt borde låsas grava. Orwanan gör att grab och grabva synas underligt och orätt; men wanan, att graf och grafva tyckes rätteligen skrifne, där likväl det ena skriffättet är i sig sielfst rätt så galit, som det andra. Ty låt vara at f kommer något närmere öfwerens med v; hwad gör det till saken? B och p äro ganska nära öfwerenskommande: mån tro jag derföre borde skrifwa löbpa, stubpa, när jag säger löpa, stupa, utan b? Att f finnes i skrift, drift, haft, gift, där af följer intet att f bör upptecknas i skriva, driva, häva, giva, hwaras åst det icke utsåges (S. 174.): och annars skulle man med samma skäl kunna försvara, att efter n finnes uti gislning, låsning, målning, öfning, giärning; böra och gissa, låsa, måla, öfva, göra skrifwas med n, nämligen: gisna, lålna, målna, öfna, görna, fast der intet n höres; hwilket är orimligt.

S. 376. Detta oaktat, är dock nästan allmänneligen antagit att skrifwa dessa, och många andra ord, med ett tillagt f; så att jag ej wäl finner, huru ett sådant bruk kan ändras. Men det är illa, att man ej alltid är stadig i skrifwandet; eller tager i akt skrifts likformighet (S. 163.). Man skrifwer alvarsam, helvete, under föregifwande att intet f finnes i de orden, hwaras de komma; men hwarföre skrifwer man då: diefvulen, lafve, bafva, snafva, öfva, bedröfva, äfven, och flere dylika? Huru dant
ordet

ordet är i Grefiskan, hvaraf det första kom-
 mer, är nogsamnt bekant; och de andre hafwa
 intet laf, båt och of &c. af hwilka de måtte
 ledas. Kan hända att alvarlam kommer af
 alv, som än finnes i några Landsorter brukelis-
 git, och kunde skrivas alf, så wäl som half,
 ålf, m. m. Det påstås att man bör skriva
 afunden, och intet afvunden, efter des stamord
 äro af och unna. Men förutan det, att rättel-
 se efter stamorden, emot uttalet, är ofkiäl-
 lig (S. S. 179. 329. 330.), borde af samma grund
 de, som denna skrifarten påstå, skriva: hafet,
 lifet, hofet, arket &c. efter de komma af:
 haf, lif, hof, ark, hwartill lägges *suffixum*
neutrius generis &c. Likaledes borde de skriva
 afig eller afog, motstråfig &c. efter deras stams-
 ord äro af och stråk, med adjectivorum wanliga
 ändelse ig; såsom förständig af förstånd, tidig
 af tid &c. Jag finner således intet skiäl,
 hwarföre jag skall skriva afund, när jag säger
 avund, och då jag skrifer afvig, háfva, snaf-
 va, jag icke skall skriva afvund, alfvarlam,
 hålvete, så wida jag måste bruka en likformighet
 i skrifsättet (S. 163.), och uttalet, i anseende
 till f och v, är enehanda både i de förre och se-
 nare. När jag skrifer roffogel, och låser det
 förre f, som ett v, men det senare annorle-
 des och efter sitt wanliga betecknande; är det
 ett löjeligit både skrifwande och låsande. Med
 lofvård, livvakt &c. är nästan lika så.

S. 377. Vatten, tecken, locken, botten, vapen, lösen, töcken böra skrivas med e, all den stund de emotsvarande liudämne klart i dem utsäges; och intet liudämne, som framföres i de talte orden, bör lämnas obetecknat i de skrifne (§§. 169. 170.). Någre inbilla sig att här icke något e höres, hvaraf nödvändigt skulle följa, att de wöre enstafwelige (§§. 49. 50.). Men när man sätter dem i wers, blifwer man snart öfvertygad om wederspelet. Till ex. N:o 12. v. 7. i Psalmboken:

*Ej kan här ögat annat se,
Än watern, som kroppen renar &c.*

Swaräst man watern icke som ett enstafweligit ord kan utsäga, utan nogsamnt märker, att det är tvåstafweligit, så att i den senare wersens uttalande eller läsande, blifwer en stafwelse förmycket. Swårt om höres uti N:o 254. v. 6. att vatten, på wanligt sätt uttalt, är ett klart tvåstafweligit ord:

*Vatten har man på mig giutit,
Och min ofärd platt beslutit.*

Jag har aldrig hört någon säga: Vatten, tecken, botten &c. utan e, och jag kan icke en gång utan e säga dem, ehuru det framföres helt fort, som i många andra ord, ur hwilka det, för den orsaken skull, icke får uteslutas. Någre föregifwa, att man här ej bör skriva e, all den stund man säger och skrifer: wättna, wättnet, tecknet, teckna, vapnen, våpna &c. Men att stamordens skriffätt skall rättas efter

afkomningarnas, hwilka annars wid sådana tillfällen plåga kallas närskylte (S. 332.); det är wäl så orätt, som att dese skola rättas efter de förra, och därtill stridande emot hwad annars om stamorden plågar yrkas; i anledning hwaraf man skulle kunna tvärt om påstå, fast än åswen orätt, att man borde skrifwa: vattenet, vapenen, lockenen &c. efter de komma af vatten, vapen, locken. Man skrifwer adla, adle, fadren, modren, lågra, lågret, magre, m. m. Dock får jag icke dertföre skrifwa: adl, ådl, fadr, modr, lågr, magr. Jag skrifwer bäcken, bäckenet, samt vatten, vattnet, dertföre att så i ett rätt Swänskt tal säges. De gamle hafwa skrifwit: af, befigt, gisl &c. men om de uttalt dessa och andra ord, på det sätt, som bokstäfverna tyckas beteckna; det kunne wi ej så noga wetta: wi såge dem på annat sätt, och skrifwe dem fördenksfull annorledes. Och som nu inge liudämnen, hwilke framföras i de talte, böra lännas obetecknade i de skrifne orden; så är åswen orätt att skrifwa: mångfaldig, dermedels, sin emellan &c. när man säger: mångfaldig, dermedelst, sins emellan.

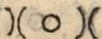
S. 378. Såsom de ord, som till en del hafwa samma liudämnen, böra till denna delen skrifwas med samma bokstäfwer (S. 172); altså, om man skrifwer: hatt, satt, fatt; så bör man ock skrifwa: att och ej at. Åsvenså om man skrifwer: när, hår, går, får, sten, ren, ån, mån, hopp, lopp &c. så bör man jämwäl

skrifwa: där, är, men, *noxa*; dån, *ille*; kropp; och icke: der, ähr, mehn, den, krop. Skrifts likformighets åktande kräfwer ock sådant (S. 163.).

S. 379. Till förklarande af hwad redan är anført, och än widare kommer att af handlas, kan följande tiäna: nämligen, att som ett enda liudämne icke bör skrifwas med flere särskilta bokstäfwer, eller, nu med den, nu med en annan bokstaf (SS. 155. 156.); så följer att man orätt skrifwit: capitel och kalk, magt och tåkt, *pulcrum*, *venustum*; lif och vara, ja och genom, känna och tiäna, eller och åra, komma och är; emedan i hwarje par af här anförde ord, ett enda liudämne skrifwes med tvåanne särskilta bokstäfwer; såsom c och k, f och v &c. Man finner ock, att alldeles otänligen blifwit skrifwit: vt, vna, vndra, vp &c. när man annars skrifwer sluta, mur, gull, lust. Ty 1. är intet skäl, att skrifwa ett enda liudämne med tvåanne åtskilta bokstäfwer, när en, som här, kan vara nog (S. ib.). 2. Finner man ingen grund därtill, att man skall bruka ett annat u i början, och ett annat inuti orden, eller i deras slut. Hwarföre brukas icke då ett annat, a, b och c i begynnelsen af orden, och ett annat, eller annorledes skapat a, b och c på de andra ställen? Och hwarföre skall u äga sådant *privilegium*, framför alla de öfriga bokstäfwer? Detta u

initiale, som någre mindre tjänligt *Falla u clausum*, är ock nu tåmmeligen kommit ur bruk. Öfwen är klart, att man icke bör de skrifa: hvar, hvilken, hierta, hiul, ålskadt, gjöra &c. alldestund de liudåmnen, som här äro betecknade med tvåanne bokstäfwer, kunde skrivas med en enda, nämligen: var, vilken, jårta, jul, ålskat, jöra (§§. 318. 326.). Vidare, och som tvårt om flere liudåmnen icke böra betecknas med en enda bokstaf (§§. 155. 156.); så är orätt skrifwit: kunna och kista, gaf och gifva, &c. efter som k, och g, antas här att beteckna hvar för sig tvåanne särskilda liudåmnen (§. 327.).

§. 380. Uti Swånsta ord bör med e icke det liudåmne betecknas, som swarar emot liudåmnet, hwilket bemärkes med ä; eller, som är det samma, e bör intet skrivas i stället för ä, hwaråst ä utåges. 1. När något liudåmne kan betecknas med en wis bokstaf, bör det ej betecknas med tvåanne (§§. 17. 18. 155.). 2. Samma liudåmne bör betecknas med samma bokstaf (§. 156.). 3. Öro, till de tvåanne ofwannånnde liudåmnens betecknande, särskilte bokstäfwer antagne, af hwilka den ene ej bör skrivas för den andra, hwartill intet mer skial är, än å skulle skrivas för e, e för i, i för y, y för u, och så vidare, hwilke alle komma fins emellan så nära öfwerens, som e och å (§§. 203. 217.). När jag stafwar: b, e, r, g, säger bärg, är det

lika som jag wille stafwa: b, o, r, g, bärq;
 ty att sätta e, som betecknar ett särskilt liudäm-
 ne, i stället för ett annat, som till sitt bemär-
 kande har sin egen antagne bokstaf, är ju icke
 allenast en förvirrad onödighet, utan ock lika
 orimligt, som jag wille skrifwa len, där jag
 i talet framförer lin, och säga, att e bör här läs-
 sas som i. Detta skriffättet synes otänligt, es-
 medan det är obrukeligt; men det förra, näm-
 ligen att sätta e för å, tyckes af wanan icke
 vara så orätt, där likwäl bägge äro af samma
 beskaffenhet. 4. Läs-konsten och skrif-konsten böra
 göras så lätte, som möjligt är (S. 153.);
 men genom det, att e uti många ord skrives
 för å, faller det icke allenast swårt för begynna-
 re att läsa som å, där e står skrifwit, utan ock
 för andra att urskilja när e skall i skriften
 brukas för å, hwilket alt är en onödighet och
 fåfånga, när bägge liudämnen hafwa särskilda
 och brukeliga bokstafwer. 5. Skriften är inrät-
 tad, att beteckna de liudämnen, som i orden ut-
 talas (§§. 142. 144. 145. 148.); men om e
 skrives för å, kan man i många ord icke wet-
 ta, om därmed e eller å betecknas. Till ex. lem-
 na, ergas, beck, enkel, bleck, necken, gers,
perca minor, cernua; Lin. Fn. 286. S. N. 127.
 lem, *membrum*; dem eller them, gredda, hel-
 ge, *sanctus in definit.* remna &c. säga många,
 som lämna, årgas, bäck, ånkel, blåck, nåc-
 ken, gårs, lamm, däm, gradda, hålge, råm-
 na, men andre däremot uttala dem med e, och
 någre

någre girs, för giers eller giårs. När nu någon af ordboken, eller en lärds och i Swänska språket wäl kunnig mans skrift, will wetta, aningen berörde ord borde rättare sägas med e eller å, kan han det icke finna, om man brukar att skrifwa e för å; och således ärhållas icke fullkomligen skrifts ändemål (§. 148.).

§. 381. Man invänder häremot, att på detta sättet borde man skrifwa: brodär, himmål, takät, ållär, intät, hafvär &c. Men jag svarar hårtill först, att om i dessa orden såges å, bör ock å i dem skrifwas; och sedan, att jag twiflar, om de fläste här säga å: åtminstone måste jag tillstå, att jag hört flere säga: broder, himmel, taket, åller, intet, hafver; än brodär, himmål &c. Det yrkas jämtwål, att Latinerna och andre skrifwit e, hwaråst å såges, och således wore det ej orimligt, om wi brukade samma skriffätt. Men förutan det, att man ej wist wet, om de Romare sagt: ergo, ensis &c. med e eller å; så är deras skriffätt för oss ingen lag (§§. 196. 321.). De Romare ägde intet å, och således hade det ej warit underligt, om de i det ställe brukat e, såsom med å närmast öfwerenskommande. Men alldens stund wi hafwe för bägge liudämnen särskilda bokstäfwer, wore offiåligt att förwårla det ena med det andra. För öfrigt är sanningslikt, att af Latinen, och wårt sätt att henne uttala, det bruket hos oss tagit och infört är, att skrifwa e för å, som annars skolat blifwit för lika tiåligt

ligt ansett, som att sätta a för å. Att Grefersna uttalt $\sigma\lambda\lambda\omega$ som $\sigma\lambda\lambda\omega$, är öbewist och otroligt; ehuru en del det nu så säger, fast orätt.

S. 382. Någre hafwa gifwit den reglen, att när på sielflydningen å, följer omedelbarligen i samma stafwese en medlydning, som är hemma med och oskiljaktig ifrån berörde sielflydning; så skulle man icke skrifwa å, utan i des ställe e; men annars å, hwarest å säges. Till ex. senda, efter, eller, frella, elska &c. men åter: kärlek, är, rädd &c. med å; alldenstund deras medlydningar r och d icke äro hemma med sielflydningen å, utan skiljas därifrån uti: kära, å-ro, rå-das. Men härwid är åtskilligt att påminna. Ty 1. taga de, som gifwa denna reglen, icke sielfwe henne alltid i akt: de skrifwa, till ex. mestare, prest, mest, beqvemt, rekna, fest &c. Där likwål de nästföljande medlydningar icke äro hemma med e, utan skiljas därifrån, som man klart ser, af må-stare, prä-sten, må-sta, beqvå-ma, rå-kenskap, få-sta. Här skrifwa de med å, och der eller ther med e, när dock intet giltigt skäl är till denna skiljaktigheten i skriffättet. Än, *quam*, med å, fast jag intet wet, huru n här kan söndras ifrån å. Tienare skrifwes ännu wårre med e, helst alle säga tiå-nare (SS. 234--238.), och när jag wille stafwa t, i, e säger tiå; låter det äfwen så wål och rätt, som t, i, å säger til, eller m, e, ml. 2. Lägger denna reglen en stor swårighet för alla dem, som i grammatikaliska wändning

gar äro mindre hemma, så att de wid många ord ej lätteligen skulle finna sig; och efter olika begrep om det så kallada *e purum* och *impurum*, med mera, falla på helt olika skriffätt: där man likwäl bör göra skrifkonsten lätt och tydlig, och icke förplicketa hwar och en, som skrifwer, utom afwikandet ifrån bokstäfvernas egenteliga bemärkande (S. S. 153. 156.), till ett förtreteligt eftersökande af ordens släktskaper, brytningar och härledningar. 3. På detta sättet borde åtskillige ord, som utsägas helt olika och äro särskilte, skrivas på samma sätt (S. 171.). Till ex. ende, *unicus*, och ende, *finis*; bredd, *latitudo*, och bredd, *margo*; hemma, *domi*, och hemma, *cohibere*, *impedire*; herdar, *pastores*, och herdar, såsom: han hårdar ut; skeppa, *modius*, och skeppa, såsom: skeppa in, *onerare navem*; ett, *unum*, ett, *stirps*, *familia*; klemma, *indulgere*, klemma, *comprimere*, m. m. 4. De som wilja lära, att rätt läsa Swänska språket, kunde icke wetta, att eld, etter, skepp, slem, vett, skedt, smedt, *obliquum* &c. skola läsas med e, när ofwansnämnde regel antages.

S. 383. Utländska ord torde man dock här böra undantaga, såsom: exempel, tempel m. A. ehuruwäl jag icke finner tillräckeligt skäl, hwarföre ej de ord, som äro antagne som Swänske, böra lämpas efter de öfriga Swänska ordens skriffätt. Dock fruktar jag att en, genom allmänneligit bruk, wedertagen skrifart lärer icke lätt

lått stå att ändra, så framt ej wederbörande, som äga myndighet och anseende, därwid aff warsameligen lägga handen (S. 195.).

S. 384. Det liudämne, som wanligen betecknas med å, bör icke skrivas med o, uti Swenska ord; eller, som det samma är, o bör icke skrivas i stället för å, hwaräst å utsäges. Bewiset är det samma, som angående e för å ofwanföre (S. 380.) är anført, hwarmed åfwen, hwad (S. 382.) är påmint, jämföras bör.

S. 385. Någre giöra här en regel om o purum och impurum, på samma sätt, som om e och å; men de skriva likwäl motte, motte &c. fastän medlydningen icke är hemma med o, som ses af måtte, må &c. Och twårtom: hård, ångra, gård, ångest &c. med å, ånkiönt det är hemma med och ofsiljaktigt ifrån den nästföljande medlydningen (S. 163.). De som wilja wetta, om en hop ord rättare utsägas med o eller å, blifwa genom detta skrifsättet därpå in tet floke. Till ex. soldat, orka, bock, form, domkyrka, blomma, socken, orm, m. fl. sägas i en del landsorter med rent o, som här är skrifwit, men i andra med å eller ett mört o (S. 210.); där dock skrifsättet bör inrättas så tydeligit, at man af bokstäfverna må finna, hwilke liudämnen därmed betecknas (SS. 148. 149. 155. 156.). Om o skrives för å, hur kan man finna af skriften, att bord, bordt, bonde, ond, giord, norden, mord, vorden, och mån-

ge flere utsågas med o? Otta *diluculum*, måste på detta sättet skrivas, som åtta, *octo*; fast det förra uttalas med o, och det senare med å (S. 171.).

S. 386. Utj en hop Utländska ord lärer man dock ej kunna undvika att skriva o för å; till ex. October, Otto &c.

S. 387. Så länge runskriften, och sedan alla de egentligen så kallade Latinske bokstäfver brukades, var ej underligt om e och o skrefvos för å och å; emedan de liudånnen, som svara emot dem, icke ägde, ibland runorna och i Latinska alphabetet, några åtskilda bokstäfver ifrån e och o. Men sedan å och å ibland Swänska bokstäfverna blifwit antagne, har man den gamla wanan, ehuru nu mera otänkelig, ej så lätt och alldeles welat lämna: och då man börjat märka oredan därpå, har man, till att förswara den wördsama ålderdomens bruk, sökt tvinga tillsamman några skial. Men jag måste här tillstå, att sedan jag noga estertänkt, hwarföre uti många ord o wore så underligen skrifwit, för å; har mig syns sanningslikt, att man, särdeles före detta hundraårtale, merendels, om ej alltid, skrifwit o både för klart och mörkt o (S. 210.); men å, hwaråst det rent blifwit utsagt (S. 213.). Således har man skrifwit: tola, skoda, boge, loga, flamma; nogon, fohr, *fulcus*; son, sonen, honom, Konung, hof, om, oss, hopp, som, hog, hogen, morgon, m. m. emedan uti dem icke

icke något å, utan ett mörkt o varit sagt, som jag annat ej heller funnat märka, än att desse och många andre dylike ord på detta sättet af de fläste uttalas. Däremot är skrifwit: plåga, blåsa, fångare, gång, ångra, ångest, mått, måtta, gård, hård, vård &c. efter i dem såges ett rent å. Någre ords uttal torde likväl nu vara ifrån förra tider förändrat; ty ehuruväl man skrifwit moſte, komma, och, doch &c. och således lärer sagt dem med mörkt o; så har jag dock ej hört någon nu förtiden uttala dem annorledes, än som: måste, kamma, åkk, dåkk. När man nu icke märkt denna omständigheten och åtskilnaden emellan å och mörkt o, utan, efter den talart, som man ifrån barndomen varit wan wid, i stället för mörkt o, alltid sagt å; har man diktat en regel om o *purum* och *impurum*, huruledes o borde och kunde skrivas för å, så väl emot de gamlas bruk och därtill hafde skial, som ock en rätt skrifart.

S. 388. Att staswelseernas dryghet bör i skriften becknas, är ofwanföre (S. 175.) wisat, och kan nu lämpas till Swänska språket. Man finner således att orden: slag, *prælium*, *genus*; dag, *dies*; sil, *colum*, *filtrum*; fal, *venalis*; vis, *sapiens*; tal, *oratio*; skal, *siliqua*, *putamen* &c. som hafwa långa sielfstydingar, böra på något sätt så skrivas, att de må skiljas ifrån: slag, *scoria*; dag, *ros*; sil, *halec*; fal, *casus*; vis, *gerius*; tal, *pinus*;
skal,

skal, *venatio*; hwilke ifrån de förre äro åtskilte allenast med korta sielsfydningar. Detta kan än nogare märkas, när man besinnar, huru fet, *pinguis*, och fet, *pingue*; söt, *dulcis*, och söt, *dulce*; het, *calidus*, och het, *calidum*; våt, *humidus*, och våt, *humidum* olika utsägas, och nödigt wara will, att dese *masculina* skiljas ifrån *neutra*, efter de helt olika uttalas. En del säger Skep, mil, dör m. A. såsom korta stafwelser, andre åter som långa (SS. 52. 56. 300.): men den som nu will wetta, huru de rätteligen heta och utsägas böra, kan det icke af skriften inhämta, om ej drygheten betecknas; där likwäl skriften bör så inrättas, att den är tianlig, att klart och tydeligen bemärka orden (S. 149.).

S. 389. Det wore wäl nödigt, till en nogare skrifart, att inrätta särskilda långa och korta sielsfydnings bokstäfwer; men att det wärkställa och i allmänt bruk sätta, är nästan omöjeligt. Ty hwad det förre angår, så alldenstund, så många som åtskilte liudämnen äro i talet, äfwen så många åtskilte bokstäfwer böra wara i skriften (S. 154.), och de långa sielsfydningar äro åtskilte ifrån de korta (SS. 51. 66.); så följer, att de långa sielsfydningarna böra betecknas med särskilda bokstäfwer ifrån de korta. Här till kommer jämwäl det, att som åtskilte ord, betecknande olika ting, hwilke skiljas allenast till sielsfydningarnas längd och forrhet, böra åtskilt skrivas

D

(S. 171.);

(S. 171.); så skulle dertill synas ingen kortare och behändigare väg, än att för långa och korta sielslydningar, bruka olika skapade bokstäfwer. Beträffande det senare, är wäl klart, att det swäriligen går an att sätta i allmännelig bruk nya och owanliga bokstäfwer. (SS. 19. 165.). Skriften skulle ock på det sättet få någon widlyft ghet, emot alla Europeiska folkslags bruk, och wære sielslydningar blifwa dubbelt så många, som de nu äro, hwilket skulle komma folket swårt och underligt före, och således intet eller näppeligen stå att wärkställa.

S. 390. Till långa och korta sielslydningars betecknande, har hos åtskilda folkslag warit åtskilt bruk. Hebreerna hafwa härwid warit måst nogräknade och granlaga; emedan de hade icke allenast särskilda tecken, för alla långa och korta, utan ock de af dem brukade kortaste sielslydningar, genom deras så kallade *puncta vocalia*. Grekerna hade allenast åtskilda bokstäfwer för långa och korta e och o. De gamle Romare fördubblade i äldre tider sielslydningen, till att dermed beteckna des längd, såsom Quintilianus berättar. Wäre förfäder, som brukade runskriften, när de wille beteckna ett långt a eller t, skrefwo de ꝥ; enligt hwad någre derom oss försäkra. Tyssarna bemärka en lång sielslydning eller stäfwelse: 1. med en fördubblad sielslydning; såsom: saal, meer, mare; Moos, saat &c. 2. med bokstäfwens h sättande efter sielslydningen, eller nästföljande

medo

medlydning, såsom: Jahr, Fehler, sehr, mah-
len, rath, ruthe, m. m. 3. med ett e efter sielflyd-
ningen, såsom: dieser, viel. I en stor hop
ord lemna de den obetecknad; såsom: her, wir,
er, gewesen. Hålländarna fördubbla gemenlis-
gen sielflydnings bokstafwen, när stafwelsen är
lång; såsom: voor, zeer, graaf &c. Frans-
soferna hafwa i några ord gjort det samma;
såsom: aage, roole; men synas nu hafwa ogil-
lat det, och skrifwa: age, role. Och som, i
beropande af hwad Lamy of berättar, alle staf-
welser hos dem, så wäl som Italiänerna, äro
lika långe (S. 228.); så kan man lätt finna,
att hos dem särskilt betecknande, för långa och
forta stafwelser är onödigt. Med tvåanne e
skrifwa Ungländarna ibland ett långt i; såsom:
Street Queen &c. och med tvåanne o ett långt
u; såsom: broom, look &c.

S. 391. Likmätigt hwad ofwansföre är an-
märkt (SS. 154. 174. 302.), kan man, efter
bokstafwernas egenteliga bemärkande och första
inrättning, till att beteckna en lång stafwelse,
icke bruka tvåanne sielflydnings bokstafwer, eller,
som är det samma, fördubbla sielflydnings bok-
stafwen; såsom: huus, meeo, leen, aal, haal
&c. emedan här icke flere än en enda sielflydning
uttalas.

S. 392. Af hwad redan anført är (SS. 154.
174. 303.), följer att man, efter bokstafwernas
egenteliga betecknande och första inrättning, icke
i skrifwande bör bruka fördubblad medlydnings

bokstaf, till att därmed bemärka den näst föregående sielsflydningens förthet. Således borde man icke skrifa: hatt, mitt, till, skiagg, full, dagg, vågg &c. alldenstund här icke flere än en enda medlydning efter sielsflydningen utsåges.

S. 393. Med tvåanne slags bokstäfwer, kan man beqvåmligen icke beteckna den långa sielsflydningen. Ty särskilte bokstäfwer äro antagne, till att bemärka särskilda liudämnen; och alldenstund en lång sielsflydning icke wäsenteligen är åtskild ifrån en kort, utan allenast genom den tillagde egenskapen af långsamare uttalande (SS. 51. 57.); så kan ej heller en till sielsflydnings bokstäfwen lagd annan bokstaf, som är wedertagen att beteckna ett särskilt liudämne, påå sig att beteckna en lång sielsflydning (SS. 155. 156.).

S. 394. Man märker här wid 1. att icke nekas, att ju det kan gå an, till en lång sielsflydnings betecknande, att hoptaga och skrifa tvåanne bokstäfwer af olika slag i en wiß ordning (SS. 22. 166.); men sådant kan dock ej lika beqvåmligen ske med alla bokstäfwer, utan beqvåmligast genom dem, som med det obetecknade liudämnet närmast öfwerenskomma. 2. Att, där genom wanan sådant allmänligen blifwit wedertagit, det då måste behållas och icke står att ändra (SS. 19. 191.): men 3. när intet sådant bruk är i wågen, och något wißt, till en lång sielsflydnings betecknande, skall inrättas och
fast

fastställas; sådane särskilte och olife bokstäfwer icke tiänligen och beqwämligen där till kunna användas.

S. 395. Sålunda kan man icke tiänligen och beqwämligen lägga h till sielsflydnings bokstafwen, att därmed beteckna en lång sielsflydning; ej heller e. Ty de äro sådane bokstäfwer, som äro brukelige och antagne, att bemärka särskilta liudämnen, men måste dock på detta sättet missta sitt egenteliga betecknande; i låsandet förbigås, och blott anses för hielpredor till långa sielsflydingars skrifwande, hwilket alt har swårighet med sig (§§. 149. 156. 174.), och föreskommer främmande, besynnerligen för begynnare, i språkets låsande och skrifwande, som dock bör göras så lätt, som möjligit är (§. 153.). Förden skull borde man ej skrifwa: dehl, ikähl, fehl, mehn, mehr &c icke heller e uti åndan på orden: myterie, jägerie, frierie &c och det så mycket mindre, som här i slutet ingen lång sielsflydning höres (§§. 54. 295.), hwilket är klart, när man märker, att tonen är en åtskild ting ifrån stafwelfernas längd (§. 305.). Af Duskarna synes man hafwa lånt detta skriffättet, hwilket dock nu tåmmeligen är aflagt, så att jag ej behöfwer däröfver mig widlyftigt utlåta. Det måste jag dock århindra, att de få, som ännu skrifwa h, till en lång stafwelles betecknande, taga därwid ingen likformighet i aft (§. 163.). De skrifwa: lahm, nervicus, debilis, claudus; vahra, merx; fahra, periculum;

rum; håhr, *exercitus* &c. att de må skiljas ifrån lam, *agnus*; vara, *esse*; fara, *proficisci*; här, *hic*; men detta skialet hafwa de intet till att skrifwa åhr, mehr, qvahl, fehl &c. hwilke genom h ej skiljas ifrån några twetydiga. Och hwarföre skrifwa de icke höhg, *altus*, att det må skiljas ifrån hög, *tumulus*, *collis*? Hwarföre ej bahd, *rogabat*, och bad, *balneum*; tihg, *tace*, och tig *tibi*; lagh, *lex*, och lag, *consortium* &c. ? Om åhr; hwi icke gåhr, ståhr, sliht, nohg, ahf, stohr, mehd, gohd? Här är lju samma skial att skrifwa h, som i åhr; hwilket jag ej märkt någon giöra. Antasger man h, att därmed beteckna en lång sielflydning, borde man wara sig lik, och skrifwa det i alla långa stafweller (S. 163.), eller ock låta alldeles blifwat, när det ej uttalas.

S. 369. Med sielflydnings bokstafwens fördubblande, kan man tiänligen beteckna en lång stafwelse. Ty först kunna obetecknade liudämnen med twänne eller flere i wiß ordning hoptagne bokstafwer betecknas (§§. 22. 166.). 2. Såsom en lång sielflydning, hwilken giör den långa stafwelsen (S. 56.), icke wäsenteligen är åtskild ifrån den korta (S. 57.); så kan den icke beqwämligen skrifwas med twänne åtskilda slags bokstafwer (S. 393.). Men all denstund twänne sielflydnings bokstafwers hop skrifwande af samma slag i det närmaste kommer öfwerens med en lång sielflydnings betecknande, hålft twänne sielflydningar af samma slag,

slag, till ex. tvåanne a, Fort ihopsagde, kunna anses för en lång sielflydning, eller ett långt a; så är klart, att en lång stafwelse tianligen kan betecknas med sielflydnings bokstafwens fördubblande, ehuru det icke sker efter bokstafwernas egenteliga bemärkande och första inrättning (S. 391.).

S. 397. Utom hwad nu anført är, styrkes och detta skriffättet, af flere andra omständigheter. 1. har det äldre bruket sådant ej utan skäl wedertagit, och det nyare ei alldeles än lämnat. 2. Den som läser, föres härmedelst icke på åtskilda liudåmnens bokstafwer, som måste, med någon olägenhet och emot bokstafwernas inrättning, i stafningen öfwerhoppas (SS. 150. 170.); utan 3. blifwer bibehållen wid de bokstafwer och liudåmnen, som wäsenteligen äro de samme, men nu, till den långa sielflydningens betecknande, allenast fördubblas, som har all lätthet i stafningen och läsningen med sig (S. 153.). 4. Kommer här till åtskillige andre folckslags bruk (S. 390.): och när de Danske kunna med fördubblat a, och Fransoserna med au och eau, beteckna å; hwarföre skulle icke wi med dubbelt a, som är långt naturligare och wigare, kunna beteckna ett långt a (S. 197)?

S. 398. Hwad någre häremot inwända, att genom tvåanne sielflydnings bokstafwer, kan, då ingen twelydning är (S. 55.), icke annat än tvåanne stafweller betecknas, efter som hwarje sielflydning gör en stafwelse för sig (SS. 31. 50.);

Det vill ej mycket säga. Ty sådant har allenast rum i de språks skrifwande, hwaräst twänne sielsflydnings bokstäfwer icke äro brukelige, eller antagne och inrättade, till långa sielsflydnings betecknande. Men såsom bokstäfwer äro frivillige tecken (§. 143.), så kan man ju wäl antaga sielsflydnings bokstäfvens fördubbling till en lång stafwelses bemärkande, och det beqwämligare, än några andra bokstäfwer (§§. 396. 397.). Det påstås fuller, att *Kook, caseus vaccinus*, oordning, afseende &c. skul le på detta sättet läsas med en stafwelse mindre, än de wärfeligen äga; men det är lätt att föreskomma denna olägenhet, dels i de sammansatte ord, med ett skiljestref, till ex. Ko-ost; dels med twänne öfversatte prickar (*diæresis*), till ex. oördning (§. 291.) &c. hwilke bägge sätt att skilja stafwelserna åt, äro i andra språk brukelige (§. 197). Wille man ock, efter talet, skrifwa: oördning, afseände; försvinner denna swårigheten af sig sielf.

§. 399. En kort sielsflydning kan, genom nästföljande medlydnings bokstäfvens fördubblande, tiänligen betecknas. Ty genom en kort föregående sielsflydning, får den nästföljande medlydningen en stöt, eller ett häftigare utsägende (§§. 53. 294.), hwilket med berörde medlydnings bokstäfs fördubblande tiänligen kan betecknas (§§. 20. 22.), helst bokstäfwer äro frivillige tecken (§. 143.); twänne i en wiß ordning hoptagne kunna till ett

obe

obetecknat liudåmnes bemärkande användas (§. 166): den medlydningen som här får en stöt i uttalet, kan för obetecknad anses, så vida intet särskilt tecken till des bemärkande är antagit; och änteligen inge särskilte, eller af olika slag warande bokstäfwer till des betecknande kunna beqvåmligen brukas (§§. 155. 156.), utan de som måst därmed öfwerenskomma. Detta styrkes ock däråf, att bruket wid en stor hop ord, besynnerligen enstafveliga, antagit sådant medlydningens fördubblande, fast sådant icke sker efter bokstäfvernas egenteliga bemärkande och första inrättning (§. 392.).

§. 400. Om man till en lång stafwelses bemärkande, fastställer, att sielflydnings bokstäfverna skola fördubblas; så är klart, att öfverdubblade eller enkla sielflydnings bokstäfwer gifwa tillkiänna korta stafwelser; emedan stafwelserna äro allenast, i anseende till sielflydningarnas dryghet, långe och korte (§§. 51. 56.), och hwaråst ingen lång är, där måste nödwändigst vara en kort (§. 52.). Antager man medlydnings bokstäfvernas fördubbling, till de korta stafwelsernas bemärkande; förstås af sig sielfst, at hwaråst ingen dubbel medlydning i stafwelsen följer på sielflydningen, där anses stafwelsen för lång.

§. 401. Häråf finnes att om man will skrifa: hoop, *acervus*; maat, *cibus*; daag, *dies*; slaag, *plaga*, *prælium*; heet, *calidus*; sööt, *dulcis* &c. i hwilka äro långe sielflydningar;

så bör man icke skrifwa : hopp, spes; matt, *tangvidus*; dagg, ros; hett, *calidum* &c. utan hop, mat, dag, slag, het &c. ty där ingen fördubblad sielslydning är, måste en kort stafwelse wara, utan att man behöfwer fördubbla nästföljande medlydning (SS. 3. 400.).
 Swårt om, och i den händelsen, att till den korta sielslydningens eller stafwelsens bemärkande, man wille bruka fördubblad medlydnings bokstaf, och skrifwa: hopp, spes; matt, *langvidus*; dagg, slagg, hett, fett &c. så börde man ej skrifwa: hoop, *acervus*; maat, *cibus*; daag, *dies*; heet, *calidus* &c. utan hop, mat, dag, het &c. besynnerligen som stafwelsen förstås wara lång, när den på sielslydningen nästföljande medlydnings bokstafwen ej blifwer fördubblad.

S. 402. Hwilketdera i Swänska skrifsättet må antagas, sielslydnings bokstafwernas fördubblande till långa, eller medlydnings bokstafwernas, till korta stafwelsers betecknande; det ankommer på ett fritt inrättande. Dock som det förra nu icke i särdeles många ord, och därtill af rätt få, men det senare mycket mer wedertagit är; så tyckes detta, nämligen det senare, tianligare kunna antagas, och lättare till allmänt bruk befordras.

S. 403. Af ofswannämde sätt till de långa och korta stafwelsernas betecknande, bör man ej bruka mer än ettedera, och således ej betiäna sig nu af det ena, nu af

det

det andra. Ty I. förutan det som redan på-
 mint är (§§. 400. 401.), skulle, genom en så-
 dan ostadighet och skiljaktighet, läsaren ofta
 sättas i ovisshet, om hwad den skrifwande där-
 med welat beteckna (§§. II. 17. 149. 155. 156.).
 2. Är likformigheten i skrifwande nödig att af-
 ta (§. 163.); och 3. hwad på ett sätt, med ett
 slags tecken och fortare kan bemärkas, |det bör
 icke bemärkas genom olika, flere och widlyftiga-
 re (§§. 3. 149. 153.).

§. 404. Fördensfull är otänligt att skrifwa:
 lähn, åhra, vahra, merx; åhr, dehl, mehn,
 åth, uth, och dårjante: huus, hoos, fåår,
 sjuk &c. samt annars: år, tig, sig, dör, för,
 syn, bår, bör, har, jag, lef, graf &c. Då
 alle sielslydningarna, eller stafwelserna och orden
 (som här träffa in), äro länge, och kunna
 på enehanda sätt beqvåmligen betecknas. Och
 hwarföre skulle man ej åfwen så behändigt och
 rätt kunna skrifwa år och lån, som år och tig?
 Lika så är beskaffat med de korta stafwelserna:
 skrifwer man: mitt, lutt, ett, rätt, fått, satt,
 lott, nytt, skatt, fall, rådd, skabb, straff,
 fräck, mull, skiågg, lapp; så bör man icke
 skrifwa: at, til, vil, min, sin, skal (not. fu-
 zuri), up &c. utan: att, till, vill, minn,
 sinn, skall, upp &c. (§. 378.). Ty, till ex.
 i orden: fall och skall, skatt och att, sill och
 till &c. finner man sielslydningarna och på dem
 följande medlydningar alldeles de samma, och
 på enehanda sätt uttalas; därför bör de ock
 med

med samma bokstäfver och på enehanda sätt skrivas (§§. 156. 172.). Hwad någre inwändad, om de twetydiga ordens olika skrifsätt, det är ofwansföre (§§. 190. 325.) nog samt wederslagt. *Vis, sapiens, modus*, och *visl, certus; os, ostium fluminis*, och *osl* skrivas icke på åtskilt sätt, för det de betyda åtskilda ting; utan därföre, att de sägas olika. Om så är att *up, til, at, m. A.* skrivas med enkla medlydningar, efter den korta sielslydningen, därföre att de icke hafwa några twetydiga ord sig lika med långa sielslydningar, ifrån hwilka de skulle skiljas genom fördubblade medlydningar; hwarföre skrifer man då: rådd, straff, lapp, ikiägg &c. genom fördubblade medlydningar, när man likwäl icke har några dem lika ord med långa sielslydningar, såsom: råd eller råad, straf, skiäg, lit? Fördensfull finner man nog samt, att en sådan skrifsätt icke hafwer någon grund, sammanhang och likformighet (§§. 163.). Andre förmena, att när orden ej i böjelserna få någon tillwärt af en stafwelse, som börjas med samma bokstaf, som den förre slutes, skall fördubblingen wara onödigg; såsom uti: *lit, mit, til, at &c.* Men härwid bör aftas, hwad påmint är ofwansföre (§. 378.). Antages medlydningens fördubbling till en kort stafwelses betecknande, som den och tianligast antagas kan (§§. 399. 402.), så är samma skial därtill uti: *sitt, mitt, till, att, damm, minn, dinn, hann, dänn &c.* som i lopp, skatt, fall, lott

lott &c. Om afkomningarna ej böra rättas efter stamorden (SS. 179. 328. &c.); så kunna minn, dinn, linn, mycket mindre rättas efter de där af kommande: mina, dina, lina. För öfrigt ser jag ej hwad förmåns rätt m och n kunna åga, att slippa fördubbling i korta stafsvelser, mer än andre bokstafwer; utom det som kunde tagas af de skrifwandes bruk, hwilke tykt, att det skulle se sällsamt ut, om de ritade så många lika strek i rad. En del påstår att, om man skulle skrifa: till, upp, m. m. borde man ock skrifa: till-låta, till-laga eller tilllaga, uppå, uppåssa, m. fl. Men förutan det, att samma kunde inwändas emot de andra orden, som otwistigt skrivas med fördubblad medlydning; såsom: lott, lottagare; lätt, lättrogen; rådd, rådde; straff, straffet, som borde af samma grund skrivas: lott-tagare eller lotttagare, lättrogen, rådd-de eller råddde, straffet; så är denna föregifne swårigheten med en lätt anmärkning afhulpen: nämligen, att medlydnings bokstafwens fördubbling uphörer, när den nästföljande stafswelsen i ordet börjas med samma medlydning, så framt ej sammansättningen är sådan (S. 80.), att de borde skiljas med ett mellanstrek.

S. 405. Härwid är att märka, det nägre enstafwelige ord, som hafwa korta sielflydningar, äro allmänneligen wedertagne att skrivas utan fördubbling af den nästföljande medlydningen; såsom: man, kan, hon,
den

den eller then, dem, sin, min, men, som, hvem, om &c. ehuru de borde skrivas med fördubblad medlydning i slutet, som andre ord, af samma beskaffenhet. Wist är det, att om jag skrifer kall, stall, straff, lopp, lott m. m. borde jag ock skriva: minn, hann, demm &c. men huruvida ett så gammalt och wedertagit bruk står att ändra; det är en annan fråga. I medlertid synes man med skial kunna skriva: brunn, *puteus*; vånn, *amicus*; enn, *unus*; mann, *vir*; grann, *ornatus*, att de må skillas ifrån brun, *puniceus*, *badius*; vån, *venustus*; en, *juniperus*; man, *juba*; gran, *abies*; hwilke senare utsägas med långa sielslydningar, när de förre framföras med korta; och fördens skull borde n uti alla andra korta stafweller för-dubblas (S. 163.). Men att skriva mann, *vir*; och man, *on* på Fransyska; strider emot hwad ofwanföre är bewist (SS. 171. 173.).

S. 406. Sjelslydningen, hwatmed ett ord slutas, bör icke fördubblas. Ty i ånsdan på orden såges icke mer än en enda sielslydning, och såsom den icke har någon medlydning efter sig, kan den hwarken märkas wara lång eller kort, men liknar dock mer en kort (SS. 54. 295.); altså är fåfångt att där skriva en fördubblad sielslydnings bokstaf, hwilken antingen skulle beteckna twänne sielslydningar, som där ej sägas, eller ock en lång, som där ej höres.

S. 407. I anledning här af, är orätt att skriva: boo, troo, kiee, belee, låå, fåå &c. och

och än wårre: vij, förbij, m. m. Ty den sifte bokstafwen må antingen anses för ett långt sielflydnings i, då, i fall en lång sielflydning där hördes, icke mer än detta långa sielflydnings i behöfdes; eller ock rättare för en medlydning (jod) liknandes g (§. 223.), då denne bokstafwen är där aldeles otänlig, såsom den där sig efter talet ingalunda påfar.

§. 408. Uti enstafweliga ord, samt i ordens slut, som lyckas på en medlydning, är angelägnast att beteckna stafwelsernas dryghet. Ty i dem märkes drygheten bäst (§. 299.), och de enstafwelige skulle annars lättast förblandas med andra, såsom: lag och lagg, hat och hatt, våg och vägg, m. fl. hwilke med helt olika dryghet klart utsågas, och således olika skrivas böra (§§. 175. 388.). Men att man af böjelsen och *definiti* ändelse, till ex. daggen, lasset, skall kunna inhämta, at man bör skriva dagg, lals; därwid finner jag mig intet. Ty, förutan hwad ofwansförmålt är (§. 404.), som lasset består af tvåanne stafwelser: laf-set, och den förre las uttrycker mig en kort stafwelse, eller låter och utsåges lifasom las; så ser jag här af intet skäl, hwarföre ei *indefinitum* lals, kunde skrivas med ett s, så wål som förre stafwelsen lals, uti laf-set. Af sådant skulle ock följa, att jag borde skriva det, med tvåanne t, dett, efter som tvåanne t finnas i detta, som wore orätt. På Latin skrives jag mel, sel, es, ser, os, med enkel medlydning

ning efter sielflydningen, oaktat han fördubblas *in genit. mellis, fellis, assis, farris, ossis.* Säkrafte grunden är således, att våtta sig efter sielflydningarnas eller stafwelsernas förthet, och den till des betecknande antagne medlydningarnas fördubbling.

S. 409. Så wida medlydningarnas fördubbling antages, och man skall våtta sig efter bruket, tyckas de korte slutstafwelserna, när de ej hafwa tonen, i tvåstafweliga och flerstafweliga ord, här böra undantagas; så att r i fader icke fördubblas, oansett den sista stafwelsen är kort: åfwen så n i människan, t i bordet &c.

S. 410. Uti korta stafwelser, som lycktas på tvåanne åtskilda medlydningar, bör den senare icke fördubblas. Ty här uttalas icke någon dubbel medlydning, och af den föregående korta sielflydningen får allenast den nästföljande medlydningen en stöt eller håstigare uttal (S. S. 53. 294); så at intet skäl är till den senares fördubbling, hwilken i betäckning af den föregående, hwarken lindrigare eller håstigare kan utsågas.

S. 411. I anledning här af är orätt att skrifa: bortt, kortt, korls, folck, starck, småltt, giftt, såndd &c.

S. 412. Om medlydnings bokstafwernas fördubbling, till korta stafwelsers betecknande, antages, och den korte stafwelsen lycktas på tvåanne eller trenne medlydningar; så bör åfwen den på den korta sielflyd-

lydnings bokstafwen nästföljande medlydnings bokstafwen fördubblas. Ty till des fördubblande är samma skäl, som till de andras: sielslydningen sättes ju wara kort, och nästföljande medlydning får därmedelst en stöt eller häftigare uttal (SS. 53. 294.), och till dettas betecknande är medlydnings bokstafwernas fördubbling antagen (SS. 399. 402.).

S. 413. Därföre bör man skrifwa: *hault*, *claudus*; *vist*, *certum*; *fullt*, *plenum* &c. Och huru skulle dese ord annars kunna skiljas, som wara bör (SS. 66. 171.), ifrån *halt*, *lubricum*; *vist*, *sapiens in neutr. gen.* *fullt*, *turpe*, hwilke hafwa långa sielslydningar? Många bruk har ock detta i åtskilliga ord gillat; så som: *skald*, *tåckt*, *pulcrum*; *vackt*, *præct*, *fullt*, *plenum*; *daggs*, *roris*; *natts*, *noctis*. &c.

S. 414. Huru man, till följe här af, borde skrifwa: *torrt*, *korrt*, *folkk*, *hann*, *ell*, *halls*, *malt*; så är dock, i dese och en stor hoy andra, ett allmänneligit bruk häremot, för hwilket man lärer wara nödsakad att wika.

S. 415. Ord, särdeles enstafwelige, som komma i sammansättning med andra, böra, i anseende till dryghetens betecknande, lika skrifwas, som när de äro enkla, så wida de lika uttalas. Ty såsom de sättas wara de samme eller alldeles lika, efter de till uttalet icke kunna åtskiljas, sedan de komma i sammansatta ord; så böra de ock på lika sätt skrifwas (SS. 171. 172.).

S. 416. Således bör man skrifa fullmäktig och icke fulmäktig, efter det kommer af full och mäktig, hwilke i sammansättningen lika framföras, som när de äro enkla. Äfwen så alltid, aldeles, bollhus, tallved, hållskiusl, straffvård, allmakt, allmänn, bryggghus, vågstycke, gårdag &c.

S. 417. Det är redan anmärkt (S. 404.), att wid medlydningens fördubblande, göres den undantagning, att när i sammansättning det förra ordets sista stafwelse är kort, och lycktas på en och samma medlydning, som den nästföljande stafwelser börjas med; så fördubblas icke den föregående medlydnings bokstafwen. En här blifwer ändå en fördubblad medlydning, som kan beteckna den föregående stafwelsens korthet; i det den ene här kan liksom hielpa den andra, att man medlydnings bokstafwen ej behöfwer att giöra tredubbel. Men på det ej andre stafweller i sammansatte ord, som äro länge, må komma på detta sättet att läsas och anses för korta; wore ej otänligt att skillja dem åt med ett tvärstref (*hyphen*). Till ex. lag-gift, ut-tala, emot-taga, af-föra, för-rätta, lag-grann.

S. 418. Uti tvåstafweliga och mångstafweliga ord, bör man till drygheten lämna sielflydningen obetecknad, hwarmed de föregående stafweller lycktas. En i. när man stafwar eller läser stafwellerne åtskilt, kunna sielflydningarna, hwarmed de föregående stafs

stafweller lyctas, lika anses, som uti enstafwelliga ord, hwilke slutas med en sielflydning, som liknar en kort, och med en enda sielflydning skrifwas bör (SS. 54. 295. 406.). Hwarföre och den långe sielflydningen här, med en fördubblad sielflydnings bokstaf, icke betecknas kan; och en kort sielflydning kan här, genom den nästföljande medlydnings bokstafwens fördubbling, i stafwelsen icke skrifwas, alldenstund stafwelsen sättes sluta sig med en sielflydning. 2. Om man skulle antaga att skrifwa den långa stafwelsen med fördubblad sielflydnings bokstaf, som här allenast kunde hafwa rum; så wore det icke allenast emot de slåstas nu warande bruk, utan skulle och hafwa den swårigheten med sig, att orden borde nu skrifwas med fördubblad, nu med enkel sielflydnings bokstaf, alt som drygheten förändrade sig i böjelserna (S. 298.), hwilket skulle se underligt och oförmeligt ut; såsom: lååsa, legere, och låser, legit &c.

S. 419. Uti tvåstafweliga och mångstafweliga ord, borde wäl de föregående stafweller, som lyctas på medlydningar, lika skrifwas med de enstafweliga, och ofwansföre wisat är (SS. 175. 400. 402.); men wid des wärkställande förefalla åtskilliga swårigheter. Ty förutan det, att desse, när de stafwas hwar för sig, eller låsas åtskilt, kunna anses lika med enstafweliga ord, och böra således lika med dem skrifwas, efter

som de lika utsågas (S. 408.); så kunna de ock, emedan de hafwa medlydningar, efter sielflydningarna, beqwämligen till sin dryghet betecknas, medelst den på sielflydningarna nästföljande medlydnings bokstafwens enfalldighet eller fördubbling (SS. 399. 400. 402.); hwilket war det förre. Men beträffande swårigheterna här wid, är följande att märka. 1. Ur längden och förtheten af de tvåstafweliga och flerstafweliga ordens föregående stafweller mycket, så annars ombytlig, som föränderlig i böjelserna (SS. 295. 298.). 2. Kan i de föregående stafweller längden och förtheten här ej så wäl märkas, som i de enstafweliga orden (S. 299.). 3. När två eller flere medlydningar, i de föregående stafweller, följa på den långa sielflydningen; så förtages eller liksom upsupes han af dessa medlydningar, att han ej så noga kan förmärkas, och felas ej mycket emot det liud, som öronen nogräknat fordra, om en lång sielflydning här skulle läsas som kort (ib.); helst, efter olika wana och talart, drygheten äfwen i dessa stafweller ombytliggen utsåges (S. 300.). 4. Ur bruket merendels sådant, att man på sielflydningarnas dryghet, i de här omtalte stafweller, har intet affeende, utan den obetecknad lämnar, så wida orden ej äro sammansatte; Hwilket war det senare.

S. 420. J anseende härtill skrifer man: win-ter, en-fal-dig, ar-be-te, ål-skade, straf-fet &c. ehuru stafwellerne äro korte; äfwen så:

var-ning, båt-nad, god-het, öf-ning, lär-dom &c. fast de här äro långe; så att om sielslydningens fördubblande antages till att beteckna långa stafwelser, så fördubblas här i de senare, icke sielslydningarna; och om medlydningens fördubbling antages till korta stafwelsers betecknande, fördubblas i de förra icke medlydningarna. Dock tillstår jag, att jag tycker mer om att skrifwa: fördubblad, befallning, åbyggnad, beställning, som ock en del brukar. Ty det skriffättet styrkes ej så mycket af likformigheten med deras stamord: dubbel, befalla, bygga, ställa, utan fast mer af de korta stafwelsernas uttal, som med fördubblada medlydningar tiänligast skrifwas. Och ehuru den förra omständigheten icke för sig sielf gör något till saken (SS. 179. 328. 329.), så synes den likwäl med den senare ihoptagen wara af någon wiktighet.

§. 421. Att med tonmärken beteckna tonen öfwer Swänska ord, är föga nödigt, och låter sig ej heller beqwämligen giöra. Ty 1. Kan Swänskan, så wäl som andre språk, till ex. Latinen och Tyskan, sådana märken (S. 304.) ombära, och utom dem förstås, när den ordenteligen blifwer skrifwen. 2. Äro tonmärken i Swänskan obrukelige, och att dikta nya tecken, samt, emot allmänna wanan, sätta dem i bruk, går icke an (SS. 19. 165.). 3. Kan, utan widlyftighet af sådana tonmärken, en utländning genom korta reglor, eller

anmärkingar, lätteligen wetta, hwar tonen är, och en Swånst finner sig härutinnan snart, både utan regler och öfversatta tonmärken.

§. 422. Reglor om tonen låra dessa vara de förnämste: 1. De ord som äro sammansatte af för, och *præpositiones inseparabiles* be och ge, hafwa tonen i de stafwelser, som följa näst efter dem. Till ex. förtiga, förskaffa, förtal, förtiånt, betacka, befalla, beställa, bevis, besked, bete, *præstare*; gemen, gehång &c. Dock tagas här undan någre ord sammansatte med för, när det bemärker före eller *ante*, *præ* (§. 361.); såsom: förman, förlätt, förskrift, förmon, förtråde &c. 2. Kommer någon tillsatts af en stafwelse fram för dem, drages tonen tillbaka. Till ex. förbemålte, anbefalla, obevist, anförtro, oförtänkt, angenäm, ogemmen (§. 307.) &c. Någre få undantagas, i hwilka tonen, efter första reglen, bibehålles. Till ex. oförliknelig, obeskedelig &c. Dock tillstår jag, att efter olika wana och talart (§. 307.) blifwa någre af de förra orden med olif ton framförde. 3. Ord, som lyftas på i, hafwa tonen i den sista stafwelsen; till ex. gåstgifveri, fögderi, jägeri, förråderl. snatteri &c. Och de som ändas på *inna*, uti andra stafwelsen ifrån slutet; såsom: Förstinna, grefvinna, herdinna, tiänarinna, öfverstinna, med flere, ehuru de, i anseende till ändelsen, kunde föras till främmande, och den 5 reglen. 4. Andre Swånste ord hafwa tonen i den första stafwelse

welsen. Till. ex. bete, *pascua*; tiga, omtala, missbruka, orsakerna, människorna, undersåtarna, omständigheterna &c. Någre få, särdeles partiklar, tagas undan; såsom: uti, utaf, utinnan, däraf, däri, tillbaka, tillförne, emot, igenom &c. som hafwa tonen i den andra stafwelsen. 5. De främmande ord, som i Swänskan äro wedertagne, och wunnit bruk (S. 108.), hafwa tonen efter det språks bruk, hwaraf de äro tagne. Till ex. *naturæ*, *testamente*, *capitel*, hafwa tonen näst den sista; *General*, *method*, *citron*, uti den sista stafwelsen, och så vidare. Uti hwilken stafwelse tonen bör wara i tjänarena, vaktarena, åhörarena, kan jag ej säga, efter de äro förältrade och nu obrukelige till sådana böjelser (S. 103.): synas wäl, i likformighet med andra, böra hafwa tonen i den första, som de ock af en del präster uttalas; men nu säger man: vaktarna, tjänarna, åhörarna, (S. 348.), alla med tonen i första stafwelsen. De enstafwelige orden hafwa ingen ton (S. 59.), och därför kan om dem här ingen regel gifwas. Om flere reglor angående tonen äro nödiga, och hwad här wid kan mer wara att afstä; lämna till deras utfiljande, som älska språket, samt hafwa bättre tid och ämne att sådant nogare skärfåda.

S. 423. Swad skiljemärkens brukande (*interpunctio*) beträffar, så blifwer det på samma sätt hos oss rätteligen i akt tagit, som i Latinen och andra språk; alldestund

de icke äro ställda efter talet och orden, utan hafwa sitt afseende på sielfwa meningarna och sammanhanget af det, som man genom skriften welat föreställa, och i alla språk är lika.

S. 224. Vid ordens söndrande eller stafwelsernas ätskiljande (*disjunctio syllabarum*), kan man låmpa sig efter hwad Latinska Grammatikan lärer, dock så, att det undantages, som strider emot ett rätt Swänskt ordens uttal (S. 178.). Därföre håller jag bättre att skrifa: *äm-ne, ak-ta, vörd-nad, köp-te, nåp-sa; än ä-mne, ä-ktä, vör-dnad, kö-pte, nå-plä.* Ty förutan det, att en sådan söndring går emot uttalet, har den i Swänskans skrifwande varit, så wida jag kunnat märka, obrukelig, och wi äge inga ord, i vårt språk, som börjas med *mn, kt, dn, pt* och *pl*. Men om wi skulle råta oss efter främmande, så wet jag icke, hwarföre det just borde ske efter Latinen och Grekiskan, men intet efter Päliskan eller Slavoniskan, hwaruti orden ofta börjas med sådana medlydningar, som wi ej kunne tillsammans utsäga. Att man, i anseende till stafwelsernas söndring, uttalar en hop ord således: *värk-and-e, önsk-e-lig-it &c.* har jag alldrig hört. Och huru fort och lätt liudämnen och stafwelserna i dessa och andra dylika ord hopsägas, har jag icke annorledes kunnat förmärka dem uttalas, än: *vär-kän-de, önsk-e-li-git &c.* hwarföre och söndringen af stafwelserna bör råta sig därefter. Allskions må komma af all och kön,
eller

eller något annat, så utsåges det all-skiöns eller all-schöns (S. 253.), och bör i anledning därpå skrivas och söndras. Skrifwer jag all-skiöns eller alls-köns, svarar skriften icke emot uttalet, som dock ske bör (S. 178.).

VIII. Capitlet,

Om föråldrade och främmande ords skrifwande.

S. 425.

Såsom man ej bör i talet betiäna sig af föråldrade ord, när man i deras ställe har nya och allmänt bekanta (S. 104.); altså bör man ej heller bruka dem i skriften. Ty skriften är inrättad att beteckna orden, hvaraf talet består (SS. 142. 145. 148.), och således, hwad som man ej bör tala, det bör man ej heller skrifa. Här förekomma samma omständigheter: skrifts ändemål är, att gifwa tillkiänna våra tankar genom de nytecknade orden; och när desse äro sådane, att få dem nu mera förstå, låta jämväl underligt och obehageligt (SS. 91. 94.) hwartill äro de då tiänlige?

S. 426. Sådane föråldrade ord äro: idrotter, grud, drafvel, diger, stäfkarl, diupvitter, biltog, gamman, kännefader, tärna, maxan, håggoma, tidegård &c. i hwilkas ställe wi nu

hafwe allmänt kunniga ord, som giöra oss båt-
tre tjänst; nämligen: bokeliga konster, läker-
het eller försvar, narri, tiock och ömrig, tig-
gare, grundlård, landsflyktig eller fridlös,
frögd, lårmåstare, kammarpiga, nåstan, få-
fånga, gudstjänsts förrättning.

S. 427. Härunder må äfwen begripas icke
allenast ordens föråldrade brytelser, utan ock
förslitne och urmodige böjelser. Till de förre
höra: hufvud, fare, *periculum*; åsne, luste,
stikt eller sticht, hannog, utu, myckla, vener,
vårdog, bidia, arfvode, edar, annar m. m.
i hwilkas ställe wi nu säge och fördensfull skrifs-
wa böre: hufvud, fara, åsna, lusta, stift, hä-
ning, utur, mykna, vänner, vårdig, bedia, ar-
bete, eller arbetslön, eder (*contr. er*), annan.
Till de senare komma i. namnordens föråldrade
böjelser; såsom: verdens, korsens, fromhe-
tenes, mansens, ondsko, lycko, lyckon, hål-
so, hålios, hålson, Grekiskon, Svensko, fog-
da, fogdan, fogdanom, lärarena, lårjungo-
men, lampomen, fångena, årona, mykit,
ena sådana rådslo, mång annor ord, gam-
mul &c. för hwilka wi nu bruke: verdens,
korsets, fromhetens, mannens, ondska, lycka,
lyckan, hålsa, hålsas, hålsan, Grekiskan,
Svånska, fogde, fogden, lärarna, lårjungar-
na, lamporna, fången, åran, mycket, en
sådan rådslo, många andra ord, gammal.
2. Förnamns ords dylife böjelser, såsom: mino,
minom, edars, edrom, edro, hvilko, thy,
thes-

thesso, thessom, sino, sinom &c. Ho är nu måst ur bruk, i hvars ställe wi såge och skrifwe hvem. 3. Om tidorden hafwe wi redan något anmärkt (S. 353.), som hörer hit, hwartill än vidare kunna räknas: tu väst, tu blefst, tu fantst, tu vetst, vi sem, vi gäm &c. för: tu var, tu blef, tu fann, tu vet, vi se; samt *participium pass.* tagin, låsin, brutin &c. för tagen, låsen, bruten, som man nu säger och rätt skrifwer. Om föråldrat ordens brytande i sammansättningar, är ofwänföre talt (S. 360.); såsom: ögnableck, fatabur, örngott, vågalag &c. för hwilka wi nu såge och skrifwe: ögnbleck, fatbur, örngott, våglag. De som styrka därtill, att man skall bruka sådana uråldriga ordens brytningar och böjelser, giöra liksom den, som wille råda oss att i Latinen icke skrifwa: *aqvæ, fructus, in genit. optimus, dem, amavero, prohibiturum esse, absentibus nobis &c.* utan *aqvai, fructi, optumus, duim, amasso, prohbellere, absente nobis*, som de äldre Romare sagt och skrifwit. Phavorinus säger artigt, hos *A. Gellius*: *Sermone abhinc multis annis desito uteris, quod intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne homo inepte, ut quod vis abunde consequaris, taceres? Vive moribus præteritis, loquere verbis præsentibus.*

S. 428. När wi icke hafwe goda och brukliga Swänska ord på något ting, som skall nämnas; kunna föråldrade åter uptagas (S. 107.), eller nye, efter språkets art (S. 126.), göras
af

af gamla och brukeliga (S. 107.). Till det förra slaget kunna räknas: vårdhall, *corps de garde*; höfvitsman, *Capitaine*; till det senare: mångkunnig eller margkunnig, *polyhistor*; tidshvarf, *periodus*; afkomning, *derivatum*; tankspridd, *distract*; stlekkord, *pique*; qualmkrets, *atmosphæra*; likrefning, *anatomia*; vrångoöd, qvittobref, urtima, dombok, itreskodom, bylåtning, med många flere, hvars af man finner ett måstarstycke i vår nya Lagsbok, som jag ej påminner mig af utländska lagfarenhets ord mer behållit, än *testamente*, *gross*, *minut*; ty präst, krona, kyrka, och några flere äro så wedertagne och efter Swänskan brukne, att de ej widare får utländska kunna anses, som de icke heller äro någre egentelige *termini juridici*. Men att dikta nya ord, när man i deras ställe har goda brukeliga, är så otjänligt, som i det fallet bruka föråldrade.

S. 429. Att Skallder böra wid föråldrade ords brukande, niuta någon större frihet, kan man wäl finna (S. 138.): Dock bör den ej sträcka sig till Psalmer och andeliga wisor, hwilka skrifwas till allmänt bruk, och böra således af alla förstås (SS. 148. 149.). Därföre worre det till äfwen tyrs ej illa, om i Psalmbooken de gamle och nu för allmänheten obekante ord kunde förbytas i nya och brukeliga. Till ex. i den uråldriga Psalmen N:o 205. hvars författare är *Ericus Olai, Upsaliensis*, kunde man förskött eller skött, sätta snart. I några af de

de nyare uplagen är, genom ofunnighet om ordets bemärkelse, satt skiönt, som sig där icke påfar. Af samma beskaffenhet äro och följande: borthvårfe, n. 10. hålle, n. 39. i all sinne (*alla gånger, all tid*), n. 189. skepnad, n. 97. rada, n. 202. veder, n. 204. skiön (*behag*), n. 220. sija, n. 205. jätte, n. 129. jätte, n. 216. serla, n. 318. blåman, n. 224. men smukt, n. 260. lärer wara mer Danskt, än gammalt Swänskt. Om betrösta och munkeri, Psal. 236. som äro dikta de, i stället för de brukeliga orden: trösta och munkvåsend, kunna skyddas under den poetiska friheten; det lämnar jag därhån. Men att det annars ej skickar sig, att giöra nya ord i stället för gamla och brukeliga; såsom: Sälla, för giöra säll; försvåra, *difficilem reddere, adgravare*, för giöra svår; det lärer man nog samt kunna finna: Försvåra, är *nimis difficile*, och sälla, såsom: sälla sig till samman, brukas i en helt annan bemärkelse.

§. 430. De ord eller ordens förändringar, som i gement tal kommit ur bruk, men bibehållas ännu af de fläste i offenteligit, kunna ej alldeles förkastas (§. 133.). Därföre lärer då ej vara så mycket orätt att skriva: hugsvala, helbregd, riksens, tu, try, tå, tu, then, ther, thesse &c. allenast man i de trånne siste wille bortläggga h, som där intet har att giöra (§. 174); i stället för trösta, frisk, rikets, två eller tvånne, tre eller trånne, då, du, dånn, där,

där, dålle, hwilka jag skulle tycka mer om att skrifwa, än de förre, som af ingen i gement, och af få, eller ej särdeles många i offentligt tal brukas. Hwad tu, *in neutr.* och *iwå*, angår, få påminner jag mig intet att jag hört det sågas om annat än timman eller kläckan; undantagandes af en hop här nedre i landet.

S. 431. Öfwer främmande ords inblandning i Swänstän, hafwa lärde män tid efter annan mycket flagat. Men som wid dem är en stor åtskillnad, måste man, enligt hwad öfwanföre (S. S. 108. 110. &c.) är wisat, sig om dem oliska utlåta. Hwarken kunna ej heller böra de förkastas, som hos öf wunnit burskap (S. 109.). Sådane äro: Kreatur, ankar, gevär, krona, kalk, testamente, natur, kapitel, måssa, präst, munk, biskop, med många flere, som tagne äro af Latinen, Grekiskan, Fransiskan, Tyskan och åtskilliga andra språk, hwilket omständeligen här kunde wisas, om icke sådant wore nog samt redan bekant, och af andra å daga lagt.

S. 432. De främmande ord, som hos öf wunnit burskap, böra på Swänstt sätt skrifwas, utan asseende på det språks skrifsätt, hwaras de tagne äro. Ty i. böra de ej widare anses och hanteras som främmande (S. 109.); och som de således med råttta hållas för Swänstta, helst de giöra öf samma tjänst som hemfödningar; och i deras skrifs wande, man ej, emot deras uttal, bör råttta sig efter stamorden och ursprunget, utan dem så
 skrifo

skrifwa, som de rätteligen uttalas; altså är klart, att med de främmande, som hos oss wunnit burskap, bör förhållas på samma sätt (S. 178. 179.). 2. Om de borde skrifwas efter det språks sätt, hwar utur de komma, skulde hwar och en, som will rätt skrifwa Swänska, förpliktas att wara kunnig i åtskilliga utländska språk, hwarutur många ord äro tagne, som hos oss wunnit burskap (S. 431.); hwilket wore så odrågeligt för de fläste, som offiäligt att fordra, helst skrifkonsten bör göras så lätt, som någonsin möjligit är (S. 153.); men på detta wiset skulle hon blifwa allt förswär och inbunden. 3. Hafwa andre folkslag, som ägt wälryktade språk, skrifwit de hos dem wedertagne främmande orden, på sitt sätt och efter sitt uttal, men icke efter de tungomåls skriffätt, hwar af de varit tagne. Så skrefwo Grekerna:

Φραγέλλιον, πραιηώριον, λίτρα, σιμικίνδιον, τίτλος, Κοδράντης, af Latinernas flagellum, pratorium, libra, semicinclum, titullus, quadrans: σαββατον, af Hebreernas Schabbathon. De Romare: ascia, ancora eller anchora, cubus, fur, sphaera, tragædus, architectus, af Grekernas ἀξίνη, ἄγκυρα, κύβος, Φῶρ, σφαῖρα, τραγωδός, ἀρχιτέκτων &c. Fransoserna: preface, apotecaire, estimer, chancre &c. af Latinernas præfatio, apotheca, aestimare, cancer. Italiänerna: Fisica, escocomunicare, eccellenza, filologo, tesoro, af Latinernas physica, excommunicare, excellentia, phi-

philosophus, thesaurus, Tyskarna: Pfeffer,
 ein Grieche, Kantzler, af *piper, Græcus,*
Cancellarius &c. Fördensfull kunne wi och
 giöra det samma, och hafwa lika skäl till skrif-
 sättet, som alle dese (S. 197.) 4. Med en del
 sådana ord, är i Swänskan redan wedertagit,
 att skrifwa dem på Swänskt sätt, och som ut-
 talet fordrar; till ex. slaf, kreatur, kalk, Bi-
 skop, stat &c. Fördensfull wore det emot likfor-
 migheten i skriften (S. 163.), att icke hantera på
 samma wis de öfriga, som äro af samma be-
 skaffenhet, och, så till sägande, äga lika rätt.

S. 433. Till följe häraf borde man skrifwa:
 Akademia, akademisk, fabrik, bibliotek, apo-
 tek, republik, postelin, *porcelaine*; musik,
 siffra, skola eller skole, *schola*; tittel, *titulus*;
 kapitel, karta, sedel, dravant, galeja eller ga-
 lej, *galere*; präst, fäst, *dies festi*; matema-
 tik, profet, prost, tron, *thronus*; kristen,
 kontor eller kantor, *contoir*; trumpet, fiol,
 banken, konterfaj, spion, kapten, arendera,
 karbin, muskiöt, Italiänska praktiken, ärke-
 biskop: ty, som Tyskarna, efter sitt uttal, skrif-
 wa Ertzbischoff, och Fransoserna, archeveque;
 kunna wi och skrifwa ärkebiskop, som wi säge,
 och intet archiebiskop: man kan ändå hafwa den
 goda tankan om oss, att wi wette, att det kom-
 mer af Archiepiscopus.

S. 434. Andre främmande ord, som hos
 oss wäl brukas, men icke wunnit burskap,
 om de äro något obändige, eller ewige
 att

att utsåga, för en som är okunnig i främmande språk; böra brytas efter Swänska munlaget, och på Swänskt sätt skrivas, så wida det kan ske, och man finner sig föranlåten att dem behålla. Detta är klart af hwad som ofwansföre (S. 115.) är bewist, och hit lämpas kan. Till ex. Filosof, filosofen, *in definito*; sira, ornare; schavott, echafaud; schäarp eller skiäarp, echarpe; slup, chaloupe; kubik, Julius, Juluses; Eva, Evas; kollegium, kollegiums, *in gen.* såsom gemene man och de i Latinen oförfarne plåga böja dessa orden. Och som man allmänt säger: slup, schäarp, så ser jag intet skiäl, hwarföre ej så må skrivas, utan: echarpe, chaloupe; liksom alle Swänskar wore skyldige att wetta Fransyska sättet att uttala och skriva orden. Wi såge och skrifuwe Cæsars, Ciceros, Pharaos, Aarons, Collegiers, *in gen.* Hwarföre då ej Juluses, Collegiums? Men som denne böjelsen går emot åtminstone alla deras bruk, som lärt Latinska Grammatikan, och torde se nog sällsam ut; wågar jag mig ej widare att den samma försvara. Kan hända att för den, som i bemälte Grammatika är okunnig, wore något wigare att sig utreda, wid de Latinska orden, om han finge skriva *in genitivo*: Paulus's, Julius's Ulphilas's eller Ulfilas's. Till äfrentyrs måtte ock glans eller glants, dans, swans &c. skrivas *in genitivo* på samma sätt: glants's, dans's &c. hwilket skrifsätt jag dock, i anseende

till ofwanaanförde omständigheter, ej kan förfächta, ehuru det i Engelskan är brukeligt. Att efter Latinen, såsom ett lårt och stamspråk, skrifwa: commercie-saker, commercie-tractat, lärer wara ju så rätt (om ej rättare), som efter den därpå komne Fransyskan, skrifwa: commerce-saker, commerce-tractat.

S. 435. Jag sade: så wida se kan; ty med en stor hop sådana främmande ord lärer det ej gå an, utan de böra skrifwas efter det språkets skrifsätt, hwartill de egenteligen höra.

S. 436. Främmande ord, som ej wunnit burskap, och med goda samt brukeliga Swånska ord gifwas kunna, böra affskaffas, och desse i de förras ställe uti skrifwande brukas (S. III.). Till exempel: för intrigue, stämpling, illgrepp; infanteri, fotfolk; cavalleri, rytteri; General en chef, Öfversältherre; extract, utdrag; coepvaerdi - skepp, köpmans-skepp; rendez vous plats, mötesort, sammelplats; frottera patienten, gnida den suka; magasin, förrådshus; restitutio fatalium, resning i saken &c.

S. 437. För det en hop främmande ord äro bemärkelige (S. 88.), böra de ej strax hos oss i skrifwande antagas, utan snarare flera ord i omswep i deras ställe brukas (S. II6.). Wi hafwe några bemärkelige ord, som ej så lätt ord emot ord kunna till deras egenteliga bemärkelse uttryckas i andra språk, men därföre antagas de ej af utländningarna.

Till ex. lagom, klyftig, ömsint, småigråt, idas, lag-grann, upptåg, hugskott, tilltaggen, tritvas, ilfånig, ilfånas, grunka eller, som andre säga, glunka, m. fl.

S. 438. En hop främmande ord läser man näppligen kunna mista, eller med Swänsta förbyta. Till ex. Cancellie, Admiral, klink, krael, lieutenant, curieux &c. hwilket sista är så bemärkeligt (S. 88.), att jag ej wet, huru det skulle kunna öfversättas; ty gasam är föråldrat och låter underligt; men vett-girig, lag-grann, nyfiken swara icke fullkomligen däremot. Dock wille jag, att det skulle skrifwas kuriös (SS. 432. 434.). Om man wille kalla lieutenant, en plats hållare, gjorde man sig därmed allenast löjelig: och naturmätning, för mathesis, låter jämnväl hårt och främmande.

S. 439. De bemärkelige talartsorden (SS. 88. 121.) böra i stället för utländska, som icke wunnit Swänstet burskap, efter hand antagas och till allmänt bruk införas, besynnerligen i konster och wettensskaper. Ty de äro dels wigare att bruka, särdeles för dem, som ej lärt främmande språk, och därefter wänt sig att bryta munlaget; dels och lättare att förstå och minnas, alldenstund de antingen äro Swänste, eller och med Swänstkan närmast öfwerenskommande.

S. 440. De främmande konstorden, så wida ste kan, bör man i lärda wettensskaper

Skaper gifwa på Swänfka. Ty i skrifwer
 man ej så mycket böcker, i sådana saker, för
 de i främmande språk förfarna, hwilke af ut-
 ländfka böcker sig beqwämligare kunna betiäna;
 som fast mer för dem, som deruti äro ofunni-
 ge, till att gifwa dem en lätt anledning, att få
 lära defa wettenskaper, utan att behöfwa för-
 nöta tiden med språkens långsamma studerande.
 Sådant folk falla de främmande konstorden
 öwige att säga, obehagelige att läsa och swäre
 att minnas; såsom: *objectum, substantia,*
problema, parallelepipedum, icosaëdrum &c.
 hwarigenom de affkräckas ifrån och ledsna wid
 defa lärda saker: där man likwäl bör icke alle-
 nast giöra wettenskaperna till deras innehåll ty-
 deliga, utan ock smakeliga och låtta. Sålun-
 da att hämta orden ifrån Grekland, Italien
 och Frankrike, som man i Sverige kan hafwa
 äfwen så goda, och stundom bättre; det wore,
 som man säger, att gå öfwer åen efter watten.
 2. När wi kunne hafwa eller påfinna Swänfka
 ord, hwilka, ehuru nygiorde och sammansmid-
 de af brukeliga ord (S. 107.), alltid äro, för
 de i utländfka språk ringa eller intet förfarna,
 lättare att förstå, utsäga och behålla; så är ju
 intet skäl, hwarföre wi skole införa och bråkas
 med främmande. 3. Tyfarna, som i wår tid
 mycket sökt upodla sitt modersmål, hafwa här-
 utinnan föregått oss med ett berömmeligt exem-
 pel, och wårt språk är wäl så rikt som deras.
 Att uti åtskilliga på Grekiska och Latin författade
 wet-

wettenskaper, många ord blifwit antagne, som de Greker och Romare, hwarken i gement, eller offentligit tal brukat, eller åtminstone icke i den bemärkelse, som de Lärde hafwa dem på satt; det är en bekant sak. Och när wi på Swänska wilje skrifwa wettenskaperna, hafwe wi samma rätt: bruket kan ock så wäl i Swänsskan, som Latinen, gifwa de antagne orden sin myndighet. Mig tyckes, att de som på Swänska wilja skrifwa någon wettenskap, och där de Latinska så Konstorden, som andra, ymnigt inproppa; gjorde rättare, om de skrefwo den samma rent af på Latin, besynnerligen som knapt någon läser och förstår en dylik skrift, som ej är hemma i Latinen (SS. 148. 149.). Med Fransoserna är en annan sak; emedan de nästan alla sina ord hafwa ifrån de Romare, af hwilka när de taga något, låna de ingen ting för sig främmande. Wårt språk är af egna medel rikt, och behöfwer ganska litet eller intet låna af andra, utan hwad som hörer till öfwerflödighet och fåfånga. För öfrigt, som Cicero säger, *ulu mollienda nobis verba (nova & dura) sunt.*

S. 441. Jag säger: så wida ske kan; ty jag tors och får intet neka, att en hop främmande Konstord kunna icke ombåras, när de äro allmänneligen hos oss wedertagne, bemärkeligare (SS. 88.) än wåre, och ånteligen ej lätte att förswänksa (S. 114.).

S. 442. I Lantmäteriet kunde Konstorden, ganska få undantagne, på brukelig och god

Swånska gifwas. Till ex. punctum, prick; linea, rad, strek; circulus, ring, krets; diameter, tvärstrek; peripheria, omkrets; superficies, yta, öfvertåg, fläck; angulus, vrå, hörn (ty vinkel är ett Tyskt ord); triangulum, trekant, trehörning; polygonum, mångkant; ratio, mon; proportio, genlikhet; similis, lik; æqualis, likmätig; scholion, anmärkning; problema, framsättning, uppgift &c. Adagio, allegro, presto, tutti, andante &c. äro lätte att på Swånska öfversätta; men wære musikanter fela ej mer med sådana ords brukande, än andre denna konstens idkare, hos hwilka Italiäniskan måste wara det lärda språket. Samma sak är i Bokhålleri, med conto, saldo, transport, balance, dito &c. Många flere, som här kunde andragas, och äro lika lätte att förswånska, will jag förbigå, att jag ej må blifwa förwidlyftig.

S. 443. Om egna namnord (*nomina propria*) wågar jag ej att mig utlåta: hwar och en torde skäligen kunna synas åga rätt, att skrifwa sitt namn efter behag, och jag har dars emot intet att påminna. Dock wet jag icke, huru det kommer till, att jag alltid tyckt mer om, att de Swånske på Swånskt wis skrifwa: Lars, Jan eller Johan, Hindrik, Karl eller Carl, Jöran, Anders, Olof, Erik &c. än Laurent eller Lorentz, Jean, Heindrich, Charles eller Carlos, George, Andres eller André, Olaus, Ericus. Swad utländska orters egna namnord
wid

widkommer, så finner jag intet skäl, hwarföre de böra wara frie ifrån att undergå samma skrifslag, som andre (§§. 432. 434.). Tyskarna bryta sådana efter sitt språks art; såsom: Schweden, Schonen, Gothenburg; Fransoserna utföra dem på sitt wis: Suede, Scanie, Gottenbourg; ehuru wi utsäge och skrifwe dem annorledes. Med några år hos oss brukeligit att giöra det samma; såsom: Athen, Kiöpenhamn, Tyskland &c. Fördensfull borde wi skrifwa, såsom man ock gemenligen säger (§. 178.): Renströmen, Hamborg, Brunsvik, Switterland, Lybäck, Gripsvall, Hållsten eller Holsten, Meckelborg &c. och icke Rheinströmen, Hamborg, Schweitzerland, Holstein, Lübeck, Greiffswald, Mecklenburg. Kan ske äfwen att det wore så tianligit att på Latin skrifwa Swånska städers namn, efter Swånska talet: Gothoborgum, Veneroborgum, som Gothoburgum, Weneroburgum &c. Men smaken för hwad utländskt är, understödes här af *burgus*, ehuru af det Grefiska *πύργος*; och som denna Latinen befästes genom bruket, står den wäl icke att ändra. Man skref förre måst *Holmia*, i likformighet med *Hatnia* eller *Havnia*, men nu merendels *Stockholmia*, sedan man märkt att stock låter så wäl på Latin, som *holm*. Greferna bruto de utländska egna namnorden efter sitt munlag; såsom: *Φόρον Ἀππίης*, *Forum Appii*; *Καισαρεία*, *Cæsarea*; *Ιερουσόλυμα*, *Jeruschalaim*; *Ρώμη*, *Roma*,

ma; Κρήσκης, Crescens, Πόπλιος, Publius, Κάρτος, Quartus, Ζιών, Zijon, Zion eller Tzijon, m. m. Elfwens å gjorde Latinerna; så som: Lacedæmon, Λακεδαιμών; Ægyptus, Αίγυπτος; Ulysses, Οδυσσεύς; Hercules, Ηρακλής &c. Men wi tvårt om tycke ej alle näst att det är artigt, att bibehålla de utländska egna namnorden oförändrade, så vida någonsin ske kan; utan wi bryte och giärna efter dem våra egna.

S. 444. Många Latinska, Fransyska och Italienska ord bruke wi alldeles i oträngt mål, hvar på åtskilliga förteckningar äro utgifne, med anvisning huru de på Swänska må beqvämliken öfversättas. Men som wi defutan hafwe en stor hop, dels Tyska ord, dels ordens och meningarnas brytningar efter Tyskan, och jag ej påminner mig, att någon om dem omständeligen skrifwit; måste jag här något widlyftigare mig däröfver yttra, återopandes mig, hvad redan om främmande ord (S. 90. III. 112. 113. &c.) är anfört, hwilket här, i anseende till Tyskan, äfwen till grund läggas måste.

S. 445. Swänskan bör intet brytas efter Tyskan. Ty i. såsom hwart och ett språks art bör noga aftas (S. 130.), så i talande, som skrifwande, hwilket efter det förra sig rätta bör (S. 178.), och Swänskan har en annan art än Tyskan (S. 129.); så bör efter denna, Swänskan icke brytas, hwilken därmedelst skul le liksom mista sin egen rätt, och twingas under

en annans. 2. Skulle Swänskan i annat fall mindre klart och tydeligen förstås af dem, som i Tyskan äro oförfarne, och utgiöra största hopen, hvarmedelst skulle felas emot språkets ändemål (§§. 82. 83.). 3. Öfverflödar Tyskan af tvetydningar och många hårt tillsammansstående medlydningar, som för vårt munlag äro svåre att utsäga och hårde att höra, innan wänan och inbillningen komma öf till undsättning; så att wi hafwe intet skäl att låna af den, hwad wi brukeligare, bättre och behageligare hafwe hemma. Ibland många hundradel, som af detta slaget kunde till exempel antecknas, och för en Swänsk falla hårde och svåre att utsäga, will jag några få allenast anföra; såsom: Brauch, euch, Pfeusung, Pflaumen, Pflantz, Pfropf, Pflicht, Schranz, Schrand, Schmauch, Schraub, Scheuchsisch, Zipfel, Zweig, Zwerch, Zweitzern, Zeug &c.

§. 446. Att i Swänskan många ord af Latinen och Fransyskan blifwit inblandade, undrar jag intet; emedan det förre språket icke allenast genom de Romares wälde kommit i anseende öfver störste delen af Europa, utan ock varit det lärda tungomålet, genom hwilket, så wäl hos öf, som andra folkslag, wettenskaperna varit lärde och fortplantade; och det senare för sin behagelighet, upodling och andra omständigheter, blifwit så högt satt på tyckes och wärdighets trappan, att det snart hålles för ett gemensamt, om ej lärt, dock politiskt Europeer-

nas språk, hwilket synes hota sin moder, att stöta henne af des gamla hedersäte. Men att de Swänske så begärligt welat ej allenast låna af Tyskarna en stor hop ord, utan jämwäl bryta sina egna ord och talsätt efter deras; det kunde tyckas underligt, besynnerligen när man besinnar, att Swänskan 1. är wäl så rik, som Tyskan, om ej rikare på ord och artiga uttaltelser; 2. har mycket lättare och behageligare ord (S. 445.); och Tyskan 3. ej än framsför Swänskan blifwit satt i så särdeles anseende hos andra Europeiska folkslag. Jag ser fördensfull intet skäl, hwarföre man i bäragsaker welat så gärna hämta orden ifrån andra sidan om hafwet, fast wi hafwe dem tiänligare hemma i Landet. Till ex. Schacht, Ertz, spröd, geschibe, kiesel, derb, flötz, Mariengläs, stufte, Quartz, Kies, Schlamm, gediegen &c. för länkning, malm, skid, stenkastning, flinta, tätt, fältgång eller plattgång, kattgull, stycke, åkerflinta eller kattsten, fyrsten, stoft eller orenlighet, naturlig eller bärgin, hwilket sistnämde jag hört bäragsmän och grufdrängar bruka i samma mening, som Tyskarnas gediegen, till hwilkets bemärkande det synes tiänligare, än när det säges om finerat silfwer. Men de, som gått genom gemene mans munnar, hafwa mer på Swänskt sätt blifwit handterade; såsom: boka, af puchen, säfra, o saubern &c. En del Präster äro jämwäl väl benägne för Tyska ords och brytningars införan

de; såsom: Bicht, ruelse, irrig, rättskaffens, snöd, förhårliga, kanzel, gift, christeliga religion, m. fl. för skrift eller skriftermål; ånger, villfarande, rätt eller sannskyldig, arg eller skamlig, hårliggjöra, predikstol, förgift (ty gift kallas på Swänska den, som är i åfsta ståndet), christna religion, men christelig betyder så mycket som *christiane vivens*. Gudlös wet gemene man ej af, såges ock af rätt få i gement tal, och förekommer mig, som man utur Tyskan tagit och gjort det, i stället för det Swänska ogudaktig. Om jag det Tyska ordet gelassenheit, skulle på Swänska utsäga med dessa fyra ord: öfverlåtande eller lämnande i Guds vilja; kunde det ej så mycket öka besväret och utdraga tiden i en predikan, som warar en hel tima: men bönderna skulle vara med fyra Swänska ord mycket bättre betiänte, än med ett enda Tyskt. I krigswäsendet kunde man ock i stället för: wer da, kurtzgewär, ge fyr, flygel, m. m. säga på Swänska: ho der eller hvem är där, korsgevär, ge eld, arm &c.

S. 447. Härhos wil jag nu foga en förteckning på Tyska ord och brytningar, som uti Swänskan, åtminstone till största delen, i osträngt mål varit brukade, med tillsatte Swänska ord, eller Swänskt skrifart och ändring, som i deras ställe kunna beqvåmligen användas. Dock torde någre häribland vara, som blifwit antagne i allmänna skrifter och handlingar, och således hwarken kunna eller böra förkastas,
ehuru

ehuru de, liksom för sällskaps skull, kommit at
här följa med de öfriga.

Abgesant, sänninge- Ertappa, finna på, så
bud, sändebud. fast.

Alles, såsom: in alles, Ervisa, betyga.
i alt, i hop. Eröfra, intaga.

Ana, såsom: det anar Fast, nästan; ty fast på
mig, jag märker Swänksa bemärker
förut, känner på firmus, constans,
mig förut. firmiter, valde,
certe.

Bettla, tiggare; Bettlare, Fryntlig, vänlig.
tiggare.

Beängsta, bedröfva. Furste, förste.

Blöd, svag, blygsam. Fächtboden, fäktsal,
Bokstafvera, stafva. fäktskola.

Buntmakare, skinnare. Förevisa, för göra
Det (dass), att. evig, som är i tal o-

Det Hannoveriska, det brukeligt, men skrif-

Donlägrig eller donlä- wit ser det ut, som
gig, stupande, lu- före-visa, ante con-

tande, snedgående. secrare.

Enfalt, enkel. Förfördela, föroläm-

En hvar, hvar och en. pa, göra förnär.

Entlediga, göra ledig, Förlikt eller verlikt,
befria. kiär, älskogsjuk.

Erakta, mena, hålla, Förliudas, berättas,
akta. sägas.

Erfarenhet, förfarenhet. Förmåla, gista.

Erfordra, fordra, kräf- Fuskare, bönas, böva
va. äs, βόναυρος.

Förpakta, arrendera,
hwilt

- hvissket senare hos oss Krank, *sjuk*.
 wunnit burskap, men Lifgeding, *lifs förlä-
ning, dotales agri.*
 ebiet, tillhörande Lumpor, *klutar.*
 land, län. Lårling, *lär gosse.*
 eberder, *åthäsvor.* Magendroppar, *mag-
droppar.*
 ehelm Råd, *hemligt* Markscheider, *bärg-
mätare.*
 råd. Mangel, *brist.*
 smak, rumm, kam- Medel, *såsom: af sitt
mar. medel, för: af sitt
svind, snäll. folk, sina egna.*
 svorner, Underbärg- Mengd, *myckenhet.*
 mästare, *edsvoren.* Minderårig, *omyndig.*
 tvalt, *våld.* Morast, *träsk, moras.*
 vinst, *vinst, vin-
ning.* Muntra, *mönstra.*
 alt, *innehåll, gry.* Munter, *quick.*
 aspel, *härsvel.* Muscater, *muscott.*
 hamburger banco, Mutfedel, *bärgsfedel,
Hamborgs bank. tillstånds bref; ty
hår, såsom: bruna el- muta betyder helt an-
ler röda hår, för nat på Swänska, än
brunt eller rött hår; Tyskarnes muthen.*
 ty efter Swänska Nachdel, *skada.*
 språkets art, brukas Nachlässig, *försum-
hår i sådan mening melig.*
 icke *in plurali.* Nagel, *sömm, brodd.*
 merfort, *alt jämt.]* Nagelstucken, *sömm-
stucken.*
 al, *skallot.* Noch, *än, ännu.]*
 nbrånvin, *sädes-
brånvin.*

- Norra förstaden, *Norrmalm.*
 Omsonst, *fåfängt.*
 Onödigt vis, på onödigt sätt, eller vis.
 Orgelvärk, *orgvärk.*
 Pastet, *påstaj.*
 Polwisk, *pålsk.*
 Richta, *rätta, ställa;*
 ty rikta är på Swänsska, *ditare.*
 Rosenblad, *roseblad, rosblad.*
 Rätt folk, *oöfvat, oförfarit;* ty rå är på Swänsska *okokad.*
 Råjämnen, *oarbetade.*
 Schielögd, *vinnögd.*
 Schåferi, *fårhiord, fårskiötsel.*
 Snufftobak, *snus.*
 Störa, *förstöra, oroa.*
 Svår, *tung, gravis;*
 Brefver, *viner, blader, muskater, profver, rusiner, kapitler, låner* äro *neutra*, och hafwa lika *in indefinito plur. num.* som *in singulari:* *bref, vin, prof, blad, muskot &c.* Kan hända att männer och bräder, *in plurali*, äro ock brytningar af *Tyskan*, dock nu tåmmelig medertagne. En och tiugu, två och tiugu, *ra och femtijo, två och tiugonde &c.* heta på Swänsska
 ty svår på Swänsska
 betyder samma som *difficilis, arduus.*
 Schwaden, *förgiftig ånga.*
 Tillgedan, *tillgifven.*
 Toll, *tumm.*
 Varhaftig, *sannfärdig.*
 Upwigla, *upreta, upresa.*
 Upvålla, *uprinna, upflöda.*
 Ursprung, *ursprång.*
 Zigener, *Tattare, trådragare.*
 Zira, *prйда.*
 Zobelpeltz, *sabelpält.*
 Oefver di mätton, *öfvermätton.*
 Oefversvimma, eller öfversvemma, *öfverflöda.*

Swånſka tiugu en, tiugu två, fämtijo fyra, tiugu andra. Fåmeck, ſexeck, qvadrat - vurtzel, för fämkant, ſexkant, qvadrat eller fyrkant - roten, äro i Swånſkan ſå oſmakelige, ſom onödige ord. Allerödmiukaste borde wäl på Swånſka wått ſkrifwas *alldraödmjukaste*; men det förra ſynes haſwa wunnit hos öf burſkap (S. 108.). Han var ren vorden, hade blifwit ren; han vart älskad, han älskades; tu worde betänkande, tu ſkulle betänka; Han ſkall warda uphöjd, han ſkall uphöjas; han varder hållandes, han ſkall hålla (*τηρήσει*, Job. 14: 23.) &c. hwarom ofwanföre (S. 353.). Är kommen, har kommit; är nederſtigen, har nederſtigit; är blifven, har blifwit; jag kan intet därföre, jag råder eller råder ej därföre, &c. *Præpoſitiones inſeparabiles*: an, ge, be, höra wäl egenteligen till Tyſkan; men de äro hos öf i ſmånga ord ſå antagne och allmänt brukelige, att de ej kunna widare förkaſtas; ſåſom: anteckna, gevär, betyda; tyda är *explicare*, betyda *ſignificare*. Att många utſåga Europa, facio, Venediſk, Envoyé, Algier, m. ſ. eſter Tyſka wiſet, ſåſom: Europa, fatſio, Fenediſk, Angfojé, Allſchir; det kan ſynas wara, ehuru orätt, dock af mindre wärde, helſt det icke rörer Swånſka ſkriffättet. Man ſäger allmänneligen bohvete eller bovete (*Helxine*, Lin. S. N. 392. *Fagopyrum*, *Fru-mentum folio hederaceo*, C. B.), och borde fördenſkull ſå ſkrifwa: men eſter det Tyſka ordeſ

Buchwäitzen will man ånteligen råtta sig, så att man skrifwer bokhvete. För min del ser jag intet skål, om man finner sig föranslåten att gå ifrån ett rått tal, hvarföre man ej så wål efter Engellskan kunde skrifwa bechevete eller bockvete, eller ock efter Nederländskan bockved; som, i anledning af Tyskan, bokvete. Menar man det är så angelägit att bryta orden efter Tyskan, hvarföre skrifwer man då ej buchstabera, för statva, af Tyska ordet *buchstabiren*? Skriver det mångordiga tittelwåsendet för ringa personer, och långslåpiga meningars brukande, till wårt wackra språks förmörkande, med hwilka bågge wi likne mer våra grannar, än Fransoserna och de gamla; fördristar jag mig intet, ej heller är tillfälle, att här mig yttra.

S. 448. På Latinen brytes: i. när *adjectivum* wrides efter *substantivum*, i *genitivo casu*; såsom: *tuis faders*, *thens ondas*; som på Swånska heter: *din faders*, *den ondas*: dock kan hända, det förre är ett föråldrati talsätt. Såsom wål när åndelsen af *genitivus* sättes på orätt ställe; såsom: *Kejsarens af Mogol rikedom*, som efter talet, och utan affeende på Latinska Grammatikan, borde skrifwas: *kejsaren af Mogols rikedom*; eller: *kejsarens rikedom i Mogol*. Ty Swånskan fordrar *genitivi* lyckelse satt allenast på det nästa ordet för *nominativus*, waktat de föregående flere orden borde efter Latinen stå *in genitivo*. Till ex. *tin enda och kiära sons wålfård*, *unici & dilecti filii tui salus*.

Jalus. 2. När Latinske eller efter Latinen gior de egne namnord sättas med tidorden och för sättningsorden *in casu*; såsom: af Cicerone, om Alexandro, inför Pilaum, han har hört Plinium &c. Swänskan bör ej mer rättas efter Latinen än Grefiskan, och då torde det kunna heta afwen så rätt: han har hört Aristoteli, som Aristoteles (S. S. 196. 359.). 3. När jag sätter tidorden alt jämt i sista rummet, eller efter de orden, som de styra. 4. Då man sluter ut att, och sätter tidorden uti *infinitivus*; såsom: jag påstå: solen vara större än jorden; som rätt borde utföras: jag påstår att solen är större än jorden. 5. Då tidorden förbytas i medelord; såsom: han inrådd af sina vänner beslöt, att &c. hwilket efter Swänska språkets art bör heta: han blef inrådd af sina vänner och beslöt; eller rättare: sedan han blifvit inrådd af sina vänner, beslöt han &c. 6. Vid många andra tillfällen; såsom: mig har bordt, för: jag har bort eller bordt: den fämte Martii, Septembris, som på Swänska så wäl kan skrifwas, som sägas: den fämte Mars, September. Eder ärevördighet, fast man allmänt säger: Eders ärevördighet, *in nominativo* &c. och borde så skrifwa (S. 178.). Men om wi ej bytte språkets skrifwande efter Latinen, eller något annat främmande tungomål; tror folket att wi ej äre fruderade: och man måste ju låta se, att man åtminstone förstår den Latinska, om ej den Swänska Grammatikan. Vi böre himmelen,

att &c. i stället för: vi hafve att tacka Gud, eller: vi lära Gud skyldige tackslägelle, för det att &c. ty himmelen är, i denna bemärkelsen, ett Skalldord. Nämligen i början af en period, såsom *scilicet* på Latin. Man plågar sätta univertitet, examen, system och dylika i samma genus, som Latinen fordrar; men jag håller råttare, att efter Swånska talsättet skrifwa: ett univertitet, en examen, en system; än en univertitet, ett examen, ett system (§§. 432-434.); såsom man säger och skrifwer: ett paradis, majestätet, oaktat det förra i Latinen är *masculini*, och det senare *fæminini generis*. Men att man skrifwer staden hon, för det *urbs* och ville äro *foeminini generis*, som jag sett några gifwa; det är ofkiäligt, så wida man i rätt Swånskt tal säger staden han.

S. 449. Wi hafwe många Fransyska ord, men ej rätt många brytningar på Fransyska, ibland hwilka kunna räknas: löpa fara, *courir risque*, som på Swånska heter: stå eller vara i fara: Frierage, bryggerage, tacklage, seglation, för *frieri*, *bryggeri*, *tackel* och *tyg*, *seglande*. Tekna eller teckna, för *underskrifwa*. Rik, för *kostsam*, *präktig*, efter Fransyska ordets *riche* bemärkelse; fast rik hos oss ej betyder annat än *dives*. I kraft af den myndighet, ägendom af många ting; i stället för: *många tings ägendom*: betiåna sig af något, för *bruka något*; men de tvåanne sista talsätten tyckas nu wara så allmänneligen antagne,

tagne, att de kunna räknas ibland dem, som hos oss vunnit burskap (S. 108.). Taga sina mått därefter, är väl en ur Fransyskan lånt ordform, men sådan, som ej stöter emot Swänska språkets art. Sakernas belågenhet, går något litet därifrån, dock synes den mig kunna talas.

S. 450. När man här, med wisa omständigheter, förkastar främmande ord och talsätt, samt Swänskans brytningar efter dem; så nekas intet, att ju många wackre ordformer finnas i utländska språk, hwilke, så wida de skicka sig med vårt modersmåls art, kunna af oss antagas, eller på Swänska öfversättas. Det är ej heller något twifvelsmål, med mindre den, som aktsammeligen läser utländska wältaliga måns, särdeles Fransosernas skrifter, läser däruti finna icke allenast många artiga tänksätt, utan ock sköna ordformer, hwaraf man sig i Swänskan prydeligen kan betiäna. Dock bör man akta sig, att, genom alt för flitig läsning af Don Quichote de la Manche, Avantures de Tellemaque, Mille & une nuit och Dyliska, man icke skaffar sig en förstarkt Romansk smak, och bibehåller den samma i sådana sakers författande, hwaruti den ingalunda påkar sig. Jag kan således icke gilla deras förhållande, som altsamt utkrusa alshvarsamma skrifter med poetiska ord, talsätt och tilläggningar (*epitheta*); göra alt förkorta, stympiga, eller lifsom hoppande perioder, utan att dem ordenteligen

sammanbinda ; spela med en hop behageligen för dem klingande infall, som åga ringa omdömes kraft, och, med ett ord, skrifwa på det bästa Romanska wis, som de kunna åstadkomma. Lamy har därföre wäl sagt: *les langues ne se polissent que lors qu'on commence à raisonner. Pour parler juste, on doit travailler pour le moins autant à former son jugement, que sa langue.*

S. 451. **Þhuruwål**, i anledning af hwad här wisat är (SS. 436. &c.), Swånska språket bör, så wida möjeligit är, hållas rent och befrias ifrån främmande ord; så kan dock, af sådana utländska ords inblandande, wårt modersmål ej hafwa större wanheder, än de fläste Europeiske språk, som warit håldne och än hållas för wäl ryktade och upodlade. Ty det är nogsamnt kunnigt, huru många Grefiske ord och talsatt blifwit antagne i Latinen, och att Greferna, efter de Romares öfwerwålde, af dem fått betalning, fast än i knappare mått. Italiänerna synas och hafwa låtit sig behaga, att af våra Giüter, då de regerade uti Italien, emottaga en stor hop ord, ibland hwilka torde kunna räknas: *fiasca, flaska; fresco, frisk; stormare, storma; speto, spett; strica, strek; scotta, skata; gabbare, begabba; stivali, stöfvel; fodro, foder; fodrare, fodra; tagliare, tälja; m. m.* Em. Thesaurus, sielf en Italiänare, intygar, att
Ita

Italiäniskan är sammansatt af Latinen och Giotiskan. Lamy tillstår, att Fransoserna bekommit många ord, som brukas i siömans wäsend, af de Nordiska folkslagen, samt, att des Landsmän, då de hemkomma ifrån Italien, giärna i Fransyskan inblanda Wälska ord. Till de förra menar jag kunna föras: nord, öuest, sud, est, malt, banc, croc, pot, voguer, ecume (för *escume*), tonne, agriffer, culbute &c. men till de senare: zero, agio, magazzino, magasin; rilico, risque &c. Af deras gamla Galliska ord, äro ganska få hos dem qwar, och jag påminner mig intet mer än bec af det slaget. Bese *Sveion. Vitell. c. ult.* Om hwart och ett folkslag i Europa skulle taga igen sitt tungomåls egenteliga ord ifrån Ungländarnas språk; skulle de intet hafwa stort att säga i laget: och de främmande orden äro ej så mycket af dem låntagne, som fast mer dem påtrugade, genom de Romares, Ungelsararnas, de Danskas och Normandiernas härsmakt. Det Nordiska eller Giotiska språket synes dock hos dem hafwa öfwerhanden, så att man ej allenast försäkrar, att de ifrån Ungland hitsände förste lärare, och de Swänske tämmeligen kunde förstå hwarandra; utan man finner ock ännu hela Ungelska meningar, som hwar och en Swänsk utan swårighet kan begripa; såsom: *visdom is better than gold and silver; let us go in &c.* Dock hindrar sådant på intet sätt språkets

Fets värde och folkets heder; utan tvärt om
 äro de, så för annat, som äfwen det, till be-
 römmande, att de upbruka sitt eget tungomål,
 och skrifwa på det alla wettenskaper. Tyskarna
 hafwa jämwäl länge brukat att spåcka sitt tal
 och sina skrifter, med Latinska och Fransyska ord;
 ehuruwäl många lärde ibland dem, på wår tid,
 warit angelagne om deras modersmåls uppstå-
 dande, och sökt ränsa det ifrån sådana onödiga
 heter. Men såsom Tyskan och Swånkan äro
 så nära i släktskap, att de mer likna twänne
 skiljaktiga talarter (S. 121.), än åtskilda språk;
 så will falla något swårt att säga, hwad Tys-
 skarna lånt af oss, på de senare tider. Dock
 torde hit kunna föras: Nord, Sud, Haf, So-
 than, Wapen, Klippe, Aptel, Oede, Bien,
 Mare, Pftot, straks, Dom, Domkirche &c.
 hwilka de annars falla: Mirternacht, Mittag,
 Meer, Solcher, Waffnen, Fells, Obst, Wüste,
 Imme, Alp, Fuls, bald eller alsobald &c. Att
 feudum, investitura, allodium, vasallus, cle-
 nod, morgantica, rhenones, haveria m. fl. äro
 komne af Swånkan, eller gamla Giotiskan,
 hafwa andre wisat. Fördenksfull är intet twif-
 wel, att andre folkslag så wäl borgat af oss,
 som wi af dem. Jämför härmed Joh. Pering-
 skiölds Anmärkningår till K. Didricks Histo-
 ria, sid. 378. och följande.

IX. Capitlet,

Innehållande sluteliga påminnelser, om Swånska språkets skrifsätt och upodlande &c.

§. 452.

1. **U**tt rått skrifwa Swånska språket.
 1. Gif noga ått, hurudant ett rått Swånskt tal är (§§. 136. 334.), och pröfwa därefter alla Swånska ord, så wål för sig sielfwa, som i anseende till deras släkter (§. 74.), böjelser (§. 73.), sammansättningar (§§. 80. 360.), afledningar (§. 79.), hopdragningar (§. 362.), sammanfogningar i hela meningar (§§. 81. 366.), med mera.
 2. Laga att alle liudämnen (§§. 27. 142.) i talet få sina wißa och tiänliga bokstäfwer (§§. 154. 157.), till deras betecknande, i skriften (§. 145); och för dem, som kunna wara obetecknade (§. 164.), antag och fastställ twänne eller tränne likliga och i wiß ordning hoptagne bokstäfwer af de brukeliga, till att beteckna dem därmed (§. 166.).
 3. Rätta skriften på det nogaste efter ett rått Swånskt tal (§. 178.), men icke, emot det samma, efter deras stamord (§§. 179. 328. -- 331.), och öfwerenskommelse med andra (§§. 181. 332.), ej heller efter främmande språks Grammatikor och reglor (§. 196.).

4. Skrif orden rätteligen uttalte (§§. 136. 234.), på det sättet, att alle liudämnen i dem blifwa med sina emottswarande och till deras bemärkande antagne bokstäfwer ordenteligen betecknade, såsom de i talet framföras (§. 169.), samt följackteligen de bokstäfwer ej sättas i de skrifne, hvars emottswarande liudämnen icke sägas i de talte orden (§§. 174. 370. -- 374.); och twärt om, de liudämnen, som wärkeligen sägas i de talte orden, icke uti de skrifne förbigås, att med sina bokstäfwer ordenteligen bemärkas (§§. 170. 377.).
5. Till följe häraf, skrif de orden alldeles på samma sätt, som på samma sätt, det är, med samma, i enehanda ordning stälte och lika dryga liudämnen uttalas, de må betyda hwad de kunna (§§. 171. 173. 190. 325.).
6. Till de korta stafwelsers betecknande, fördubbla den på sielflydningen nästföljande medlydningen, och håll således den för lång, som allenast har en enkel, eller ofördubblad medlydning näst efter sielflydningen (§§. 400. 402. &c.) uti slutet, eller i de enstafweliga orden.
7. Skrif å och ä, hwarest de liudämnen sägas, i Swänska ord, som swara emot dessa bokstäfwer (§§. 380 -- 387.).
8. När någon förblandning, eller willa wid läsandet, af hwad du skrifwit, skulle skialigen kunna befruktas; bruka mellanstreck (*hyphen*), eller öfwerprickning (*diæresis*), till att

att därmed skilja bokstäfverna och stafweller-
na åt (S S. 229. 360. 398.).

9. Skrif och bryt de främmande orden, som hos
oss wunnit burskap, eller annars äro omisteli-
ge, på Swänskt sätt, så wida ske kan, och
de ej äro därtill alt för obändige, då de må
skrifwas, efter det tungomåls sätt, af hwilka
de blifwit tagne (S S. 109. 115. 432. 434.).
10. Sök att utehålla, så wida giveligt är,
främmande ord, som i Swänskan ej wunnit
burskap, och använd i deras ställe brukeliga
och goda Swänska, eller föråldrade, eller ock
nygjorde af de brukeliga, alt som omständig-
heterna fordra (S S. 107. III. 436. &c.).
11. När som hwad här påmint är, icke will
hielpa dig, och du fruktar, att du kommer
förmycket att stötas med bruket och tycket,
tvänne oförståndiga, men arga och mäktiga
fiender; så tag din tillflykt, om du är af
andeliga ståndet, till Bibelen och Psalmbö-
ken, dock så, att du ej rättar dig efter hwad
som, Swänskan beträffande, däruti för-
åldrat och af sig kommit är, widare än uti
anförningar (citationer ; men till Lagboken,
om du är af det werldsliga, helst hon äger
jämna och skialigare skrifsätt, än jag kun-
nat märka i någon annan hittills utkom-
men bok.

S. 453. Skulle hwad i denna afhandlingen
widlysteligen, men i näst föregående S. för-
teligen är anført, ej stå dig an; så må du skrif-

wa (jag kan intet hindrat), som du sett andra skriva, du blifwit wan wid, och tycker måst om, eller dig, i anledning af alt detta, rinner i hogen: du kan därwid hafwa den trösten, att du hwarken skrifer wärre än de fläste, ej heller ostadigare och eländigare, än skett är i många, äfwen af trycket utkomne skrifter. Finnet du ock bättre skäl till Swänska skrifsättet, än mina; så följ dem, och gör dem begripeliga och smakeliga för andra.

S. 454. **Att upodla Swänska språket.**

1. Drag försorg, att alle i hela Swänska språket brukelige ord och ordsätt, med deras olika bemärkelser, blifwa uti en fullständig ordbok författade. Men i synnerhet war där om angelägen, att allehanda bemärkelige (§. 88.), artige och nåtte ord, talsätt och ordspråk blifwa upletade och sammanhåmtade, hwaraf du måste beslita dig, att i minnet hafwa ett godt förråd.
2. Tillse, att en ordentelig Swänsk Grammatika upfattes och utgifwes, icke wriden efter den Latinska, eller någon annan främmande, ej heller lämpad efter våra förfäders bruk (§§. 105. 187. 196. 316. 321.); utan grundad på skäl, och ett rätt Swänskt nu brukeligt tal, hwilket granneligen och försiktigen bör utmärkas (§§. 136. 334.), och därefter Grammatikan med skrifsättet på det, nogaste inrättas (§§. 178. 186.).

3. Laga,

3. Laga, att wid Högå Ambetsgillen och Lärhus, wederbörande blifwa antyddes, att råttas sig efter denna Grammatikan, tillhålla sina underhafwande att giöra det samma, och för öfrigt låta sig gemensamligen språkets rykt och renhet wara om hiertat. Men särdeles måste du besörja där om, att ungdomen wid högare och lägre scholor blifwer af förfarna Lärmästare öfward och underrättad i allehanda korta skrifers författande på Swänska, så att den icke allenast lærer rätt skrifwa orden, utan ock att utföra åtskilliga ämnen efter wåltalighetskonstens reglor, och de nu förtiden warande angelägenheter och inrättningar.

4. När du skall hålla offentlig tal, eller något skrifteligen författa; så öfwerwåga de Swänska ordens och ordformernas, som äro i ditt ymniga förråd, råttas bemärkelse och bruk, och utwålj dem, som äro artigaste, och till ditt ämne tånligaste. Foga deka i hop uti rätt ordning, efter som örnen, språkets art, anständigheten och ett redigt tåncksätt fordra. Undfly efter giörligheten de ej allmänt antagne främmande ord och ord-sätt, och gif dem på tånlig Swänska. Laga ånteligen att perioderna blifwa icke allenast klare, tydelige och wål sammanhängande; utan ock korte, dock lagom, och ej stym-pige (S. 450.), efter Grefernas fordom, men Fransosernas nu warande bruk.

5. Genom af trycket utgifne nyttiga, behågeliga och wäl författade böcker, gif folket anledning och anvisning, ej allenast till en rätt skrifart, utan jämwäl, och det fast mer, till att ordenteligen, klart och prydeligen kunna på Swänska sina tankar uppteckna.
6. Är du i heder och anseende, så sök, med egit exempel och andra goda maner, att rätta folkets smak, som föraktar det inhemska, och förmycket älskar hwad främmande är; så wida detta gifr of ingen wärkelig nytta, utan snarare länder of till wanheder och skada.
7. Låt dina döttrar lära Catechesen, Gudsfruktan, sedighet, hushåldning och skrifwa Swänska, men för ingen del att tala Fransyska: och föreställ dig, att de sedan icke mer lära skona någon, som i deras åhöra wille härmed förskänna språket, än den som i samtal med dem skulle slänga in en hop Latin och Grefiska, eller prata något för dem ur *Logica* och *Metaphysica*.

S. 455. Man torde anse den fista påminnelsen i nästföregående S. såsom onödig, och hålla för mindre tjänligt, att i våra Grammatikaliska anmärkningar inblanda det täcka tiwnet. Häröfwer wil jag med ingen hafwa någon twiflighet, men tillstår twårtom, att det ej allenast kan vara nyttigt att så andras, som i synnerhet de hederligare Fruntimrens förstånd, genom wackra böckers läsande, upbrukas; utan ock är prydeligit och anständigigt, att de lära ett språk, hwar

hwaruti nu nästan hela Europa blifwit fiär, och så många artiga och nöjsamma skrifter äro utgifne. Allas stånd fordrar icke just att med koka, spinna, baka och annan dylik hushåldning sysselsättas, och något måste de likväl hafwa att göra. I Tyskland, Dannemark och flere riken, låra de förnämre fruentimren Fransyska; och förutan det att wåra, när de göra det samma, icke fela mer än andra; kunde det synas ossialigt, att wilja betaga dem det nöje och den prydelighet, som de utländska äga. Med tiden förändra sig tycket, maneren, lefnadsfättet, nödtorftigheterna och andra omständigheter, hwarefter man sig skicka måste. Sådant allt lämnar jag i sitt wärde; utbeder mig dock lof, att något litet allenast därwid få påminna. Jag will intet röra de theologiska och moraliska anmärkningar, som wågre behagat göra öfwer de Fransyska Romaners läsande, samt att barnens upfostran lämnas i Fransyskers händer, såsom icke hörande till mitt ändemål. Men så wida man will vara angelägen om wårt modersmåls upodlande, hwarom här handlas, bör förmodeligen i öfwerwägande komma:

1. Att man måste vara sorgfällig, det wackra böcker på Swänska utgifwas, hwaraf så andre, som fruentimren må hafwa tillfälle att sig förnöja, och sina tänkegåfwor förbättra, då Fransyskan i denna omständigheten för dem ej behöfwes.
2. Så länge de få låra Fransyska, måste Swänskan nödwändigt allt mer och mer för

förfämmas, och med främmande ord upblandas. Men 3. om de ej lärde mer än modersmålet, som dem ej heller mer är af nöden, och på Swänska läste historiska, moraliska, och andra dem tånliga böcker; så skulle utländningarna, till att nyttia behageligheten af deras sällskap, vara nödsakade att lära det språk, som de nu förakta. 4. När i så många hederliga hus talas nästan så mycket Fransyska och Tyska, som Swänska; lärer näppeligen wara att förmoda, det Swänskan rätteligen skall kunna upodlas och komma i något anseende, hwilken många af oss sielfwa tåmmeligen nedrigt hantera.

S. 456. På åtskilliga ställen i denna afhandling (S S. 93. 222. 311. 443. 450. &c) har jag talt om smaken, hwilket ord jag redan hade swolat beskrifwa, om jag märkt, att det kunnat tjäna till någon styrka i hwad jag sökt bewisa. Det är klart att detta ordet icke tages i en egentlig, utan en afwänd (metaphorisk) betydning, dock sådan, som i Swänskan och andra Europeiska språk är brukelig. På detta sättet bemärker här smak i gemen icke annat, än ett fast och med nöje byst omdöme, tycke eller tanka, om de i det människeliga lefwernet förefommande ting, såsom hörande till vår förmån. Denne är således af tvåanne slag: god, då den grundar sig på sunda förnuftets regler, och lånder till vår warfveliga förmån; men elak, när den stödjer sig

sig på förutfattade meningar, eller falska och fåfånga inbillningar, utan förnuftigt påsynsande och årnående af någon sannskyldig förmån. Om den förra har Lud. Ant. Muratorius handlat, uti des så kallade *Reflessioni sopra il buon gusto*. Så sällsam som denne är, så allmän är den andre, hwilken intager icke allenast enskylta personer, utan ock hela folkslag och stora borgeliga samhällen. Ett galit tycke, eller en elak smak, rotar sig ofta så fast in, att den antingen intet, eller ock swåriligen kan utryckas. Förr skulle man kunna, till de farligaste och smittosammaste sjukdomar, finna såkra läkmedel; än nog kraftiga skäl, till en förwillad inbillnings eller ond inbiten smaks helande och rättande: i anseende hwartill man ordspråkswis plågar säga, att inbillningen är wårre än påsten. De intryckningar, som man får i yngre åren, och hwad man därifrån blifwit wan wid att bruka, och anse såsom rätt, godt och artigt; äro gemenligen orsaken till en så skadelig wärkan. Det är nogsammt kunnigt, hwad behag wåre gamle Swiאר och Giöter hade i örlig och hårnads sårande, hwarutinnan de satte sin största förmån, heder och nöje. De Romare, hwilkas hog förnämligast lekte på krigswåsend, med en otrolig begiårelse att anfälla, plundra och underkufwa alla de folkslag, som de kunna råcka med sina wapen; hade i äldre tider så litet tycke för bokeliga konstler, att ock sielfwa werldswisheten af dem ansågs för

för en onyttig skwallerlära. Sedan wettensskaperna i Europa begyntes, med något större flit än tillföre att idkas, blef man så kiär i den Aristoteliska eller Scholastiska Philosophien, att man ganska länge hölt den samma för största kloshet. Men ett lyckeligt öde är det för vår tid, att en sådan elak smak i förståndets öfningar, ombytt sig uti ett förnuftigt tycke för matematikens, naturkunnighetens, sedolärans, hushåldskonstens och andra nyttiga wettensskapers flitiga studerande och upbrukande, icke på god tro af de lärdas meningar och gifningar, eller i anledning af gammal häfd; utan efter sunnda förnuftets grunder, och ett icke besamt estersinnande och utronande. Hwad smak störste delen af Europa ifrån hundra år är wid påh tillbaka, funnit i Fransyska språket, sederna och klädemoden; det är så besynnerligt, som allmänt bekant. Jag lämnar andra att pröfwa och döma, huruvida denne smaken är god, eller ond, wägandes mig icke att quälja honom, eller yttra mina tankar öfwer ett mål, som man ej tillåter att giöra stridigt. Men sådant, och hwad mer som hörer till detta ämnet, att här omständeligen utföra, skickar sig icke med mitt förhållande, skulle och blifwa allt för widlyftigt: dock har jag ej kunnat underlåta, att något här om andra säga, emedan det syns tiåna till vidare förklarande af det jag talt öfwanföre om smaken. Utom hwad några lärda och

hederliga Mån angår, har denne hos oss, ända in till vår tid, så varit beskaffad, i afseende på modersmälet, att man aftat det ringa, om dess skriffrichtigkeit och uppodlande hyst föga sorgfällighet, samt det uppblandat och försfiämt med ord och brytningar af främmande språk, som osvanberört är (SS. 443. 446. 448. 449. &c.). Och ehuru detta, till en god del, ankommer på slögdens idkande, kvispenskap med utlänningar, frig och dyligt (S. 92.); så gifwa likwäl omständigheterna wid handen, att uti en fåfång inbillning om hward främmande är, fast det intet hulpit till vår heder och nytta (S. 113.), hos oss en sådan förwänd smak besynnerligen varit grundad. Dock som det nu hierteligen fågnar hwar och en sitt fädernesland älskande Swänsk, att förmärka, huru såsom, under Hans Kongl. Majestets, Vår Allernådigste Konungs höga beskydd, Kongl. Wetenskaps Academien, samt andre förnåmte och lärde Mån, berömmeligen wårda sig om modersmälets tillbörliga rykt och vppståndande; så kan man giöra sig det säkra hopp, att snart få se ej allenast den gamla och elaka smaken utrotad, utan ock, till allmän tjänst, prydning och nöje, det Swänkska språket så uppodlat, att det intet af de utländska estergifwer, hwar till det skulle vara mig kiärt att hafwa kunnat, med detta ringa arbete, något litet bidraga.

S. 457. Sluteligen will jag här bifoga en förteckning, stald efter årtalen, på de hos oss ut-

gifne skrifter, angående Swänska språket och dess skrifsätt, hvilka jag haft och betiänt mig af, wid denna afhandlingens utarbetande.

Professorens Joh. Loccenii Antiquitatum Sveo-Gothicarum libri tres äro tryckte i Upsala hos **Henr. Curio**, år 1670. 8. Det 14 kapitlet i andra boken handlar om det äldre och nyare Swänska språket.

Den sammes **Lexicon Juris Sueo-Gothici** är flere gånger tryckt, och det exemplar, som jag hafwer, är af tredje upplagan, utkommen hos **Senr. Keyser** i Stockholm, år 1674. 8:o.

Prof. Olai Verelii *Manuductio compendiola ad Runographiam Scandicam antiquam recte intelligendam* är tryckt i Upsala hos **Henr. Curio**, år 1675. i fol.

Den sammes **Index lingvæ veteris Scytho-Scandicæ Sive Gothicæ** är utgifwen, efter författarens död, af **Prof. Rudbeck**, den äldre, i Upsala, år 1691. f.

Bibliothecariens wid Åbo **Academia**, **Gabr. A. F. Wallenii** *Project af Swenskt Grammatica* är tryckt i Åbo hos **Johan Winter**, år 1682. 8. Det måsta och bästa, som däruti finnes, är en förteckning på namnorden, i ansende till släkterna.

Prof. Erici O. Aurivillii *Exercitatio Academica, continens cogitationes, de lingvæ Svionicæ, qualis hodie maxime in usu est, recta scriptura & pronunciatione.* Ups. 1693. 8.

Prof. Petri Lagerlöf *Observationum in lingvæ Sve-*

Svecanam specimen primum är utgifvit under titel: *Dissertatio de lingvæ Svecanæ orthographia*, i Upsala, år 1694. 8:o. Vid slutet häraf finnes General Gouverneurens *Johan Olivencrantzes* tankar, om Swänksa skrifsättet. Nästföljande året har bemålte Professor i Upsala låtit utkomma, äfwen såsom en disputation, *Auctarium primum, ad observationes de orthographia Ling. Svec.* 8. Kapellanens vid St. Olofs kyrka i Stockholm, *Nils Tiällmans Grammatica Suecana*, eller *Swenska Språk, och Skrif. Konst*, är tryckt i Stockholm hos *Senr. Keyser*, år 1696. 8.

Cancellie-Rådet och Antiquarien *Johan Peringskiöld* har utgifvit *Vitam Theoderici, Regis Ostrogothorum & Italiae*, Auctore *Johanne Cochleo*, med sköna anmärkingar, innehållande äfwen mycket, som angår Swänksa språket; i Stockholm hos *Enaus*, år 1699. 4:o.

Erkebiskopens, *Doct. Haqv. Spegels Glossarium Sveo-Gothicum*, eller *Swenska Ordabok*, tryckt i Lund hos *Ubr. Sabereger*, år 1712. 4. är en Swänsk glosbok ej allenast på de fläste nu allmänneligen brukeliga, utan ock en stor hop gamla och talarts ord, med bifogade samtudiga ur Latinen, Fransiskan, Tyskan, Danskan, Ungelskan &c. Företalet är lårt, med åtskilliga och wackra philologiska anmärkingar, så om språken i gemen, som det Swänksa i synnerhet.

Rongl. Secreteraren *Johan Jacob Pfeif* har utgifvit en liten bok, de habitu & instauratione sermonis Suecani, som är tryckt i Stockholm hos *Jul. Georg. Matthiæ*, år 1713. 12:0.

Justitiæ Cancellarens *C. Iserhielms* Observationes in lingvam Suecanam, circa examen Tractatus *J. J. Pfeiffi*, de habitu & instauratione sermonis Suecani, äro tryckte hos *Werner*, utan ortens och årtalets anmärkande. Detta är en stridskrift, hvaruti sistbemälte bok med en skarp pånna häflas.

Biskopens, *Doct. Jesper Svedbergs* Schibboleth, eller **Swenska språkets Rycht och Richtigkeit**, är tryckt i Skara hos *Kiellbergs* ånska, år 1716. 4:0. Ehuruwäl författarens mening, att Swänskan förnämligast borde rätas efter de äldre Biblar och lärda Måns skrifter, utgifne i det sextonde hundradetalet och något därefter, icke wunnit bifall hos rätt många; så finnas dock i detta hans wärk allehanda wackra och nyttiga saker anförde, samt däribland äfwen det angående Swänska språket och dess skrifsätt, som nästan allmänneligen blifwit gillat och ifrån den tiden antagit.

Den sammes **Rättmätiga Seders Förswars** senare del, emot *V. Præsidentens* och *Archiaterns*, *D. Urban Hiernes* **Skrift** emot theß *Schibboleth*, är upsatt och framgifvit år 1719. och i Skara tryckt af *Herm. A. Müller*, i 4.

Den sammes korta Swenska Grammatika,
i Stockholm trykt hos Und. Biörkman, i 8.
utan årtals tillfattande, ehuru tillägnelses-
skriften utwisar året 1722. är ett utdrag af
Schibboleth, hwilket allestädes åberopas.

Landshöfdingens och Kongl. Archiaterns Urban
Hiernes Orthographia Svecana, eller Den
Rätta Swanska Bokstafveringen, stelt
i ett Samtal emellan Neophilum och
Eustathium. Det exemplar, som jag haf-
wer, är utan titelblad, och sträcker sig till
152. sidor i 4. utan slut, och tyckes, af Bis-
kop Svedbergs ofwanberörde Heders För-
swar, att ej mer däråf utkommit. Det
fiätte kapitlet, om sielslydningarnas, och det
siunde, om medlydningarnas fördubbling,
ifvån 71. sidan till ändan, äro förnämligast
stälte emot Biskop Svedbergs Schibboleth.

Magister Erland Faxells Dissertatio Gradualis,
Veneres nonnullas Lingvæ Svecanæ leviter
adumbrans, är hållen i Uppsala år 1722. men
trykt hos Wernet i Stockholm i 8.

Herr Anders Nicanders Oförgripelige Un-
merckningar öfwer Swenska Skaldekon-
sten, jämte förslag och bewis, at den
samma kan åfwen bindas till de reglor,
som den Latinska har till rättesnöre, äro
trykte i Stockholm hos Joh. Laur. Horn,
år 1737. 4.

Tyske Språkmästarens, Herr Mag. Anders
Heldmans Versuch Einer Schwedischen

Grammatica, fürnehmlich zum Gebrauch eines Teutschen, är i Upsala trykt hos Job. Söjers änka, år 1738. 8. Författaren har använt härvid mycken flit, och upptecknat ätskilligt i Swänska språket, som jag ej wet att någon för honom anmärkt.

Hans Excellences, främledne Kongl. och Riksrådets, Baron Gustaf Palmfelts på Swenskers översatte P. Virgilii Maronis Ecloger, eller Herde-qväden; med bifogade Oförgepelige Reglor, som till then Swenska Skaldkonsten, i synnerhet uti the Heroiska verser, synes måst vara nödige; äro trykte i Stockholm hos Job. L. Sornn, år 1740. 4.

Professorens, Herr Johan Ihrs Utkast till Söreläsningar öfwer Swenska språket, och thes närmare kannedom, är trykt i Upsala, utan årtals tillsättande, i 8. Man har orsak önska, att hwad som återstår, till denna wackra afhandlingens fullbordan, måtte med första utgifwas; ty den har allenast tvåanne kapitel, hwara af det förra handlar om språket i gemen, och det senare, om dess skrifsätt.

Assessorens, Er. Jul. Börners Cogitationes Critico Philologicae, de orthographiâ lingvæ Svilo-Gothicæ tam runica quam vulgari, a corrupto mediævi stylo vindicanda &c. äro trykte i Stockholm hos Lars Salvius, år 1742. 4.

Herr

Herr Olof Gråbergs Specimen Academicum, quo orthographiæ Svecanæ usus simplicior, in præcipuis, de quibus controvertitur, casibus exhibetur; år hållit och utgifwit i Upsala, år 1742. 4.

Herr Jac. Boëthii Dissertationis Academicæ, de mutationibus lingvæ Sveo - Gothicæ, pars prior, i Upsala 1742. och pars posterior dars stades, 1743. 4.

Herr Pet. N. Torgers Dissertatio Gradualis, quæstionem, an scientiæ lingvæ vernacula tradi possint ac debeant? exhibens, år hållen i Upsala, år 1745. men trykt i Stockholm hos Lars Salvius, i 4.

Herr Pet. Carlsons Speciminis Academici, de peregrinitate in lingvæ Svecana vitanda, pars prior; i Upsala, år 1745. 4.

Hans Excellences, Kongl. Maj:ts och Riks Rådets, Præsidentens i Höglof. Kongl. Cancellie - Collegio, Öfverste Marskalkens, Hans Kongl. Högghets Kron: Printsens Gouverneurs, Ubo Academiæ Cancell:rens, Riddarens och Commendeurens af Kongl. Maj:ts Orden, Riddarens af Swarta Örnens, samt Cancell:rens af alla Kongl. Maj:ts Orden, Högwålborne Grefwens och Herrens, Herr Carl Gustaf Tessins Cal, om Swenska språkets rykt och upodlande, hållit för Kongl. Swenska Wetenskaps Academien, den 10. Jan. 1746. år trykt i Stockholm hos Lars Salvius, i 8. (S. 322.).

Herr Dan. Herweghrs Dissertatio Gradualis, de usu antiquitatum in illustranda lingua Svilo - Gothica; i Upsala, år 1746. 4.

Den sammes Dissertationis Academicæ, de genesi lingvæ Svecanæ, pars prima; i Upsala, år 1747. 4.

Registratorens i Kongl. Cancellie - Collegio, Herr A. M. Sahlstedts Försök till en Swenskt Grammatika, efter det nu för tiden brukeliga sättet att tala och skrifa; år i Stockholm tryckt hos Lars Salvius, år 1747. 8. Boken är helt kort, men artig och till det föresatte ändemålet väl lämpad.

Professorens, Herr Lars Laurels Förslag til Svenske Skriv - lagen, år tryckt i Stockholm hos Lars Salvius, år 1748. Sedermera har Herr Professorens lätit utgå en Inledning till rätta förståndet af bemälte Skrifslag, som år tryckt i Lund år 1750. 18.

Registratorens i Kongl. Maj:ts och Rikens Svea Hofrätt, Herr Olof Svensson Bromans Uphov til en bättre rad Stavfättning i flere än tuhundrad grund - eller stamm - ord; år tryckt i Stockholm hos Peter Jör. Nyström, år 1748. 8. Denna afhandlingen går förnämligast ut på att visa, huru onödigt och utiänligt bokstafwen f är i många, och w uti alla Swänska ords skrifwande.

Herr Matth. Ramselii Dissertatio Academica,
de

de usu lingvæ Sveo - Gothicæ in illustranda
antiqva gentis nostræ simplicitate; i Upsala,
år 1748. 4.

Herr Carl Henr. Häggqvists Dissertationis Gra-
dualis, de convenientia lingvæ Sveo - Go-
thicæ cum Latina *προσεωγία*; i Upsala,
år 1749. 4.

Herr Mag. Jo. Roséns tvåanne Disputationer,
de genio lingvæ Svec. äro håldne i Upsala år
1750. men trykte i Stockh. hos Lars Salvius.

Öf Herr Mag. Dan. Annerstedts Observatt.
Philologg. in lingv. Svec. ex occasione vocum
difficiliorum in Libr. Hymn. år det första
specimen i Upsala utkommit, år 1751. och det
andra 1752. bägge såsom Akademiska prof,
under Herr Professor Ihres anförande.

Framledne Probstens och Kyrkoherdens i Tim-
melhed, Magister Harald Ulleni handskrifne
och så kallade Lediga Stunder, hvaruti,
bland en hop artiga philologiska saker, äf-
wen åtskilligt finnes angående Swänska språ-
ket och des skriffätt.

B. Lamys Art de parler, Jacob Carpovs Me-
ditatio Philosophico - Critica, de perfectione
lingvæ, V. E. Loeschers Literator Celta, och
flere utländska skrifter, håller jag mindre nö-
digt att här anföra.

Tillökningar och rättelser.

S. 312. Slutet af denna S. rättas och ökes således:

Swad jänwål någre ur samma Prosodi werlat låna och låmpa till den Swåncka, angående muta cum liquida, eæhliplis, tynalæphe &c. Därtill har jag ej kunnat finna någon grund (S. S. 136. 138. 178. 196. 282. 283. 292.); hålft då sådant sträckes så wida, att det icke en gång stödjer sig på bruket i gement tal (S. 118.), hwilket dock de Latinske Poeter utan twiswel afstat, då de utstötte medlydningen m, och en i ordets slut stående sielflydning, hwarpå en sielflydning i nästa ord följde, emedan en sådan frihet, emot alt bruk i talet, annars wärit oemmelig. För öfrigt kan jag, emot hwad om positiones i Heroiska Swåncka werser påstås, ej annat än hålla ålskande, våderlek, himmelens, mäktigste, lårdaste &c. för rätta dactylor, ehuru den ene tonlöse stafwelsen i dem är något stråfware, än uti lårdare, himmelen, ålskade; hwilket likwål ej mer giör wersen orätt, än ett enstafweligit eller fyrstafweligit ord uti slutet af en Latinsk hexameter. Herr Professor Ihre har med en Swånck Heroisk wers artigt wisat, huru litet reglorna af den Latinska Werskonsten skicka sig med den Swåncka. Fördenksull om man i detta wersslaget skal ej allenast aktonen, utan ock drygheten, enligt Latinska reglorna, jämkade efter Swåncka uttalet; så lägges här

Härutinnan en nästan odrägelig börda på vår Skaldekonst, hvilken därmedelst gjöres dubbelt så swår, som de Grekers och Romares.

§. 352. Följande kommer till slutet af denna §. Hwad för öfrigt declinationernas antal widkommer, så har jag ej kunnat finna annat, än att de äro 5. hvilka jag här will anteckna.

1.	Sing. N. indef.	Vägg,	def. Väggen.	} Masc.
	G.	Väggs,	Väggens.	
	Plur. N.	Väggar,	Väggarna.	} fœm.
G.	Väggars,	Väggarnas.	gen.	
2.	Sing. N. indef.	Sak,	def. Saken.	} Masc.
	G.	Saks,	Sakens.	
	Plur. N.	Saker,	Sakerna.	} fœm.
G.	Sakers,	Sakernas.	gen.	
3.	Sing. N. indef.	Bärg,	def. Bärget.	} Neutr.
	G.	Bärgs,	Bärgets.	
	Plur. N.	Bärg,	Bärgen.	} gen.
G.	Bärgs,	Bärgens.		
4.	Sing. N. indef.	Vara,	def. Varan.	} fœm.
	G.	Varas,	Varans.	
	Plur. N.	Varor,	Varorna.	} in a.
G.	Varors,	Varornas.		
5.	Sing. N. ind.	Siungare,	def. Siungaren.	} Masc.
	G.	Siungares,	Siungarens.	
	Plur. N.	Siungare,	Siungarna.	} in are.
G.	Siungares,	Siungarnas.		

Doct bör man, utom hwad ofwanförmålt är (SS. 348. 349. 350.), märka härvid de förändringar, som declinationerna hafwa efter Upländska talarsten (S. 336.), hvilka ock af åtskilliga lärda män, besyns

besynnerligen i werser, äro brukade. Ty efter denna talarten, säger man gemenligen wäggarna, dörrarna, för wäggarna, dörrarna, uti första declinationen: och foeminina, i den andra, lyftas merendels på *an*, uti def. Sing. n. såsom: hand, handan; stek, stekan &c. uti def. plur. n. på *ren* och *rena*, såsom: sakren, sakrena; böckren, böckrena; håndren, håndrena &c. Neutra, som slutas med en sielflydning, såsom löfte, ämne, stycke, blifwa uti indef. plur. num. ändade på *s*, och uti def. på *na*, såsom: löften, löftena; ämnena, ämnena; stycken, styckena, hwilken senare lyftelse äfwen plägar läggas till flere neutra, uti def. pl. n. såsom: bärgena, liulena &c. Men efter andra talarter blifwa neutra, som slutas med sielflydningar, declinerade lika som de öfrige neutra; dock så, att af de fläste läres uti pl. indef. efter sielflydningen läggas ett *n* i slutet. De ord, som höra till samtliga declinationen, ändas gemenligen, efter Upländska talarten, på *rar*, uti indef. pl. n. och i def. på *rana*; såsom: tiggrar, tiggrana; domrar, domrana; skräddrar, skräddrana; i stället för skräddare, skräddarna &c. Men de som wilja bruka föråldrade böjelser (§§. 103. 104.), skrifwa och säga: domarena, skräddarena, fiskarena, tjänarena &c.

§. 360. Förökes således:

Tonens aktande, wid några sådana ord, läres och kunna gifwa anledning till deras skrifwande: ty som, till ex. därmed har tonen uti med (§§. 58. 59.), är klart, att det är allenast ett ord, som förden skull bör skrifwas tillsammans.

§. 366. Uti werser behöfwer man dock ej alltid och nödwändigtakta oswannande ordning, som, till ex. att adjectiva alltid skola gå för substantiva; hwarmedelst war Skalldekonst skulle sättas i allt för stort twång, emot den frihet, som andre härutinnan skäligen brukat.

Errata.

Emot förmodan har olika skrifsätt här och där, men besynnerligen i de förste arken, inluttit, såsom: kånna, för kiånna; skie, ske; til, ill; Swenska, Swånsta; der, där; teken, tecken; flera, flete; tagna, tazne; samtydige, samtydiga; personerne, personerna; kunna, kunne; regler, reglor; thet, det &c. Dessutan äro en hop commata, puncta och andre skiljemärken dels utelämnade, dels orätt satte. De öfrige och märkeligare feLEN rättas som följur: Pag. 1. står Capitlet, rättas Capitlet, åsweñs å pag. 5. p. 6. S. 26. musicaliskt, r. musikaliskt; p. 8. S. 35. rörelser, r. rörelser &c. p. 8. S. 36. oandelige, r. oändelige. p. 11. S. 50. ware, r. wara. p. 13. S. 54. någens, r. någons. ib. S. 55. diphtongi.) r. diphthongi). p. 14. S. 58. två stafweliga, r. tvåstafweliga. p. 15. S. 59. en stafwelige, r. enstafwelige. p. 16. S. 65. tillåga, r. tillägga. p. 19. S. 76. (2. r. 2. p. 22. lin. 4. och wi antingen, r. och wi, efter detamma, antingen. p. 25. S. 97. sy-nonyma, r. syn-onyma. p. 27. lin. 7. föråldrade, r. föråldrade. p. 28. lin. 8. förra, r. första. p. 29. S. 108. ursprunget, r. ursprånget. p. 31. lin. 7. Bør man, r. 3. Bør man. p. 52. lin. 14. betecknade liudåmnen, r. beteckna de liudåmnen. p. 64. lin. 11. fogar, r. foga. p. 76. S. 209. ov, r. ov. p. 85. lin. 21. för i och, r. för i och j. p. 95. lin. 16. framför l, i och y. r. framför c, i och y. p. 101. S. 256. skjåra, r. skiåra, p. 104. S. 263.

§. 263. bondissemang, r. bondissemang. p. 105.
§. 267. namord, r. namnord. p. 108. lin. 3.
senö, r. Seno. ib. lin. 4. hwarför, r. hwar
för. ib. lin. 30. heter ärr, r. heter ärr. p. III.
§. 277. Zebaot, r. Zebaot. ib. §. 278. tvåns
ne, r. tränne. p. 124. lin. 6. och 7. viss och
vist, r. viss och vist. p. 127. lin. 1. tillag,
r. tillagd. ib. lin. 25. tvåanne, r. tränne. ib.
lin. ult. förra, äfwen, r. förra. Äfwen.
p. 132. §. 311. lin. 131. Gūd|hār, r. Gūd hār|
p. 135. lin. 21. Där till, r. därtill. p. 157. lin.
28. skilnad, r. skilnad. p. 163. lin. 4. taji,
r. taji. ib. lin. 7. sätts, r. sättes. p. 170.
lin. 1. när det, r. när annat. p. 171. §. 348.
Biblen, r. Bibelen. ib. lange, r. länge. p. 175.
lin. ult. de äga, r. han äger. p. 176. §. 353.
εὐαγγελιστοῖς, r. εὐαγγελιστοῖς, p. 180. lin. 5.
och af hwad, r. och hwad. ib. lin. 23. han
sade, r. han bad. p. 182. lin. 28. hwilken kan,
r. hwilket kan. p. 183. lin. 20. iakttagande,
r. iakttagande. p. 191. lin. 14. oråt, r. orätt.
p. 214. §. 369. rätta §. 396. p. 222. lin. 21.
slutas, r. slutes. p. 223. lin. 27. stafwelsen
las uti las-set, r. stafwelsen las uti las-set.
p. 233. lin. 19. de upptecknada, r. upptecknade,
p. 235. lin. 12. fatatur, örngott, r. fatatur,
örngott. p. 236. lin. 15. får, r. för. p. 237.
lin. 17. försvåra, r. försvåra. p. 239. titullus
excellentia, r. titulus, excellentia. pag. 240.
fiol, r. fiöl, &c.

Register.

B , Sielshydningsar som därmed betecknas, §. 204, 205.	
Accentus, se Tonmärke.	
Adjectiva, se Tilläggelige Namnord.	
Adverbia, se Tillord.	
Aequivoca, se Twerydige ord.	
Astkomningar, 79. deras skrifsätt bör ej rättas efter Stamor-	
den, " " " " " " " " " " " "	179, 328. seq.
Astforning, " " " " " " " " " " " "	364.
Antalet, " " " " " " " " " " " "	73.
Antiqvata, se Föråldrade ord.	
Auctorer, som skrivit om Swänka språket,	457.
Bemärkelige ord, " " " " " " " " " " " "	88, 437, 439.
Bemärkelse, " " " " " " " " " " " "	8, 43, 96.
Beteckna, eller bemärka, " " " " " " " " " " " "	8.
Bokstäfwer i gemen, 142. huru de böra brukas, 154. seq. deras för-	
mån för tankmärken, 160. 161. Swänka bokstäfwer, 199, 289, La-	
tinska, 284. hvilka och huru böra brukas i Swänkan, 286, 370. seq.	
Bøjelse, 73. Swänka ords, " " " " " " " " " " " "	347. seq.
C i Swänkan en onödig bokstaf, " " " " " " " " " " " "	269.
Casus i Swänkan, " " " " " " " " " " " "	347, 348, 351.
Ch i Swänka ords skrifsande otänligt, " " " " " " " " " " " "	267, 268.
Cognata vocabula, se Närskylde.	
Composita, se Sammansatte ord.	
Conjugationes, 76. i Swänkan, " " " " " " " " " " " "	353. seq.
Conjunctiones, se Fogord.	
Consonantes, se Med ydningsar.	
Declinatio, 73, 347. seq. Se Bøjelse.	
Derivata, se Astkomningar.	
Diaeresis, " " " " " " " " " " " "	398.
Dialectus, se Talart.	
Diphthongi, se Twelydningsar.	
Driford, " " " " " " " " " " " "	77.
E , Sielshydningsar som därmed bemärkes, 206, bör ej skrivas i	
stället för å, 380. seq. icke håller utslutas ur wisa ord, 377. är	
i naara ord onödigt, " " " " " " " " " " " "	395.
Eftertrycks liud, " " " " " " " " " " " "	63, 64, 65.
Egna Namnord, " " " " " " " " " " " "	69, 443.
Elementa soni articulati, " " " " " " " " " " " "	27.
Emphaticae voces, se Bemärkelige.	
Enkelt ord, " " " " " " " " " " " "	80.
Enstakade ting, " " " " " " " " " " " "	69.
Entydige ord, se Samtydige.	
F bör ej skrivas i de ord, hwaruti det med f betecknade liudarn-	
ne ej höres, " " " " " " " " " " " "	374. seq.
Flexio, se Bøjelse.	
Fogord, 77. Swänka, " " " " " " " " " " " "	359.

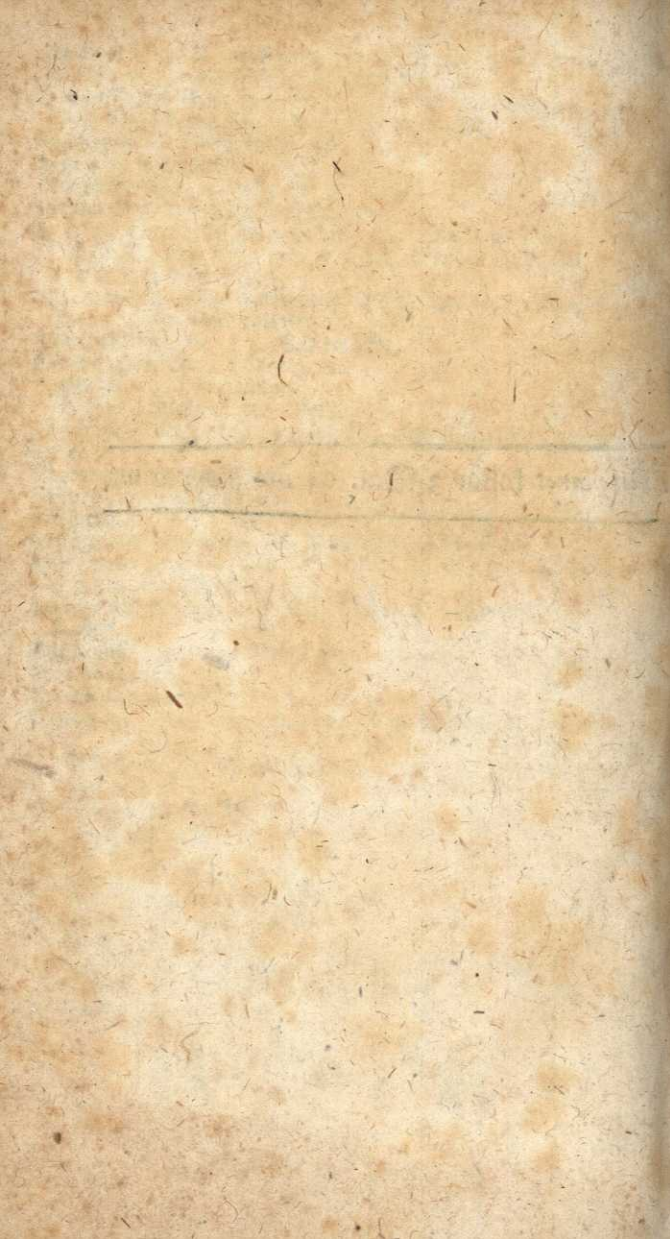
Främmande ord, 110. seq. 383. 386. 431. seq. Språk, 87. deras	
Krisfätt, =	196. 321.
Föreord, 77. Swänska, =	359.
Förnamns ord, 70. Swänska, =	351. 367.
Föråldrade ord, = 103. 104. 107. 187. 316. 425. seq.	
G, Medlydningar som därmed betecknas, =	223.
Gallicismi, = = = =	356. 449.
Gemens Mäns tal, 117. i Sverige, =	358.
Gemens tal, 118. i Swenskan. =	338.
Genera, se Släkter.	
Genius linguae; se Språks art.	
Germanismi, = = = = 316. 353. 372. 395. 446. seq.	
Gerundium i Swänskan, = = = =	357.
Önödigt wid bokstafwen t, 266. 430. otjänligt at därmed beteckna en lång sielsflytning, = = = =	395.
Hypphen, = = = = = 360. 388. 404.	
I, sielsflydning som därmed betecknas = = = =	206.
I, som bemärker en medlydning, 223. 225. seq. i bör ej skrivas för i, = = = =	235. seq.
Individua, se Enstakade ting.	
Interjectiones, se Ordford.	
K, hvad liudämnen därmed betecknas, =	240.
Konstord, = = = = =	440. seq.
L, hvad liudämnen därmed betecknas, =	220. seq.
Landskapsmål, se Talarter.	
Latinismi, = = = = =	448.
Liud, huru många slag, = = = = =	25.
Liudämnen, 27. seq. flere kunna ej sägas på en gång, 44. gifwas ej blandade, 47. huru många, 48. huru de böra betecknas, 154. seq. betecknade och obetecknade, 164. seq. Swänska och deras betecknande, = = = = =	198. 279.
Låsa, = = = = =	150. seq.
Låskonsten, = = = = =	153.
N kan fördubblas i korta stafwelser. = = = = =	404. 405.
Medelord, 72. i Swänskan, = = = =	356. 357. 369.
Medlydningar, 31. Swänska, 218. seq. deras bokstafwers för-dubbling, = = = = =	392. 399. seq.
Modersmål, 87. des skrifwande, = = = = =	196.
Modi, 76. Musikaliskt liud, = = = = =	266.
Myndighet, = = = = =	92.
N må fördubblas i korta stafwelser. = = = = =	404. 405.
Namnord, 69. Swänska och deras böjelser, 347. seq. egna, 69. 443.	
Nomina, se Namnord. Nya ord, = = = = =	106. 107. 428.
Bokstafwer 165. Numerus, 73. Närstycke ord, 79. efter dem bör ej skriften rättas, = = = = =	181. 332.
O, sielsflydningar, som därmed betecknas, 210. 214. bör ej skrivas för den sielsflydning, som betecknas med å, = = = = =	384. seq.
Obetecknade liudämnen, 164. i Swänskan, 205. 208. 210. 220. 240. 241. 249. 260. 261.	

- Offentligt tal**, 118. **Swänst** = 338.
Oratio, se **Tal**.
Ord, 37. deras betydelse, 38. hvaran 43. 95. de äro frivilliga tecken, 42. samtådige och tvetydige, 97. förådrade, 103. 104. nya, 106. 107. främmande, 110. seq. 383. 386. 431. seq. som wunnit burkap, 108. 109. 431. seq. ordens söndring, = 424.
Oröwäs, 81. den **Swänka**, 366. seq. **Ordwikt**, se **Ton**.
Paragoge, 365. **Participium**, se **Medelord**.
Personer, 76. **Pluralis**, = = = = 73.
Poëtae, se **Skalder**.
Propositiones, se **Föreord**.
Primitivum, se **Stamord**.
Pronomina, se **Förnamsord**.
Q i **Swänkan** en onödig bokstaf, = 269. 271.
Quantitas, se **Dryghet**.
Runskrift, = = = = 387. 390
Rätt tal, 136. därest bör skriften rättas, 178. äfwen i **Swänkan**, = = = = 339.
Samma ord. 66. **språk**, 95. **ting**, = = = = 13.
Sammansatte ord, = = = = 80. 180. 333 360.
Sammandragning. = = = = 362. 363.
Samtydige ord, = = = = 97. 98. 99. 361.
Sch, hwar medlydning därmed kan betecknas, = = = = 253.
Serino plebejus, 117. **familiaris**, 118. **publicus** s. **panegyricus**, ib.
Sielslydningar, 31. deras dryghet, 51. de **Swänka**, 203. seq. desas dryghet, 292. seq. **Sielslydnings bokstafwens fördubbling**, = = = = 391. 396. seq.
Sielsständige namnord, 69. deras böjelse i **Swänkan**, 347. 348. 350.
Signa hieroglyphica, se **Tankmärken**.
Singularis, 73. **Simplex**, se **Enkelt**.
Sk, **fi**, **si**, **ss**, hvilken medlydning därmed betecknas, 249.
Skalder, 137. 138. **Skalderkannen**, den **Swänka**, 311. seq. 363. 429.
Stiljemärken, = = = = 176. 177. 423.
Skrifkonst, 153. **Skiffäret**, allmäneligen webbetagit, 191. efter gamla **Biblen**, = = = = 316.
Skrifwa, = = = = 145.
Skrist, 139. seq. des likformighet, 162. böe ställas efter et rätt tal, 178. 339. men icke efter **stamorden**, 179. 328. seq. ej håller de närskylta, 181. 332. det **Swänka språkets**, 314. seq. i anseende till bokstafwarnas rätta brut, = = = = 370. seq.
Släkter, 74. i **Swänkan**, 350. **Smaken**, 456.
Språk, 82. huru wara bör, 85. att förstå, 84. des förändring, 94. 119. 120. art, = = = = 126. seq.
Språk-känsten, = = = = 78. 185.
Stafwelse, 32. **stafwelsernas dryghet**, 51. 52. seq. i **Swänkan**. 292. åtskillnad, = = = = 424.
Stamord, 79. därest bör ej skrist rättas, = = = = 379. 328. seq. **Status**

Status definitus & indefinitus,	=	=	347.
Substantiva, se Sieesständiga namnord.			
Swänfke bokstafwer, 199. 284. Skallbet. 311. seq. liudämnen,			198.
seq. skriffätt, 314. seq. 452. Språks upodlande,	=		454.
Synonyma, se Samtydige ord.			
Syntaxis, se Ordwäf.			
Sårstilte ting, 14. ord, 66. 68. språk,	=	=	95.
Sätter af Tidorden, 76. i Swänfkan,	=	=	354.
Tal, 37. gem. mans, 117. gement eller omgianges t. 118. offenteligit, ib. 430. rätt, 136. fritt eller obundit och bundit, 137. rättas ej efter skriften,	=	=	182. 320.
Talarter, 121. seq. allmännelig talart, 132. seq. i Swänfkan,			
339. 350. Swänfka talarter,	=	=	335.
Tal-liud, 27. 36. Tankmärke,	=	=	142.
Tecken frivilliga, 6. hoptagne,	=	=	20.
Tempo: a, 76. i Swänfkan,	=		353. 354.
Th i Sw. ords skrifwande otänligt,	=		266. 430.
Ti eller Tj , hwad för en medlydning därmed betecknas, 240. seq.			
Tiden,	=	=	76.
Tidord, 71. i Swänfkan,	=	=	353. seq.
Tillord, 77. i Swänfkan,	=	=	358. seq.
Tillsatser,	=	=	365.
Tillägylige namnord, 69. deras böjelse i Swänfkan,	=		349.
Ton, tonus, 58. seq. Tonmärke, 304. 421. Tonen i Swänfkan,			
305. seq. och des betecknande,	=	=	422.
Tonige och tonlöse stafwelser, 61. aftas i Swänfka Skallbekänften,	=	=	311.
Tungomål, 82. deras förändring,	=	=	93. 94.
Twelydningar, 55. i Swänfkan,	=		215. 280.
Twetonige stafwelser,	=	=	307.
Twetydige ord, 97. 100. 102. huru de böra skrifwas,			
	=	=	190. 325. 404.
U, sielslydning som därmed betecknas,	=		206. 208.
V Clausum,	=	=	379.
W otänligt att bruka,	=	=	258.
Verba, se Tidord.			
Werser Swänfka,	=		311.
Vocales, se Sielslydningar.			
X i Swänfkan en vändig bokstaf,	=		269.
X sielslydning lika släkt med ö och u,	=	=	207.
Z i Swänfkan onbdigt,	=		269.
Å, å och ö, de sielslydningar, som därmed betecknas, äro inge twelydningar, 215. För å bör ej skrifwas o,	=		384. seq.
ä, dersöre bör ij e skrifwas,	=		380. seq.

Exemplaret kostar 3 Dal. 24 öre Koppar:mt.

6000053216

Göteborgs universitetsbibliotek

